

**T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**KEMAL TAHİR'İN ESİR ŞEHİR ÜÇLEMESİ'NDE
SÖZ DİZİMİ ÇALIŞMASI**

GÜLBAHAR YALMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Okan Celal GÜNGÖR

TEMMUZ-2024

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KEMAL TAHİR'İN ESİR ŞEHİR ÜÇLEMESİ'NDE
SÖZ DİZİMİ ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülbahar YALMAN

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Enstitü Bilim Dalı :Yeni Türk Dili Bilim Dalı

“Bu tez 17/07/2024 tarihinde Gülbahar YALMAN olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Okan Celal GÜNGÖR	Başarılı
Doç. Dr. Yusuf GÖKKAPLAN	Başarılı
Doç. Dr. Beytullah BEKAR	Başarılı

ETİK BEYAN METNİ

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

AD SOYAD

GÜLBAHAR YALMAN

Savunma Tarihi

17.07.2024

İÇİNDEKİLER¹

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ.....	10
1. BÖLÜM: KEMAL TAHİR	13
1.1. Kemal Tahir'in Hayatı	13
1.2. Kemal Tahir'in Edebî Hayatı	15
1.3. Kemal Tahir'in Romancılığı	19
1.4. Kemal Tahir'in Eserleri	22
1.4.1. Romanları	22
1.4.2. Hikâyeleri.....	23
1.4.2.1. 1940 Öncesi Hikâyeleri	23
1.4.2.2. Ölümünden Sonra Yayımlanan Hikâyeleri	24
1.4.2.3. Romana Geçiş Niteliğindeki Hikâyeleri	24
1.4.3. Şiirleri	24
1.4.4. Mektupları.....	25
1.4.5. Film ve Diziye Uyarlanan Eserleri	25
1.5. Esir Şehrin İnsanları Romanının Özeti	26
2. BÖLÜM: KELİME GRUPLARI (BELİRTME GRUPLARI).....	28
2.1. İsim Tamlaması.....	33
2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması	37
2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması	40
2.1.3. Tamlayan veya Tamlanan Unsurları Kelime Grubu Olan İsim Tamlaması.....	42
2.1.4. İsim Tamlamalarının Unsurlarının Arasına Başka Öğelerin Girmesi	
44	

¹ İçindekiler şablonunun oluşturulmasında Yusuf Ziya Özen'in yazmış olduğu Halide Edip Adıvar'ın Tatarcık Romanında Söz Dizimi adlı yüksek lisans tezinden ve Tolgahan Arık'ın hazırlamış olduğu Necip Fazıl Kısakürek'in Kafa Kâğıdı Adlı Romanında Söz Dizimi adlı yüksek lisan tezinden yararlanılmıştır.

2.1.5. İsim Tamlamalarında Birden Fazla Tamlayan ve Tamlanan Unsurun Bulunması	44
2.1.6. Cümledeki Görevlerine Göre İsim Tamlaması.....	45
2.1.6.1. Cümlede Özne Olarak Kullanımı.....	45
2.1.6.2. Cümlede Nesne Olarak Kullanımı	46
2.1.6.3. Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanımı.....	46
2.1.6.4. Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanımı.....	47
2.1.6.5. Cümlede Yüklem Olarak Kullanımı	47
2.2. Sıfat Tamlaması	48
2.2.1. Tamlayan veya Tamlanan Unsurları Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlaması.....	52
2.2.2. Sıfat Tamlamalarının Unsurlarının Arasına Başka Ögelerin Girmesi	53
2.2.3. Sıfat Tamlamalarında Birden Fazla Tamlayan ve Tamlanan Unsurun Bulunması	53
2.2.4. Cümledeki görevlerine Göre Sıfat Tamlaması	54
2.2.4.1. Cümlede Özne Olarak Kullanımı	54
2.2.4.2. Cümlede Nesne Olarak Kullanımı.....	55
2.2.4.2.1. Cümlede Belirtili Nesne Olarak Kullanımı	55
2.2.4.2.2. Cümlede Belirtisiz Nesne Olarak Kullanımı	56
2.2.4.3. Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanımı	56
2.2.4.4. Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanımı.....	57
2.2.4.5. Cümlede Yüklem Olarak Kullanımı	57
2.3. Birleşik İsim Grubu	58
2.4. Tekrar Grubu (İkileme)	61
2.4.1. Tekrar Türleri	64
2.4.1.1. Aynen Tekrarlar	64
2.4.1.2. Eş ve Yakın Anımlı Tekrarlar	67
2.4.1.3. Zıt Anımlı Tekrarlar	68
2.4.1.4. İlaveli Tekrarlar	69
2.5. Aitlik Grubu	69
2.6. Edat Grubu.....	73
2.6.1. Edat Grubu Türleri.....	75
2.6.1.1. “gibi” Edatı ile Kurulan Edat Grupları.....	75
2.6.1.2. “bile” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	75

2.6.1.3.	“için” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	76
2.6.1.4.	“ile” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	77
2.6.1.5.	“-e kadar” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	77
2.6.1.6.	“-den beri” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	78
2.6.1.7.	“-e doğru” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	79
2.6.1.8.	“evvel” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	79
2.6.1.9.	“e karşı” Edatı ile Kurulan Edat Grupları.....	79
2.6.1.10.	“-e göre” Edatı ile Kurulan Edat Grupları.....	80
2.6.1.11.	“-den dolayı” Edatı ile Kurulan Edat Grupları.....	80
2.6.1.12.	“-e dair” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	81
2.6.1.13.	“-den başka” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	81
2.6.1.14.	“üzere” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	82
2.6.1.15.	“ait” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	83
2.6.1.16.	“sonra” Edatı ile Kurulan Edat Grupları	83
2.6.1.17.	İçinde Birden Fazla Edat Grubu Bulunan Cümleler	84
2.7.	Ünvan Grubu.....	84
2.8.	Birleşik Fiil Grubu.....	90
2.8.1.	Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller	93
2.8.2.	Kurallı (Özel) Birleşik Fiiller.....	95
2.8.2.1.	Yeterlilik Fiilleri	95
2.8.2.2.	Tezlik Fiilleri.....	96
2.8.2.3.	Süreklilik Fiilleri	97
2.8.2.4.	Yaklaşma Fiilleri	98
2.8.3.	Anlamca Kaynaşmış (Deyimleşmiş) Birleşik Fiiller	98
2.9.	İsim-Fiil Grubu	100
2.9.1.	-mek/-mak Ekli İsim-Fiil Grupları.....	103
2.9.2.	-ma/-me Ekli İsim-Fiil Grupları	105
2.9.3.	-ış/-iş Ekli İsim-Fiil Grupları	106
2.10.	Sıfat-Fiil Grubu.....	106
2.10.1.	-ecek/-acak Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları	108
2.10.2.	-an/-en Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları.....	109
2.10.3.	-maz/-mez Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları	110
2.10.4.	-mış/miş Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları	110
2.10.5.	-dık/-dik Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları.....	111

2.10.6.	-ar/-er; -ır/-ir; -r Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları	112
2.11.	Zarf - Fiil Grubu	112
2.11.1.	-a/-e Ekli Zarf-Fiil Grupları.....	114
2.11.2.	-arak/-erek Ekli Zarf-Fiil Grupları	115
2.11.3.	-r/-mez Ekli Zarf-Fiil Grupları	116
2.11.4.	-madan/-meden Ekli Zarf-Fiil Grupları.....	117
2.11.5.	-ken/-iken Ekli Zarf-Fiil Grupları	117
2.11.6.	-ıp/-ip; -up/-üp Ekli Zarf-Fiil Grupları.....	118
2.11.7.	-ınca/-ince Ekli Zarf-Fiil Grupları	119
2.11.8.	-dıkça/-dikçe Ekli Zarf-Fiil Grupları	120
2.12.	Sayı Grubu.....	120
2.13.	Ünlem Grubu.....	124
2.14.	Bağlama Grubu.....	127
2.14.1.	“ve” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları.....	130
2.14.2.	“ile” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları.....	131
2.14.3.	“yahut” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları.....	131
2.14.4.	“ne.....ne” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları.....	131
2.14.5.	“ama/amma” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları.....	132
2.14.6.	“fakat” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları	132
2.14.7.	“hem....hem de” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları	132
2.14.8.	“ya....ya” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları.....	133
2.14.9.	“de” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları.....	133
2.14.10.	“yoksa” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları	133
2.14.11.	İçinde Birden Fazla Bağlaç Bulunanlar Cümleler	133
2.15.	Kısaltma Grupları.....	134
2.15.1.	Yönelme Grupları	136
2.15.2.	Bulunma Grupları	137
2.15.3.	Uzaklaşma Grupları	138
2.15.4.	İsnat Grupları	138
2.15.5.	Yükleme Grupları.....	138
2.15.6.	Vasıta Grupları	139
2.15.7.	İlgi Grupları	139
2.15.8.	Eşitlik Grupları.....	140
3.	CÜMLENİN ÖGELERİ.....	140

3.1. YÜKLEM	140
3.1.1. Fiilden Yüklem.....	142
3.1.2. İsimden Yüklem.....	144
3.2. Özne.....	145
3.2.1. Gerçek Özne.....	150
3.2.2. Sözde Özne	150
3.2.3. Gizli Özne	151
3.2.4. Açıklamalı Özne.....	152
3.2.5. Pekiştirmeli Özne.....	153
3.3. Nesne	154
3.3.1. Belirtisiz Nesne.....	156
3.3.2. Belirtili Nesne.....	157
3.4. Yer Tamlayıcısı	158
3.4.1. Yönelme Durumu Ekli Yer Tamlayıcısı	160
3.4.2. Bulunma Durumu Ekli Yer Tamlayıcısı	161
3.4.3. Çıkma Durumu Ekli Yer Tamlayıcısı.....	162
3.5. Zarf Tümleci.....	163
3.5.1. Durum Zarfları.....	165
3.5.2. Zaman Zarfları	166
3.5.3. Yer-Yön Zarfları	166
3.5.4. Miktar Zarfları	167
3.5.5. Soru Zarfları	167
3.6. Edat Tümleci	168
3.7. Cümle Dışı Unsurlar.....	169
4. CÜMLE TÜRLERİ	172
4.1. Yüklemlerine Göre Cümleler	175
4.1.1. Fiil Cümlesi	175
4.1.2. İsim Cümlesi.....	178
4.2. Anlamlarına Göre Cümleler	180
4.2.1. Olumlu Cümle.....	181
4.2.2. Olumsuz Cümle	183
4.2.3. Soru Cümlesi.....	185
4.2.4. Emir Cümlesi	188
4.2.5. Ünlem Cümlesi.....	189

4.3.	Yüklemin Yerine Göre Cümleler	190
4.3.1.	Kurallı Cümle	190
4.3.2.	Devrik Cümle	193
4.4.	Yapısına Göre Cümleler	195
4.4.1.	Basit Cümle	195
4.4.2.	Birleşik Cümle	197
4.4.2.1.	Şarh Birleşik Cümle.....	199
4.4.2.2.	Ki'li Birleşik Cümle	201
4.4.2.3.	İç İçe Birleşik Cümle.....	203
4.4.3.	Sıralı Cümle	206
4.4.4.	Bağlı Cümle	209
4.5.	Cümlelerin Bağlanma Şekilleri.....	210
4.5.1.	Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler	211
4.5.1.1.	“ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler	211
4.5.1.2.	“ve” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler	213
4.5.1.3.	Diğer Bazı Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler	213
4.5.2.	Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler.....	214
4.5.3.	Ortak Kip/Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler	215
4.5.4.	Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler	215
5.	CÜMLE TAHLİLLERİ	217
5.1.	Basit Cümle Tahlilleri	217
5.2.	Basit Sıralı Cümle Tahlilleri	220
5.3.	Bağlı Cümle Tahlilleri	228
5.4.	Şartlı Birleşik Cümle Tahlilleri	231
5.5.	Ki'li Birleşik Cümle Tahlilleri	234
5.6.	İç İçe Birleşik Cümle Tahlilleri	241
	KAYNAKÇA.....	258
	ÖZ GEÇMİŞ	263

KISALTMALAR

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

s. : Sayfa

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve devamı

vs. : Vesaire

ty : Tamlayan

tn : Tamlanan

ö : Özne

y : Yüklem

yt : Yer tamlayıcısı

zt : Zarf tümleci

bln : Belirtili nesne

blsn: Belirtisiz nesne

be : Belirtme edatı

s : Sıfat

i : İsim

cdu: Cümle dışı unsur

yf : Yardımcı fiil

ünv : Ünvan

ünl : Ünlem

ÖZET

Başlık: Kemal Tahir'in *Esir Şehir* Üçlemesi'nde Söz Dizimi Çalışması

Yazar: Gülbahar YALMAN

Danışman: Doç. Dr. Okan Celal GÜNGÖR

Kabul Tarihi: 17/07/2024

Sayfa Sayısı: 265

Dil, denildiğinde akla gelen ilk şey iletişimdir. Her insan farklı bir kültür içerisinde dünyaya gelse de tüm insanları aynı çatı altında toplayıp bu iletişimi sağlayan sistem dildir. Dil, milletten millete farklılıklar gösterse de her dilin olduğu gibi, Türk dilinin de kendine özgü belli başlı kuralları vardır. Dil, varlığını bu kurallar sayesinde korur. Bu kuralların yansımaları ise Türkçenin usta şair ve yazarlarının eserlerinde en iyi şekilde görebilmek mümkündür. Söz dizimi çalışmalarının amacı da eserler üzerinden Türkçenin söz dizimsel kurallarını ve cümle yapısını tespit etmektir.

Bu çalışmada, Kemal Tahir'in *Esir Şehrin İnsanları* romanı, söz dizimi açısından incelenmiş, kelime gruplarını içinde barındıran cümleler bu romandan tespit edilmiştir. Çalışmada Leyla Karahan'ın *Türkçede Söz Dizimi* kitabında yer alan tasnifi esas alınmakla birlikte söz dizimi unsurları işlenirken konuyla ilgili belli başlı araştırmacıların görüşlerine yer verilmiş ve bazı terim ve isimlendirmelerde bu araştırmacıların görüşlerinden de yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, temelde Türkçenin söz dizimsel zenginliğini ortaya çıkarmak, daha önce yapılan söz dizimi çalışmaları ışığında *Esir Şehrin İnsanları* romanını kelime grupları, cümlelerin ögeleri, cümle türleri bakımından inceleyerek bu unsurların bu romandaki kullanımlarını örneklemek ve böylece Türkçedeki söz dizimi çalışmalarına katkıda bulunmaktır. Ayrıca çalışmada, eserden hareketle Türk edebiyatının önemli kalemlerinden olan Kemal Tahir'in yaşadığı döneme ışık tutmak ve döneminde kullandığı dil hakkında çıkarımlarda bulunmak amaçlanmaktadır.

Çalışmada söz dizimi unsurlarının tespit edilmesinde kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. Kelime gruplarının, ilgili eserden örnek cümleler ile kullanıldığı bağlam içinde verilmesine özen gösterilmiştir. Çalışmanın sonuna ise araştırmacıların kelime grupları üzerine yapmış olduğu çalışmalarda, kelime grupları için kullanmış oldukları isimlendirmelerin tablosu eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları*, söz dizimi, kelime grupları, cümle.

ABSTRACT

Title of Thesis: Syntax Study In Kemal Tahir’s Esir City Trilogy

Author of Thesis: Gülbahar YALMAN

Supervisor: Assoc. Prof. Okan Celal GÜNGÖR

Accepted Date:

Number of Pages:

When we talk about language, the first thing that comes to mind is communication. Although every individual is born into a different culture, language is the system that brings all people together under one roof and facilitates this communication. While languages vary from nation to nation, Turkish, like any other language, has its own specific rules. Language maintains its existence through these rules. The reflection of these rules can be best observed in the works of master poets and writers of Turkish. The aim of syntax studies is to determine the syntactic rules and sentence structure of Turkish through these works.

In this study, Kemal Tahir’s novel “Esir Şehrin İnsanları” has been examined from a syntactic perspective, and sentences containing word groups have been identified from the novel. Although the study is based on the classification found in Leyla Karahan’s book Türkçede Söz Dizimi (Syntax in Turkish), the opinions of notable researchers on the subject have been included in the discussion of syntactic elements, and some terms and classifications have also benefited from these researchers’ views.

The purpose of this study is primarily to reveal the syntactic richness of Turkish by examining the novel Esir Şehrin insanları in terms of word groups, sentence elements, and sentence types, based on previous syntactic studies. This involves illustrating the use of these elements in the novel and thus contributing to syntactic research in Turkish. Additionally, the study aims to shed light on the era in which Kemal Tahir, a prominent figure in Turkish literature, lived, and to make inferences about the language he used during that period.

In this study, the method of source scanning was used to identify syntactic elements. Care was taken to present the context in which word groups are used in the relevant work by providing example sentences. At the end of the study, a table summarizing the terminology used by researchers for word groups in their studies has been included.

Keywords: Kemal Tahir, captive city trilogy, syntax, word groups, sentence.

GİRİŞ

Dil, Türk millî kültürünün en büyük varlığı, en kuvvetli bağıdır. Bu bağın gevşemesi ve kopması, millî hayatı temelinden sarsar. Onun için dile itina ve saygı bir devletin de bir milletin de en büyük vazifesidir. Dilin üç cephesi vardır: Konuşma dili, yazı dili, terim dili (Ergin, 1997: 42). “... Konuşan bir varlığım ben. İlkece, içinde kendimi dil olmadan bulduğum hiçbir zaman kesiti anımsamıyorum. Baştan beri birlikteyiz onunla. Gerçi zaman zaman susmaktayım. Öyle olabilir ki herhangi bir neden yüzünden (sözgelimi hastalık yüzünden) konuşmaktan yoksun kalabilirim. Gelgelelim ilkece dilsiz olsaydım, başka türlü dandikte, dile ilişkin tüm etkinlikleri yerine getiremeseydim, bunlara yakınlık ve anlayıştan uzak, bunları gerçekleştirme gücünden yoksun olsaydım, kimse bana “insan” diyemeyecekti, bu apaçık gerçeklere dayanarak insan varlığını ortaya koyan temel bir doğruya varırım: Dil, insan olarak yazgım benim; dil var olma koşulum benim.” (Uygur, 2006: 13-14). Uygur ve Ergin’in görüşlerinden anlaşılacağı üzere dil, canlı bir varlık olarak günlük yaşamdan, sosyal ve kültürel değişimlerden etkilenen bir yapıdır. Dildeki değişimin en iyi şekilde tebarüz ettiği söz dizimi ve bu sistem üzerine yapılan çalışmalar, dilin zaman içinde geçirdiği değişimi gözler önüne sermektedir. Bu amaçla yapılan çalışmada, Türkçenin söz dizimi, Türk edebiyatının usta kaleminden Kemal Tahir ve onun sanat anlayışını ve Türkçe gücünü en iyi yansıtan eserlerinden olan *Esir Şehrin İnsanları* özelinde ortaya konmaya çalışılmıştır.

Dil biliminin bugün geldiği nokta, dili bir bütün olarak görmeyi zorunlu kılmaktadır. Mademki dil bir bütündür, o hâlde bütünü oluşturan, sorumluluğunu taşıyan temel değerler olmalıdır. Yapı taşları da denebilecek bu değerler, önce kendini oluşturan birimler içinde, sonra yer aldığı bütün içinde oluşumları, işlevleri, bağlantıları vb. bakımından çok yönlü olarak irdelenmelidir (Üstünova, 2020: 21). Buradan da anlaşılacağı üzere Türk edebiyatında söz dizimi çalışmaları kendine, son yıllarda oldukça büyük bir alan açmıştır. Bu çalışmalar, farklı dönemler, farklı yazarlar ve şiir, hikâye, roman gibi farklı edebî türler üzerine yapılmaktadır.

Çalışmanın Konusu: Çalışmanın konusu, Kemal Tahir’in *Esir Şehrin İnsanları* romanının söz dizimidir.

Çalışmanın Önemi: Çalışmada, Kemal Tahir'in *Esir Şehrin İnsanları* adlı eserini seçme nedenimiz romanın Millî Mücadele (mütareke) konulu nehir roman olması sebebiyle dönemin ruhunu ve dil özelliklerini daha iyi yansıtması ve söz varlığı açısından zengin olmasıdır. Bunun yanında eserin yazıldığı dönemden itibaren çok okunan bir roman olması da söz dizimi incelemesine esas alınmasında etken olmuştur.

Çalışmanın Amacı: Kemal Tahir'in *Esir Şehir Üçlemesi*'nin ilk romanı olan *Esir Şehrin İnsanları* eserinde geçen kelime gruplarını ve cümle unsurlarını tespit etmek, bu unsurları romandan alınan örneklerle kullanıldığı bağlam içinde ortaya koymaktır. Çalışmada Türkiye'de konuyla ilgili çalışma yapan araştırmacıların görüşlerinin de ortaya konması, değerlendirilmesi ve bu sayede Türkiye'de yapılan söz dizimi çalışmalarına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi: Teze öncelikle, *Esir Şehrin İnsanları* romanının yazarı olan Kemal Tahir'in hayatı, edebî kişiliği, eserleri, romancılığı ve *Esir Şehrin İnsanları* romanının özeti ele alınarak başlanmıştır. Sonrasında kelime grupları hakkında dil bilimcilerin görüşlerine yer verilmiş, söz dizimi unsurlarıyla ilgili örnekler romandan tespit edilmiştir. Söz dizimi unsurlarıyla ilgili açıklamalarda Türkiye'de yapılan belli başlı çalışmalar, öncelikli olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada, Leyla Karahan'ın, *Türkçede Söz Dizimi* kitabında yer alan sınıflandırma esas alınmış ancak söz dizimi unsurlarıyla ilgili bazı tanım ve terim kullanımında farklı araştırmacıların görüşlerinden de yararlanılmıştır. Çalışmada, Kemal Tahir'in hayatı, edebî kişiliği ve romancılığı hususunda, bu konuda Kemal Tahir üzerine yapılmış en kapsamlı çalışma olan Sezai Coşkun'un "Kemal Tahir Şahsiyeti-Eserleri-Fikirleri" adlı doktora tezinden istifade edilmiştir.

Çalışma bir giriş ve beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu ile genel değerlendirme yapılmış, çalışmanın önemi, amacı, yöntemi, sınırlılıkları ortaya konmuştur. Birinci bölümde; Kemal Tahir'in hayatı, edebî kişiliği, romancılığı, eserleri ve *Esir Şehrin İnsanları* romanının özetine yer verilmiştir. İkinci bölümde; kelime grupları ve kelime gruplarının özelliklerine, araştırmacıların kelime gruplarıyla ilgili farklı terim ve adlandırmalarına yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda bu farklı adlandırmalar bir tablo hâlinde de verilmiştir. Bu bölümde kelime grupları, romandan alınan örneklerle verilmiştir. Örneklerin alındığı sayfa numaraları da ayrıca

belirtilmiştir. Üçüncü bölümde; öncelikle dilin en küçük anlatım birimi olan cümlelerin özelliklerine yer verilip cümlelerin öğeleri olan “yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf” gibi unsurlar ele alınıp değerlendirilmiştir. Cümlelerin unsurları da kelime gruplarında olduğu gibi ilgili romandan alınan örneklerle yansıtılmıştır. Dördüncü bölümde ise cümle türleri konusu ele alınmış, bu konu “yüklemlerine göre cümleler, anlamlarına göre cümleler, yüklemine yerine göre cümleler, yapısına göre cümleler ve cümlelerin bağlanma şekilleri” başlıkları altında incelenmiştir. Beşinci bölümde ise cümle tahlili örneklerine yer verilmiştir.

Çalışmanın Sınırlılıkları: Çalışmada, Leyla Karahan’ın *Türkçede Söz Dizimi* kitabında yer alan 14 maddeden oluşan kelime grubu sınıflandırması esas alınmış, bu sınıflandırmaya aitlik grubu da dâhil edilerek konu 15 başlıkta değerlendirilmiştir. Söz dizimi konusunda araştırmacıların görüşlerinden yararlanılarak oluşturulan şablon doğrultusunda her kelime grubuna ve cümle unsurlarına örnekler tespit edebilmek amacıyla romanın tümü taranarak kullanılacak ilgili örnekler fişlenmiş ve daha sonra bilgisayara aktarılmıştır. İlgili bölümlerde her kelime grubuyla ilgili Türkiye’de yapılan belli başlı çalışmalar ve konuyla ilgili kullanılan terim ve isimlendirmeler değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Cümlelerin türleri bölümünde ise diğer bölümlerden farklı olarak Leyla Karahan’ın sınıflandırmasında yer alan “Cümlelerin Bağlanma Şekilleri” başlığı altında ele aldığı inceleme yöntemiyle diğer çalışmalarda yer alan inceleme yöntemleri birlikte değerlendirilmiştir. Tahir’e ait olan incelediğimiz nehir romanı *Esir Şehrin İnsanları- Esir Şehrin Mahpusu- Yol Ayrımı* şeklinde üç eserden oluşmaktadır. Çalışma, *Esir Şehrin İnsanları* adlı roman ile sınırlandırılmıştır. Romanın hacmi dolayısıyla söz dizimi unsurlarının sayısal dökümü yapılamamıştır.

1. BÖLÜM: KEMAL TAHİR

1.1. Kemal Tahir'in Hayatı

Kemal Tahir, 1910 yılında, İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Kemal Tahir, babasının Abdülhamid'in döneminde elde ettiği evde doğmuştur. Asıl adı, İsmail Kemalettin'dir. Ancak yazar, 'Kemal Tahir' ismini kullanmayı tercih etmiştir. Kemal Tahir'in babası Tahir Bey, alaylı deniz subayıdır. Bir dönem saraya girerek II. Abdülhamid'in yaverliğini yapmıştır. Annesi Hubser Hanım, sarayda Abdülhamid'in kızı Naile Sultan'ın hizmetinde bulunmuştur. Yazarın kardeşi Nuri Tahir ise astsubaydır. Buradan da anlaşılacağı üzere Tahir'in hayatında Osmanlı sarayı etkili bir faktör olmuştur (Coşkun, 2006: 1- 2). Yazarın annesinin adı bazı kaynaklarda Nuriye olarak geçse de (Berksoy, 2003: 267) nüfus cüzdanında Hubser olarak yer almaktadır (Notlar 1, 1989: 5).

Yazarın çocukluğu karışık bir dönem olan I. Dünya Savaşı'nın ardından, Osmanlı Devleti'nin yıkıldığı ve Kurtuluş Savaşı sonrasında Cumhuriyet'in kurulduğu, yakın tarihimizin en çalkantılı dönemlerinde geçmiştir (Sevim, 2003: 3). Bu dönemde şahit olduğu sahneler onun romanlarına da yansımıştır. Millî Mücadele yıllarının çocuğu olan Tahir, 8-10 yaşlarında Millî Mücadele'ye yardım edenler arasındadır (Coşkun, 2006: 7). 1923'te Galatasaray 3. Sınıfa başlamıştır. 1926'da iki sınıf atlamış ve 1927 senesinde Galatasaray 8. Sınıftayken okulu bırakmıştır (Notlar 5, 1990: 7). Kemal Tahir'in edebiyata ilgisi de orada başlamıştır. Bu yıllar Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına denk gelmektedir. Ancak 1928'de annesinin vefatıyla yazarın eğitim hayatı sona erer (Yavuz, 2000: 16). Tahir'in eğitim hayatı son bulsa da Galatasaray Lisesinin Kemal Tahir üzerinde etkileri hep sürmüştür. Tahir, annesinin ölümüyle ruhen çöktüğünü, toparlanabilmek için zorlu sınavlardan geçtiğini, baba evini terk ettikten sonra bir süre kara yoksullukla nasıl mücadele ettiğini, sonunda sağduyusunu ve tüm yazma gücünü kullanarak kendisini, ölümün soğukluğu ve acısından kurtarıp normal yaşamına döndüğünü anlatır (Işıksalan, 1990: 5). Tahir, annesinin ölümünden sonra babasının yeniden evlenmesi üzerine bu evliliği kabullenememiş, babası ile iletişimini azaltmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği zorluklarla birlikte aile bütünlüğünü yitirmesi Kemal Tahir için bir yıkım olmuştur (Canatak, 2020: 10).

Kemal Tahir, hayatının bir döneminde avukat kâtipliği sonrasında Zonguldak'ta ambar memurluğu yapmıştır. Edebiyata ilgi duyan bu genç insanın Zonguldak'taki Kömür Şirketi'nin ambar memurluğundan ayrıлып İstanbul'da Babıâli'de çalışmaya başlaması doğaldır (Aktaş, 1998: 37).

Kemal Tahir'in hayatında üç dönüm noktası vardır: Yazarın dünyaya gelip büyüdüğü aile ortamı, Kerim Sadi-Nazım Hikmet- Sarı Mustafa ve hapisane yılları. Sarı Mustafa (Mustafa Börklüce), Kerim Sadi ve Nazım Hikmet, Kemal Tahir'in fikirleri üzerinde etkili olmuş kişilerdir. Sarı Mustafa, Tahir'i Nazım Hikmet ile tanıştırmıştır. Nazım Hikmet'in, Tahir'in edebiyat anlayışında büyük etkisi olmuştur. Tahir, Nazım Hikmet'le hapis arkadaşlığı yapmış ve hapiste, Nazım Hikmet'in değerlendirmeleri eşliğinde, birtakım notlar tutmaya başlamıştır. Hapis arkadaşı Nazım Hikmet'le tartışacak çokça zaman bulmuş olan Kemal Tahir, sosyalizm hakkında derinlemesine malumat sahibi olmuştur (Köksal, 2017: 26).

Kemal Tahir, sosyalist düşüncesi nedeniyle 1938 yılında tutuklanmıştır. Tutuklanma sebebi, evinde bulunan sosyalizm konulu Fransızca kitaplar bulundurması ve üst çavuş olan kardeşi Nuri Tahir aracılığıyla donanmadaki askerlere propaganda için Sabahattin Ali'nin kitaplarını gönderdiğinin ileri sürülmesidir. Orada Nazım Hikmet'in cezaevi dostu olmuştur. Hapishane yıllarının Tahir'in romancılığına etki ettiği şüphesiz doğrudur (Coşkun, 2006: 27). Tahir, bu tutuklanma olayını, "Duruşma genişçe bir salonda yapılıyordu. Benim suçum, kardeşim Nuri Tahir'e ve bir arkadaşına, her yerde satılan kitapları okumak içim vermemden ibaretti. Ben okur-yazarlığa sıvanmış bir delikanlı olduğum için, kitaplığında Atsız'ın kitapları da vardı. Nazım Hikmet ve Sabahattin Ali'nin kitapları da... Derken bir gün tutuklandım. Küçük bir hücrede yaşıyor, sorguya götürülüp getiriliyorduk. O zaman suçumun kitap vermek olduğunu öğrendim!" şeklinde anlatmıştır (Bozdağ, 2006: 37). İlk zamanlar, Baudelaire, Verlaine gibi şairlerden etkilenen Kemal Tahir, Nazım Hikmet'in şiirini tanıdıktan sonra toplumcu temalara yönelmiştir (Hızlan, 1974: 22-26).

Nakledildiği her şehir, Tahir'in fikir hayatında yeni dönemler başlatmıştır. Uzun yıllar hapisane hayatı yaşaması Tahir'in psikolojisini de etkilemiştir. Tahir, hapisane yıllarını, okuyarak ve 'sarı defterine' yazılar yazarak geçirmiştir. Tahir, 12 yıl hapis hayatı yaşamıştır. Onun sırayla Çankırı (1940-1941), Malatya (1941-1944), Çorum

(1944-1949) ve Nevşehir (1949-1950) hapishanelerinde kalması, çeşitli yönleriyle Anadolu insanını tanıması teoriye yeniden bakmasına, gerçeği yeniden keşfetmesine sebep olmuştur (Aktaş, 1998: 38). Cezaevi yılları, Kemal Tahir'in gerçek romancı kimliğini bulduğu yıllar olmuştur (Canatac, 2020: 11).

Kemal Tahir, gazetecilik yaptığı yıllarda, yakın arkadaş grubuyla birlikte *Geçit* adında amatör bir edebiyat dergisi çıkarmıştır (Çelik, 1974: 20). Tahir, *Geçit Dergisi*'ndeki kalem arkadaşlarından Fatma İrfan Hanım ile 1938 yılında ilk evliliğini yapmıştır. Ancak bu evliliği hapis hayatının ikinci yılında sona ermiştir (Coşkun, 2006: 27-29). Hapisten çıktıktan sonra 1950 yılında, uzun süre mektuplaştığı Semiha Hanım'la (Sıdika Uzunhasan) evlenmiştir (Yavuz, 2000: 84). Kemal Tahir, 1970 yılında kansere yakalanmış, ameliyat olmuştur. Kemal Tahir, kanserden değil, 21 Nisan 1973'te geçirdiği kalp krizi sonucunda vefat etmiştir (Bozdağ, 2006: 209).

1.2. Kemal Tahir'in Edebî Hayatı

Kemal Tahir; roman, hikâye, şiir, mektup, sohbet, röportaj, senaryo türlerinde eserler vermiş Türk edebiyatının toplumcu gerçekçi yazarlarındandır. Tahir'in on dört romanı, bir hikâyesi, bir senaryo metni ve çok sayıda düşünce kitabı vardır (Berksoy, 2003: 267-299).

Cemil Meriç, Tahir için “Bir neslin yüz akıdır Kemal Tahir. Türk düşüncesine ufuklar açmıştır. Türk romanının en yiğit, en güçlü, en büyük temsilcisidir” demiştir (Meriç, 1980: 205).

Birçok insan gibi edebiyata şiirle başlayan Kemal Tahir, *İçtihat* (1931), *Geçit* (1933-1934) ve *Yedigün* dergilerinde şiir ve hikâye denemelerini takma adlarla yayımlar (Aktaş, 1998: 37). Türk edebiyatının en üretken yazarlarından olan Kemal Tahir, ilk şiirleri olan ‘*Bardaki Kadın*’ ve ‘*Açın Türküsü*’ başlıklı şiirlerini, 1931’de *İçtihad Dergisi*’nde yayınlamıştır (Coşkun, 2006: 73). Şiirlerinde Cemalettin Mahir ve İsmail Kemalettin adlarını kullanmıştır (Berksoy, 2003: 270). Tahir, ilk şiirlerini hece ile ve o yılların modası olan Baudelaire, Rimbaud, Verlaine ve Yahya Kemal gibi şairlerin etkisinde yazmıştır (Yavuz, 2000: 19). Önceden karşı çıktığı serbest ölçüdeki şiiri daha sonra Nazım Hikmetle tanışıp dost olduktan sonra benimsemiş ve kendisi de bu tarzda şiirler yazmaya başlamıştır. Bu şiirlerinde etkisinde olduğu şair ise şüphesiz bu tarzı

Türkiye'ye getiren ünlü şair, Nazım Hikmet'tir (Yavuz, 2000: 21). Sonrasında *Varlık ve Ses* dergilerinde, takma adlarla yayımlanan şiirleri de olmuştur.

Kemal Tahir, hikâye yazmaya 1936 yılının sonlarında başlamıştır. İlk hikâyesi '*Bir Mısırî Hikâyesi*' olup, *Yedigün*'de yayınlanmıştır. Tahir, 1940'lı yıllara kadar sadece hikâye kaleme almıştır (Coşkun, 2006: 26). İlk eseri olan *Göl İnsanları* 1950'de *Tan* gazetesinde tefrika olarak, ardından 1955'te kitap olarak yayınlanmıştır (Dinler Köksal, 2017: 26). *Göl İnsanları* adlı eser, "*Çoban Ali* (1941), *Gelin-Kadı Oyunu* (1941), *Arabacı* (1941), *Nam Uğruna* (1947) / *Kondurma Siyaseti* (1950) / *Bir Kodoşluk Hikâyesi* (1952) / *Fermanlı Hoca* (1956)" adlı sekiz hikâyeden oluşmaktadır. (Coşkun 2012: 147). Tahir'in *Göl İnsanları* (1955)'nda topladığı hikâyelerindeki güçlü tasvirler, etkili anlatım, romanlarında gevşemiştir (Enginün, 2011: 350).

Tahir, roman yazmaya başladıktan sonra hikâye türü ikinci planda kalmış, şiir yazmayı ise istisnalar dışında bırakmıştır (Coşkun, 2006: 30). Tahir'in hapisane yıllarında tuttuğu sarı defterine yazdıkları Tahir'in romanlarına kaynaklık etmiş ve romanlarının doğuşunu sağlamıştır. Tuttuğu sarı defterden oluşan ilk romanı, '*Kanun Namına*'dır. Tahir'in Çankırı cezaevine nakledilmesi ile ilgili bilgiler, '*Kelleci Memet*'de' yer almaktadır. Çankırı, Kemal Tahir'in romancılığına giden yolun ilk aşamasıdır. '*Sağırdere*' ve '*Körduman*' romanını da burada yazmaya başlamıştır (Coşkun, 2006: 28-30).

Tahir, Malatya cezaevinde, '*Karılar Koğuşu*' romanını tamamlamıştır. Bu romanında kadın mahkûmların dramına, onları suça iten nedenlere, kadın-erkek ilişkilerine ve hapisane yaşamına ağırlık vermiştir (Yavuz, 2000: 151-152). Çorum ise Tahir'in edebî şahsiyetinin oluşumuna oldukça etkide bulunmuştur. Özellikle dili bu yörenin ağzından şekil almıştır. *Yedi Çınar Yaylası*, *Köyün Kamburu*, *Büyük Mal* ve *Rahmet Yolları Kesti* romanları Çorum'da geçmiştir. *Rahmet Yolları Kesti* romanı bir eşkıya romanıdır. *Yedi Çınar Yaylası*, *Köyün Kamburu*, *Büyük Mal* romanları 'Çorum Üçlemesi' olarak adlandırılmıştır. Bu üçlemesinde, ağalık kurumunu ve köydeki yaşam koşullarını, insan ilişkilerini yüz yılı aşan bir tarihsel dönem içerisinde ele alarak işlemiştir (Yavuz, 2000: 271). Tahir, Çorum'da geçimini sağlamak için edebî yönden değeri olmayan romanlar da ele almıştır. 1940'ların sonuna doğru ise Osmanlı tarihine yerli kaynaklardan bakmaya çalışmıştır. Anadolu insanının özelliklerini, tarihte

aramıştır. Yazar, bu şehirde Marksizm'i eleştirerek özgün bir bakış açısı oluşturmak istemiştir. (Coşkun, 2006: 32-38).

1950 yılında *Son Posta* gazetesinde 'Körduman' takma adıyla, edebî kaygıyla yazdığı ilk roman, *Sağırdere*'yi yayınlamıştır. Köy romanları içerisinde bu roman dikkat çekmektedir. Ayrıca, Tahir edebî eserler yazmaktan ayrı olarak birçok polisiye romanında çevirisini yapmıştır (Coşkun, 2006: 39-41).

“Tahir'in konusunu köy ve taşradan alan eserleri: *Sağırdere*, *Karaduman*, *Rahmet Yolları Kesti*, *Yediçınar Yaylası*, *Köyün Kamburu*, *Kelleci Memet*, *Büyük Mal*, *Namusçular*, *Karılar Koğuşu*, *Damağası*, *Bir Mülkiyet Kalesi*” şeklindedir (Enginün, 2011: 350). Yazarın bu romanları, bulunduğu cezaevindeki mahkûmları gözlemleyerek onların hayat hikâyelerini dinleyerek, ulaşabildiği kadarıyla Çankırı, Çorum, Malatya gibi yerlerle ilgili kitapları ve belgeleri inceleyerek, kaleme aldığı eserleridir (Yavuz, 2000: 63).

1965 yılında Millî Mücadele'de İttihatçıları anlattığı ve Millî Mücadele'nin farklı yönlerine dikkat çektiği *Yorgun Savaşçı* romanını yayınlamıştır. Tahir'in en çok tartışılan romanı ise 1967 yılında yayınlanan *Devlet Ana* romanı olmuştur. Kemal Tahir ve *Devlet Ana* artık bir şahıs ve bir eser olmaktan çıkmış Türkiye'nin son iki yüzyıldır yaşadığı medeniyet macerasının bir 'meselesi' hâline gelmiştir (Coşkun, 2006: 52). Eserde Osmanlı toplumunun yapısal ve idarî yapısı, Osmanlı insan tipi, yaşam tarzı, kültürel yapısı, örf ve adetleri, bir aşiretten devlet olma bilincine evrilen süreç destansı bir anlatımla gözler önüne serilmeye çalışılmıştır (Canatak, 2020: 16). Bu romanda kısaca Osmanlının kuruluşu anlatılmıştır (Enginün, 2011: 350). 1965 yılında tefrika edilen *Bozkırdaki Çekirdek* romanı ise köy enstitüleri konulu eserdir (Seçkin, 2003: 14). Kemal Tahir'in gençlik yıllarından otobiyografik izler taşıyan romanları ise *Hür Şehrin İnsanları* ve *Bir Mülkiyet Kalesi* romanlarıdır (Yavuz, 2000: 23).

Millî Mücadelede İstanbul'u ve bir aydın tipini anlatan *Esir Şehrin İnsanları*, *Yeni İstanbul*'da 1952-53'te tefrika olarak, 1956'da ise Nurettin Demir takma adıyla kitap hâlinde yayınlanmıştır (Coşkun, 2006: 39-40). Tahir, geçimini yazı ile kazandığı için çeşitli takma adlar da kullanmıştır (Enginün, 2011: 353). *Esir Şehrin İnsanları* romanı, bir paşazade olan Kâmil Bey'in I. Dünya Savaşı bittikten sonra İstanbul'a dönünce olayların etkisiyle Millî Mücadele'ye yakınlık duyması ve Kuvayı Milliye için

çalışırken yakalanıp hapse atılmasını anlatır (Enginün, 2011: 351). Tahir, *Esir Şehrin Mahpusu*'nu *Vatan* gazetesinde tefrika etmiştir (Coşkun, 2006: 45). Bu roman, Kâmil Bey'in hapishanede geçirdiği günlerin hikâyesidir (Enginün, 2011: 351). *Kelleci Memet, Pazar Potası*'nda tefrika edilmiştir (Coşkun, 2006: 45). Tahir, Kelleci Memet romanında Anadolu insan tipini ve yerli halkı kendi yaşantısı ve özgün hayat anlayışı içinde yansıtmaya çalışmıştır. 1971'de son romanı *Yol Ayrımı*'ni yayınlamıştır. Bu kitabında, Atatürk inkılaplarının amaçları, bürokrasinin bunlara karşı takındığı tavır ve Cumhuriyet aydınının bu devrimlerin halkın arasında yerleşmesinde taşıması gereken sorumluluğu konu etmiştir (Canatac, 2020: 15). Öteki eserlerinde olduğu gibi Kemal Tahir'in roman mı, tarih mi, rapor mu yazdığı belirsizdir (Enginün, 2011: 352). Kemal Tahir için XX. yüzyılın yarısından sonra tarih içinde ve Anadolu coğrafyasında, tarihî bütünlüğü gözden uzak tutmadan içinde Türk insanının gerçekliğini Marksist bir dikkatle araştıran; bulduklarını romanlarıyla dikkatlere sunan bir insandır, demek isabetli olur (Aktaş, 1998: 41).

Sosyalizm, Tahir'e kılavuzluk yapan fikir hareketidir (Köksal, 2017: 28). Kerim Sadi'nin kütüphanesinde, sosyalizm tarihine dair, yığınla kitap vardır. Tahir, ünlü sosyalist düşünürleri biraz da Kerim Sadi'nin kütüphanesindeki bu kitaplar yardımıyla tanımıştır (Coşkun, 2006: 21). Tahir, 1937 yılından itibaren sosyalist düşünceye geçiş dönemini tamamlamış ve temsilcisi olmuştur (Coşkun, 2006: 26). Kemal Tahir, 1950'lerin ortalarına kadar hareket noktası olarak Marks'ın şemalarını kullanansa da bu yıllardan sonra, Marks'ın düşüncelerini referans almakla beraber, kendi toplumsal dinamiklerini esas hareket noktası olarak düşünmüştür. Yazardaki bu değişim, sosyalist Türk aydınları içerisinde büyük bir yankı uyandırmıştır (Coşkun, 2006: 42). Tahir, toplumcu gerçekçiliğin kaynağı olan Sosyalist-Marksist görüş ışığında eserler kaleme alır (Dinler Köksal, 2017: 25). Türk sosyalistler devrime körü körüne inandıkları için Türk tarihini görmezden gelirler. Kemal Tahir'in ayrıldığı nokta burasıdır. Türk sosyalistleri geçmişe bir sünger çekerek yeni, yeniden bir toplumsal düzen hayal ederken o, Türk tarihi ve geleneklerinin incelenip sosyalizmin bu topluma ne ölçüde uyarlanabileceğinin hesaplanması taraftarıdır. Bu tutum sosyalizme karşı bir inkâr değil, onu aşmadır. Kemal Tahir, romanlarında Anadolu-Türk toplumunu işlerken ciddi bir sosyal bilimci gibi çalışmış, tüm bilimlerin anası olarak ifade ettiği tarih bilimini temel kaynak olarak benimsemiştir (Dinler Köksal, 2017: 40-41).

Son olarak Tahir'in tercümelerine değinecek olursak Tahir, Galatasaray Lisesinde öğrendiği Fransızca sayesinde Fransızcadan tercümeler yapmıştır. Tahir, 1950'li yıllarda, Refik Erduran ve Ertem Eğilmez tarafından kurulan Çağlayan Yayınevi'ne takma adlarla çeviriler yapmıştır. Bu yayınevi, süreli yayın biçiminde romanlar yayınlamıştır. Kemal Tahir, birçok takma adla bu yayınevine, Mickey Spillane'den Mayk Hammer serisini çevirmiştir. Bir dedektifin maceralarını anlatan eserler çok tutulunca, serinin orijinal kitapları bitmesi üzerine Kemal Tahir'in kendisi bu seriyi devam ettirmiş, dört yeni roman kaleme almıştır. Bunlar, *Derini Yüzeceğim*, *Ecel Saati*, *Kara Nara*, *Kıran Kırana* romanlarıdır (Coşkun, 2006: 316).

1.3. Kemal Tahir'in Romancılığı

Tahir, kendinin romancı sorumluluğunu taşıdığını ifade etmiştir. Bu durumu, “Bir Türk edebiyatçısı –romancısı olarak memleketime ve dünyaya karşı bir tek sorumluluk taşıdığımı, onun da insanları gerçekten yüceltecek büyük romanlar yazmak olduğuna inanıyorum” (Tahir, 1989a: 41) şeklinde belirtmiştir. Tahir, roman görüşlerinin oluşumunda büyük tesirleri olan dünya romancıları hakkında da birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur. Tahir, Tolstoy'un romancılığını eleştirirken Dostoyevski, Gogol'u özel bir yere koyar. Stendhal ve Zola'yı gerçekçi tarzları sebebi ile öven Tahir, Balzac'ı realist romanın babası olarak değerlendirir (Dinler Köksal, 2017: 32).

Kemal Tahir, romanlarını toplumda bir şeyleri değiştirebilmek gayreti içinde kaleme almıştır. Roman, onun için bir araçtır, diyebiliriz. Kemal Tahir'in bu yönü romanın estetik ve sanatsal değerini düşürdüğü için zaman zaman eleştirilmiştir (Moran, 2008: 202-203).

Kemal Tahir için roman, Türk toplumunu gerçekliğe çekmek ve ona temel gerçeklerini anlatmak, bu gerçekler üzerinde düşünmesini sağlamak için bir araçtır (Yavuz, 2000: 172).

Kemal Tahir, roman yazmaya şiir ve hikâye türünde eserler verdikten sonra başlamıştır. Tahir'in romancılığının tam olarak anlaşılabilmesi için iki hususun göz önünde bulundurulması lazımdır: kaydedilen bu edebî tecrübe ve Anadolu'da yaşadığı biyografik tecrübe. Hayatı boyunca bir Marksist olarak romanlarını kaleme almıştır.

Marksizm, onun romancılığında sadece bir hareket noktasıdır. O, batılı bir tür olan romanı da Marksizm'i de yerli bir karakterde yeniden tanımlamaya çalışmıştır. Bu sebeple Kemal Tahir'in romancılığında yukarıda kaydedilen iki unsur, yerli bir Marksizm temelinde edebî bir mahiyet kazanmıştır (Coşkun, 2006: 104). Kemal Tahir, özellikle, o dönemde komünist denince ilk akla gelen isim olan Nazım Hikmetle tanışıp, kurduğu sıkı dostluktan sonra artık çevresinde “komünist” olarak tanınmaya başlamıştır. Artık bir Marksist'tir ama Marksizm hakkında pek fazla bilgisi yoktur. Marksizm'i asıl hapisteyken ve hapisten çıktıktan sonra öğrenmiştir (Yavuz, 2000: 32).

Kemal Tahir'in Anadolu'da yaşadığı tecrübe, yaptığı tarih okumaları, fikir dünyasını çok ciddi şekilde değiştirdiği gibi, romancılığını da şekillendirmiştir. Şöyle söylemek mümkündür. Tahir, eğer Anadolu'da 13 yıla yakın hapis yatmasaydı, bugün okunan romanları, bu özellikte olmayacaktı. Yaptığı okumalar, ona, konu arka planını inşa noktasında büyük kolaylıklar sağlayacaktı, ancak, dil ve üslupta bu nokta yakalanamayacaktı (Coşkun, 2006: 104). Tahir'in uzun süren mahkûmiyet yıllarında mahkûmların konuşmalarından Orta Anadolu ağzını ve üslubunu da kavrama imkânı bulmuştur. Bu kazanımı romanlarında başarılı bir şekilde kullandığı gibi, yakın dostlarının anılarından okuduğumuz kadarıyla, bu konuşma tarzı özellikle neşeli olduğu zamanlarda romancımızın şive ve üslubuna da yansımıştır (Yavuz, 2000: 63). Tahir'in romanlarında mekân ise kaldığı hapishanelerin bulunduğu şehirlerdir (Canatac, 2020: 14).

Kemal Tahir, kaleme aldığı romanlarından dolayı Türk Edebiyatının en çok tartışılan yazarlarından biri olmuştur. Eserleri de kendisi gibi daima ideolojik bir bakış açısıyla değerlendirildiğinden ona karşı tarafsız bir yaklaşım sergilemek zordur. O, her ne kadar romanlarında tek bir insanın dramını ele almak istediğini söylese de genellikle toplumsal dram üzerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle siyasi ve tarihî olayları ele aldığı romanlarında bireyin değil toplumun dramını yansıtmak için romanlarını birden çok kahraman üzerine kurgulamıştır (Moran, 2002: 179). Örneğin *Esir Şehrin İnsanları* 'nda başkarakter Kamil Bey'dir. Olaylar, Kamil Bey çevresinde meydana gelse de romanda Kamil Bey üzerinden İstanbul'un işgali sırasında Türklerin tavırları anlatılmıştır (Karabulut, 2009: 127). Buradan da görülebileceği gibi Tahir, her ne kadar tek kişinin dramını anlatıyor da olsa, o tek kişinin kişisel dramını değil, kişi üzerinden sosyal dramını anlatmaktadır. Tahir'in roman kişilerinin dramı dışı dönüktür. Onda dram

kişisel bir mücadeleden ziyade toplumsal bir varoluşun, toplumsal bir kimlik sahibi olmanın mücadelesidir (Dinler Köksal, 2017: 29).

Tahir, konusunu köyden alanlar ve tarih dönemlerinden alanlar olmak üzere iki kümeye ayrılabilir çok sayıda eserin sahibidir. İncelemeciler, Tahir'in köy ve köylüyü sadece hapishanede tanıdığı için duyduklarını yazmakla yetindiğini belirtirler. Gerçekten de yazarın her türlü sapıklık ve kötülükle dolu kahramanlarının ne köylüyü ne de insanı temsil ettiklerini söylemek mümkündür (Enginün, 2011: 350).

Roman yazma süreci ciddi bir çalışma dönemini içine alır. O, benimsediği realist tavrın gereği olarak sıkı bir gözlem neticesinde kalemi eline almaktadır. Kemal Tahir, ciddiyet ve iyimserlikle planladığı roman konuları üzerine uzun boylu düşünür ve günün belli saatlerinde üretkenliğini kâğıda döker. O sabırla çalışır, eserini sürekli düzelterek en iyisini bulmaya gayret eder (Tahir, 1989a: 48).

“Romanlarımı çoktan beri tasarlanmış bir geniş plan üzerinde hazırlıyorum. Bu ana planda, toplumumuzu meydana getiren çeşitli halk kümeleri, zümreler toplumdaki yerlerine, önemlerine göre sık sık yer değiştirir. Romanlar, bu açıdan bakılırsa günümüz olaylarını yakından izler”(Tahir, 1990a: 40). Buradan da anlaşılacağı üzere Tahir'in romanlarında yaşadığı devrin izlerine sıklıkla rastlanır. Tahir, bu yönüyle yaşamı diline yansıtmış yazarlardan olmuştur. Örneğin yazar, gerçek yaşamında babasının Millî Mücadele'ye katılmasını, *Esir Şehrin İnsanları* romanında, Millî Mücadele için her şeyini feda eden insanların mücadelesini ortaya koyan insanlar üzerinden göstermiştir (Coşkun, 2006: 16). Tahir, *Esir Şehrin İnsanları* romanında, insanın tarihini toplumun tarihi içine yerleştirmiştir. Kurtuluş Savaşı'nı, yurtseveri, haini, ajanı, gizli örgütü, cephe kaçırışı ile tıpkı bir polis romanı gibi heyecanlı ve sürükleyici üslupla veren yazar, romanın kurgusunu ustaca hazırlamış, her romanında olduğu gibi, aradığı insanın dramını bulmuş, konunun özelliğine göre olaylara katılıp çekilen bir sürü insanın ayrı ayrı dramlarını tek bir ana drama bağlamıştır (Işıksalan, 1990: 368-369).

Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları* romanında Birinci Dünya Savaşı'ndan, Millî Mücadele yıllarına kadar geçen zamanı anlatmaktadır. Romanda İstanbul'un işgali sıraları konu edilirken, insanların tutumu roman karakterleri üzerinden hissettirilmiştir. Tahir, bu romanıyla o dönemin sosyal yaşamına ve tarihine de ışık tutmuştur. Romanda Birinci Dünya Savaşı'nın topluma yansımaları, toplumsal ve sosyal yaşama etkisi

yansıtılmıştır. Yazar, romanıyla okuyuculara o döneme dair yaşamın içinden canlı kesitler sunmuştur.

Tahir, romanlarında hapisane, köy yaşamı, Kurtuluş Savaşı, tarihî hikâyeleri konu edinmiştir. Eserlerinden anlaşılacağı üzere Tahir'in anlaşılır bir dili ve yalın bir anlatımı vardır. Ayrıca Tahir'in eserlerinde tasvire önem verdiği görülmüştür. Romanda geçen mekânların tasviri romandaki olayları somutlaştırmıştır.

Tahir, güçlü dil olmayınca, güçlü fikir (dünya görüşü) olamayacağını belirtmiştir (Tahir, 1989c: 318). Tahir, anadilini kullanmayan bir milleti inmeli insana benzetmiştir (Tahir, 1989c: 26). Buradan da görüleceği gibi Tahir'in üslubunda atasözü, deyim ve konuşma dilinin önemli etkenler olduğu anlaşılmaktadır. Yazar, *Esir Şehrin İnsanları* romanında da atasözü ve deyimleri sıkça kullanmıştır. Tahir, romanlarında, kişileri yeri geldikçe yörelerinin ağzıyla konuşturmuştur. Bu durum 13 yıl Anadolu'da kalmasına bağlanabildiği gibi Tahir'in dile verdiği önemi eserlerine dikkatle işlemesi olarak da düşünülebilir.

Romanlarında dikkat çeken yönlerden biri de Tahir'in biyografisine yer verdiği romanlarında kendisini gazeteci bir karakter olarak yazmasıdır. Bu durum Tahir'in olaylar karşısında uyandırmak istediği gerçeklik duygusuyla ilgili olduğunu düşünmek de mümkündür (Coşkun, 2006: 14). *Esir Şehrin İnsanları* romanında da karakterlerin yolu gazetecilikle kesişmiştir.

1.4. Kemal Tahir'in Eserleri

1.4.1. Romanları

Hür Şehrin İnsanları (1949)

Esir Şehrin İnsanları (1952-53)

Sağırdere (1955)

Rahmet Yolları Kesti (1957)

Yediçınar Yaylası (1957)

Körduman (1957)

Köyün Kamburu (1958)

Kelleci Memet (1962)

Esir Şehrin Mahpusu (1962)

Yorgun Savaşçı (1965)

Bozkırdaki Çekirdek (1967)

Devlet Ana (1967)

Kurt Kanunu (1969)

Büyük Mal (1970)

Yol Ayrımı (1971)

Karılar Koğuşu (1974)

Namuscular (1974)

Damağası (1977)

Bir Mülkiyet Kalesi (1977) (Canatac, 2020: 18).

Çeviri Romanları

Bir Çalgıcının Seyahati (1937)

Görünmeyen Adam (1938) (Yavuz, 2000: 45).

Kanun Benim (1954) (Yaldız İnal ve Durdağı, 2024: 1610).

1.4.1.1. Hikâyeleri

1.4.1.2. 1940 Öncesi Hikâyeleri

Yalancı Şahit (1937)

Mollalar Asker (1937)

Bütün Ahmetler Ayağa Kalksın (1937)

Velinimetimiz Müvezzi (1937)

Bekâr Çamaşırı (1938)

Sarmaşık (1938)

Bir Yaz Hikâyesi (1938)

Kuş Kafesleri (1937)

Binin Yarısı Beşyüz (1937)

Ezilmiş Adam (1937)

Üstadın Ölümü (1937)

Rayların Sesi (1937)

Dölger (1937)

Ticaretten Kolayı Yok (1937)

Bedbaht Bir Adam (1937)

Kiralık Smokin (1937)

Kıskanç Bir Koca (1937)

Sokak Kedisi (1937) (Coşkun, 2006: 79-99).

1.4.1.3. Ölümünden Sonra Yayınlanan Hikâyeleri

Ölümünden sonra yayınlanan hikâyeleri aşağıdaki eserlerde toplanmıştır.

Zehra'nın Defteri (2005)

Dutlar Yetişmedi (2005) (Canatak, 2020: 18).

1.4.1.4. Romana Geçiş Eserleri

Göl İnsanları (1958)

Çoban Ali (1941)

Gelin-Kadı Oyunu (1941)

Arabacı (1941) (Coşkun, 2012: 148-157).

1.4.2. Şiirleri

Yolculuk

Bardaki Kadın

Elem Çocukları

Açın Türküsü

İşsiziler

Şehvet

Ah Annem

Aynada Gördüğüm Adam

Sesini Duyduğum Adam

Hakkım

Bir Devin Ölümü

Hayat

Gölgem (Coşkun, 2006: 69-78).

1.4.3. Mektupları

Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar (1979) (Canatak, 2020: 19).

1.4.4. Film ve Diziye Uyarlanan Eserleri

Battı Balık (1962)

Beş Kardeşiler (1962)

Azrail'in Habercisi (1963)

İki Gemi Yanyana (1963)

Yarın Bizimdir (1963)

Haremde Dört Kadın (1965)

Namusum İçin (1965)

Yorgun Savaşçı (1979)

Karılar Koğuşu (1990) (Yavuz, 2000: 158)

Esir Şehrin İnsanları (2003) (TRT Nostalji, 2003)

Kurt Kanunu (2012) (TRT Nostalji, 2012)

Yol Ayrımı (2012) (TRT Nostalji, 2012)

1.5. *Esir Şehrin İnsanları* Romanının Özeti

Romanın başkahramanı olan Kâmil Bey, Abdülhamid'in vezirlerinden Selim Paşa'nın oğludur. Kâmil Bey, Batı kültürüyle büyümüş, birçok dil bilen, resim yeteneği olan bir karakterdir. Genç yaşta büyük bir mirasa sahip olmuştur. Dolayısıyla hayatında maddi sıkıntı çekmemiştir. Eşi Nermin Hanım da aynı Kâmil Bey gibi paşa çocuğudur. Nermin, Taceddin Paşa'nın kızıdır. Nermin Hanım da yaşamında hiç maddi zorluk yaşamamıştır. Ancak babasının vefatından sonra babasının kumar borçlarından dolayı malları yağma edilmiştir. Bu sıralarda Kâmil Bey'in hayatına girmesiyle maddi sıkıntı çekmekten kurtulmuştur. Kâmil Bey ve Nermin Hanım'ın Ayşe adında küçük bir kızları vardır. Roman, Kâmil Bey ve ailesinin işgal altındaki İstanbul'a gelmesiyle başlamıştır. Kâmil Bey, İstanbul'a gelse de memleketinin içinde bulunduğu hâl hakkında tam olarak bilgiye sahip değildir. İstanbul'a iner inmez gördükleriyle durumun vahametini daha iyi anlamıştır.

Kâmil Beyler, İstanbul'a geldikten sonra bir süre Enişte Bey ve Hala Hanım'ın yanında kalır. Sonrasında maddi zorluklar yaşayan Kâmil Bey, ailesiyle birlikte kendi mal varlığından kalma, bakımsızlıktan derme çatma bir hâl alan köşke yerleşir. Böylece işgalci güçlerle işbirliği yapan eniştesinden de uzak durur. Enişte Bey'in karısı Hala Hanım, kendilerine yardım etmek istese de Kâmil Bey kabul etmez. Elindeki para ile geçimini sağlamaya çalıştığı sırada Galatasaray Lisesinden arkadaşlarıyla karşılaşır. Arkadaşları Anadolu'daki Millî Mücadele'ye yardım eden kişilerdir. Bu dönemde Anadolu'da işgale karşı gelenler olduğu gibi Amerikan mandasını önerenler de bulunmaktadır. Millî Mücadele yanlısı arkadaşları, Kâmil Bey'den kendilerine yardım etmesini isterler. Bu arkadaşların haberleşme vasıtası *Karadayı* isimli gazetedir. Kâmil Bey, bu yardım etme teklifi kabul eder. Bu gazetenin sahibi, Kâmil Bey'in Galatasaray Lisesinden arkadaşı İhsan'dır. Gazete vasıtasıyla romanın önemli karakterlerinden Nedime Hanım ile tanışır. Nedime Hanım, *Karadayı* gazetesi sahibi İhsan Bey'in karısıdır. Nedime Hanım, bu sırada hamile bir kadındır. Kocasını hapiste olduğu için gazetenin başında Nedime Hanım bulunmaktadır. Memleketinin içinde bulunduğu durum hakkında bilgisi olmayan Kâmil Bey, Nedime Hanım ile geçirdiği vakitlerde Anadolu'nun direnişini daha iyi anlar. Nedime Hanım'ın yurt sevgisi Kâmil Bey'i oldukça etkilemiştir. Kâmil Bey, içten içe daha önce Anadolu'ya geçemediği için

kendinden utanır. Ancak *Karadayı* gazetesinde çalışmaya başlamak ona kendisini yararlı hissettirmiştir.

Bu gazetede birçok kişi çalışmaktadır. Gazetede birlikte çalışırken Anadolu'ya yardım planı kurulur. Kâmil Bey, gizli evrakları Ramiz'e teslim edecektir. Ancak planın uygulanması sırasında Kâmil Bey ve Ramiz yakalanır ve hapse atılır. Hapiste oldukları sırada İnönü Savaşı'nın kazanılma müjdesini Ramiz'in karısı Fatma getirir. Bu süreçte işgalle ilgilenmeyen Kâmil Bey'in eşi Nermin Hanım kocasını anlamaz, yanında olmaz. Nermin, Kâmil Bey'in bu gazetede çalışmasını başından beri istememiştir. Nermin'in Kuvayı Milliye hakkında bilgisi de yoktur. Kâmil Bey karısına bu konuları daha önce anlatmadığı için hatayı kendinde bulur.

Hapse girdikten sonra Ramiz, her şeyi inkâr ederek beraat eder. Kâmil Bey, Paşaoğlu olduğu için ona birçok kez itiraf etmesi için fırsat tanınıp teklifler sunulur. Ancak Kâmil Bey, hamile bir kadını buralara düşürmenin yanlış olduğunu düşünür ve Nedime Hanım'ı ele vermemek için kendisine her şeyi itiraf etmesi için yapılan hiçbir teklifi kabul etmez. Böylece roman, Kamil Bey'in mahkemeye çıkıp yedi yıl hapse mahkûm edilmesiyle son bulur.

1. BÖLÜM: KELİME GRUPLARI (BELİRTME GRUPLARI)

Bu çalışmada, Leyla Karahan'ın *Türkçede Söz Dizimi* kitabında yer alan sınıflandırma esas alınmıştır. Karahan, sınıflamasında Muharrem Ergin'in kitabından yararlandığını, Ergin'in tasnifini geliştirme çabasında olduğunu belirtmiştir.

Muharrem Ergin, kelime grubunun, birden fazla kelimedenden oluştuğunu, yapısı ya da anlamında bir bütünlüğe sahip olduğunu, bu bağlamda da her zaman bütün olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir. Muharrem Ergin, kelime gruplarını, “1. Tekrarlar, 2. Bağlama grubu, 3. Sıfat tamlaması, 4. İyelik grubu, 5. İsim tamlaması, 6. Aitlik grubu, 7. Birleşik isim, 8. Birleşik fiil, 9. Ünvan grubu, 10. Ünlem grubu, 11. Sayı grubu, 12. Edat grubu, 13. İsnat grubu, 14. Genitif (ilgi), 15. Datif (yaklaşma), 16. Lokatif (bulunma), 17. Ablatif (uzaklaşma) grupları, 17. Fiil grubu, 18. Partisip grubu, 19. Gerundium grubu, 20. Kısaltma grupları” olmak üzere yirmi maddede incelemiştir (Ergin, 1983: 372).

Mazhar Kükey, cümleden küçük, kelimedenden büyük, anlamlı, geniş dil birliklerini “sözcük öbeği” terimi ile ifade etmiştir. Kükey, kelime gruplarını, “1. İkilemeler, 2. Bağlam öbeği, 3. İyelik öbeği, 4. Ad tamlaması, 5. Sıfat tamlaması, 6. İlgeç öbeği, 7. Ünlem öbeği, 8. Unvan öbeği, 9. Sayı öbeği, 10. Yükleme öbeği, -i'li sözcük öbeği (akkuzatif öbeği), -e'li sözcük öbeği (datif öbeği), - de'li sözcük öbeği (lokatif öbeği), - den'li sözcük öbeği (ablatif öbeği), 11. Belirteç öbeği” olmak üzere on bir madde şeklinde sınıflandırılmıştır (Kükey, 1975: 3-42).

Vecihe Hatipoğlu, *Türkçenin Sözdizimi* eserinde kelime grupları için “yargısız anlatımlar” terimini kullanmıştır. Hatipoğlu'nun kelime gruplarını tasnifi, “I. Tamlamalar (kalıplaşmamış anlatımlar): 1. Ad tamlaması (belirtili tamlama, belirtisiz tamlama, takısız tamlama), 2. Adıl tamlaması, 3. Sıfat tamlaması, 4. İkilemeli tamlama, 5. İyelikli tamlama, 6. Çıkmalı tamlama, 7. Kalmalı tamlama, 8. Yönelmeli tamlama, 9. İlgeçli tamlama, 10. Bağlaçlı tamlama, 11. Zincirleme ad tamlaması, 12. Karma tamlama, 13. Girişik tamlama. II. Birleşik sözcükler (kalıplaşmış anlatımlar), III. İkileme” şeklindedir (Hatipoğlu, 1982: 21).

Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi* eserinde kelime grupları için “belirtme öbekleri” tabirini kullanmıştır. Şimşek, belirtme öbeklerini, “1. İyelik öbekleri (ad takımı: belirtili ad takımı, belirtisiz ad takımı, adıl takımı), 2. Niteleme öbekleri (ön ad takımı, sayı öbeği, san öbeği, belirteç öbeği), 3. Çekim öbekleri (ad öbekleri: yönelmeli, kalmalı, çıkmalı, belirtmeli, katılmalı, iyelikli ad öbeği; eylem öbekleri, ilgeç öbekleri), 4. İkileme, 5. Bağlaç öbeği (ulama bağlaç öbekleri, ayırtlama bağlaç öbekleri), 6. Ünlem öbeği” şeklinde ele almıştır (Şimşek, 1987: 321-400).

Ahmet Topaloğlu, kelime grubunu, “Yalın ve türemiş bir sözcükle karşılanamayan kavramların ifadesi için veya cümlede anlamın bütünleştirilmesini sağlayacak görevli unsurları oluşturmak için bir araya getirilen anlamlı veya hem anlamlı hem de görevli kelimelerin oluşturduğu topluluk” şeklinde tanımlamaktadır (Topaloğlu, 1989: 115).

Ahmet Beserek, *Türkçede Cümle Yapısı* adlı eserinde kelime grupları için “Birden fazla kelimenin çeşitli faktörler vasıtasıyla bir araya gelmesi, bir bütün oluşturması kelime gruplarını meydana getirir. Kelime gruplarının en ehemmiyetli fonksiyonu, bir kelimeymiş gibi işlem görmesidir. Çünkü; kelime grupları bir cümle içerisinde bir blok, bir unsur oluştururlar. Kelime grupları bilinmeden cümlelerin tahlil edilmesi zordur. Cümle konusunu da anlayabilmek için kelime gruplarını anlamak gerekmektedir” şeklinde açıklama yapmıştır. Beserek, kelime gruplarını, “1. İsim tamlaması, 2. Sıfat tamlaması, 3. İsim grupları, 4. Edat grubu, 5. Unvan grubu, 6. Zarf grubu, 7. Tekrarlar (ikilemeler), 8. Ünlem grubu, 9. Bağlaç grupları” olmak üzere dokuz maddede inceler (Beserek, 1991: 28-30).

Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü* adlı eserinde kelime grupları için “kelime grubu” tabirini kullanmış, kelime gruplarının, cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşıladığını ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler birliği olduğunu belirtmiştir. Korkmaz’ın tasnifi, “1. İsim tamlaması (belirtili isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması, zincirleme isim tamlaması), 2. Sıfat tamlaması (zincirleme sıfat tamlaması), 3. Sıfat-fiil grubu, 4. İkileme, 5. Edat grubu, 6. Bağlaç grubu, 7. Unvan grubu, 8. Birleşik fiil, 9. Birleşik isim” olmak üzere dokuz maddedir (Korkmaz, 1992: 100).

Metin Karaörs, *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri* adlı kitabında kelime gruplarını, “1. Tekrar (ikilemeler) grubu, 2. Bağlama grubu, 3. Sıfat tamlaması, 4. İyelik grubu ve isim tamlaması, 5. Aitlik grubu, 6. Birleşik isim, 7. Birleşik fiil, 8. Unvan grubu, 9. Ünlem grubu, 10. Sayı grubu, 11. Edat grubu, 12. Kısaltma grupları (isnat grubu, ilgi grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, yapma grubu), 13. Fiil grubu, 14. Sıfat-fiil grubu, 15. Zarf-fiil grubu, 16. Kısalmış (klişeleşmiş) gruplar” olmak üzere on altı maddede incelemiştir (Karaörs, 1993: 10).

Fuat Bozkurt, *Türkiye Türkçesi* adlı eserinde kelime gruplarını, “birlik” olarak adlandırmış, kelime grupları için “Her sözcük ya da dilsel simge, başka sözcüklerle belli kurallar uyarınca ilişki içindedir. Bu kurallar belli bir dizge oluşturur. ...Birlikler, Türkçenin yargısız anlatım olanaklarıdır. Sözcükten türemeye geçiş evresidir. Türkçenin dil kuralları içinde oluşan birimleridir. Kimileyin tümceye yakın bir anlam taşırlar. Yan tümce işlevi görürler. Sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır” biçiminde açıklama yapmıştır. Bozkurt’un sınıflaması, “ 1. Ad tamlaması (belirtili tamlama, belirtisiz tamlama), 2. Sıfat tamlaması, 3. İkileme, 4. İlgi birliği, 5. İlgeç birliği, 6. Eylem birliği, 7. Eylemlilik birliği, 8. Ortaç birliği, 9. Ulaç birliği, 10. San birliği, 11. Sayı birliği, 12. Ünlem birliği, 13. Bağlama birliği, 14. Kısaltma birliği” olmak üzere on dört maddedir (Bozkurt, 1995: 139).

Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili* adlı eserinde kelime gruplarını “sözcük grupları” olarak adlandırır. Eker’in tasnifi, “ 1. Tamlamalar (isim tamlamaları, sıfat tamlamaları), 2. Aitlik grubu, 3. Unvan grubu, 4. Tekrar grupları, 5. Birleşik sözcükler, 6. Sayı grubu, 7. Edat grubu, 8. Sıfat-fiil grubu, 9. Zarf-fiil grubu, 10. Eylem grubu, 11. Birleşik eylem grubu, 12. Ünlem grubu, 13. Bağlama grubu, 14. Kısaltma grupları (ilgi grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, dayanma grubu, klişeler) 15. Deyimler, 16. Atasözleri” şeklindedir (Eker, 2011: 18).

H. İbrahim Delice, *Türkçe Sözdizimi* adlı eserinde kelime grupları terimi yerine “kelime öbekleri” terimini kullanmıştır. Delice, eserinde kelime öbeklerinin, birden fazla kelimedenden oluştuğuna, yapı ve anlamında bir birlik bulunduğuna, cümle içinde tek cümle ögesi olarak kullanıldığına değinmiştir. Delice, diğer araştırmacılardan farklı olarak kelime öbekleri tasnifini, “Kelimeyle kurulan öbekler, Ekle kurulan öbekler ve Diğer kelime öbekleri” şeklinde üç başlıkta ele almıştır. Kelimeyle kurulan öbekleri, “1.

Edat öbekleri, 2. Eksiz isim tamlaması, 3. Fiil öbeği, 4. Özel isim öbeği, 5. Sayı öbeği, 6. Sıfat tamlaması, 7. Tekrar öbeği, 8. Unvan öbeği, 9. Zarf öbeği” biçiminde incelemiştir. Ekle kurulan öbekleri, “1. İki durumlu öbek, 2. İsim tamlaması, 3. Kısaltma öbekleri, 4. Sıfat yapım ekli öbek, 5. Yüklemsi öbekleri” biçiminde ele almıştır. Son olarak diğer kelime öbeklerini ise, “1. İktibas öbeği, 2. Saplama öbeği” biçiminde incelemiştir (Delice, 2016: 17-19).

Günay Karaağaç, *Türkçenin Söz Dizimi* adlı eserinde kelime gruplarını “Söz öbeği, en az iki asıl biçim biriminin, anlamlı sözün, asıl-bağlı, niteleyen-nitelenen, tamlayan- tamlanan ilişkisiyle oluşturdukları birliktir” şeklinde açıklamış, kelime gruplarını, “Yapımlık ve Çekimlik söz öbekleri” adı altında ele almıştır. Yapımlık öbekleri, “1. Fiilimsi öbekleri, 2. Kısaltma öbekleri, 3. Sayı öbeği, 4. Birleşik fiiller, 5. Yineleme öbekleri, 6. Aitlik öbeği, 7. Bağlama öbek ve cümleleri, 8. Özel ad öbeği” şeklinde incelemiştir. Çekimlik söz öbeklerini ise “1. İlişkilendirme öbekleri (isim tamlaması), 2. Nitelendirme öbekleri (sıfat tamlaması)” biçiminde değerlendirmiştir (Karaağaç, 2017: 9-10).

Necati Demir, *Türkçe Cümle Bilgisi* adlı eserinde kelime grupları için “sözcük öbekleri” terimini kullanmış, birden fazla sözcüğün bir araya gelip anlamlı bir birlik oluşturmasının rastgele bir iş olmadığını, kuralları olduğunu, sözcük öbeklerinin de bu kurallar çerçevesinde bir araya geldiğini ve bir anlam ifade ettiğini belirtmiştir. Demir, kelime gruplarını, “1. İsim/Ad tamlaması, 2. Sıfat tamlaması, 3. İsim-fiil öbeği, 4. Sıfat-fiil öbeği, 5. Zarf-fiil öbeği, 6. Tekrar öbeği, 7. Edat öbeği, 8. Bağlama öbeği, 9. Unvan öbeği, 10. Birleşik isim öbeği, 11. Ünlem öbeği, 12. Sayı öbeği, 13. Birleşik fiil öbeği, 14. Kısaltma öbekleri” şeklinde on dört maddede incelemektedir (Demir, 2019: 23-24).

Leyla Karahan’a göre kelime grubu, “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitелеmek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.

Kelime grupları;

1. Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılar.

2. Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri, anlamlarını genişleterek, belirterek, niteleyerek, pekiştirerek karşılar” (Karahana, 2020: 39).

Leyla Karahan, kelime gruplarını 14 maddede incelemiştir. Karahan’ın tasnifi, “1. İsim tamlaması, 2. Sıfat tamlaması, 3. Sıfat-fiil grubu, 4. İsim-fiil grubu, 5. Zarf-fiil grubu, 6. Tekrar grubu, 7. Edat grubu, 8. Bağlama grubu, 9. Unvan grubu, 10. Birleşik isim grubu, 11. Ünlem grubu, 12. Sayı grubu, 13. Birleşik fiil, 14. Kısaltma grubu” şeklindedir (Karahana, 2020: 39). Bu çalışmada, Leyla Karahan’ın *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserindeki sınıflandırma esas alınmıştır. Karahan’ın on dört maddelik sınırlamasına on beşinci madde olarak “aitlik grubu” dâhil edilmiştir. Leyla Karahan’da yer almayan ancak bu çalışmaya dâhil ettiğimiz aitlik grubu, Muharrem Ergin, Metin Karaörs, Günay Karaağaç, Süer Eker, Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli gibi araştırmacıların tasniflerinde yer almaktadır.

Abdurrahman Özkan, Mustafa Toker ve Ufuk Deniz Aşcı, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı kitapta kelime grubunu, “Birden çok kelimeden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle içinde tek öge olarak işlem gören söz dizisi” şeklinde ifade etmişlerdir. Kelime gruplarını, “1. İsim tamlaması, 2. Sıfat tamlaması, 3. Tekrar grubu, 4. Özel isim grubu, 5. Birleşik fiil, 6. Fiilimsi grupları (Sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, isim-fiil grubu), 7. Edat grubu, 8. Ünlem grubu, 9. Bağlama grubu, 10. Unvan grubu, 11. Sayı grubu, 12. Kısaltma grubu (isnat grubu, yükleme grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu, eşitlik grubu, ilgi grubu, kısaltmış (kışeleşmiş) yapılar)” şeklinde incelemiştirler (Özkan, Toker ve Aşcı, 2020: 52).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserinde kelime gruplarının, “Tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilemeyen benzer durumları karşılamak üzere birden fazla kelimeyle kurulan dil birlikleri” olduğunu belirtirler (Özkan ve Sevinçli, 2021: 14). Kelime gruplarını, “ 1. İsim tamlaması ve iyelik grubu, 2. Sıfat tamlaması, 3. Birleşik isim grubu, 4. Tekrar grubu, 5. Aitlik grubu, 6. Edat grubu, 7. Unvan grubu, 8. Birleşik fiil grubu, 9. İsim-fiil grubu, 10, Sıfat-fiil grubu, 11. Zarf-fiil grubu, 12. Sayı grubu, 13. Ünlem grubu, 14. Bağlama grubu, 15. Kısaltma grupları (Yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, isnat grubu, yükleme

(belirtme) grubu, vasıta grubu, ilgi grubu, eşitlik grubu, kısaltma gruplarının tersi görünüşünde olan kelime grupları) şeklinde incelerler (Özkan ve Sevinçli, 2021: 5-6).

Kelime grubu terimi araştırmacılar tarafından farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Bu grup için Karahan (Karahan, 2020: 39), Korkmaz (Korkmaz, 2009: 100), Ergin (Ergin, 2009:374), Özkan ve Sevinçli (Özkan ve Sevinçli, 2021: 14), Özkan, Toker ve Aşçı (Özkan, Toker ve Aşçı, 2020: 45), “kelime grubu” terimini tercih ederken Kükey “sözcük öbekleri”, (Kükey, 1975: 3), Delice “kelime öbekleri” (Delice, 2001: 17) terimini tercih etmiştir.

2.1. İsim Tamlaması

Ergin, isim tamlamasını, “iyelik grubu ve isim tamlaması” başlığında ele almıştır. İsim tamlamasını, “Bu grup iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bir ismin manasının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamamlanması esasına dayanır” şeklinde tanımlamıştır. Yazar, isim tamlamasını iki grupta incelemiştir: Tamlayanı ekli olan isim tamlamasına belirli isim tamlaması, tamlayanı eksiz olan isim tamlamasına da belirsiz isim tamlaması demiştir (Ergin, 1983: 662).

Kükey, isim tamlaması için “ad tamlaması” terimini kullanmış, ad tamlamalarının, iyelik öbeklerinden farklı yapılar olmadığını ifade etmiştir. Kükey, ad tamlamasını, tamlayan ögesi ad olan iyelik öbeği şeklinde tanımlar. Bu kelime grubunun tasnifini ise “1. Tamlayan ögesi ekli genitif (ilgi hâli) durumunda bulunan ad tamlaması (belirtili isim tamlaması), 2. Tamlayan ögesi eksiz genitif (ilgi hâli) durumunda bulunan ad tamlaması (belirtisiz isim tamlaması)” şeklinde yapar. Kükey, sınıflandırmasında zincirleme isim tamlaması türüne de değinir (Kükey, 1975: 14-23).

Gencan, “ad takımı” olarak nitelendirdiği isim tamlamalarında, ismin, ismi tamladığını ve zamirlerin de tamlayıcı olduğunu ifade etmiştir. Gencan, takısız tamlamayı da isim tamlamalarının içinde değerlendirmiştir. Gencan, isim takımlarını “birinci tür isim takımı”, “ikinci tür ad takımı” ve “üçüncü tür ad takımı” olmak üzere üç alt başlıkta incelemiştir (Gencan, 1982: 88-89). “Takısız tamlama” olarak adlandırdığı tamlama türünde, iki unsurun ek almadan birbirine bağlandığını belirtir. Gencan, “zincirleme tümleme” adı altında ise iç içe giren isim tamlamalarını da incelemiştir (Gencan, 1982: 89).

Şimşek, “adtakımı” olarak isimlendirdiği isim tamlamasını, “İki ya da daha çok adın iyelik ilgisi içinde oluşturduğu belirtme öbeğine adtakımı denir” şeklinde tanımlar. Şimşek, adtakımını, “belirtili adtakımı ve belirtisiz adtakımı” olarak iki şekilde incelemektedir (Şimşek, 1987: 323-346).

Topaloğlu, isim tamlamasını, “İki veya daha çok isimden kurulan tamlamadır. Türkçede tamlayan ve tamlanandan meydana gelen isim tamlamasının tamlayanı genellikle ilgi hâli ekli, bazen de eksiz olur. Tamlanan ise daima iyelik eki alır” şeklinde açıklar (Topaloğlu, 1989: 92).

Beserek, isim tamlamasını, “En az bir ismin başına bir isim daha getirilmek suretiyle oluşturulan kelime gruplarıdır. İsim tamlamasında sözü edilen varlıklar birden fazladır; fakat asıl belirtmek istenen varlığın ismi, sonda bulunur” şeklinde ifade eder (Beserek, 1991: 28).

Karaörs, isim tamlamasını, “belirtili isim tamlaması” ve “belirtisiz isim tamlaması” olmak üzere iki başlıkta incelemiş, zincirleme isim tamlaması türüne yer vermemiştir. Karaörs, çalışmasında, isim tamlamalarında her iki unsurunda genişletilerek her genişlikte isim tamlaması yapılabileceğini belirtmiştir. Karaörs, iyelik grubu ve isim tamlamaları terimlerinin birbirine karıştırılmaması gerektiğini, iyelik grubunun tamlayanı şahıs zamiri olan birlikleri ifade etmek için kullanıldığını belirterek isim tamlamasını iyelik grubundan ayırmıştır (Karaörs, 1993: 14).

Bozkurt, isim tamlamasını, “ad tamlaması” olarak ele alarak bu grubu, “Bir adın anlamının, başka bir sözcüğün anlamına bağlanması olayıdır. Bir adın, anlamının tam belirtilmesi için, başka bir addan, adıldan, ya sıfattan, ya da ilgeçten yardım görmesidir” şeklinde açıklamaktadır. Bozkurt, isim tamlamasını “belirtili tamlama ve belirtisiz tamlama” olmak üzere iki şekilde incelemektedir (Bozkurt, 1995: 141-143).

Korkmaz, isim tamlamasını, “İyelik bağlantısı ile birbirine bağlanmış iki veya daha çok addan oluşan tamlama” şeklinde tanımlamış, isim tamlamasını, “Bir varlığı, bir başka varlık ya da kişi ile ilişkilendirerek daha belirgin duruma getiren bir yapı durumundadır” biçiminde açıklamıştır. Korkmaz, isim tamlamalarını, “belirtili ad tamlaması, belirsiz ad tamlaması ve zincirleme ad tamlaması” olmak üzere üç başlıkta ele almıştır (Korkmaz, 2009: 66).

Banguoğlu, isim tamlamasını, “ad takımı” olarak isimlendirmiştir. Yazar, ad takımını belirtme öbekleri başlığı altında inceler. Ad takımının, “Bir ad ile iyelik eki almış başka bir adın oluşturduğu kelime öbeği” olduğunu belirtir. Banguoğlu, ad takımlarını “belirli ad takımı” ve “belirsiz ad takımı” olarak iki başlık altında ele alır. Araştırmacı, takısız tamlamayı, sıfat tamlaması olarak ele almış, zincirleme isim tamlamasını ise “ad takımının zincirlenmesi olarak incelemiştir (Banguoğlu, 2011: 298-302).

Delice, “ekle kurulan öbekler” başlığı altında incelediği isim tamlamalarının iyelik, tür, cins belirtmek maksadıyla iki veya daha çok isimden kurulduğunu belirtmiştir. Delice, *Türkçe Sözdizimi* adlı eserinde diğer araştırmacılardan farklı olarak isim tamlamalarını beş maddede incelemiştir. Bu tasnifte Arapça ve Farsça isim tamlamalarına da yer vermiştir. Delice’nin tasnifi: “belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, zincirleme isim tamlaması, Arapça isim tamlaması, Farsça isim tamlaması” şeklindedir (Delice, 2016: 38-39).

Karaağaç, isim tamlamasını, “Bir ismin bir başka isimle ilişkilendirildiği söz öbeğidir. Bütün çekimlik öbeklerde olduğu gibi, isim tamlamasının da ilk ögesi tamlayan, ikinci ögesi tamlanan durumundadır. Tamlayanın ekli ya da eksiz çekimde olmasına göre, belirtili ve belirtisiz; hem tamlayan hem de tamlananın durumuna göre de zincirleme türleri vardır” şeklinde açıklar (Karaağaç, 2017: 209).

Demir, isim tamlamasını, ismin aitlik ilgisi bakımından daha belirgin hâle getirmek amacıyla başka bir isim tarafından tamamlanmasıyla meydana gelen isim grubu yani sözcük öbeği olduğunu belirtmiştir. Demir, isim tamlamasını, belirtili ad tamlaması ve belirtisiz ad tamlaması olarak iki başlıkta incelemiştir (Demir, 2019: 23-26).

Karahan, isim tamlamasının, “İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubu” olduğunu belirtir (Karahan, 2020: 42). Karahan, isim tamlamalarını, “belirtili isim tamlaması” ve “belirtisiz isim tamlaması” olarak iki başlıkta ele alır.

Üstünova, isim tamlaması için “Ad tamlamasında tamlayan ilgi durumuna girmek zorundadır; ama ilgi durumu ekini almak zorunda değildir. Tamlayan ekli ilgi

durumuna girdiği gibi, eksiz ilgi durumuna da girebilir. Bu nedenle belirtili ad tamlaması- belirtisiz ad tamlaması diye iki türden söz edilir. Ad tamlamalarında, tamlanan yalnızca üçüncü iyelik eklerinden uygun olanını alır. Birinci ve ikinci kişi iyelik eklerini ad tamlamalarında görmek imkânsızdır. Ad tamlamalarında tamlayan, ad değerinde bir sözcüktür. Belirtili ad tamlamalarında, hem tamlayan hem tamlanan çokluk eki alabilir. Belirtili ad tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasına sözcük girerken, belirtisiz ad tamlamalarında bu mümkün değildir. Ad tamlamalarında tamlayan ve tamlananda birden fazla sözcük ya da sözcük öbeği bulunabilir. Hatta iç içe girmiş tamlama olabilirler ki bu durumda zincirleme ad tamlamasından da söz edilir” şeklinde açıklama yapmaktadır (Üstünova, 2005: 418-425).

Özkan, Toker ve Aşcı, isim tamlamasını, “İki veya daha çok isim unsurundan kurulan tamlamaya isim tamlaması adı verilir. İsim tamlaması iyelikli bir isim unsuru ile ekli veya eksiz ilgi hâlindeki bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur” biçiminde açıklamıştır. İsim tamlamasını, belirtili isim tamlaması ve belirtisiz sim tamlaması olmak üzere iki başlıkta incelemiştir (Özkan, Toker ve Aşcı, 2020: 53).

Özkan ve Sevinçli ise isim tamlamasını, “İki veya daha çok ismin sahiplik, tahsis, tür, cins vb. nitelikleri belirtmek üzere özel bir biçimde bir araya gelmesinden oluşan kelime grubudur” şeklinde tanımlar. Yazarlar, isim tamlamalarını üç başlık altında ele almışlardır: “belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve eksiz tamlama” (Özkan, Sevinçli 2021: 22-33).

Araştırmacıların görüşlerinde ifade ettikleri gibi, takısız isim tamlamalarının ve zincirleme isim tamlamalarının tartışmalı bir konu olduğu görülmektedir. Yukarıdaki araştırmacılardan takısız tamlamaya değinen araştırmacılar: Gencan, (Gencan, 1982: 88-89), Banguoğlu, (Banguoğlu, 2011: 298-302), Özkan ve Sevinçli, (Özkan ve Sevinçli, 2021: 22-23). Zincirleme isim tamlamasına değinen araştırmacılar: Kükey, (Kükey, 1975: 14-23), Gencan, (Gencan, 1982: 89), Korkmaz, (Korkmaz, 2009: 66), Banguoğlu, (Banguoğlu, 2011: 298-302), Delice, (Delice, 20016: 38-39), Karaağaç, (Karaağaç, 2017: 209).

İsim tamlaması araştırmacılar tarafından farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Bu kelime grubu için Ergin (Ergin, 2019: 662), Karahan (Karahan, 2020: 42), Korkmaz (Korkmaz, 2009: 66), Beserek (Beserek, 1991: 28), “isim tamlaması”; Banguoğlu

(Banguoğlu, 2011: 298), Şimşek (Şimşek, 1987: 323), “ad takımı”, Kükey (Kükey, 1975: 14), Bozkurt (Bozkurt, 1995: 141), “ad tamlaması” terimlerini kullanır.

Karahan, tasnifinde isim tamlamalarını, belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması olarak ele almış, zincirleme isim tamlamasından bahsetmemiştir. Bu çalışmada, Karahan’ın tasnifi esas alındığı için takısız isim tamlaması ve zincirleme isim tamlaması türlerine yer verilmemiştir. *Esir Şehrin İnsanları* romanında belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlamalarına çok sayıda örnek olduğu tespit edilmiştir.

2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

Gencan, belirtili isim tamlamasını, “birinci tür ad takımı” olarak incelemiştir. Birinci tür ad takımlarında belirtili bir iyelik anlamının olduğunu ve tamlayıcı ekinin -in, tamlanan ekinin ise -i olduğunu, eklerin ses uyumlarına göre değişebileceğini belirtmiştir (Gencan, 1982: 88).

Topaloğlu, bu grubu, “belirli isim tamlaması” olarak ele almış, belirli isim tamlamasını, “Tamlayanı ilgi hâli eki almış olan tamlama” şeklinde açıklamıştır (Topaloğlu, 1989: 36).

Korkmaz, bu grubu, “Tamlayanın ilgi hâli ekini aldığı, tamlananın ise 3. tekil şahıs iyelik eki aldığı isim tamlamalarına belirtili isim tamlaması denir. Tamlayan ilgi hâli eki almıştır ve bu nedenle iki isim arasında belirli ve kesin bir anlam bağlantısı bulunmaktadır” şeklinde açıklar (Korkmaz, 2009: 271).

Eker, belirtili isim tamlamasını, “Tamlayanı, adın işaret ettiği nesneyi belirgin hâle getiren ilgi durumu eki (-In/-nIn); tamlananı teklik üçüncü kişi iyelik eki (-I/-sI) eki alan, dolayısıyla belirti eki taşıyan ad tamlamasıdır” biçiminde tanımlamaktadır (Eker, 2011: 422).

Banguoğlu, belirtili isim tamlamasını, “belirli ad takımı” olarak incelemiş, bu grubu, “Bir belirli ad takımında her iki kelimeye gelen ekler, katılma hâli ve iyelik ekleri, ait olma anlatımında olup bu kavram tekrarlanmış olmaktadır. İkinci adın sonuna da öncülü katılan, birinci ad olan bir iyelik zamiri getirilen gruptur” şeklinde açıklamıştır (Banguoğlu, 2011:332)

Delice, belirtili isim tamlamasını, “Tamlayanı ilgi hâli eki ile kurulan isim tamlamalarıdır” şeklinde tanımlamaktadır (Delice, 2016: 38).

Karaağaç, belirtili isim tamlamasını, “Hem tamlayanın hem de tamlananın ek aldığı ve iki ismin ilişkilendirme yoluyla oluşturduğu söz öbeğine belirtili isim tamlaması denir. Tamlayan öge ilgi hâli (-ın/-nın) ekini alarak ikinci isme bağlanır. Tamlanan öge de, ikinci bir ilişkilendirici olarak, iyelik (-ı/-sı/-lar) ekini alır” biçiminde açıklar (Karaağaç, 2017: 209).

Karahan, belirtili isim tamlamasını, “Birinci unsur ilgi hâli eki taşıyan isim tamlaması, belirtili isim tamlamasıdır. Bu tamlamada birinci unsur belirtme görevi yapar. Belirtili isim tamlamasında tamlayanla tamlanan arasında ekle sağlanan geçici bir ilişki kurulmuştur” şeklinde tanımlamıştır. Belirtili isim tamlamalarının unsurlarının yer değiştirebileceğini ifade eden Karahan, bu tamlamada ana unsurun sonda bulunduğunu, birinci unsurun tamlayan, ikinci unsurun tamlanan olduğunu belirtmiştir (Karahan, 2020: 42- 43).

Özkan, Toker ve Aşçı, belirtili isim tamlamasını, “Tamlayanı da, tamlananı da ek alan isim tamlamasına belirtili (belirli) isim tamlaması adı verilir. Tamlayanı ilgi hâlinde dir. Belirtili isim tamlamasında tamlayan belirli bir nesneyi gösterir” şeklinde açıklamışlardır (Özkan, Toker ve Aşçı, 2020: 56).

Özkan ve Sevinçli, bu grubu, “Tamlayanı ilgi hâli eki (-In, -Un, -nIn, -nUn) almış olan tamlamaya belirtili isim tamlaması denir” şeklinde ifade etmiştir. Tamlayanın ilgi eki, tamlananın ise iyelik eki taşıdığını belirtmiştir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 22).

Kısaca belirtili isim tamlaması, tamlayanın ilgi hâli eki, tamlananın ise iyelik eki aldığı tamlama çeşididir.

Eserden belirtili isim tamlamasına örnekler:

“Bunları söylerken yaramaz bir **çocuğun suçunu** başıslıyormuş gibi omzunu okşuyordu.” (s.5)

“İngilizlerle **Fransızların kepezeliği** göze alıp çekilmelerinin de fayda vermeyeceği anlaşılmaktaydı.” (s.5)

“Biraz düşündü, **gömleğinin yakasını** iki parmağıyla gevşetip şarap bardağını aldı.” (s.12)

“Konuşurken kendi sesinde taklitçi büyükelçi **eskisinin sesini** duyar gibi oluyor, sırtı ürpererek kekelemeye başlıyordu.” (s.37)

“Saldırıyı önleseydiniz, **Yunanlılar’ın silahlarını** alsaydınız da, işgal hiç olmasaydı...” (s.41)

“**Fuat Bey’in “lokma” davetini** hiç nazlanmadan kabul etti.” (s.69)

“**Hala Hanımın kocası**, böyle işsiz güçsüz dolaşmasını uygun bulmayarak Hariciye’de bir memuriyet istemesini salık verdi.” (s.85)

“Kâmil Bey, **karısının yüzüne** anlamadan baktı.” (s.90)

“İmam susarak, **hikâyesinin etkisini** araştırdı.” (s.95)

“ ‘Bir **milletin bayrağı** o **milletin başı** gibi düşer!’ diye bir söz etti.” (s.123)

“Birkaç kere gittiği mahalle kahvesinde, **insanların inançlarını** savunurken, aralarındaki gizli bir dayanışmaya güvendiklerini sezmişti.” (s.140)

“Şimdi **Nedime Hanım’ın yükünü** hafifletmek için acele etmek gerekiyordu.” (s.159)

“Çünkü **inkılabın temsilcileri halkın sahici ihtiyaçlarını** bilmiyorlardı.” (s.173)

“**Askerlerin elbiseleri** var. Balıkların hani elbiseleri?” (s.187)

“Kendisini bu hâle getiren **Abdülhamit’in devrini**, aradan on yıl geçmeden övmeye kalkması çarpaşık bir iş!” (s.203)

“**Soruşturmanın tutanağını** tutan er giyimli delikanlıya döndü.” (s.280)

“**Çerkez Ethem’in isyanı** zannettikleri gibi bir düşman propagandası değil, hakikatti.” (s.227)

“**Gülcemal vapurunun kahvecisi** Ramiz Efendi’ye verirken suçüstü yakalandı.” (s.275)

“Bazı **adamin canı**, telaşlı sıralarda bir şey yemek istemez.” (s.308)

“**Döşeğin kılıfı**, vaktiyle ak bezden yapılmış olmalıydı.” (s.322)

“**Niyazi’nin ihanetinden** sonra bana güvenemezsiniz diye korkuyordum.”
(s.406)

“Allah **doğruların yardımcısıdır**.” (s.433)

2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Gencan, belirtisiz isim tamlamasını, “ikinci tür ad takımı” olarak incelemiştir. İkinci tür ad takımlarında, sözcüklerden yalnız birinin, yani yalnız tamlananın ek aldığını ifade etmiştir (Gencan, 1982: 88).

Topaloğlu, bu tamlama türünü, “belirsiz isim tamlaması” olarak ele almış, bu grubu, “Tamlayanı ilgi hâli eki almamış olan tamlama” şeklinde açıklamıştır. Bu tamlamanın daha çok cins kavramı verdiğini ifade etmektedir (Topaloğlu, 1989: 36).

Eker, belirtisiz isim tamlamasını, “Tamlayanı eksiz, yalın durumda bulunan; tamlananı teklik üçüncü kişi iyelik eki eki alan, yani belirti eki bulunmayan ad tamlamasıdır” şeklinde açıklamaktadır (Eker, 2011: 422).

Banguoğlu, belirtisiz isim tamlamasını, “belirsiz ad takımı” olarak ele almış, bu grubu, “Kim hâlinde bir katılan ad ile iyelik eki getirilmiş bir katkıalan addan oluşmuş ad takımına belirsiz ad takımı adını veriyoruz” biçiminde tanımlamıştır (Banguoğlu, 2011: 334).

Delice, belirtisiz isim tamlamasını, “Tamlayanı ilgi hâli eki olmaksızın kurulan isim tamlamalarıdır” şeklinde tanımlar (Delice, 2016: 38).

Karaağaç’a göre belirtisiz isim tamlaması, tamlayanı eksiz ilgi hâli eki, tamlananı iyelik (-ı/-sı/-ları) eki alan söz öbeğidir. Bu iki isim arasındaki ilişkiyi, tamlanan ögenin aldığı iyelik eki sağlar. Belirtisiz isim tamlamalarındaki ilişkilendirme, iyelik ekiyle sağlanır (Karaağaç, 2017: 209).

Karahan, bu grubu, “Birinci unsurunda; ilgi hâli eki bulunmayan isim tamlaması, belirtisiz isim tamlamasıdır. Bu tamlama, belirsiz, genel bir nesneyi, bir türü karşılar. Belirtisiz isim tamlamasının iki unsuru arasında daimî bir ilişki mevcuttur. Tamlamada

iki unsur arasına başka unsur giremez, unsurlar yer değiştiremez. Bundan dolayı nesne adı olarak kullanılmaya en elverişli gruplarından biri de belirtisiz isim tamlamasıdır” şeklinde açıklamıştır (Karahana, 2020: 44).

Özkan, Toker ve Aşcı, belirtisiz isim tamlamasını, “Tamlayanı ek almayan, tamlananı ek alan isim tamlamasına belirtisiz (belirsiz) isim tamlaması adı verilir. Tamlayanı eksiz ilgi hâlinde. Eksiz tamlayan belirsiz durumdadır, fakat tamlanana bağlanması daha kuvvetlidir. Belirtisiz isim tamlamasında tamlayan belirsiz, genel bir nesneyi karşılar” şeklinde ifade ederler (Özkan, Toker ve Aşcı, 2020: 58).

Özkan ve Sevinçli, bu grubu, “Tamlayanı ilgi hâli eki almayan tamlamaya belirtisiz isim tamlaması denir” şeklinde ifade etmiştir. İlgi hâli eki almadığı için nesnenin kişiye ait olmadığını, tamlananın aldığı ekin ise onu cinse mal ettiği için belirtisiz isim tamlamasının daha çok cins kavramı verdiğini böylece cins adı olma özelliği gösterdiğini belirtmiştir. Belirtisiz isim tamlamasında birinci ögenin ek almadığını, ikinci ögenin ise iyelik eki aldığını belirtmişlerdir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 29).

Eserden belirtisiz isim tamlamasına örnekler:

“**Ruh gücünün**, soyluluğunun, bilgisinin olağan sonucu saydığı soğukkanlılığını da çocukluğundan beri korumaya çalışmış, en tehlikeli durumlarda telaşını bastırıp kimseden yardım istememeye kendisini alıştırmıştı.” (s.2)

“Karadeniz’e çıkıp **Rus limanlarını** topa tutmuşlar.” (s.4)

“**Madrid elçisi** de Bolşeviklik üstünde hemen hiç durmamış.” (s.13)

“Kimi ‘**Rus sınırında**, Üçüncü ordu taraflarında,’ demekte, kimi, ‘Yürüdü, sürdü, **Türk içine**, Ankara’ya geldi,’ demekte...” (s.15)

“**Amerikan mandası**, **Madrid elçisi** için, -hele Yunanlılar İzmir’e çıktıktan sonra biricik kurtuluş umudu olmuştu.” (s.17)

“**Düşman gemilerinin** edepsiz bir kibirle Boğaz’dan geçişleri gözünün önüne geldi.” (s.24)

“Her şeyin bir çıkarı bulunur. Hele **İngiltere İmparatorluğu** bunu isterse...”
(s.43)

“Bu **ev bütçesi** gayreti ancak iki hafta sürebildi.” (s.87)

Kâmil Bey **ağaç sevgisine** ihanet ediyormuş gibi garip şeyler duyarak kederlendi. (s.92)

“Başka bir diyeceğimiz yok. **Boşanma kararı** istirham ediyoruz. (s.115)

“Çoban Veli de, toraman bir **Anadolu delikanlısı** oluvermişti.” (s.142)

“**Anadolu postasını** hepimiz erkenden kayıkla karşıya geçiyoruz.” (s.167)

“Bunlar **Osmanlı şairi** yengeciğim...” (s.225)

“Bugünkü şartlarla en yüksek fiyatı istedim ki, 10.000 **Türk lirası**, tutuyor.”
(s.245)

“**Osmanlı ordusu** bugüne kadar onun gibi yeteneksiz bir başka kumandan yetiştirmemiştir.” (s.285)

“**Ayak sesleri** kapıda durdu, kilit açıldı.” (s.351)

“Uzaktan bir **dilenci sesi** duyuldu.” (s.383)

“**Yunan saldırısı** başlamış.” (s.402)

“Arkasından **sapan taşı** yetişmiyormuş.” (s.413)

2.1.3. Tamlayan veya Tamlanan Unsurları Kelime Grubu Olan İsim Tamlaması

“**Çanakkale savaşlarımızın / bilançosu** iki yüz elli bin ölüymüş... Böyle namussuz bir sonuç için bu kadar korkunç bir bedel nasıl ödenir?” (s.24) (tamlayan: isim tamlaması)

“Yol boyu **Ayşe’nin / aralıksız sorularıyla** geçmiş, Kâmil Bey kızının meraklarını elinden geldiği kadar karşılamaya çalışmıştı.” (s.72) (tamlanan: sıfat tamlaması)

“**Mahpushane kapısının / kocaman kanatları** yapıldı yapılalı hiç açılmamışa benziyordu.” (s.123) (tamlayan: isim tamlaması; tamlanan: sıfat tamlaması)

“Üsküdar’da, arabaya bininceye kadar acemilikle zenginliğin ilintisine dair hiçbir işe yaramaz, gereksiz şeyler düşündüğü halde, yayları bozuk araba sarsıla sarsıla yokuşu çıkarken **evdeki çalışma odasının / eşyasını** Babiâli’deki o bomboş odaya götürmek alına geldi.” (s.150) (tamlayan: isim tamlaması)

“**Basın zanaatının / belkemiği** böylece sarhoşlar eline kalmıştı.” (s.162) (tamlayan: isim tamlaması)

“Salonda, sanki **ziyaretin / biricik amacı** Ayşe’ymiş gibi kız içeri girinceye kadar rahatsız, tutuk bir konuşma sürüp gitti.” (s.177) (tamlanan: sıfat tamlaması)

“Bu yeni devrin, anlı şanlı kumandanlar, dâhi politikacılar, hele başlangıcından sonuna kadar **dünyanın / saltanat tapusunu** üstüne yürütmüş padişahlar, krallar tarafından değil de, aşağı tabakadan ‘çöpçü kadınlar’ marifetiyle açılmasını siz önemli bulmuyor musunuz?” (s.183) (tamlanan: isim tamlaması)

“Kâmil Bey’in yardımcı olarak ortaya çıkması, hele odanın “mabeyn salonu” gibi döşenmesi **korkunun / son kırıntılarını** da ortadan kaldırdı.” (s.198) (tamlanan: sıfat tamlaması)

“**Ana hattın / büyük meselelerini** gözden kaybediyor.” (s.238) (tamlanan: sıfat tamlaması)

“ ‘Vatan uğruna **dünyanın / muzaffer kuvvetlerine**, ayrıca kendi milletlerinden bir sürü sefil hayduda kafa tuttular’ diye...” (s.320) (tamlanan: sıfat tamlaması)

“Kâmil Bey, Ahmet’in dili için kullanılan bu “**kırmızı / para kesesi**” benzetmesini ömrünün sonuna kadar hiç unutmadı.” (s.336) (tamlanan: isim tamlaması)

“**Gümüş / cigara kutusunu** uzatıyordu.” (s.348) (tamlanan: isim tamlaması)

“Meçhul Asker Anıtı’nı **bu mağaraların / içine** yapmalı!” (tamlayan: sıfat tamlaması) (s.426)

“**İnönü mağaralarının / kara duvarlarına** aydınlık resimler oymak gerek!” (s.426) (tamlayan: isim tamlaması; tamlanan: sıfat tamlaması)

“Ararat vapurunda da **ilaç ve hastane / malzemesi** var zannediyordum.” (s.432)
(tamlayan: bağlama grubu)

“İkinci İnönü müjdesi yetişmeseydi, **bu heriflerin / karşısında** soytarılık
etmeye gücüm yetmezdi.” (tamlayan: sıfat tamlaması) (s.436)

2.1.4. İsim Tamlamalarının Unsurlarının Arasına Başka Ögelerin Girmesi

“Kâmil Bey’in Fransızca’yı **Parisli bir kadının** da **yardımla** Galatasaray’da
anadili gibi öğrendiğini, Oxford’u bitirdikten sonra İtalya’da yıllarca resme çalıştığını,
İspanyolca’yı da okuyup rahatça konuştuğunu biliyordu.” (s.4)

“Ama **rezilliğin** de **bir gizliliği** olmalı değil mi?” (s.28)

“**Fedakârlık etmenin** de **bir yararı** olmalıdır.” (s.340-341)

“Vatanın bugünkü haline vallaha **bizim** de **yüreğimiz** kan ağlıyor.” (s.285)

“**Kadınların** bizim yüzümüzden **çektikleri...**” (s.369)

“Bir aralık **ikimizin** de “**kayıp kâğıdı**” geldi.” (s.402)

“**İkisinin** de **gözleri** yaşla dolmuştu.” (s.415)

2.1.5. İsim Tamlamalarında Birden Fazla Tamlayan ve Tamlanan Unsurun Bulunması

“**İnsanların, hele kadınların güçsüzlüğü.**” (s.76).

“Açmayı geciktirmeye çalıştığını fark edemedi **çekmecenin demir
oymalarını, kilit süslerini** gözden geçirdi.” (s.100)

“Sanki niyeti okumak değilmiş gibi **fetvaların, fermanların, senetlerin
kâğıtlarını, yazılarını** inceledi.” (s.100-101)

“Köşelerde **kitap, kâğıt, dergi, gazete yığınları...**” (s.147)

“Hele **harflerin büyüklükleri, biçimleri** değişir değişmez ölçüleri birbirine
karıştığı için kendisine kızıyor, başmürettibi bıyık altından güldürüyordu.” (s.159)

“**Dünyanın en oynak, en sinirli gözleri** ondadır.” (s.324)

“Avrupada’yken **karısının şapkaları, ropları, tuvaletleri, çantaları, eldivenleriyle** nasıl ciddiyetle uğraştığı aklına gelince yüzü kızardı.” (s.383)

“**Döşemenin, duvarın lekelerini** temizlemek, eski saç mangalın çarpıklığını düzeltmek gerekmiş, işte bol bol uydurma karışmıştı.” (s.393)

2.1.6. Cümledeki Görevlerine Göre İsim Tamlaması

2.1.6.1. Cümlede Özne Olarak Kullanımı

“**Şilebin Fransız süvarisi** kaptan köşkünden çıkmış, kapelasının siperliğini iki parmağıyla tutarak Nermin’in önünde eğilmişti.” (s.7)

“**Kamil Bey’in kızı Ayşe**, Barselona’dan beri sofrada süvarinin sağında oturuyor, altı yaşında olduğu hâlde iyi yetişmiş bir genç kız gibi davranarak şeref yerinde oturmayı hak etmeye çalışıyordu.” (s.10)

“**Gemi süvarisi**, Bolşevikler yüzünden dertliydi.” (s.13)

“**Cenevizli gemici** Hindistan’a varacağını sanarak yola çıkmış, Amerika’ya ulaşmıştı.” (s.21)

“Tırabzanların aralarını **örümcek ağları** silme kaplamıştı.” (s.62)

“**Derviş Fuat Mahir Bey’in** keyfi yerindeydi.” (s.68)

“**Kelepçeli adamın elbisesi** yeniydi, şıktı.” (s.108)

“**Kadının sesi**, soğuk almış gibi biraz kalındı, pürüzlüydü.” (s.147)

“Ateş yakmaya aylar vardı ama sac **sobanın görünüşü** rezaletti.” (s.153)

“**Çocuğun esmerliği** “rüya” gibiydi.” (s.194)

“Dışarda kar yağdığı halde **Ahmet’in suratı** ter içindeydi.” (s.229)

“**Anadolu kadınları** tarlada doğururlarmış da, ekin biçmeyi bırakmazlarmış...” (s.250)

“**Kadının gözleri** öfkeliydi.” (s.268)

“**Adamın hâli**, düşüp de bir yeri fena hâlde acıyan küçük çocukların, ağlayıp dururken tikanıp nefessiz kaldıkları sırayı hatırlatıyordu.” (s.291)

“**Kâmil Bey’in yüreği** sızladı.” (s.377)

“**Muharebenin lafı** daha zor.” (s.378)

“**Harp Divanı** beş subaydan kurulmuştu.” (s.402)

2.1.6.2. Cümlede Nesne Olarak Kullanımı

“Üç yıl önce dört küçük Balkan devletine utanılacak bir kolaylıkla yenilen ordusu aylardır, **Çanakkale Boğazı’nı** “yedi düvelin” en korkunç silahlarına karşı aslanlar gibi savunuyordu.” (s.5)

“Kaptan köşkünde ışık yanmış, **Nermin’in yüzünü** aydınlatmıştı.” (s.8)

“**Taceddin Paşa’yı** birtakım adamlar, bir gece, sabaha karşı konağa ölü getirdiler.” (s.9)

“Hem de karışacağına şüphen olmasın, ben Anadolu’da baş kaldıran **İttihatçı eşkıyaların gidişatını** hiç de iyi görmüyorum.” (s.47)

“Birkaç adım sonra, **ürkekliğinin sebebini** araştırdı.” (s.139)

“**Gazete işlerini** hemen bana bırakmalısınız! Zor mudur?” (s.149)

“**Kâğıdın gözünü** seveyim...” (s.164)

“Ebuzer Ağa **meselenin burasını** gayet kısa keser.” (s.166)

“**Talihin cilvesini** bilirsiniz.” (s.234)

“Ahmet bunu fırsat bilerek kadına **eski tutkunluğunu** hatırlattı.” (s.290)

“**Yatağın örtüsünü** ince ince kesmiş.” (s.330)

“Memleketimizde **okumuş insanların yüzdesini** bilirsiniz.” (s.345)

“**Memleketin hâlini** bilmiyorum.” (s.403)

“Teşekkür ederim. Ben **ortalığın hâlini** sormuştum.” (s.410)

2.1.6.3. Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanımı

“**Kaptan köşkünde** ışık yanmış.” (s.8)

“Bir bakıma **geminin makine seslerine** benziyor.” (s.24)

“**Rüzgârın önünde** kuru yaprak gibi savrulduklar.” (s.27)

“**Gözlerinizin önüne** geliyor mu saltanat arabası?” (s.74)

“Kâmil Bey fazla düşünmeden **milletin –yani İstanbul’un- ümitsizliğine** hak verdi.” (s.84)

“**Kâmil Bey’in yüreğine** sivri bir şey saplandı.” (s.118)

“**Ocağın üzerinde** demlik, nemli horultularla kaynamaya başlamıştı.” (s.130)

“**Yastığın altında** Niyazi ağabeyin sevgili Gold tabancası...” (s.222)

“**Vatanın bugünkü haline** vallaha bizim de yüreğimiz kan ağlıyor.” (s.285)

“Ertesi gün, Kâmil Bey’i mahpushane müdür vekilliği yapan **Teğmen Şerif Efendi’nin odasına** götürdüler.” (s.384)

“Kâmil Bey hepsini, karmakarışık **karyolanın üzerine** sermişti.” (s.388)

“Kendisine güvenerek süngülü **neferlerin önüne** geçti.” (s.394)

“Ramiz Efendi, yüzü sapsarı, **oğlunun omzuna** tutunmuştu.” (s.414)

“Yahu, ben **gâvur fendine** uğradım.” (s.428)

“Bir de sen bizim **ağzımızın kalabalığına** bakma!” (s.433)

“Yanlış manlış anlarsın, **Harp Divanı’nın gürültüsünden** adamın aklı sıçrar.” (s.436)

2.1.6.4. Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanımı

“**Hala Hanım’ın otoritesiyle** evde servis şaşılacak kadar düzgün, yemekler nefisti.” (s.35)

“**İngilizlerin baskısı üzerine** tevkif edilmiş.” (s.218)

“Sorgu yargıcı **can sıkıntısıyla** gülümsedi.” (s.286)

“Ahmet, **bir süngülü erin önünde** içeri girdi.” (s.288)

“Kâmil Bey, **dev gibi vücudunun bütün eziciliğiyle** herife döndü.” (s.289)

2.1.6.5. Cümlede Yüklem Olarak Kullanımı

“Süvari **temiz gömlek meraklısıydı.**” (s.13)

“Demiryolu **bir memleketin can damarıdır.**” (s.24)

“**Selamlık kapının solundaydı.**” (s.56)

“Resimlerden biri Rufai arması, birisi **resul kapısıydı.**” (s.58)

“Halvetilik de **utanç derecelerinin en yükseğidir.**” (s.69)

“Saçları, **kumral kalpağının rengindeydi.**” (s.339)

“Oysa masanın üzerine konulan, pazarlığı yapılan şey, bu İbrahim’in belki de **asırlarca sürececek alın yazısıydı.**” (s.401)

2.2. Sıfat Tamlaması

Ergin, sıfat tamlamasını, “Bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubu” diye tanımlamıştır. Ergin, sıfatın tamlayan, yardımcı unsur, ismin tamlanan, asıl unsur olduğunu belirterek sıfat tamlamasının her iki unsurunun ek almadan yan yana gelerek oluştuğunu ifade etmiştir. Ergin, Türkçede “takısız isim tamlaması” olarak isimlendirilen tamlama türünün sıfat tamlaması olduğunu belirtmiştir (Ergin, 1983: 661).

Hatipoğlu, bu grubu, “Sıfat tamlaması, sıfatın kendisinden sonra gelen adı niteleyerek veya belirterek kurduğu tamlamadır” biçiminde tanımlamıştır. Hatipoğlu, “zincirleme sıfat tamlaması” adlı bir tamlamadan da söz etmiştir. Bu tamlamayı “Sıfat tamlaması ile bir adın, en az üç sözcükten kurduğu sıfat tamlaması” olarak açıklamaktadır (Hatipoğlu, 1982: 25-28).

Gencan, sıfat tamlamasını, “sıfat takımı” olarak ele almış, bu grubu, “Bir ismin, sıfatla tamlanmasından oluşan söz öbeğine sıfat takımı denir” biçiminde tanımlamıştır. Sıfat takımlarının ek almadığını, bu sebeple takısız isim tamlamalarına benzediğini belirtmiştir (Gencan, 1982: 96).

Şimşek, sıfat tamlaması yerine “önadtakımı” terimini kullanmış, bu grubu, “Bir adın önüne gelerek, onun karşıladığı varlığı niteleyen ya da belirten sözcüğe önad denir. İşte bir önadla bunun ilgilendiği adın oluşturduğu niteleme öbeğine, önadtakımı denir” şeklinde tanımlamıştır. Şimşek, “önadtakımı zincirlemesi”nin, önadtakımlarının iç içe girip zincirlenerek oluşturulduğunu belirtir (Şimşek, 1987: 346-349).

Topaloğlu, bu grubu, “Bir sıfatın kendinden sonra gelen bir ismi niteleyerek veya belirterek kurduğu tamlama” şeklinde tanımlar, tamlayan (sıfat) ve tamlanandan (isim) oluşan sıfat tamlamasının tamlayan kısmına niteleyen, tamlanan kısmına da nitelenen dendiğini ifade eder. Bazı kitaplarda isim tamlamasının bir türü olarak gösterilen takısız tamlananın da sıfat tamlamasının bir çeşidi olduğunu belirtir (Topaloğlu, 1989: 128).

Beserek, sıfat tamlamasını, “Bir ismin önüne bir sıfatın gelmesiyle oluşturulan kelime grubudur. Sıfat tamlamasında sözü edilen varlık bir tanedir. Çünkü sıfatlar, ayrı bir varlığı belirtmezler. Var olan bir varlığı çeşitli yönlerden nitelerler. Sıfat tamlamasının en önemli özelliği, tamlamayı oluşturan kelimelerin herhangi bir tamlama eki almamasıdır. İlk kelime niteleyen, ikinci kelime nitelenen durumundadır. Bir sıfat ile bir isimden sıfat tamlaması oluşturulabildiği gibi, bir ismin önüne birden fazla sıfat getirilmek suretiyle de sıfat tamlamaları oluşturulabilir” şeklinde açıklamıştır (Beserek, 1991: 28-29).

Banguoğlu, bu grubu, “Sıfat hiçbir ek almaksızın vasıfladığı, veya belirlediği adın önüne gelerek onunla bir takım teşkil eder. Buna sıfat takımı adını veririz” şeklinde tanımlamaktadır. Bir sıfat takımında birinci kelimenin sadece sıfat, ya da vasıflayan adını aldığını belirtmektedir (Banguoğlu, 2011: 342-344).

Delice, sıfat tamlamasını, diğer araştırmacılardan farklı bakış açısı ile ele almıştır. Sıfat tamlamasının eskiden terkib-i vasfi terimiyle ifade edildiğini belirtir. Bu tamlamaların bir sıfatın kendinden sonra gelerek bir ismi nitelemesi veya belirtmesiyle oluştuğunu dile getirmiştir. Delice, “Arapça Sıfat Tamlaması” ve “Farsça Sıfat Tamlaması” başlıkları altında bu dillerdeki sıfat tamlamalarını da açıklayıp örnekler vermiştir (Delice, 2016: 29-31).

Karaağaç, sıfat tamlamasını, “Yalın hâl çekimi, birçok dil için, sıfat tamlaması yapan çekimdir. Bir söz, söz öbeği veya cümlelerin yalın olarak bir ismin önüne getirilmesiyle elde edilen çekimlik bir söz öbeğidir. Türkçede, cümle kurulmadığı sürece, yani bir eylemin nitelendirilmesi söz konusu olmadığı sürece, yalın hâl, sıfat hâlidir; cümle kurulursa, aynı yalın yapı, özne olacaktır” şeklinde açıklar (Karaağaç, 2017: 217).

Demir, sıfat tamlamasının, ismin yanında bulunan sözcüğün onun herhangi bir özelliğini vurgulamasıyla meydana geldiğini dile getirmiştir (Demir, 2019: 26).

Karahan, sıfat tamlamasını, “Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur” şeklinde açıklamıştır. Bu grubu, “Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat, yardımcı unsurdur; ismin önünde yer alarak ismi tamamlar. Yani sıfat, tamlayan, isim, tamlanan unsurdur. Bu tamlamada, isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir. İki unsur da gruplaşmayı sağlayan herhangi bir ek taşımaz” şeklinde açıklar (Karahan, 2020: 48-49).

Üstünoğlu, sıfat tamlamalarının Türkçede tamlayan + tamlanan yapısında olduğunu belirtmektedir. Asıl unsurun tamlanan olduğunu ve sonda bulunduğunu ifade etmektedir. Bu tamlamaların bölünemez, parçalanamaz bütünler olduğunu dile getirmiştir (Üstünoğlu, 2020: 93).

Özkan, Toker ve Aşçı, bu grubu, “Bir sıfatın (veya sıfat görevinde kullanılan bir kelimenin) kendisinden sonra gelen bir ismi niteleyerek veya belirterek oluşturduğu tamlamaya sıfat tamlaması denir. Sıfat tamlaması, tamlayanı sıfat, tamlananı isim unsurundan oluşan tamlamadır. Bu tamlamada belirtilen/ nitelenen (isim) ana unsur, belirten/niteleyen (sıfat) ise yardımcı unsurdur” şeklinde açıklamışlardır (Özkan, Toker ve Aşçı, 2020: 63).

Özkan ve Sevinçli, sıfat tamlamasının, bir sıfat ve bir isimden meydana geldiğini belirtmiştir. Sıfatın, ismin önünde niteleme ya da belirtme görevinde bulunduğunu, bir kelime olabileceği gibi, bu görevi üstlenen bir kelime grubu da olabileceğini ifade etmiştir. Bu kelime grubunda sıfatın, tamlayan; ismin tamlanan öge olduğunu, asıl öge olan ismin sonda bulunduğunu belirtmiştir. Sıfat tamlamasının bir sıfat ve bir ismin eksiz olarak birleşmesinden meydana geldiğini ifade etmiştir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 34).

Sıfat tamlaması, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Sıfat tamlamasına Karahan “sıfat tamlaması”, (Karahan, 2020: 48), Banguoğlu “sıfat takımı”, (Banguoğlu, 1995: 298), Şimşek “önad takımını”, (Şimşek, 1987: 346-349), Ergin “sıfat tamlaması”, (Ergin, 2009: 661), Gencan “sıfat takımı”, (Gencan, 1978: 96) demiştir.

Eserden sıfat tamlamasına örnekler:

“Bu **eski şilepte temiz gömlek** giymeyi mucize gösterircesine sürdürebiliyordu.” (s.13)

“Marmara gecesinde **tek yıldız**, kıyılarda **tek ışık** yoktu.” (s.17)

“**Serçe parmağında** tek taş pırlanta yüzük, altın kösteğinin ucunda platinden mason nişanı taşırdı.” (s.18)

“Serçe parmağında **tek taş pırlanta yüzük**, altın kösteğinin ucunda platinden mason nişanı taşırdı.” (s.18)

“**Bu iğrenç şeyleri** yazmamazlık edemedim. (s.28)

“**Kırmızı şarabı** hatırladınız.” (s.36)

“**Parlak taşlı istavrozu** var mı bizim Padrımızın?” (s.73)

“**Mavi gözlerini** insanlardan kaçırarak yere eğmişti.” (s.108)

“Kâmil Bey, **kasıtlı nöbetçiye** bir zaman bakıp, Ahmet’e fısıldadı.” (s.122)

“O gün, polis müdüriyeti mutlaka **bir sivil memur** yolluyor.” (s.136)

“Yazılarında pek genç zannedilen Mösyö Biencour 55-60 yaşında **güler yüzlü bir ihtiyardı.**” (s.145)

“**Minnacık bir karınca kocaman bir otu** dağ tepe sürükleyip yuvasına götürüyordu.” (s.184)

“Minnacık bir karınca **kocaman bir otu** dağ tepe sürükleyip yuvasına götürüyordu.” (s.184)

“Önüne **beyaz bir köpek** yatmıştı.” (s.194)

“Kadına değil, **on günlük çocuğa** dokunurlar, güçleri yeterse...” (s.256)

“Siz **o gülünç gazeteyle** mi zafer kazanacaksınız?” (s.271)

“Kâmil Bey **bu pis alçaklık** makinesini yenmiş olmaktan gelen **bir tatlı güven** duyuyordu.” (s.292)

“**Bulanık işlere** giriyorsunuz.” (s.362)

“**Sakallı berber** ne dediydi, duymadın mı? Bizi gavurla terbiye edecekmiş.” (s.378)

“**Cesur adam**, o korkak adamcağızdır ki cesaret isteyen yerde, hele diğer insanların önünde korkuya yenilmez.” (s.401)

2.2.1. Tamlayan veya Tamlanan Unsurları Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlaması

“Böyle **namussuz / bir sonuç** için bu kadar korkunç bir bedel nasıl ödenir?” (s.24) (isim unsuru: sıfat tamlaması)

“Kâmil Bey hep gülümseyerek, **dostluğa alınacak / yumuşak sesiyle** İngiliz’in sözünü kesti.” (s.45) (sıfat unsuru: zarf-fiil grubu; isim unsuru: sıfat tamlaması)

“Oysa köşkte **en küçük / umut** olmadığı ilk bakışta görülüyordu.” (s.61) (sıfat unsuru: sıfat tamlaması)

“**Topuklarına kadar inen/ bir entari** yaptırmışsın.” (s.95) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu; isim unsuru: sıfat tamlaması)

“İlk tanışmada ilk işleri **kirpi gibi / dikenleri** uzatmak, atıp tutmak, kişiliklerini olduğundan çok daha değerli göstermeye çabalamaktı.” (s.170) (sıfat unsuru: edat grubu)

“Fakat Nermin’inki de beraber, resimlerin hepsinde dehşetli bir acıma, **uçsuz bucaksız / bir sevgi** ağır basıyordu.” (s.194) (sıfat unsuru: tekrar grubu; isim unsuru: sıfat tamlaması)

“Kendisini sokakta bulunca, **keyifli / bir ıslık** öttürdü.” (s.266) (isim unsuru: sıfat tamlaması)

“Kâmil Bey **bu pis alçaklık makinesini yenmiş olmaktan gelen / bir tatlı güven** duyuyordu.” (s.292). (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu; isim unsuru: sıfat tamlaması)

“Sabahleyin gardiyan İbrahim uyandırınca kadar **baygınlığa benzeyen / rüyasız bir uykuyla** uyudu.” (s.322) (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu; isim unsuru: sıfat tamlaması / isim unsuru: edat grubu)

“Umut **ağır** / **bir yük** gibi omuzlarına çökmüştü.” (s.423) (isim unsuru: sıfat tamlaması)

2.2.2. Sıfat Tamlamalarının Unsurlarının Arasına Başka Ögelerin Girmesi

“Almanlardan güçlü müyüz, **daha** mı **akıllıyız** sanki biz?” (s.83)²

2.2.3. Sıfat Tamlamalarında Birden Fazla Tamlayan ve Tamlanan Unsurun Bulunması

“Yirmi beşindeki **uzun boylu, geniş omuzlu delikanlıyı**, ciddi görünüşü yüzünden otuz beş yaşındaki olgun bir erkek kadar güvenilir bulduğu için kocalığa kabul etmişti.” (s.10)

“Berî bak oğlum, sen **kulağı delik, gözü açık takımındasın**, de bakalım, ceremesi neymiş bu Amerika su kömüşünün?” (s.16)

“Kâmil Bey, ilk bakışta, **avuç içi kadar küçük, avuç içi kadar çıplak, inadına sapsarı bir avlu** gördü.” (s.107)

“**Çukur, parıl parıl, tertemiz bir tepsi** içinde kahveleri getirdi.” (s.129)

² Bu cümledeki ‘mı’ ekinin zarf yahut sıfat görevinde kullanıldığı konusunda farklı görüşler ileri sürülebilmektedir. Leyla Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” kitabında bu başlık için “Sıfat tamlamalarında sıfat ve isim unsurları arasına ‘da/de’ edatı ve –mı soru eki girebilir” şeklinde açıklama yapmıştır. Karahan, “Terimlerde Kapsam Sorunu” adlı makalesinde araştırmacıların görüşlerine yer vermiştir. Aşağıdaki yer alan görüşler Karahan’ın makalesinden alınmıştır. Ergin’e göre zarf, sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın manasını değiştiren isimler’dir. (1960: 244-245).

Korkmaz’ın “Türkiye Türkçesi Grameri’nde” zarf, fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık çokluk, bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözler olarak tanımlanmıştır (Korkmaz, 2003: 451).

Bu üç tanıma göre zarf;

1. Fiilleri çeşitli bakımlardan niteler (dün gitti, içeri girdi, hızlı yürüdü, çok çalıştı vb.).

2. Sıfatları niteler/derecelendirir (en güzel roman, çok iyi insan, daha çalışkan öğrenci vb.).

3. Kendi cinsinden kelimeleri yani zarfları niteler/derecelendirir (çok çabuk davrandı).

Gramelerde en, daha, pek, gayet, çok gibi sıfatı ve zarfı niteleyen kelimeler, birbirine işlev bakımından fiili niteleyen kelimelerden daha yakındır. Kaynaklarda derece, miktar işlevleri vurgulanan bu kelimeler, Çok güzel roman ve Çok güzel yazdı örneklerindeki çok gibi, güzel’i niteleyen, derecesini bildiren bir sıfat görünümündedir. Sıfat terimi bu kelimelere zarf teriminden daha çok yakışmaktadır. Bu soruna bağlı olarak, söz diziminde bazı kelime gruplarının isimlendirilmesinde de farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Söz gelimi çok büyük ev sıfat tamlamasının tamlayan unsuru olan çok büyük kelime grubu, sıfat tamlaması, zarf tamlaması, zarf öbeği, zarf grubu gibi çeşitli isimlerle karşılanmaktadır. Sıfat tamlaması, bir ismin bir sıfatla nitelendiği kelime grubu ise; büyük gibi bir nitelik isminin, kendisini niteleyen, derecesini bildiren çok kelimesiyle kurduğu çok büyük grubu da sıfat tamlaması sayılabilir.

“Gayet **güzel, uzun parmaklı eliyle** bir kurşunkalemin ortasından tutmuş, masaya hafifçe vurarak söze başladı.” (s.148)

“Hele o **delik deşik, yamrı yumru saç sobayı** mutlaka değiştirmeli.” (s.150)

“Kendi içine kapanıp bir sınırsız vicdan azabını, vicdan azabı olduğundan bile habersiz çekmek, **mini mini, değersiz, gülünç sevinçlerle** mutluluğuna kendini kandırarak sürünmek “ve artık ölmek, ölebilmek” kalmıştı.” (s.172)

“Hastaneden çıkınca insana çoğu farkına bile varmadan, ‘Şükür ben sıhhatliyim!’ diyen **pis, kaba bir sevinç** gelirmiş.” (s.180)

“**Evli barklı, çoluk çocuk sahibi bir adam...**” (s.193)

“Mösyö Rozalti bir evin üçüncü katında, **karanlık, rutubetli bir dairede** oturuyor.” (s.234).

“Niyazi **yorgun, sapsarı, tıraşı uzamış yüzüyle** eşikte göründü.” (s.235)

“İçeriye **uzun boylu, geniş omuzlu, sarı kıvrıkcık saçlı, mavi gözlü bir adam** girdi.” (s.245)

“Baksana, yaş epeyce... **Uslu, akıllı bir adam** olacaksınız.” (s.279)

“Delikanlı **sarı saçlı, pembe yanaklıydı.**” (s.280)

“Bir karı uğruna, **saçlı, sakallı bir erkek**, hiç ağlar mı?” diye düşündü.” (s.291)

“**Yeşil gözlü, ablak kırmızı suratlı, safça bir delikanlıydı.**” (s.308)

“**Şık, kurnaz, yakışıklı subay** bu sözleri, razı olduğunu zannettiği anda, birdenbire huysuzlaşan bir kadına yalvaran acemi bir zampara gibi telaşla söylemişti.” (s.348)

“Abdülvahap Çavuş, **uzun, nazik parmaklı**, içi pembemsi elini uzattı.” (s.359)

2.2.4. Cümledeki görevlerine Göre Sıfat Tamlaması

2.2.4.1. Cümlede Özne Olarak Kullanımı

“Başlarında **değerli komutanlar** yoksa...” (s.50)

“**Eski adamlar**, bütün davranışlarını dine uydurmaya uğraşmışlardı.” (s.103)

“**Bu kocaman hanımefendi**, Nedime halasına kahve pişirmeyi beceremiyor mu?” (s.181)

“Muhaberede o kadar pervasızdı ki **eski çavuşlar** onun takımına düşmemek için dua ederlerdi.” (s.212)

“**Büyük şair**, kendisini bir koltuğa bıraktı.” (s.223)

“**Kel simitçi** sivil polise benziyordu.” (s.232)

“İçeriye **uzun boylu, geniş omuzlu, sarı kıvrıkcık saçlı, mavi gözlü bir adam** girdi.” (s.245)

“**En küçük savsaklama** felaket getirebilir.” (s.256)

“Bu pis dünyaya, **bu pis deniz** pek yaraşıyor.” (s.259)

“Paramız yok. **Parasız insanlar** ancak bizim gibi giyinirler.” (s.268)

“Ahmet’in gözlerinde **doldurulmaz bir boşluk** vardı.” (s.289)

“Kolunun altında **bir küçük sandık** vardı.” (s.300)

“Kapının altından **hafif bir ılık** görünmüştü.” (s.307)

“**Koca Tanrı**, en kötü kulundan bir vakit geçmez.” (s.335)

2.2.4.2. Cümlede Nesne Olarak Kullanımı

2.2.4.2.1. Cümlede Belirtili Nesne Olarak Kullanımı

“**Kalın kalın kitapları** okumasını ne yapalım.” (s.11)

“Gene **eski defterleri** açmışsın Hoca!” (s.95)

“Bir kısmını götürüp ‘Ne yaparsanız yapınız’ diye avukata bırakmak kararıyla **demir çekmeceyi** yavaşça kapattı.” (s.104)

“Sen bizim **çöpçü kadınlarımızı** gördün mü?” (s.184)

“Kâmil Bey **kocaman yumruğunu** çaresizlikle sıktı.” (s.220)

“Size **bu acayip şarkıyı** kim söyledi?” (s.245)

“**Sade kemikten ibaret ince parmağını** Kâmil Bey’e uzattı.” (s.283)

“Boğuşma, kendi yasalarıyla **kendi keskin yargılarını** ne kadar kolaylıkla kabul ettiriyordu.” (s.332)

“Kâmil Bey’in dalgınlığını fark edince dikkatini tazelemek için **bir gümüş kutuyu** önüne sürdü.” (s.344)

2.2.4.2.2. Cümlede Belirtisiz Nesne Olarak Kullanımı

“Kadın, **son moda bir ipek çarşaf** giymişti.” (s.113)

“İşgal makamları, böyle kaçakçıları tutturanlara **büyük ikramiyeler** veriyorlarmış.” (s.236)

“Anadolu’dan **iyi haberler** almış.” (s.262)

“Bir **sarı zarf** çıkardı.” (s.388)

“İbrahim’e kahve ocağından **bir demlik sıcak su** aldırıldı.” (s.389)

“Biz **bozgun devri** yaşıyoruz.” (s.397)

“Ramiz Bey seyrek dişlerinin arasından **kindar bir ses** çıkardı.” (s.405)

2.2.4.2.3. Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanımı

“Gene **bir yabancı memlekete** gidersiniz!” (s.20)

“**Kara sakallı derviş amcaya** ilgisiz bakarak sordu.” (s.73)

“**Pembe yüzünde** aydın inceliği vardı.” (s.108)

“**Esir kampında**, mutlaka iki konserve kutusunda, iki incecik yeşillik bulunduruyordu. (s.212)

“Kadına değil, **on günlük çocuğa** dokunurlar, güçleri yetse...” (s.256)

“**Bu pis dünyaya**, bu pis deniz pek yaraşıyor.” (s.259)

“Ben **böyle fasa fiso işlerden** çıkmam.” (s.296)

“Dışarıda sessizlik, **kudurmuş bir köpeğe** benziyordu.” (s.316)

“Döşeğin kılıfı, vaktiyle **ak bezden** yapılmış olmalıydı.” (s.322)

“Binbaşı Burhanettin Bey, elbisesini en pahalı İngiliz kumaşından, **çok usta bir terziye** yaptırmıştı.” (s.339)

“Nermin, yatalak annesini yüzüstü bırakıp yıllarca **yabancı memleketlerde** nasıl dolaştı?” (s.377)

2.2.4.2.4. Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanımı

“Kâmil Bey dergideki fotoğrafa bir zaman, **derin bir acıyla** baktı.” (s.34)

“Hala Hanımı, **kaba bir el sallayışla** susturdu.” (s.47)

“Sonra **büyük bir açık yüreklilikle**, başını salladı.” (s.195)

“Toka ettiler ve **kısa birer bakışla** birbirlerini gözden geçirdiler.” (s. 216)

“Herif ziyaretçilerini **güler yüzle** oturttu.” (s.244)

“**Kısık bir sesle** fısıldadı.” (s.253)

“Ahmet’e bu sefer **alçak sesle** sordu.” (s.289)

“**Çılgın bir süratle** düşünmeye başladı.” (s.306)

“**Bir el işaretiyle** Kâmil Bey’i susturdu.” (s.395)

“Ayşe **kocaman gözlerle** yüzüne bakıyordu.” (s.401)

2.2.4.2.5. Cümlede Yüklem Olarak Kullanımı

“Evet, **yakışıklı delikanlıydı** Üsteğmen Ali Efendi...” (s.34)

“Bunlar zanaatları gereğince **dövüşmekten başka bir şey bilmeyen alık heriflerdi.**” (s.83)

“Yüklendiği bu yaman sorumluluk, kim olursa olsun **herkese açıkça gururlanmak hakkı veren bu şerefli ödevdi.**” (s.141)

“Yalnız zanaat özellikleri değil, bunlar üzerinde çalışan insanlar da bilmeyenler için **birer uçsuz bucaksız âlemdi.**” (s.160)

“**Uzun boylu, uzun sakallı, oynak gözleri parıl parıl bir adam.**” (s.234)

“Siz eskiden **ciddi bir adamdınız!**” (s.268)

“Delikanlı, **sarı saçlı, pembe yanaklıydı.**” (s.280)

“Zaten okulda da **hastalıklı bir çocuktı.**” (s.293)

“Arabacı **yaşlı bir adamdı.**” (s.299)

“Paşa hazretleri, **orta boylu bir adamdı.**” (s.395)

2.3. Birleşik İsim Grubu

Ergin, birleşik ismi, “Bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Bir nesnenin çok defa tek tek de adı olan isimler aynı nesneyi karşılamak, aynı nesneye beraber ad olmak için doğrudan doğruya, eksiz olarak yan yana gelir ve birleşik isim yaparlar. Birleşik isimler, Türkçede has isimlerdir. Bazı yer adları ile ikili üçlü bütün şahıs adları, Türkçenin birleşik isimlerini teşkil ederler” biçiminde ifade etmiştir. Birleşik isme, “Afyonkarahisar, Mehmet Kaplan, Halide Edip...” gibi örnekler vermiştir (Ergin, 1983: 664).

Gencan, birleşik isim grubunu, “bileşik ad” olarak isimlendirmiştir. Bileşik adların, yer adları, özel adlar oluşturduğunu ifade etmiştir (Gencan, 1982: 121).

Topaloğlu, bu grubu, “Bir nesnenin adı olmak üzere yan yana gelen birden çok ismin genellikle kalıplaşarak meydana getirdiği öbek” şeklinde tanımlar. Bu gruba, “Hanımeli, Çukurova, Büyükada” gibi örnekler verir (Topaloğlu, 1989: 43).

Karaörs, birleşik ismi, “Birden fazla ismin, bir ismin adını yapmak için yan yana gelerek meydana getirdiği kelime grubudur. İkili üçlü şahıs adları ile bazı yer adları birleşik isimleri meydana getirirler. Birleşik isimler Türkçede has isimlerdir” biçiminde açıklamaktadır (Karaörs, 1993: 17-18).

Delice, bu grubu, “özel isim öbeği” şeklinde isimlendirmiş, birleşik isimlerin, birden fazla yalın veya kalıplaşmış kelimenin özel isim oluşturmasıyla meydana geldiğini belirtmiştir. Eskiden birleşik ismin “ism-i mürekkep” biçiminde adlandırıldığını ifade etmiş, özel isim öbeğine, “Mehmet Kaplan, Halide Edip Adıvar, Orhan Veli” gibi örnekler vermiştir (Delice, 2016: 28).

Karaağaç, birleşik isim grubunu, “Bir kimseye özel ad olmak üzere iki veya daha fazla ismin bir araya gelerek oluşturduğu söz öbeğine birleşik ad öbeği denir.

Tamamen eksiz bir şekilde birleşen ve iki veya daha fazla isimden oluşan bütün şahıs isimleri birleşik söz öbeği oluşturur” şeklinde açıklar. Birleşik isme, “Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal Beyatlı, Nazım Hikmet” gibi örnekler verir (Karaağaç, 2017: 203).

Demir, bu grubu, “birleşik isim öbeği” olarak adlandırmıştır. Birleşik isim gruplarının, özel isimlerden ve soyadlardan oluşan özel kişi isimlerinden oluştuğunu belirtmiştir (Demir, 2019: 36).

Karahan, birleşik isim grubunu, “Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelime topluluğudur. İki ve daha fazla kelimeli bütün şahıs adları, birleşik isimdir. Birleşik isimlerin hepsi, özel isimdir. Bu grupta isimler eksiz birleşir” biçiminde açıklamaktadır. Bu gruba, “Ziya Gökalp, Yahya Kemal Beyatlı, Arif Nihat Asya” gibi örnekler vermektedir (Karahan, 2020: 69).

Özkan, Toker ve Aşçı, birleşik isim grubunu farklı bir bakış açısıyla ele almışlardır. Bu grubu, “Özel isim grubu” başlığı altında “asıl özel isim grubu ve sonradan özel isim grubu” olmak üzere iki başlıkta incelemişlerdir. “Özel isim grubu”nu kendi içinde “unvan grubu kalıbıyla oluşan isim grubu, sıfat tamlaması kalıbıyla oluşan isim grubu ve ilgi grubu kalıbıyla oluşan özel isim grubu” olmak üzere alt başlığa ayırmışlardır. Araştırmacıların sınıflandırmasında “İlgi grubu kalıbıyla oluşan özel isim grubu”nun diğer söz dizimi kitaplarında yer almaması dikkat çekmiştir. Yazarlar, özel isim grubunu, “Bir şahsa özel ad olmak üzere iki veya daha fazla özel ismin bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubu” şeklinde tanımlamışlardır. Özel isim grubunda en az iki özel isim yan yana geldiğini, ikili üçlü bütün şahıs isimlerinin özel isim grubu oluşturduğunu, özel isim grubunda isimlerin doğrudan doğruya herhangi bir ek almaksızın bir araya geldiğini belirtmişlerdir. Bu gruba, “Peyami Safa, Ahmet Caferoğlu, Muharrem Ergin” gibi örnekler vermişlerdir (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 75-76).

Özkan ve Sevinçli, birleşik isim grubunun, birden çok ismin kalıplaşarak herhangi bir ek almaksızın yan yana gelerek oluştuğunu, bu yüzden Türkçedeki asıl birleşik isimleri, bazı yer ve ikili üçlü şahıs isimlerin meydana getirdiğini belirtmişlerdir. Bu gruba, “Faruk kadri Timurtaş, Ahmet Caferoğlu, Mehmet Kaplan...” gibi örnekler vermişlerdir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 42).

Birleşik isim grubu, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Birleşik isme Gencan “bileşik ad”, (Gencan, 1982: 121), Delice “özel isim öbeği”, (Delice, 2016: 28), Demir “birleşik isim öbeği” (Demir, 2019: 36) demiştir.

Eserden birleşik isim grubuna örnekler:

“Bolşeviklere yenilerek Kırım’a doğru çekilen **General Vrangell**’in ak ordularına kaçak silah götürüyordu.” (s.1)

“Büyükelçi beyin “gayet kıyak” dediği şeyin nasıl bir bela olduğunu belki de **Kayzer Wilhelm**’le Enver Paşa’dan önce Kâmil Bey para durumunda apansız görülen değişmeyle anlamıştı.” (s.6)

“Tuzluğu geçirir misiniz lütfen **Mösyö Albert!**” (s.11)

“**Mehmet Akif** Bey’indir bu mısralar...” (s.25)

“Hala Hanım, **Mari Antuanet**’in kanlı sonuna çok acıdığı için XVI.’ya bayılıyordu.” (s.35)

“**Loyit Corc** bu kadar akılsız mı?” (s.41)

“Birkaç Batı dilini ana dili gibi bilen **Fuat Mahir**, nasıl bir kıyametten geçerek bu kadar değişmişti?” (s.59)

“Kâmil Bey, **Tevfik Fikret**’in “Sis” şiirini hatırladı.” (s.92)

“Aradaki **Damat Ferit**’i, **Ali Kemal**’i, İngilizleri napalım?” (s.98)

“Sen ‘**Mustafa Kemal**’ ismini hiç duydun mu?” (s.197)

“Fakat kısa bir süre sonra, **Ahmet Rasim**’in “Cihan Pehlivanı” dediği bu adamcağızı deneyip değerini anladılar.” (s.199)

“Hakikatte **Yakup Cemil**’in idamında kendisi bulunmamış, bunu başkalarından dinlemişti.” (s.316).

“Allah göstermesin, mahkûm edilseydiniz, Harp divanı kararını **Mustafa Kemal** onaylayacaktı.” (s.341)

“**Kurmay Binbaşı Burhanettin** Bey biraz iğrenme, biraz da acımayla yüzünü buruşturdu.” (s.342)

2.4. Tekrar Grubu (İkileme)

Ergin, “tekrarlar” başlığı altında incelediği tekrar grubunun, aynı tür iki kelimenin art arda gelmesiyle oluştuğunu belirtip, tekrar grubunu, “1. Aynen, 2. Eş, 3. Zıt manalı ve 4. İlaveli tekrarlar” olmak üzere dört başlıkta incelemiştir (Ergin, 1983: 654-658).

Kükey, tekrar grubunu, “ikilemeler” başlığı altında ele almıştır. Bu grubu, “Aynı soy iki sözcüğün arka arkaya getirilmesiyle ya da taklit edilmesiyle oluşan sözcük öbeğine ikileme denir” şeklinde tanımlamıştır. Kükey, tekrar grubunu, “1. Aynı sözcüğün yinelenmesiyle oluşan ikileme, 2. Eş anlamlı sözcüklerle oluşan ikileme, 3. Zıt anlamlı sözcüklerle oluşan ikileme, 4. Yakın anlamlı sözcüklerle oluşan ikileme, 5. Anlamlı bir sözcükle oluşan ikileme, 6. Anlamsız bir sözcükle oluşan ikileme. 7. Sözcük başına bir hece eklenmesiyle oluşan ikileme” olmak üzere yedi başlıkta incelemiştir (Kükey, 1975: 3-8).

Hatipoğlu, tekrar grubunu, “ikileme” başlığı altında ele alır. Bu grubu, “İkileme; anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır” şeklinde tanımlar (Hatipoğlu, 1982: 51-95).

Şimşek, tekrar grubunu, “ikileme” başlığı altında incelemiş, bu grubu, “Türkçede anlamı pekiştirip anlatımı güçlendirmek üzere aynı sözcüklerin yinelenmesi, yakın ya da karşıt anlamlı sözcüklerin de art arda kullanılması ile oluşan sözcük öbeğine ikileme denir” biçiminde tanımlamıştır. Bu grubu, “1. Aynı sözcüklerden ikileme, 2. Yakın anlamlı sözcüklerden ikileme ve 3. Karşıt anlamlı sözcüklerden ikileme” şeklinde incelemiştir (Şimşek, 1987, 34).

Beserek, tekrarlar (ikilemeler) grubunu, “Tekrarlar aynı kelimenin, eş anlamlı iki kelimenin, zıt anlamlı iki kelimenin ve biri ilaveli iki kelimenin üst üste kullanılmasıyla meydana gelir. Böyle bir durumda iki kelime olmasına rağmen, anlam bakımından bir bütünlük ve kalıplaşma söz konusudur. Bu açıdan, bu şekildeki kelimeler cümle

içerisinde bir kelimeymiş gibi işlem görürler” şeklinde açıklamaktadır (Beserek, 1991: 30).

Karaörs, bu grubu, “Aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesiyle meydana gelen gruba tekrar grubu denir” şeklinde tanımlamıştır. Karaörs, tekrar grubunu, “1. Aynen tekrarlar, 2. Eş manalı tekrarlar, 3. Zıt manalı tekrarlar ve 4. İlaveli tekrarlar” olmak üzere dört başlığa ayırmıştır (Karaörs, 1993: 4-5).

Bozkurt, tekrar grubunu “ikileme” adı altında ele almış, bu grubu, “İkileme, aynı türden sözcüklerin yan yana kullanılması olayıdır” biçiminde tanımlamıştır. Bozkurt, ikilemeleri dört başlıkta incelemiştir: “1. Yinelenen sözcükler kimileyin aynıdır, 2. Eş anlamlı sözlerdeki yinelemeler, 3. Karşıt anlamlı yinelemeler, 4. Eklemeli yinelemeler” (Bozkurt, 1995:145).

Eker, tekrar gruplarının “Aynı, yakın ya da karşıt anlamlı iki sözcüğün bir tek sözcük gibi işlev görmek üzere, yan yana gelmesiyle oluştuğunu” ifade eder. Yazar, yapısı ve anlamına göre dört çeşit tamlama türünün olduğunu belirtir: “1. Aynen tekrar grubu, 2. Yakın ya da eş anlamlı tekrar grubu, 3. Karşıt anlamlı tekrar grubu, 4. İlaveli tekrar grubu” (Eker, 2011:428-429).

Banguoğlu, bu grubu, diğer araştırmacılardan farklı olarak “bağımsız bağlam öbekleri” biçiminde isimlendirmiş, belirtme öbeği olarak bağlam öbeklerinin dilimizde geniş ölçüde bağımsız yapıldığını ifade etmiştir. Banguoğlu, bu grubu, “Sıfat ve zarf olarak kelimenin gücünü artırmak için ikilenmesidir” biçiminde tanımlamıştır. Bunları başlıca iki grupta toplamıştır: “1. İkilemeler, 2. Koşma takımları” (Banguoğlu, 2011: 512).

Delice, tekrar grubunu, “kelimeyle kurulan öbekler” başlığı altında incelemiştir. Bu grubun, yakın veya zıt anlamlı aynı cins iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ya da bir kelimenin ilk sesinin /m/ sesiyle değiştirilerek tekrar edilmesi ya da bir kelimenin ilk hecesinin üzerine /m,p,r,s/ seslerinden birinin ilave edilerek kelimeyle birlikte söylenmesi yoluyla oluşturulan kelime öbekleri olduğunu ifade etmiştir. Delice, diğer araştırmacılardan farklı olarak tekrar grubunu dokuz başlıkta ele almıştır: “1. Aynen tekrar öbeği, 2. Yakın anlamlı tekrar öbeği, 3. Zıt anlamlı tekrar öbeği, 4. Farsça /be, â, ender/ ile yapılan tekrar öbeği, 5. Sayılı tekrar öbeği, 6. Edatlı tekrar öbeği, 7. Bir

kelimesi anlamlı tekrar öbeği, 8. Aralıklı tekrar öbeği, 9. İlaveli tekrar öbeği” (Delice, 2016: 31).

Karaağaç, tekrar gruplarını, “yineleme öbekleri” olarak ele alır. Yineleme öbeklerini, “Bir varlığı veya bir eylemi karşılamak üzere eş görevli iki sözün oluşturduğu söz öbeğidir. Şekil ve anlam bakımından birbiriyle bağlantılı ve aynı türden olan iki veya daha çok sözün bir araya gelerek oluşturdukları yapı, yineleme öbeği olarak bilinir. Türkçede yinelemeler iki sözle yapılır; ancak, az da olsa, üçlü ve dördü yinelemeler de görülür. Yineleme öbeğindeki iki veya daha çok söz, birbirilerine gelişigüzel değil, belirli ses kurallarıyla bağlanmaktadır” şeklinde açıklar (Karaağaç, 2017: 195-196).

Demir, tekrar gruplarının, bir nesneyi veya hareketi karşılamak için eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği söz öbekleri olduğunu belirtmiştir. Bu grubun, anlamı güçlendirdiğini, abarttığını, kolaylaştırdığını, pekiştirdiğini ve kuvvetlendirdiğini ifade etmiştir (Demir, 2019: 31)

Karahan, tekrar grubunu, “Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur” biçiminde tanımlamaktadır. Karahan, grubu, “1. Unsurları aynı olan tekrar grubu, 2. Unsurları yakın anlamlı olan tekrar grubu ve 3. Unsurları zıt anlamlı olan tekrar grubu” olmak üzere üç başlık altında incelemektedir (Karahan, 2020: 26-27).

Özkan, Toker ve Deniz Aşcı, tekrar grubunu, “Eş görevli iki kelimenin yan yana gelerek oluşturduğu kelime grubuna tekrar grubu denir. Tekrar grubu, anlama güç katmak amacıyla kelimelerin veya seslerin tekrarlanması şeklinde oluşturulan kelime grubudur” şeklinde tanımlamışlardır. Tekrar gruplarının kuvvetlendirme, çokluk, devamlılık, ortalama, beraberlik gibi çeşitli fonksiyonlarının olduğunu ifade etmiştir. Tekrar gruplarını, “1. . Aynen tekrarlar, 2. Eş ve yakın anlamlı tekrarlar, 3. Zıt anlamlı tekrarlar, 4. İlaveli tekrarlar (pekiştirmeli tekrarlar)” olmak üzere dört başlıkta incelemiştir (Özkan, Toker ve Aşcı, 2020: 67).

Özkan ve Sevinçli, tekrar gruplarının, “Anlamı güçlendirmek, ifade gücünü artırmak ve kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı cinsten iki kelimenin art arda gelmesiyle oluşan kelime grubu” olduğunu ifade etmişlerdir. Tekrarların, cümlede isim,

sıfat ve zarf olarak kullanılabileceklerini, daima ayrı yazıklarını ve aralarına herhangi bir noktalama işareti konulmayacağını belirtmişlerdir. Özkan ve Sevinçli, tekrar gruplarını, “1. Aynen tekrarlar (ikileme), 2. Eş ve yakın anlamlı tekrar grupları, 3. Zıt anlamlı kelimelerle kurulan tekrarlar, 4. Pekiştirmeli tekrarlar (ikilemeler)” olmak üzere dört başlıkta ele almıştır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 44).

Tekrar grubu, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Tekrar grubuna, Ergin “Tekrarlar”, (Ergin, 1983: 654-658), Banguoğlu “Bağımsız Bağlam Öbekleri”, (Banguoğlu, 2011: 429), Şimşek “İkizleme”, (Şimşek, 1987: 34), Karaağaç “yineleme öbekleri”, (Karaağaç, 2017: 195-196), Kükey “ikilemeler”, (Kükey, 1975: 3-8) demiştir.

Romanda yaklaşık 329 adet ikileme saptanmıştır. Bu çalışmada tekrar grubu, “1. Aynen tekrarlar, 2. Eş ve yakın anlamlı tekrarlar, 3. Zıt anlamlı tekrarlar ve 4. İlaveli tekrarlar” olmak üzere dört başlıkta ele alınmıştır. İnceleme sonunda romanda ilaveli tekrarlara sadece bir örnek tespit edilmiştir. En çok tespit edilen tekrar türü ise aynen tekrardır.

Eserden tekrar grubuna örnekler:

2.4.1. Tekrar Türleri

2.4.1.1. Aynen Tekrarlar

“Güvertede fiçılarla sandıklar karmakarışık, bütün demirler paslı, donanım ipleriyle brandalar **lime limeydi**.” (s.1)

“Olayları **birer birer** gözden geçirdi: Osmanlı İmparatorluğu, son altı yılda, “10 Temmuz”, “31Mart” gibi iç sarsıntılar; “Trablus”, “Balkan” gibi utandırıcı yenilgiler geçirmişti.” (s.3)

“Kâmil Bey irkilip **tedirgin tedirgin** gözlerini kırpmaya başlayınca kurt Osmanlı elçisi, karşısındakinin bu teklifi amatör sporcu yasalarıyla bağdaştıramadığını, iltimas yoluyla korunmak isteniyormuş duygusuna kapılıp canevinden, “onurundan” yaralandığını anladı.” (s.4)

“Gidişat **yavaş yavaş**, fakat önüne geçilmez bir kesinlikle Alman-Avusturya-Osmanlı-Bulgar takımının aleyhine dönüyor, büyükelçi, “Aman kötü... aman bu beladan sıyrılmanın yolu...” diyerek döneliyordu.” (s.5)

“Aşırı güzellerin çoğu, kımıldarken kahkahayla güler, gerçekten ağlar, gerinip esnerken güzelliklerini az çok yitirdikleri halde, Nermin en nankör durumlarda bile **kat kat** güzelleşen kadınlardandı.” (s.8)

“Bu ölüm kararına **adım adım** nasıl sürüklendiğini ilişik defterde okuyacaksınız.” (s.23)

“Koyulur”a “koyuluğ” diyor, Kâmil Bey’in tüylerini **diken diken** ediyordu.” (s.36)

“Sizin bir başka özelliğiniz de, karanlıktan çıkıp başınıza geçenlerin kimliğini aramamız, onları **hemen hemen** hiç yadırgamamanızdır.” (s.39)

“İnsanların siz de **kolay kolay** ortaya çıkmaları da, kolay kaybolmaları da bundan...” (s.44)

“Kâmil Bey, kaşlarını çatarak Sabriye’nin gözlerine **dik dik** baktı.” (s.52)

“Eve dönünce, Enişte Bey’in **uzun uzun** neler anlattığını karısına sordu.” (s.53)

“Sıvalar dökülüp bağdadiler ölü iskeletleri gibi meydana çıkmış, sarkan tavan tahtaları gibi döşemeler de **yer yer** çürümüşü.” (s.61)

“Hele bir baksak, diyen derviş arkadaşına suçlu gibi **utangaç utangaç** gülümsedi.” (s.62)

“Gerçek mi? Hay Allah sizden razı olsun! Karşılar mı onarım masrafını?” “**Vızır vızır!**” (s.65)

“Kâmil Bey ne yapacağını, **kara kara** düşünürken Cemil Usta yıkıcıdan aldığı bin altı yüz lirayı sayıp verdi, sonra selamlığın onarım hesaplarını yeniden yaptığını, köşkten seçtiği bazı meşe kaplamalardan, tavan oymalarından yararlanacağı için bu işi çok daha ucuza bitireceğini söyledi.” (s.67)

“Konya’da, Yozgat’ta kötü kımıldanmalardan söz edilmekte, Anadolu’nun **taraf taraf** kaynadığı ileri sürülmekteydi.” (s.89)

“Sözgelimi, İstanbul’u dolduran büyük camilerin yanına neden böyle **sürü sürü** cemaatsiz mescit yapılmış?” (s.103)

“Kâmil Bey, davacısına beddua eden cadalozla avukatına çıkışan orta yaşlı erkeği, sıtma görmemiş sesiyle kasılan mübaşiri, annesini kaybettiğini sanıp **avaz avaz** ağlayan çocuğu aynı zamanda duyarak, baş dönmesine benzeyen bir sersemliğe düşmüştü.” (s.107)

“Belki bir şeyler düşündüğü için, belki de davanın konusunu öğrendiğini zannettiğinden, zabıt kâtibinin **mırıl mırıl** okuduklarını bir zaman merak etmedi.” (s.114)

“Burada toprak o kadar çiğnenmişti ki, artık ebediyen bir **mini mini** ot bile yetiştirilemeyeceğine yemin edebilirdi.” (s.122)

“Eğer **kaybola kaybola** on iki tane kalmış sarı tesbihini sol eliyle şıkır şıkır çevirmese, kalp sektesinden çoktan ölmüş de, apansız ölümüne gene kendisi ağlamaya başlamış sanılırdı.” (s.161)

“Millete güvenmeyi hiçbir zaman denememiş, henüz bir milletin varlığından haberleri olamamış bütün aydınlar gibi, her biri kendilerini **teker teker** vuruşup **teker teker** yenilmiş sayıyor, bir daha kalkarak yeniden başlamaya cesaret bulamıyordu.” (s.172)

“Onlarda renkli, kokulu bir duman halinde, işe yaramaktan gelen bir gurur **buram buram** tüter.” (s.189)

“Yukardan, ‘Bir şamar vur!’ deseler, biz aşağıda öldürür de leşini **parça parça** ederiz.” (s.237)

“Aman Yarabbi! Zaten her gidişinde yüzüne nasıl **korka korka** bakıyor.” (s.257)

“Yüzbaşı, iki eliyle başını tutarak **ürkek ürkek** mırıldandı.” (s.292)

“Muhafızlar gittikten sonra gardiyanlık yapan asker, **şüpheli şüpheli** süzerek biraz çekingen sordu.” (s.304)

“Gözlerinin her karşılaşmasında, bu ahmak oğlanın mahpus olamamak keyfini **pırl pırl** görmüştü.” (s.337)

“Enişte Bey’in, Binbaşı Burhan Bey’e **fısıl fısıl** bir şeyler söylemekte olduğuna bile dikkat etmemişti.” (s.368)

“Sonra biraz ciddileşerek “Mutlaka bir pusula yazmış, bir yere koymuştur,” diye düşündü; çamaşırları, buruşacaklarına aldırmadan **hoyrat hoyrat** araştırdı.” (s.388)

“Birden dönüp kâğıtlarla beraber yastığa kapandı, **hüngür hüngür** ağlamaya başladı.” (s.391)

“Kâmil Bey, bir namuslu zaferi mahkûm etmenin imkânsızlığını ruhunda **geniş geniş** duyarak rahatça düşünüyordu.” (s.425)

“İnönü’ndekiler, gözleri önünde dövüşen kendi adamlarına, silahı az, biti çok, gıdasızlıktan yaraları bile **doya doya** kanmayan, vurulunca doyasıya inleyemeyecek kadar güçsüz insanlarına gene kim bilir neler söylemişlerdir?” (s.426)

“Ahirette bunlara **birem birem** can vereceksin.” (s.433)

2.4.1.2. Eş ve Yakın Anlamlı Tekrarlar

“Kâğıtları buğday, kuru yemiş, tuzlu balık taşıdığını yazıyordu, ama mavzer tüfekleri, ağır makineli mermileriyle **tıka basa** dolu ambarlarında, Bolşeviklere yenilerek Kırım’a doğru çekilen General Vrangel’in ak ordularına kaçak silah götürüyordu.” (s.1)

“Uyduruyormuşum gibi... Çünkü hepsi **yarım yırtık**... Karmakarışık... Aslında beni ilgilendirmemesi gerek bunların...” (s.27)

“Ne borcu? Nereden çıkardınız **borcu harcı**?” (s.46)

“Fuat Bey kaba kalaslardan **derme çatma** yapılmış bir sırada oturuyor, dalgın, cigara içiyordu.” (s.73)

“Sokaklarda çocuklar gene **bağıra çağıra** oynamakta, kadınlar komşularına gitmekte, alışveriş edilmekte, düğünler yapıp mevlitler okutulmaktaydı, ama tatsız...” (s.84)

“**Ara sıra** bulutları yaran güneş, bu yaşlı “Esir Şehre” maskara renkleriyle makyaj rezilliği veriyordu.” (s.92)

“Böyle vakitte birbirleriyle muharebeye kalkışmaları yüzünden **fakir fukaranın** zarara uğrayacaklarından...” (s.102)

“Hele o **delik deşik**, yamrı yumru saç sobayı mutlaka değiştirmeli.” (s.150)

“Yılgınlık adamda, hesap kitap, **akıl mantık** bırakmıyor.” (s.212)

“Gözlerinde öyle bir anlam vardı ki sorgu yargıcı bütün ufak tefek insanların, **boyu poslu** insanlar karşısında kapıldıkları hatrı sayılır korkuya tutuldu.” (s.290)

“Bana **adıyla sanıyla** ‘Zeyrekli Zenberek Ramiz’ derler.” (s.298)

“Bu fikir önce pek **açık seçik** değildi.” (s.320)

“İkincisi, Anadolu’dan işittiğiniz **yalan yanlış** haberler sizi aldatıyor.” (s.367)

“Doğal kanunlar meydanda; kuvvetliler yaşayacak, zayıflar, eğer kuvvete karşı **eğilip bükülmeyi** beceremezlerse kırılacak, mahvolacak.” (s.397)

“Biz **bıkıp usanıncaya** kadar kan, yara, kahramanlık, korkaklık gördük.” (s.419)

2.4.1.3. Zıt Anlamli Tekrarlar

“Aşırı güzellerin çoğu, kımıldarken kahkahayla güler, gerçekten ağlar, gerinip esnerken güzelliklerini **az çok** yitirdikleri halde, Nermin en nankör durumlarda bile kat kat güzelleşen kadınlardandı.” (s.8)

“Zümreler arasındaki uçurumları **er geç** kapatacaksınız.” (s.38)

“1063 yılında, yani **aşağı yukarı** üç yüz yıl önce yazılmıştı.” (s.101)

“**Varını yoğunu**, “şüpheli bir işe” atmıştı.” (s.138)

“Bunun altında Karadayı’nın ağzıyla o **iç-dış** olayları taşıyan koşma biçimi bir deyiş vardı.” (s.139)

“Elinde **iyi-kötü** bir savaş silahı olan, SORUMLU İNSAN’dı.” (s.143)

“Hele **batıp çıkan** edebiyat, fikir, bilim, dergilerinin durumu daha berbattı.” (s.167)

“Buluttan nem kapıyorlar, yırtıcılar gibi bir saniyede dostluktan düşmanlığa, kıyıcılıktan acımaya **inip çıkıyorlardı.**” (s.171)

“Fakat gene de, ‘Kanlı Nigâr’ belinden yukarısını **ileri geri** naz ile sallamakta, Karagöz kavuğunu geri devirip kendisine pek yaraşan şaşkınlığa düşmekteydi.” (s.192)

“İlk trenler **gidip gelmeye** başladı.” (s.200)

“Kalp nasıl **gece gündüz** ölüme kadar asla durmazsa, Niyazi Efendi’nin kini de öylece kendi kendini arttırarak çalışıyordu.” (s.215)

“Bu söz **yukardan aşağıya** yalan, iftira...” (s.287)

“Babasının sağlığında kalabalık konağı, uçsuz bucaksız yalısı, **girenin çıkanın** hesapsız olduğu köşkü kimin, nasıl idare ettiğini düşünür, şaşırırdı.” (s.345)

2.4.1.4. İlaveli Tekrarlar

“**Yanlış manlış** anlarsın, Harp Divanı’nın gürültüsünden adamın aklı sıçrar.” (s.436)

2.5. Aitlik Grubu

Ergin, aitlik grubunu, “Bu grup aitlik ekine dayanan bir kelime grubudur. Bu grup, “-ki” aitlik eki ile ondan önceki kelime grubunun yalın hâli, ilgi veya bulunma hâli ile kurulur” şeklinde açıklar (Ergin,1983: 663).

Karaörs, bu kelime grubunu “-ki aitlik ekinin yalın, ilgi ve bulunma hâl eki almış kelime gruplarına eklenmesiyle yapılan bir gruptur” biçiminde izah etmiş, bu grubun yapısının kelime gruplarının tarifine uymadığını, kelime grubunun en az iki kelimedenden meydana geldiğini, ki aitlik ekinin ise bir kelime değil ek olduğunu ifade etmiştir (Karaörs, 1993: 17).

Bozkurt, aitlik grubunu, “ilgi birliği” adı altında incelemiştir. Bu grubu, “İlgi eki, ilgi işlevinde önemli görevler yapar. İki biçimde sözcüklere işlenir” şeklinde açıklamıştır. Bu iki biçimi, “1. İyelik eki üzerine gelir: adılarda ve adlarda iyelik ekinin üzerine gelir. Tamlamada tamlananın yerini tutar”, “2. Bulunma durumu eki üzerine gelir. İlgi eki, bulunma durum eki almış ad ya da adılar üzerine gelir. Belirtme sıfatı işlevi üstlenir” biçiminde ifade etmiştir (Bozkurt, 1995:149).

Eker, aitlik grubunu, “Aitlik eki -ki eki ile kurulan gruptur. Aitlik eki, sözcük gruplarında ve tümcelerde zamir ya da sıfat görevlerinde kullanılır. Aitlik grubunu oluşturan -ki ekinin, Farsça kökenli ki edatıyla bir ilgisi yoktur” şeklinde açıklamaktadır (Eker, 2011; 427).

Karaağaç, aitlik grubunu, “Aitlik öbekleri, hiçbir niteleme ve ilişkilendirmenin yer almadığı yapımlık söz öbekleridir. Hiçbir ilişkilendirme veya nitelendirmenin yaşanmadığı bu öbekler, diğer yapımlık öbekler gibi, yalnızca bir bütün oluşturmalarıyla söz öbeği sayılırlar. Bir varlığı karşılamak üzere bir arada bulunan söz topluluğudur. Buradaki -ki aitlik eki, yönü geriye doğru olan bir ektir, bir yapım ekidir. Bu da Türkçenin çekimlik değil, yapımlık yönüdür; dolayısıyla, bu öbekte yer alan ögeler, yalnızca bir bütün oluşturdukları için yapımlık söz öbeği sayılırlar. Aitlik eki – ki/ -kü, isimlere eklenmeden önce, isimler ya yalın hâlde ya da ilgi ve bulunma hâllerinde bulunurlar. Aitlik ekinden önceki isim, tek söz öbeği olabileceği gibi isim yerine geçen herhangi bir söz öbeği de olabilir” biçiminde açıklar (Karaağaç, 2017: 199).

Özkan ve Sevinçli, aitlik grubunu, “Aitlik eki “-ki”nin eklendiği kelimenin oluşturduğu kelime grubuna aitlik grubu denir. Bu grup, aitlik içinde bulunma ve bağıllık işlevleri taşır. “-ki” eki yapım eki olmasına rağmen bazı çekim eklerinden (ilgi, bulunma) sonra gelmektedir. Bu yapı Türkçenin istisnai durumlarından biridir. Aitlik eki, isimlerin yalın, bulunma ve ilgi hâlli şekilleriyle kullanılır. Aitlik grubu cümlede zamir veya sıfat olarak kullanılır” şeklinde açıklamıştır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 59).

Aitlik grubu, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Aitlik grubuna, Bozkurt “ilgi birliği”, (Bozkurt, 1995: 149), Ergin (Ergin,1983: 663), Eker (Eker, 2011; 427), Özkan ve Sevinçli (Özkan ve Sevinçli, 2021: 59), “aitlik grubu” demiştir.

Bu çalışmada Karahan’ın tasnifi esas alınmıştır. Ancak Karahan, tasnifinde aitlik grubuna yer vermemiştir. Çalışmada Karahan’ın tasnifine ek olarak aitlik grubu da çalışmada ele alınmıştır.

Eserden aitlik grubuna örnekler:

“Bu açıdan bakılırsa, savaş dışı kalacak, bunun için var gücüyle çabalayacak, **dünyadaki** kuvvet dengesi de bu yolda başarı sağlamasını kolaylaştıracaktı.” (s.3)

“Bir buçuk yıldan beri, bir yandan **İstanbul’daki** mülkleri, bir yandan da Nermin’e aldığı elmasları satarak yaşayışlarını değiştirmemeye çalışıyordu.” (s.6)

“Kâmil Bey Boğaz’da gemiye gelen Çanakkalelilerden dinlediklerini evirip çeviriyor, bu **lafların arkasındaki** insan gerçeklerini anlamaya uğraşıyordu.” (s.17)

Kutul-Ammare’de esir düşmüş, rütbesi ve Entellicens servisteki önemli yeri bakımından General Tavnshend’le beraber Büyükada’da oturup savaşın sonunu beklemesi mümkünken, isteyerek **Afyonkarahisar’daki, Kastamonu’daki** kampında kalıp Anadolu’yu öğrenmeye çalışmıştı.” (s.37)

“**Dış görüntüdeki** rahatlığa rağmen karısının tehlikede olması duygusunu bastıramadı.” (s.53)

“‘Ya silahlanıp **Anadolu’dakiler** gibi dağa çıkmalı ya da dervişliğe sığınmalı,’ dedim.” (s.59)

“**Fuat Bey’in Bağlarbaşı’ndaki** yaşayışında boş bıraktığı yeri, Kâmil Bey, hiçbir zaman hiçbir dostluğuyla dolduramadı.” (s.89)

“Bıyıklarını **Enver Paşa’nın** kiler gibi kıyırmıştı.” (s.108)

“Anlattıkları, **Kâmil Bey’in hayalindeki** incecik, nazlı delikanlıya uzaktan yakından uyan şeyler değildi.” (s.117)

“İhsan, senin burada olduğunu haber alınca , ‘**Bizimkine** yardımı dokunur. Bir kere teklif etsek.’, dedi.” (s.118)

“Hem **düşmanımızın hakkımızdaki** hükmüne de kulak asmamalıyız! Biz işte böyle düşünüyoruz.” (s.120)

“Sarhoşluk boru değil, **hepimizin başındaki** iş... Sadrazam oluyorum, dönüp seraskerliğe atlıyorum.” (s.133)

“**Kalın camlı gözlüklerinin arkasındaki** donuk kara gözleri sanki asla kırılmıyor, anlamlarını hiç değiştirmiyordu.” (s.160)

“Ben ‘gümrük’ denilince **muharebeden önceki** gümrük sanıyorum.” (s.166)

“Bunlar, **bazı semtlerin bazı köşelerindeki** tütüncü dükkânlarına, sahiplerinin gözlerini boyamak için gönderiliyor, üst yanı, dergi kapanınca, ucuza alınıp kese kâğıtçılarına devredilmek üzere dükkânda alıkonuluyordu.” (s.167)

“Nedime Hanım, amatör sanatın insanı birdenbire sarıp şaşırtan geçici etkisine o kadar kapılmıştı ki **Nermin’in halindeki** durgunluğa pek dikkat etmedi.” (s.193)

“Bu dertleşmelerde ya Mustafa Kemal Paşa’nın adını söylememeye dikkat eder, ya da “Paşayı **etrafındakiler** aldattı. Yanlış yola saptırdılar,” diyerek suçu, adı bilinmez kimselerin üstüne atardı.” (s.237)

“Anadolu’dan **buradaki** Müdafa-i Hukuk Teşkilatı’na gönderilen emri duysanız, gözleriniz yaşarır.” (s.237)

“**Kuvayı Milliye’nin ilerdeki** zaferini karşılık göstererek birisinden 40 bin lira borç istenebilir mi?” (s.241)

“Sonra bununla da yetinmedi, **böyle işlerdeki** acemiliğimden yararlanmaya kalktı.” (s.302)

“Güneş bir yandan, **bizdeki** yürek yanıklığı bir yandan, biz tere battık.” (s.313)

“Yani **yukarıdaki**, yaşamaktan bıkmış fakat hainlikten usanmamış sordu yargıcıyla, **deminki** budala gardiyan-askerle beraber mi olsun?” (s.317)

“Oysa **şimdiki** duygularıyla acımanın hiçbir ilişkisi yoktu.” (s.330)

“**Merdiven ayağının yanındaki** kapının arkasında ut çalınıyor, “Bu rüzgârı bimededin inkılâbı var!” şarkısı söyleniyordu.” (s.336)

“**Deminki** telefonu dinlediniz.” (s.346)

“**Kâmil Bey’in sesindeki** kedere rağmen gözlerinin içi gülüyordu.” (s.367)

“**İnsanlar arasındaki** yırtıcılık, -ekmeğe, kadına, hatta yaşamaya dahi- tıka basa doymuş olsalar yine sürüyor.” (s.381)

“**İnönündekiler**, gözleri önünde dövülen kendi adamlarına silahı az, biti çok, gıdasızlıktan yaraları bile doya doya kanayamayan vurulunca doyaya inleyemeyecek kadar güçsüz insanlarına gene kim bilir neler söylemişlerdir?” (s.426)

“Demek **seninki** beraat öyle mi?” (s.435)

2.6. Edat Grubu

Ergin, edat grubunu, “Bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur. İsim unsuru önce, son çekim edatı sonra gelir” biçiminde tanımlamış, bu gruba, “Bundan dolayı, dün geceye dair, eve doğru” gibi örnekler vermiştir (Ergin, 1983: 676).

Kükey, edat grubunu, “ilgeç öbeği” şeklinde adlandırmış, bu grubu, “Bir kısım ilgeçlerin, bir ad ögesiyle oluşturduğu sözcük öbeğine ilgeç öbeği adı verilir” biçiminde tanımlamıştır. Bu gruba, “Dağın eteğine kadar, bakacak kadar, bülbül gibi” örnekler vermiştir (Kükey, 1975: 27-28).

Hatipoğlu, edat grubunu, “ilgeçli tamlama” biçiminde isimlendirmiş, bu grubu, “Bir adla bir ilgecin kurduğu tamlamaya ilgeçli tamlama denebilir” şeklinde tanımlar. Bu gruba, “Benim gibi, benim için, bugüne değin” gibi örnekler verir (Hatipoğlu, 1982: 32-33).

Beserek, edat grubunu, “Son çekim edatlarından birinin bir isim soylu kelimedenden sonra kullanılmasıyla meydana gelir. Edatlar, kendilerinden önce gelen kelimelere yeni bir anlam kazandırır. Burada anlam yönünden aktif olan sondaki edattır” biçiminde açıklamaktadır (Beserek, 1991: 29).

Karaörs, edat grubunu, “Bir isim ile bir son çekim edatının oluşturduğu kelime grubudur” diye tanımlar. Bu gruba, “Senin için, gecenin bitmeye yüz tuttuğu andan beri, çalışkanlığından ötürü...” gibi örnekler verir (Karaörs, 1993: 24-25).

Bozkurt, edat grubunu, “ilgeç birliği” olarak isimlendirmiş, bu grubu, “İlgeçler, bir adla tamlama kurarlar. Bunlara ilgeçli tamlama ya da ilgeç grubu denebilir” şeklinde tanımlamıştır. Edat grubuna, “Salona göre, sabaha dek, bugüne değin, taş gibi” örnekler vermiştir (Bozkurt, 1995: 149).

Eker, edat grubunu, “Bir ad soylu sözcüğün, yalın durumda ya da yaklaşma, uzaklaşma, ilgi durumu eklerinden birini alarak, bir son çekim edatına bağlanmasıyla oluşturduğu gruptur. Edat grupları tümce içinde sıfat veya zarf görevindedir. Edatlar kendilerinden önceki isim ögesiyle, yalın durumda veya yaklaşma, uzaklaşma durum eklerinden birini alarak birleşir” biçiminde açıklar (Eker, 2011: 430).

Banguoğlu, edat grubunu, “takı öbeği” başlığı altında incelemiş, bu grubu, “İsim tabanlarına gelerek ilişki belirtmeye yarayan takılar, ekler gibi ancak bir anlatım getiren kelimecikler olduklarından teşkil ettikleri öbekler de kolayca sabit anlamlar alıp kullanışlı birleşikler meydana getirir” biçiminde tanımlamıştır. Edat grubuna, “Akşama doğru, deve kadar, dünden beri, baştan aşağı, yüze karşı” gibi örnekler vermiştir (Banguoğlu, 2011:333-423).

Karahan, edat grubunu, “Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubudur” diye tanımlamaktadır. Karahan, bu gruba, “Yaşadığım gibi, çocuklar için, yaşamak için, senin gibi, denize doğru, bundan dolayı” örneklerini vermiştir (Karahan, 2020: 62-63).

Özkan, Toker ve Aşcı, edat grubunu, “Bir isim unsuru ile bir edattan (çekim edatından) meydana gelen kelime grubuna edat grubu adı verilir. İsim unsuru önce, edat sonra gelir. İsim unsuru, grubun asıl unsurudur. Edat grubunda diğer kelime gruplarının aksine asıl unsur baştır. Bu grubun oluşmasında ile, için, gibi, kadar, rağmen, karşı, doğru, dolayı, göre vb. edatlar kullanılır” biçiminde açıklamışlardır (Özkan, Toker ve Aşcı, 2020: 97).

Özkan ve Sevinçli ise bu grubu, “Bir isim ile bir çekim edatından oluşan kelime grubuna edat grubu” denir. Grupta isim başta, çekim edatı sonda bulunur. Bu edatlar (için, gibi, göre, kadar, değin, sonra, ile, doğru, beri, üzere vb.), sonuna geldiği isimlerle fiiller arasında ilişki kurar. Edatın isimle birleşmesi, ekli ya da eksizdir” şeklinde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 60).

Edat grubu, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Edat grubuna Karahan “edat grubu” (Karahan, 2020: 62), Banguoğlu “takı öbeği”, (Banguoğlu, 2011:333), Ergin “edat grubu” (Ergin, 1983: 676), Kükey “ilgeç öbeği”,

(Kükey, 1975: 27), Bozkurt “ilgeç birliği”, (Bozkurt, 1995: 149), Hatipoğlu “ilgeçli tamlama” demiştir (Hatipoğlu, 1982: 32).

Eserden edat grubuna örnekler:

2.6.1. Edat Grubu Türleri

2.6.1.1. “gibi” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Sözü bir etmişler gibi, “Bu çılgınlık uzun süremez”, diyorlardı.” (s.3)

“Bunları söylerken yaramaz bir çocuğun suçunu bağışlıyormuş gibi omzunu okşuyordu.” (s.5)

“Çanakkale Boğazı’nı “yedi düvelin” en korkunç silahlarına karşı aslanlar gibi savunuyordu.” (s.5)

“Çok büyük bir felakete uğramış gibi içini çekti.” (s.12)

“Kıpkırmızı temel çivileri, hatta yanan kalaslar ağır makineli mermiler gibi havada ısıklanarak uçuyordu.” (s.26)

“Enişte Bey birden hatırlamış gibi gözlerini açtı.” (s.47)

“Sıvalar dökülüp bağdadiler ölü iskeletleri gibi meydana çıkmış, sarkan tavan tahtaları gibi döşemeler de yer yer çürümüşü.” (s.61)

“Bunları hep denemeler gibi yapmışsınız. Ne kadar çeşitli çalışma böyle...” (s.196)

“Dopdolu bir sesle yalvarır gibi konuştu.” (s.241)

“Nermin kendisini, tam istediği gibi seviyordu.” (s.329)

2.6.1.2. “bile” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Rüzgârla sürüklenmese bu kadar zamanda bile burasını- Midilli adası önlerini-tutacağı şüpheliydi.” (s.1)

“1914 Dünya Savaşı karışıklığının, mütarekeden iki yıl sonra bile eski bir şilepte böyle sürüp gitmesi, akıl alır şey değil.” (s.1)

“Nermin en nankör durumlarda bile kat kat güzelleşen kadınlardandı.” (s.8)

“İnsanın ölüsü bulunmazsa **yaşadığı bile** umulabilir.” (s.28)

“Fakat **bu tıkanıklıkta bile** birisi bana yardım edebilir.” (s.30)

“**Himalayalar’da bile** bu derinlikte, bu kadar korkunç bir uçurum olamazdı!”
(s.107)

“Fakat **evini öğrenmeyi bile** ancak bir buçuk ay sonra akıl ettiklerine bakarak resmi polisin ne kadar systemsiz, derbeder, budala çalıştığını anlamak mümkündü.”
(s.206)

“Hatta **hareketlerden bile** bir şey anlamak mümkün değil.” (s.211)

2.6.1.3. “için” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Kamil bey, seçmeye çalıştığı karaltının serseri torpil olmadığını anlayınca soluğunu hırsıyla boşalttı, **var gücüyle sıkıldığı için** sızlamaya başlayan parmaklarını gevşetti.” (s.1)

“Kamil Bey **ne yapacağını kararlaştırmak için** durumu her yanıyla ölçüp biçti.” (s.3)

“Kamil Bey **palavraya düşmemek için** uygun kelime arıyordu.” (s.8)

“Çanakkale’ye öğleüstü varılmış, süvari **birini görmek için** karaya çıkmıştı.”
(s.14)

“Doğrusu istenirse **asıl düşündüklerini zihninden uzaklaştırmak için** mandayla, memleketin geleceğiyle ilgileniyor, düpedüz kendisini aldatıyordu.” (s.17)

“**Top kamalarımızı almak için** düşman subayları geliyor.” (s.24)

“**Direnmek için** amaç ister!” (s.27)

“Vatanın mutluluğunu **benim için** de gör!” (s.33)

“Sör Tavnsheend de ben de, **kan dökülmemesi için** kolayca teslim olduk.” (s.41)

“**Kâmil Bey için** daha korkuncu, selamlık da umduğu kadar sağlam değildi.”
(s.62)

“Bu kocaman vücutlu, fakat utangaç çocuk huylu adama **teşekkür için** kelime aradı.” (s.185)

“Galiba bunu, içini çektiğini **benden saklamak için** yaptı.” (s.212)

“Yazıcının **getireceği haberi beklemek için** ayağa kalktı.” (s.299)

“**Kendi cinsinden birisiyle karşılaştığı için** yüreğindeki sıkıntıyı dağıtırdı.” (s.339)

“**Kendim için** değil. **Nedime Hanım için.**” (s.356)

“**Öfkesini saklamak için** zorla gülümsedi.” (s.338)

“Buna rağmen vallaha hiçbirimiz **yenmek için** elimizden geleni esirgemedik.” (s.418)

2.6.1.4. “ile” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“**Dünya ile** arama bir kara cüppeyi germeye uğraşıyorum.” (s.59)

“Şimdiye kadar polisin, jandarmanın, memurun işgal kuvvetlerine **var güçleriyle** çalıştıklarına emindi.” (s.99)

“Alt kat koridoru **malta taşlarıyla** döşeliydi.” (s.127)

“Kâmil Bey **büyük fincanlarla** kahve yapmıştı.” (s.181)

“Kapılarının anahtarlarını da, köyüne gitmek elinde olduğu halde **gönül rızasıyla** burada kalan İbrahim gibi hayvanlara teslim ederek...” (s.381)

“**Bir el işaretiyle** Kâmil Bey’i susturdu.” (s.395)

“**Arabacının sorgudaki ifadesiyle** yetindiler.” (s.425)

2.6.1.5. “-e kadar” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“İlk karşılaştıkları gün, evlenmek için tanıştırıldığı Kâmil Bey’e yalnız **sonuna kadar** güvenebilip güvenemeyeceğini anlamaya çalışarak bakmış.” (s.9)

“**Bu hafta sonuna kadar** dayanmaz Bolşevik, yıkılır!” (s.13)

“Parasızlığın ne kadar umut kırıcı bir şey olduğunu **şimdiye kadar** hep aklıyla bilmiş, böyle yaşayışında hiç denememişti.” (s.55)

“Arkasından **kaybolana kadar** baktılar.” (s.74)

“Benim olan her şeyi en imkânsız durumda **sonuna kadar** savunup, kurtaracağıma yüzde yüz inanırdım.” (s.77)

“Fakat bütün bu kasıntısına rağmen nurda “adalet”e **zerre kadar** saygı duyulmadığını sezerek, Kâmil Bey sıkıntıya kapıldı.” (s.105)

“Herkes o kadar susmuştu ki, reisin öksürüğü salonu **ağına kadar** doldurdu.” (s.115)

“**Öğleye kadar** böylece beklettiler.” (s.168)

“**Yemiş iskelesine kadar...**” (s.233)

“**Sonuna kadar** boğuşulacak...” (s.271)

“**İmzaya kadar** okuyabilir miyim?” (s.224)

“Biz **bıkıp usanıncaya kadar** kan, yara, kahramanlık, korkaklık gördük.” (s.419)

2.6.1.6. “-den beri” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Ruh gücünün, soyluluğunun, bilgisinin olağan sonucu saydığı soğukkanlılığını da **çocukluğundan beri** korumaya çalışmış, en tehlikeli durumlarda telaşını bastırıp kimseden yardım istememeye kendisini alıştırmıştı.” (s.2)

“Kamil Bey böyle omuz okşamalarından da **küçükten beri** iğrenirdi.” (s.5)

“**Bir buçuk yıldan beri**, bir yandan İstanbul’daki mülkleri, bir yandan da Nermin’e aldığı elmasları satarak yaşayışlarını değiştirmemeye çalışıyordu.” (s.6)

“Ayşe **deminden beri** yemeği unutmuş, bir süvariye bir babasına bakıyordu.” (s.12)

“Kâmil Bey İstanbul’a ayak bastı basalı **-on beş günden beri-** kendini müzelik olmuş saymakta, ancak astım hastalarının anlayabileceği dayanılmaz bir tıkanıklıkla bunalmaktaydı.” (s.35)

“Avukat anahtarları verirken bekçinin iki yıl öce öldüğünü, **o zamandan beri** uğramaya vakit bulamadığını, satılması için bir emlakçıya bırakıldığı halde müşteri çıkmadığını söylemişti.” (s.55)

“İnkâr nasıl söz? **Sabahtan beri** olanı olduğu gibi söylüyoruz ya...” (s.298)

2.6.1.7. “-e doğru” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Bolşeviklere yenilerek **Kırım’a doğru** çekilen General Vrangel’in ak ordularına kaçak silah götürüyorlardı.” (s.1)

“Fransız süvariye, niçin olduğunu bilmeden, teşekkür edip **merdivene doğru** yürüdü.” (s.21)

“Kâmil Bey, Sabriye’nin İngilizleri kızdırmamak için söylediklerini hatırlayıp **kapıya doğru** kaçamak baktı.” (s.82)

“Karayağız jandarma bir an durakladı, sonra duymazlığa vurarak **kaleme doğru** baktı.” (s.112)

“Vapur şimdi **İnebolu’ya doğru** fışır fışır yol alıyor.” (s.248)

2.6.1.8. “evvel” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“**Bayılmadan evvel**. Yüzükoyun yere serilmeden...” (s.306)

2.6.1.9. “e karşı” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Nermin’in **bütün silahlara karşı** meydan okuyan kişisel gücünün bir tek yufka noktası vardı.” (s.9)

“O zaman bu zamandır dengeli kişiliğinin ruh gücündeki en yalınkat yön, **yaşama zorluklarına karşı** hiç beklemediği bir anda güvensiz kalmak korkusuydu.” (s.9)

“Yitiriyorsunuz demek, artık onu **dünyanın pisliklerine, rezilliklerine, tuzaklarına karşı** koruyamayacaksınız demek...” (s.74)

“**Esirlerin esirine karşı**...” (s.350)

2.6.1.10. “-e rağmen” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Garden Bar’ın kışlık salonu, **tavandan yere kadar inen kırmızı kadife perdeler, sarı atlas döşemelerine, mauna boyanmış vernikli tahtalarına, masalardaki renk renk abajurlarına rağmen** çadır salaşlığını örtememişti.” (s.48)

“Fakat **bütün bu kasıntısına rağmen** nurda “adalet”e zerre kadar saygı duyulmadığını sezerek, Kâmil Bey sıkıntıya kapıldı.” (s.105)

“Yani **madenlerine, sularına, bizzat tıka basa doluymuş gibi duran varlığına rağmen** gene de bir anlamda toprak kadar boş ne var?” (s.191)

“Demek ki **bütün gayretlerine rağmen** kendisine güvenmelerini sağlayamamıştı.” (s.257)

“**Kâmil Bey’in sesindeki kedere rağmen** gözlerinin içi gülüyordu.” (s.367)

“**Her şeyi sarsan korkuya rağmen** dizlerini bükmemeyi, sesini kaybetmemeyi, ayakta kalmayı becerir.” (s.401)

“O kadar üşeniyordum ki, **bütün huysuzluğuma rağmen**, haklı haksız, hiçbir konuda çekişecek gücüm yok.” (s.421)

2.6.1.11. “-e göre” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“**Nermin’e göre** ufak tefekti, ama hem biçimliydi hem de şaşılacak kadar tıkızdı.” (s.50)

“**İnancına göre** bütün kötülükler subayların, hele de paşaların başı altından çıkıyordu.” (s.82)

“Süvari asker alayları ve topçu ve lağımcı neferleri yollanarak **gereğine göre** hareket eylemleri halen serasker müşir vezirim Hüsrev ve Mehmed Paşa tarafından...” (s.103)

“Biz malum ya, kahveci esnafıyız! Zanaatımız **nabza göre** şerbet vermek.” (s.296)

“Bavulda bir sürü –**buraya göre** gereksiz- ufak tefek vardı.” (s.388)

2.6.1.12. “-den dolayı” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Bir kadını, **borcundan dolayı** mahkemeye vermiş bir erkek?” (s.113)

“**Bu soylu davranışınızdan dolayı** size teşekkür ederiz!” (s.246)

“Acaba bir gün gelip sadece düşündüğünden, mesela **evladını sevdiğinden dolayı** da insanları mahpusa atacaklar mı?” (s.323)

“Enişte Bey’e **size karşı gösterdiği şefkatten, yardımdan dolayı** minnettarım.” (s.366)

2.6.1.13. “-e dair” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“**Karı-koca olduklarına dair** kayıt sureti...” (s.114)

“Üsküdar’da, arabaya bininceye kadar acemilikle **zenginliğin ilintisine dair** hiçbir işe yaramaz.” (s.150)

“**Horoz gibi öten kadınların başlarını kesmeye dair** latifeler edildi.” (s.198)

“**Rozaltı’nın şirketimizle ilintisinin kesildiğine dair** hemen gazetelere ilan veririz.” (s.246)

“**Göllerde yıkanan Leyla’lara, o göllerde bir kamış olmaya, dağdan dağa kaçan âhûlara dair** büyük şiirler...” (s.252)

“Kendisini ancak, Burhanettin Bey’e **elçilikteki görevi kabul ettiğine dair** bir tezkere yazmak için kâğıtla kaleme bakarken toplayabildi.” (s.391)

“Ada’da olduğu doğru olmadığı gibi, **Ararat vapuru meselesine karıştığına dair** de hiçbir delil bulunamadı.” (s.432)

2.6.1.14. “-den başka” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Benim bu dünyada **gömleklerimden başka** kaybedecek bir şeyim yok!” (s.13)

“**Ölümden başka** çıkar yol olduğuna belki beni inandırabilir.” (s.30)

“Bunlar zanaatları **gereğince dövüşmekten başka** bir şey bilmeyen alık heriflerdi.” (s.83)

“Hangi işe yarayacağını şimdiden kestiremiyordu, ama **bundan başka** çıkar yol kalmadığına da kesinlikle inanıyordu.” (s.89)

“Haliç burada, bu bulanık kış akşamında, **denizden başka** her şeye, özellikle çamur dolu bir sel çukuruna benziyordu.” (s.258)

“**Dövüşmekten başka** çare yok!” (s.342)

“**Resim kâğıtlarından, defterlerinden başka** bir şey kalmamıştı.” (s.390)

“Şimdi, büyük bir şiddetle resim yapmaya karar verince, daha doğrusu **bundan başka** çare kalmadığına inanınca, konu sıkıntısı çekmedi.” (s.392)

2.6.1.15. “üzere” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“**Doğurmak üzere** olan bir kadınla savaş meydanlarından geçerek hiçbir yere gidemezsiniz yavrum!” (s.4)

“Gelişti, yayıldı, değişti, sonucu Anadolu’nun büyük bir parçasını-Trabzon’a kadar- **bir daha bırakmamak üzere** ele geçirdiğinden kimsenin şüphesi kalmayan Çar orduları dağılıp çekildi.” (s.6)

“Bu fotoğraf, **zor beğenir bir genç kıza gösterilmek üzere** görücülere verilmek için çıkarılmış gibiydi.” (s.34)

“**Mısır’a ait işlere karışmamak üzere** ikisine dahi başka başka memurlar gönderilecek gereken tenbihler yazılmış...” (s.102)

“**Pencerelerin kırık camlarını değiştirmek üzere** bir camcıyla sobacıyı arkasına takmıştı.” (s.153)

“Bunlar, bazı semtlerin bazı köşelerindeki tütüncü dükkânlarına, sahiplerinin gözlerini boyamak için gönderiliyor, üst yanı, dergi kapanınca, ucuza alınıp **kese kâğıtçılara devredilmek üzere** dükkânda alıkonuluyordu.” (s.167)

“Bunun yüreğe verdiği ferahlığı **bir daha unutmamak üzere** duydum (s.219)

“Siz kuzum **İnebolu’ya götürülmek üzere** gemiye yüklenmiş bin ton cephane ne demektir bilir misiniz?” (s.231)

“Bunlar çok defa dayanmanın **çökmek üzere** bulunduğu işaret etti.” (s.285)

“**Mangaldaki ateş, kül olmak üzereydi.**” (s.379)

“Harp Divan’ınca mahkûm edilip mahpushane revirinde yumruklarını yiyerek dolaşmak üzere İhsan’ın yanına gitmek de elindeydi.” (s.401)

2.6.1.16. “ait” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Mısır’a ait işlere karışmamak üzere ikisine dahi başka başka memurlar gönderilecek gereken tenbihler yazılmış...” (s.102)

“Bu sebeplerden yarısı topluma, yarısının yarısı da ölene ait...” (s.124)

“Sonra Kâmil Bey’e dönerek kendisine ait büyük bir eser gösterir gibi elini uzatıp gösterdi.” (s.216)

“Nedime Hanım, Niyazi Efendi’ye ait her söze diğerlerinden daha fazla önem verir.” (s.261)

“Bu kırmak işi, ellerle olmaktan çok, kafaya ait gibi gelmişti.” (s.320)

2.6.1.17. “sonra” Edatı ile Kurulan Edat Grupları

“Batan geminin hikâyesini dinledikten sonra telaşlandığını çevresine, öncelikle de karısı Nermin’e, sezdirmek korkusundandı.” (s.2)

“Mondros mütarekesi imzalanıp Osmanlı İmparatorluğu pes ettikten sonra, para durumu beklenenin tersine büsbütün bozuldu.” (s.6)

“Amerikan mandası, Madrid elçisi için,- Hele Yunanlılar İzmir’e çıktıktan sonra- biricik kurtuluş umudu olmuştu.” (s.17)

“Bu mühürlü zarfın içindeki defterle mektup, ölümünden sonra, Çanakkale İstihkâmları Komutanı Albay Sayın Şevket Bey’e verilecektir. M. Ali.” (s.23)

“Uzun uzadıya düşündükten sonra günlük tutmaya karar verdim.” (s.24)

“Muhafızlar gittikten sonra gardiyanlık yapan asker, şüpheli şüpheli süzerek biraz çekingen sordu.” (s.304)

“İzini kaybettirdikten sonra belediye reisi olup herkesin saygısını kazanan eski kürek mahkûmu, yüklü arabanın altından bir ihtiyar kurtarmak için her şeyi feda edince pişmanlık duymamış mıdır?” (s.317)

“Subay yarım ağızla **“merhaba” dedikten sonra**, pekiyi tanınması gereken odayı, yeni görüyormuşçasına dikkatle gözden geçirdi.” (s.334)

2.6.1.18. İçinde Birden Fazla Edat Grubu Bulunan Cümleler

“İki yıllık derviş Fuat Mahir Bey’le, iki yıllık yoksul Kâmil Bey, köşkün kapısını **birisine baskın vereceklermiş gibi** soluklarını keserek açtılar, bahçeye girince **sözleşmişler gibi** hiçbir şey konuşmadan yan yana **köşke doğru** yürüdüler.” (s.61)

“Sıvalar dökülüp bağdadiler **ölü iskeletleri gibi** meydana çıkmış, **sarkan tavan tahtaları gibi** döşemeler de yer yer çürümüştü.” (s.61)

“Karamanlı bakkalın çırağı her sabah uğrayıp **istenenleri getirmeye başladıktan sonra**, Kâmil Bey kendi mizacında **bir mirasyedi için** bir ev bütçesi tutmaya kalkmanın acıklı gülünçlüğü fark etti.” (s.88)

“**Daha ilk adımda ürktüğü için** kendisine **ceza vermek istemiş gibi**, güverteye oturunca *Karadayı* gazetesini cebinden çıkardı.” (s.139)

“Devrin hele işgalden sonra **İstanbullu erkekler için** korkacak hiçbir şey bırakmaması lazım gelirken, tersine sanki hâlâ ortada **kaybedecek bir şeyler kalmış gibi** korku saçabilmesi garipti.” (s.198)

“**Dövüşen bir ordu için**, hele imkânları **sizinki gibi** kıtsa bin ton cephane ölüm-kalım meselesidir.” (s.234)

“Kapılarının anahtarlarını da, köyüne gitmek elinde olduğu halde **gönül rızasıyla burada kalan İbrahim gibi** hayvanlara teslim ederek...” (s.381)

“Teğmen Şerif Efendi, çizmelerini **ve** ceketini **çıkardığı için**, sıska bacakları, biraz kamburca sırtıyla raşitik çocuklara benziyordu.” (s.384)

2.7. Ünvan Grubu

Ergin, ünvan grubunu, “Bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelime grubudur. Şahıs ismi önce, unvan veya akrabalık ismi sonra gelir” şeklinde açıklar (Ergin, 1983: 673).

Kükey, bu grubu, “unvan öbeği” olarak isimlendirmiş, ünvan grubunu, “Bir kişi adıyla, unvan gösteren bir adın oluşturduğu sözcük öbeğine unvan öbeği adı verilir.

Unvan öbeklerinde kişi adı önce; unvan gösteren ad, sonra gelir” şeklinde açıklamıştır. Kükey, ünvan grubuna, “Ali Dayı, Zeynep Abla, Aliye Hanım...” gibi örnekler vermiştir (Kükey, 1975, 31-32).

Şimşek, “san öbeği” olarak isimlendirdiği ünvan grubunu, “Bir kişi adıyla buna bağlı san adının oluşturduğu niteleme öbeğine san öbeği denir. San öbeğinde san adı belirten, kişi adı belirtilendir. Bu duruma göre, san öbeğinde temel öge, kişi adıdır” biçiminde tanımlamaktadır. Bu gruba, “Çağrı Bey, Hatice Nine, Bektaş Ağa...” gibi örnekler vermektedir (Şimşek, 1987:323).

Topaloğlu, bu grubun, ünvan veya akrabalık ifade eden isimlerin şahıs isimlerinden sonra gelmesiyle oluşan öbek olduğunu, ünvan öbeğini meydana getiren kelimelerin hiçbirinin ek almadığını belirtmiş, ünvan grubuna, “Fatma Nine, Bahadır Han, Meryem Ana” gibi örnekler vermiştir (Topaloğlu, 1989: 147).

Beserek, bu grubu, “ünvan grubu” olarak ele almış, ünvan gruplarının, ünvan veya akrabalık bildiren bir kelime ile birlikte kullanılan özel isimlerden meydana geldiğini söylemiştir. Burada ilk kelimenin belirten, ikinci kelime belirtilen durumunda olduğunu ifade etmiştir (Beserek, 1991: 29).

Karaörs, ünvan grubunu, “Bir şahıs ismi ile unvan veya akrabalık isminin ek almadan beraberce meydana getirdiği kelime grubudur. Şahıs ismi önce, unvan veya akrabalık ismi daha sonra gelir” biçiminde tanımlar. Karaörs, bu gruba, “Veli Bey, Kazım Karabekir Paşa...” gibi örnekler verir (Karaörs, 1993: 20).

Bozkurt, “san birliği” ile adlandırdığı ünvan grubunu, “San, toplumların değerlendirme sözcüğüdür. Beğendiği, beğenmediği durumlarda yakıştırdığı sıfatlardır. Bu sözler bir adı tanımladığı durumda sıfattır. Bir özel adın önüne geldiğinde ise “san işlevindedir. Her iki konumda da bu sözcükle bir birlik oluştururlar. Tümcede bir öge gibi işlev görürler. Bir özel adla tanımlanan tüm sözcükler bu öbeğe girerler. Lakaplar, aile adları, sıfatlar, saygı sözleri tümü özel adla birlikte bir birlik oluştururlar” şeklinde açıklamaktadır. Bozkurt, bu gruba, “Sevim Abla, Dede Korkut, Hazreti Ali...” gibi örnekler vermektedir (Bozkurt, 1995: 154).

Eker, ünvan grubunu, “Bir kişi adıyla bir unvan veya akrabalık gösteren ismin, eksiz olarak yan yana gelerek oluşturduğu belirtme grubudur” şeklinde ifade eder. Eker,

Türkçe söz diziminde, ünvan grubunda ünvan adının sonda olduğunu belirtir (Eker, 2011: 427).

Banguoğlu, ünvan grubu için “san öbekleri” terimini kullanmıştır. Banguoğlu, bu grubu, “San anlatan adların, kişi adlarına yanaşmasıyla meydana gelen yanaşma takımları çok kullanılır. Bunlara “san öbekleri” adını veririz. San olan ad genel bir nezaket adı olur yahut kişinin ailedeki ve topluluktaki onurunu gösteren akrabalık, meslek, rütbe adlarından olabilir” şeklinde açıklamıştır. Banguoğlu, bu gruba, “Sami Efendi, Dursun Ağa, Fatma Kadın...” gibi örnekler vermiştir (Banguoğlu, 2011: 513-514).

Delice, ünvan öbeğini, “Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime öbeğidir” şeklinde tanımlar. Ünvan öbeğinde şahıs isminin başta, ünvan isminin sonda bulunduğunu ve birleşimin eksiz olduğunu ifade eder. Delice, bu gruba, “Veli Bey, Osman Çavuş, Mehmet Efendi” gibi örnekler verir (Delice, 2016: 34).

Karaağaç, ünvan grubunu, “Bir özel ad ile unvan veya akrabalık adlarından birisinin eksiz bir biçimde oluşturdıkları söz öbeğine unvan öbeği denir. Bütün unvan öbekleri, özel addır. Bu öbekte, özel ad önce, unvan veya akrabalık adı sonra gelir. Bir kişi veya özel ad ile bir unvan veya akrabalık adından kurulan söz öbeğidir” şeklinde ele almıştır. Ünvan grubuna, “Ali Bey, Hasan Efendi, Uğur Amca, Suna Yenge...” gibi örnekler vermiştir (Karaağaç, 2017: 204).

Karahan, ünvan grubunu, “Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur. Bu grupta şahıs ismi başta, unvan ve akrabalık ismi sonda bulunur. İki unsur, eksiz birleşir” şeklinde açıklamaktadır. Karahan, bu gruba, “Perviz Efendi, Mahmut Ağa, Mehmet Çavuş, Ayşe Kız, Deli Vamık Bey...” gibi örnekler vermiştir (Karahan, 2020: 68).

Özkan, Toker ve Aşçı, ünvan grubunu, “Bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelime grubuna unvan grubu adı verilir. İki öğeden meydana gelir. Grubu oluşturan öğeler eksiz birleşirler” şeklinde açıklamışlar, diğer kaynaklardan farklı olarak bu grubun, “şahıs ismi+ unvan veya akrabalık ismi= unvan grubu” ve “makam, görev ismi+ şahıs ismi=unvan grubu” olmak üzere iki şekilde

oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Bu gruba, “Hasan Bey, Ahmet Paşa, Fatma kız” gibi örnekler vermişlerdir (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 106-107).

Özkan ve Sevinçli, ünvan grubunu, “Bir unvan ya da akrabalık isminin şahıs ismiyle meydana getirdiği kelime grubu” şeklinde tanımlar. Bu yapılarda, şahıs isminin başta, ünvan veya akrabalık isminin sonda bulunduğunu ifade eder. Özkan ve Sevinçli, bu gruba, “Fatma Nine, Ayşe Hanım, Kösem Sultan” gibi örnekler verir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 65).

Ünvan grubu, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Ünvan grubuna Banguoğlu “san öbekleri”, (Banguoğlu 2011: 513-514), Şimşek “san öbeği”, (Şimşek, 1987:323), Bozkurt “san birliği”, (Bozkurt, 1995: 154), Kükey “unvan öbeği”, (Kükey, 1975, 31-32), Delice “unvan öbeği”, (Delice, 2016: 34) demiştir.

Eserden ünvan grubuna örnekler:

“**Kamil Bey**, Abdülhamit’in en zengin vezirlerinden Selim Paşa’nın tek çocuğuydu.” (s.2)

“**Kamil Bey**, Abdülhamit’in en zengin vezirlerinden **Selim Paşa**’nın tek çocuğuydu.” (s.2)

“Büyükelçi beyin “gayet kıyak” dediği şeyin nasıl bir bela olduğunu belki de Kayzer Vilhelm’le **Enver Paşa**’dan önce **Kamil Bey**, para durumunda apansız görülen değişmeyle anlamıştı.” (s.6)

“**Mustafa Kemal Paşa**?..” (s.12)

“**Hala Hanım**, kocalarını, görünüşte kılıbık, gerçekte pis zampara eden dediği dedik kadınlardandı.” (s.18)

“Bu mühürlü zarfın içindeki defterle mektup, ölümünden sonra, Çanakkale İstihkâmları Komutanı Albay Sayın **Şevket Bey**’e verilecektir.” (s.23)

“**Mehmet Âkif Bey**’indir bu mısralar...” (s.25)

“Dirisinden haber alınamayan Yirminci Kolordu Karargâh Muhafız Takımı Komutanı Üsteğmen **Mustafa Behçet Efendi**’den bilgisi olanların insanlık adına aşağıdaki adrese...” (s.27)

“Marş sözleri yapmışız **Yahya Kemal Bey**’in “Atlılar” şiirini...” (s.30)

“Vatanın felaketine dayanamayan Maarif Nezareti ortaöğretim kalemi memurlarından **Yedek Subay Mustafa Nami Bey**, dairesinde tabancayla kendisini vurmuştur.” (s.33)

“**Enişte Bey**’in telaşı gittikçe artıyordu.” (s.46)

“**Kâmil Bey, Mahir Paşa**’yı değil, oğlu **Fuat Bey**’i hatırlamıştı.” (s.57)

“**Derviş Fuat Bey** de kendi sözlerinden hiçbir şey anlamamış gibi, gözlerini şaşkınlıkla kırıştırarak gülmeye çalıştı.” (s.63)

“Alır mısınız üstünüze bu zahmeti **Cemil Efendi**?” (s.66)

“8 Mart’ta sadrazam olan **Salih Paşa** 25 gün sonra çekilmiş, **Tevfik Paşa** kabul etmediği için bu makama, dördüncü defa **Damat Ferit Paşa** getirilmişti.” (s.84)

“Aslında İstanbul ahalisinden olup Musul mirlivası bulunan **Hacı Nureddin Ağa** oğlu **Süleyman Ağa**” (s.101)

“Bu şartların yerine getirilmesi için medreseye ölümüne kadar müderris tayin edilen **Acemzade Nasreddin Efendi**, aynı zamanda mütevelli tayin edilmiş ve Zeyrek Mahallesi halkı da parasız denetçi dikilmiştir.” (s.101)

“Bıyıklarını **Enver Paşa**’ninkiler gibi kıvrırmıştı.” (s.108)

“**Suat Beeey! Fahriye Hanım!**” (s.113)

“Karısı... **Nedime Hanım**, dergiyi kapatmak istemedi.” (s.118)

“**Celil Efendi! Celil Efendi!**” (s.125)

“Çukur... Ulan Çukur... Baksana rezil! **Abdullah Ağa**’ya ziyaretçi var.” (s.126)

“Neden kardeşim? **Ali Kamil Bey**’in yaptığı daha mı akıl alır bir şey?” (s.138)

“Teşekkür ederim **Ali Efendi**...” (s.151)

Mıgırdıç Efendi, ‘Şimdi yollarım,’ dedi.” (s.159)

“Artık **Ahmet Rasim Bey** kapı eşiğinde durup bağıırıyordu.” (s.199)

“Jandarmanı Kumandanı **Kemal Paşa**’ya bağılı bir hafıyeymiş...” (s.211)

“**Nıyazı Efendi**’nin **Kâmil Bey**’e baktığını görünce, “Size yeni arkadaşımız Kâmil Beyefendiyi tanıtayım! İhsan’ın dostlarından...” (s.216)

“Bahse girerim ki, **Ahmet Bey**’in yanına bugün budala bir hafıye gelerek ağzını aramaya kalkmıştır.” (s.230)

“Şair **Nedim Efendi**’ye gelince, bir ihtilalde, damdan dama atlarken düşüp öldüğü ileri sürölür.” (s.260)

“**Ramiz Efendi**’yi soracak mıyız?” (s.264)

“Bu herif, hünkâr yaveriyken Çiçekçi Sokağı’nda sarhoş olup külhanbeylerinden dayak yemesiyle meşhur **İbrahim Bey** değil mi?” (s.272)

“**İhsan Bey**... Avukat İhsan.” (s.280)

“**Burhanettin Bey** kederlenmiş gibi biraz sustu.” (s.344)

“Bir taraftan da, dünyanın en umutsuz, en yalvaran sesiyle, “**İbrahim Efendi! İbrahim Efendi!**” diye hıçkırıyordu.” (s.350)

“Bir **Nıyazı Efendi** var.” (s.356)

“Hanımefendiyle **Sabriye Hanım**’ı üzdüğümünden dolayı özür dilerim.” (s.366)

“Gazeteci yavaşça hışırdatarak, kinli bir sesle sordu: “Haksız mıyım **Ali Kemal Bey**?” (s.379)

“Ertesi gün, **Kâmil Bey**’i mahpushane müdür vekilliği yapan Teğmen **Şerif Efendi**’nin odasına götürdüler.” (s.384)

“Bilirsiniz, **Abdülhamit Efendimizin** bile ayrıca basurcubaşısı varmış.” (s.385)

“Merhum **Selim Paşa** hazretlerinin oğlu **Kâmil Bey** siz misiniz?” (s.395)

“**Bekir Sami Bey** cephe komutanı değil ki yahu!” (s.405)

“Eğer **Mustafa Kemal Paşa**, Timurlenk’in Bayezid’e attığı köteği bunlara atmazsa, uf olsun ervahına! Siz üzülmeyin **Kâmil Bey**...” (s.406)

“Var.” **Şerif Efendi**’yi gösterdi. “**Şerif Bey**, Allah razı olsun, hiçbir şeyimizi noksan bırakmıyorlar.” (s.409)

“**Ramiz Efendi**’nin karısı **Fatma Hanım**, bit görmüş bir titiz kadın gibi gözlerini kısarak subaya baktı.” (s.412)

“Telaşla kalktım, **Mustafa Efendi** müjdeyi verdi Allah razı olsun, geçti öteki kapıya...” (s.413)

2.8. Birleşik Fiil Grubu

Birleşik fiil grubu, araştırmacılar tarafından çeşitli başlıklar altında ele alınmıştır. Çalışmamızda birleşik fiil grubu, “Yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller, Kurallı (özel) birleşik fiiller (yeterlilik fiilleri, tezlik fiilleri, süreklilik fiilleri, yaklaşma fiilleri), Anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) birleşik fiiller” şeklinde olmak üzere üç ana başlıkta işlenmiştir.

Ergin, birleşik fiili, “Bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim veya fiil önce, yardımcı fiil sonra getirilir” şeklinde tanımlar (Ergin, 1983: 665).

Hatipoğlu, bu grubu, “birleşik sözcükler” başlığı altında “birleşilmiş olarak kullanılan yardımcı eylemler” adlı başlıkta incelemiş, bu grubu, “Bazı eylem kökleriyle kurulmuş birleşik sözcüklerde vardır. Bunların çoğu, bir eylem kökünün ulaç biçimiyle kullanılan başka eylemler ya da ses düşmesine veya ses türemesine uğrayan sözcüklerle birleşmiş olan yardımcı eylemlerdir” biçiminde açıklamıştır ve bu fiilleri, “1. Bir adla bir eylemden veya 2. İki eylemden kurulan birleşik eylemler” olmak üzere ikiye ayırmıştır (Hatipoğlu, 1982: 37-45).

Gencan, birleşik fiil grubunu, “bileşik eylemler” adı altında, “1. Yardımcı eylemler, 2. Anlamca kaynaşmış bileşik eylemler” olmak üzere iki başlıkta ele alır. Yardımcı fiillerin, ikişer sözcüklü olduğunu, birinci sözcüklerin isim soyundan olduğunu, ikinci sözcüklerin onlara fiil anlamı kattığını, bundan dolayı bileşik eylem olduğunu ifade eder. Anlamca kaynaşmış bileşik fiillerin ise kaynaşmalarının dereceli olduğunu, bazı örneklerde iki kelimenin de kendi anlamlarından sıyrıldığını bazı örneklerde ise bir sözcüğün kendi anlamından sıyrıldığını belirtir (Gencan, 1982:167-170).

Şimşek, birleşik fiilleri, “eylem öbekleri” başlığı altında incelemiştir. Bu grubu, “Yalın ya da çekim ekli bir adla bir eylemden oluşan çekim öbeğine eylem öbeği denir. Türkçe dilbilgisi kaynaklarında eylem öbeği adı altında incelenen dil birimleri, birleşik eylemlerdir. Birleşik eylem, iki ya da daha çok sözcüğün, yeni bir kılışı karşılamak üzere birleşip kaynaşmasıyla oluşan dil birimidir. Tek bir kavramı adlandıran bu birim, ayrı yazılan ögelerden de oluşsa, gerçek bir sözdizimi birimi sayılmaz” şeklinde açıklamıştır (Şimşek, 1987: 332).

Topaloğlu, bu grubu, “Bir yardımcı fiilin bir isme veya bir fiil şekline eklenmesiyle meydana gelen öbek” şeklinde açıklar (Topaloğlu, 1989: 42).

Karaörs, bu grubu, “Bir ismin veya bir fiil şeklinin bir yardımcı fiille meydana getirdiği kelime grubudur” biçiminde izah etmiş ve birleşik fiilleri, “isimle yapılan birleşik fiil şekilleri” ve “fiille yapılan birleşik fiil şekilleri” olmak üzere ikiye ayırmıştır (Karaörs, 1993: 18-19).

Bozkurt, “eylem birliği” adı altında incelediği bu grubu, “Bir eylem, bir adla ya da başka bir eylemle birlik oluşturur. Bu tür birliklere birleşik eylem denir” şeklinde açıklamaktadır. Bozkurt, “1. Ad + yardımcı eylem, 2. Eylem + ulaç + eylem” şeklinde iki tür birleşik fiil kuruluşundan söz etmektedir (Bozkurt, 1995: 150-151).

Eker, bu grubu, “birleşik eylem grubu” olarak ele almış, birleşik fiili, “Biri asıl eylem, diğeri yardımcı ad veya eylem olan iki sözcüğün birbiriyle yapı ve anlamca kaynaşması ile oluşan gruptur” biçiminde tanımlamıştır. Eker, birleşik eylem grubunu, “1. Tasviri (betimsel, deskriptif) eylemler (asıl eylem+ zarf-fiil eki+ yardımcı eylem), 2. Adla yapılan birleşik eylemler (ad+ yardımcı eylem), 3. Diğer birleşik eylemler” şeklinde üç başlığa ayırmıştır (Eker, 2011: 432).

Banguoğlu, birleşik fiillerden “birleşim” başlığı altında, “birleşik fiil tabanları” içerisinde bahseder. Banguoğlu, yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiilleri, “Salt kılış ve oluş bildiren etmek ve olmak fiilleri ile eylemek, yapmak, kılmak gibi yardımcı fiiller, birçok isim tabanları ile belirsiz nesne kalıbında kaynaşarak birleşik fiilleri meydana getirirler” biçiminde açıklar (Banguoğlu, 2011: 314).

Delice, birleşik fiil grubunu, “fiil öbeği” olarak incelemiştir. Fiil öbeğini, “1. Bir yardımcı fiil ile kurulan fiil öbekleri” ve “2. Asıl fiil ile kurulan fiil öbekleri” şeklinde

ikiye ayırmıştır. “Bir yardımcı fiil ile kurulan fiil öbekleri”ni kendi içerisinde, “yabancı isim/ yardımcı fiil yapısında” ve “fiil+ zarf-fiil/ yardımcı fiil yapısında” olmak üzere ikiye ayırmıştır. Delice, bir yardımcı fiil ile kurulan fiil öbeklerinden, “Yabancı isim/ yardımcı fiil yapısında” olanı “Bu tür öbek fiillerde yabancı isim unsuru başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Yardımcı fiil, anlamı üzerinde bulunduran yabancı isim unsurunu fiilleştirir” şeklinde açıklar. “Fiil+ zarf-fiil/ yardımcı fiil yapısında” olanı ise “Bu tür fiil öbeklerinde, iki fiil bulunur. Biri –a/-e, -ı/-i, -u/-ü, -ıp/-ip, -up/-üp eklerinden birini veya bu eklerle aynı işlevde ve bu eklerin yerine kullanılan kip eklerinden birini almış bulunan asıl fiil, ikincisi ise yeterlik bildiren bil-; tezlik ve kolaylık bildiren ver-; devamlılık ve süreklilik bildiren dur-, git-, gel-, koy-, kal-; yaklaşıma bildiren yaz- eklerinden birini almış olan yardımcı fiildir” biçiminde açıklamıştır. Delice, “Asıl fiil ile kurulan fiil öbekleri” ise “Bir isim ve yardımcı fiil gibi kullanılan, bir asıl fiille meydana getirilen öbek fiillerdir” diye tanımlamıştır (Delice, 2016: 30-31).

Karaağaç, birleşik fiilleri, “Bir isim veya fiile yardımcı fiillerden birini getirerek oluşturduğumuz söz öbeklerine birleşik fiil denir. Sözlerin, Türkçenin yapımlık düzenine göre birleştikleri bu öbekte, asıl öge önce, yardımcı öge sonra gelir. Birleşik fiil yapılarındaki yardımcı fiiller, Türkçenin isimden fiil ya da fiilden fiil yapma ekleri gibi çalışırlar. İsim + yardımcı fiil yapısındaki yardımcı fiiller, isimden isim yapma ekleri gibi; fiil + yardımcı fiil yapısındaki yardımcı fiiller, fiilden fiil yapma ekleri gibi çalışırlar. Türkçenin yapısına bakıldığında fiillere ve isimlere farklı yardımcı fiiller getirilmektedir” şeklinde açıklamaktadır. Karaağaç, birleşik fiil öbeğini, isimlerden oluşanlar ve fiillerden oluşanlar biçiminde ikiye ayırmıştır: “1. Fiil + yardımcı fiil kaynaklı birleşik eylemler”, “2. İsim + yardımcı fiil kaynaklı birleşik eylemler” (Karaağaç, 2017: 190).

Demir, birleşik fiil grubunu, “birleşik fiil öbeği” başlığı altında ele almış, birleşik fiilleri, “1. İki fiilden oluşan birleşik fiiller”, “2. Bir isim ve bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller” ve “3. Anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) fiiller” olmak üzere üç başlığa ayırmıştır (Demir, 2019: 38-41).

Karahan, birleşik fiil grubunu, “Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur. Birleşik fiiller bir isim ile bir fiil unsurunun birleşmesinden meydana gelmiştir” biçiminde açıklar (Karahan, 2020: 73).

Karahan, birleşik fiilleri, “1. Bir hareketi karşılayan birleşik fiiller” ve “2. Bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller” olmak üzere iki grupta ele alır (Karahan, 2020: 36-39).

Özkan, Toker ve Aşcı, birleşik fiili, “En az iki kelimedenden meydana gelen fiile birleşik fiil denir. Birleşik fiil, bir yardımcı fiilin bir isme veya bir fiil şekline eklenmesiyle meydana getirilir” şeklinde tanımlamışlardır. Birleşik fiilleri meydana gelişlerine göre dört gruba ayırmışlardır: “1. Asıl yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller, 2. Bir yanı sıfat-fiil bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller, 3. Karmaşık fiiller, bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil olan birleşik fiiller, 4. Tasvir fiilleri, bir yanı isim bir yanı esas fiil olan birleşik fiiller” (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 77-87).

Özkan ve Sevinçli, birleşik fiil grubunu, “Bir yardımcı fiilin, isim ya da fiille oluşturduğu kelime grubuna birleşik fiil denir. İsim ve fiil başta, yardımcı fiil sonda bulunur. İsimlerle oluşturulan birleşik fiillerde esas anlamı isim ögesi taşır. Yardımcı fiillerin anlama etkisi yoktur. Yardımcı fiil yalnızca isimleri fiilleştirir. Bu bakımdan isimlerle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ile fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ayrı ayrıdır” şeklinde açıklamaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 66).

Araştırmacıların birleşik fiil grubu için kullandıkları terimler şunlardır: Hatipoğlu “birleşik sözcükler”, (Hatipoğlu,1982: 37-45), Bozkurt “eylem birliği”, (Bozkurt, 1995: 150-151), Şimşek “eylem öbekleri” (Şimşek, 1987: 332), Banguoğlu “birleşik fiil tabanları” (Banguoğlu, 2011: 314).

2.8.1. Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Karahan, yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerin bir isim ile bir fiil unsurunun birleşmesinden meydana geldiğini belirtmektedir. Bu tip birleşik fiillerde “et-,ol-, yap-, eyle-, kıl-, bulun-” yardımcı fiillerinin kullanıldığını ifade etmektedir. Asıl ismin başta, yardımcı fiilin sonda bulunduğunu belirtmektedir. Yardımcı fiilin, bir çekim görevi yaparak anlamı üzerinde bulunduran isim unsurunu fiilleştirdiğini söylemektedir. En işlek yardımcı fiillerin “et-”, ve “ol-” fiilleri olduğunu, “yap-”, “bulun-” fiillerinin de sıkça kullanıldığını ancak “kıl-” ve “eyle-” fiillerinin ise işlekliliğinin azaldığını ifade etmektedir (Karahan, 2020: 73-74).

Eserden yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillere örnekler:

“Biraz ürkek, biraz utangaç, belli belirsiz soğuk kalmasına da **sebepe olmaktaydı.**” (s.10)

“Kara su kömüğü bizim rezilliğimize nesiyle **derman olacak?**” (s.16)

“Aksaray yangın yerinde şüpheli adamlara polis ‘dur’ demiş, durmayınca **ateş etmiş**, Necmettin adında birini öldürmüş...” (s.29)

“İnsan hiç kız kardeşine **hakaret eder** mi? **diyecek oldum.**” (s.33)

“Nasıl **boş bulundu** kocaman Çarlık... O kadar polisiyle ordusuyla?” (s.49)

“İmdat istediğini sözünün yarısında **fark ederek** tutuklaştı.” (s.59)

“Erkekliği yok edilmiş erkeklerin neler diyebileceğini **merak edermiş** eskiden beri...” (s.79)

“Beni hatırladığınız içim ikinize de **teşekkür ederim.**” (s.119)

“Bazı edebi eserlerde, kahramanların içine kurulup “göğüs geçirerek” mehtap seyrettikleri, yahut ateşli kelimelerle ebedi sevdalar **ilan eyledikleri** yazılan kameriyelerden birisinin burada bulunması insanı şaşırtıyordu.” (s.122)

“Bir küçük not defteri alıp yazı konularını **kaydetmeliydi.**” (s.143)

“Ama hapislik fazla uzar, siz de biraz dikkatli olursanız, gene bir sakatlık **fark edersiniz.**” (s.180)

“Asla! Ben **affetsem** Allah **affetmez.**” (s.224)

“Hepimizi **harap etti.**” (s.251)

“Ahmet’e **işkence ederlerse** diye korkuyorum.” (s.256)

“Bunu olsun **inkâr etmeyin.**” (s.286)

“Topu topu üç saatten beri **tutuklanmış bulunuyordu.**” (s.294)

“Allah **rahmet eylesin!** Ben ömrümde onun kadar babayiğit adam görmedim.” (s.310)

“Sana verdiğim bu belalarla akıllanmazsan bu sefer seni ırzla, namusla **terbiye ederim.**” (s.335)

“**Acele etmek** belki Asker İbrahim’i şüphelendirirdi. (s.353)

“Ben **harap oldum**. Çocuk ağlamaktan bitti. Kendinize acımıyorsanız, bari bize acıyın!” (s.362)

“Kâmil Bey bunu on dördüncü resim bitince anladı, çok **memnun oldu**.” (s.393)

2.8.2. Kurallı (Özel) Birleşik Fiiller

Karahan, kurallı birleşik fiilleri, “Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Tasvir fiili, asıl fiile “Yeterlik, ihtimal, tezlik, yaklaşma vb.” anlamlar katar. Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki taşıyan bir fiil unsuru ile bir tasvir fiilinden kurulur. Ana unsur başta, tasvir fiili sonda bulunur. Anlamı üzerinde bulunduran bu unsur -A, -I, -Ip zarf fiil eklerinden birini taşır. Kuruluşu, “Fiil + zarf fiil eki + yardımcı fiil= birleşik fiil” şeklindedir. “Bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, koy-, gör- yaz-” yardımcı fiilleri asıl fiile yeterlik, ihtimal, tezlik, devamlılık, beklenmezlik, yaklaşma gibi anlamlar kazandırır” şeklinde açıklar (Karahan, 2020: 77).

Eserden kurallı (özel) birleşik fiillere örnekler:

2.8.2.1. Yeterlilik Fiilleri

Özkan ve Sevinçli, yeterlilik fiilini, “Bu yapı, asıl fiil üzerine “-A” zarf-fiil eki ile “bil-” yardımcı fiilinin getirilmesiyle oluşur” şeklinde açıklamış ve yeterlilik fiiline “Gelebil-, görebil-, bilebil-, yapabil-, konuşabil-” gibi örnekler vermiştir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 77).

“Bir şey **yapılabilir** umarım...” (s.8)

“İmdat **isteyebiliyor**... Dahası... İmdat gelene kadar da su üstünde kalıyor.” (s.8)

“İlk karşılaştıkları gün, evlenmek için tanıştırıldığı Kâmil Bey’e yalnız sonuna kadar **güvenebilip** güvenemeyeceğini anlamaya çalışarak bakmış.” (s.9)

“Bu eski şilepte temiz gömlek giymeyi mucize gösterircesine **sürdürebiliyordu**.” (s.13)

“Sanmam! Biz son iki yıldır Çarlık Rusya’sından o kadar çok çektik ki, daha kötüsü **olabileceğini** sanmıyorum!” (s.14)

“Bu kararı ancak bir hafta **tutabildim.**” (s.26)

“**Bulabildiniz** mi bir çıkarını bari?” (s.43)

“Bağlarbaşı’nın yüksekliğinde bu küf kokusu, ancak damın akmasıyla **açıklanabilirdi.**” (s.61)

“Doğurmak için değil, kendilerini imkânın en sonuna kadar **kirletebilmek** için...” (s.76)

“Bu ev bütçesi gayreti ancak iki hafta **sürebildi.**” (s.87)

“Nitekim uzun uzadıya bekledikleri halde iki dosya bulunamadı, birisine yatırılan on lira bir saatte **alnabildi.**” (s.106)

“Bu kumpanyayla mükemmel işler **yapabilirdik.**” (s.239)

“Hayır. Bunu tanıklarla **doğrulayabilirim.**” (s.283)

“Şahit isterseniz, La Fransez Şirketi direktörüne **sorabilirsiniz.**” (s.287)

“Bize nasıl yardım **edebilirlermiş?**” (s.361)

“Evlat sevgisi insanı o sefil çaresizliğe, o baş döndürücü alçalışa gerçekten **düşürebilir** mi?” (s.373)

“Kendisini ancak, Burhanettin Bey’e elçilikteki görevi kabul ettiğine dair bir teskere yazmak için kâğıtla kaleme bakarken **toplayabildi.**” (s.391)

“Ayıplamak ne haddime! Bütün ömrümce sizin gibi soytarılık **edebilmeye** çalışacağım. Bütün ömrümce sizin soytarılıklarınıza layık **olabilmeye...**” (s.436)

2.8.2.2. Tezlik Fiilleri

Özkan ve Sevinçli tezlik fiilini, “Asıl fiil üzerine “-I,-U” zarf fiil eki ile “ver-” yardımcı fiilinin getirilmesi ile yapılır” şeklinde tanımlar. Tezlik fiiline, “Alıver-, uzanıver-, söyleyiver-” gibi örnekler verir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 79).

“Sebzecinin, “Çırak **birakıversin!**” sözünü bir an anlamadı, sonra dünyalar kendisine verilmiş gibi sevindi.” (s.87)

“Çoban Veli de, Toraman bir Anadolu delikanlısı **oluvermişti.**” (s.142)

“Şunu **çıkarıversem**, bir günde bir aylık iş görürüm sanıyorum.” (s.156)

“Hastaymış galiba,” diyecekken, “İzmir’e gitti,” yalanını **uyduruverdi.**” (s.263)

“Kâmil Bey’in sesi istemeden **değişiverdi.**” (s.268)

“Ekmek birden adamın boğazına takılır, Allah etmesin, **gidiverir.**” (s.309)

“Alaman’ın gösterdiği maddeyi bulmuşlar da cezayı **verivermişler.**” (s.312)

“Sana ateş **getiriverdim** beyim, mangalı bir güzel doldurdum.” (s.351)

“**Kabul ediver...** Oh beyim, şimdi **kabul ediver** de, sonra bir yolunu bulursun.” (s.352)

“Artık bilmem... Çabuk. Ne diyeceksen **deyiver.** Aman ha...” (s.355)

“Kâmil Bey, elini karısının omzundan çekti, nereye koyacağını bilemeden bir an öyle tuttu, sonra ayı bir şey saklar gibi yanına **salıverdi.**” (s.361)

“Buna o kadar sevindi ki, Nermin’in ıstırabı, Ayşe’nin ağlaması, Enişte Bey’in kasıntısı, İngiliz yüzbaşısının soğukluğu, Burhanettin Bey’in aptal kurnazlığı, hatta fukaralığının karısı tarafından insafsızca yüzüne vurulması falan, pek değersiz şeyler haline **geliverdi.**” (s.364)

“Kocamustafapaşa’dan geliyorlar, ‘Yokuşu **çıkıverdik**’ dediği yer orası...” (s.412)

“Hamdolsun! ‘Ramiz oğlum! Şu sandığı **alıver!**’ dedi.” (s.428)

2.8.2.3. Süreklilik Fiilleri

Özkan ve Sevinçli süreklilik fiilini, “Asıl fiil üzerine “-A” zarf fiil eki ile “dur-, kal-, gör-, gel-” yardımcı fiillerinin getirilmesi ile yapılır” şeklinde tanımlamaktadır. Süreklilik fiiline, “gidedur-, şaşakal-, süregör-, olagel-, kalakal-, bekleyedur-” gibi örnekler vermektedir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 80).

Esir Şehrin İnsanları romanında süreklilik fiillerinden yalnız “kal-” yardımcı fiiline örnek tespit edilmiştir.

“Tanıştıkları gün –bundan sekiz yıl önce- dünyada bu kadar güzel bir kadının var olabileceğine inanamayarak Kâmil Bey **donakalmış**, “Hiçbir büyük ressam böyle bir güzelliği tutup gösteremez,” diye düşünmüştü.” (s.8)

“Ellerindeki bastonu birisinin kafasına indirmek icap ederse korkudan, şaşkınlıktan **donakalırlar**.” (s.200)

“Nedime Hanım, elini yanağına götürmüş, **donakalmıştı**.” (s.234)

“Kâmil Bey, sözlerinden bir şey anlayıp anlamadığını bile kestiremeden öylece **kalakaldı**.” (s.356)

“ ‘Kazandım!’ diye sevinir de, sevinçten **sırtakalır**. ” (s.379)

2.8.2.4. Yaklaşma Fiilleri

Özkan ve Sevinçli yaklaşma fiilini, “Asıl fiil üzerine “-A” zarf fiil eki ile “yaz-” yardımcı fiilinin getirilmesi ile yapılır” şeklinde tanımlamıştır. Yaklaşma fiiline, “düşeyaz-, öleyaz-, boğulayaz-” gibi örnekler vermiştir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 81).

Tahir’in *Esir Şehrin İnsanları* adlı romanında yaklaşma fiilinin örneğine rastlanmamıştır.

2.8.3. Anlamca Kaynaşmış (Deyimleşmiş) Birleşik Fiiller

Özkan, Toker ve Aşçı, anlamca kaynaşmış fiilleri, “Bir yanı isim bir yanı esas fiil olan birleşik fiiller” başlığı altında ele almışlardır. Bu tür fiillerin bir isim ve bir fiilden meydana geldiğini belirtmişlerdir. Bu tür birleşik fiillerin bir kısmının deyimleştiğini, bu yapıdaki birleşik fiilleri oluşturan kelimelerin genellikle sözlük anlamları dışında kullanıldıklarını ifade etmişlerdir. Asıl yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller ile anlamca kaynaşmış birleşik fiiller arasında şekil olarak fark olmadığını, buradaki farkın fiil unsurunun yardımcı fiil değil esas fiil olduğunu belirtmişlerdir. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillere, “gönül ver-, para ye-, diş bile-” gibi örnekler vermiştir (Özkan, Toker ve Aşçı, 2020: 84).

Eserden anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) birleşik fiillere örnekler:

“Olayları birer birer **gözden geçirdi.**” (s.3)

“Ne çare ki savaş sürmekte, salt Çanakkale savunusunun değil, İngilizlerle Fransızların kepezeliği **göze alıp** çekilmelerinin de fayda vermeyeceği anlaşılmaktaydı.” (s.5)

“Herkesin **gözleri dönmüş**, savaş öncesinin kibarlığı sanki ölenlerle beraber **göçüp gitmişti.**” (s.7)

“Yahudi-Türk, savunusunun **açık verdiğini**, hele vururken kendisini tehlikeye düşürdüğünü söylemesin mi?” (s.11)

“**Kıpkırmızı kesilerek** özür diledi, bundan böyle de Kâmil Bey’le ailesine gerçekten saygılı davrandı.” (s.11)

“Tamam, şimdi **aklım yattı!**” (s.16)

“Berri bak oğlum, sen **kulağı delik, gözü açık** takımındasın, de bakalım, ceremesi neymiş bu Amerika su kömüşünün?” (s.17)

“Uykusunun bölünmesine katılan şarap mahmurluğuyla **suratı asıktı.**” (s.19)

“Nasıl **göze alabiliyorum** böyle sefil bir ölümü?” (s.26)

“Buna ‘**akılda tutmak**’ bile denmez.” (s.27)

“Kâmil Bey, birkaç gündür hatırlayıp hariciyecilere sormak istediği soruyu **ağızından kaçırıldı.**” (s.40)

“Kâmil Bey **kaşlarını çatarak** Sabriye’nin gözlerine dik dik baktı.” (s.52)

“**Ödüm koptu**, çalgıya çengiye meraklı bir yeni zengin alır diye...” (s.61)

“Benim de **aklım ermedi.**” (s.81)

“Belli ki **sinirleri bozuktu.**” (s.92)

“Yahu! Ben **aklımı kaçırmadım.**” (s.96)

“Açmayı geciktirmeye çalıştığını fark edemedi çekmecenin demir oymalarını, kilit süslerini **gözden geçirdi.**” (s.100)

“Hem düşmanımızın hakkımızdaki hükmüne de **kulak asmamalıyız!**” (s.120)

“Yalnızlığını düşündükçe **içim sızıyor.**” (s.129)

“ ‘Sopadan öldü,’ derlerse, **kulak verme**, yalan...” (s.134)

“Üstündeki ıslaklıkla uğraşır gibi yaparak etrafa **göz attı**, gördüğü hazin manzarayı bir daha hiç unutamadı.” (s.147)

“Hayır. Size **yük olmak** istemem... Teşekkür ederim.” (s.152)

“Hemen hepsi “Muhterem gazetenizi her hafta **dört gözle bekliyorum.**” (s.169)

“Hayır. Hakikaten anlamam. Müzelerde **canım sıkılırdı**, Kâmil bilir.” (s.189)

“Evi **göz hapsine alacak** hainler elbette var.” (s.208)

“Ama insan **çaresiz kalınca** korktuğu işleri, hem de dizleri birbirine vura vura pek güzel yapıyor.” (s.219)

“İstemez. **Başım dönüyor.**” (s.231)

“Niyazi Efendi ile **haber yolladı.**” (s.264)

“Vatanın bugünkü haline vallaha bizim de **yüreğimiz kan ağlıyor.**” (s.285)

“Kumpanya direktörünün Nedime Hanım tarafından **yola getirilmesi...**” (s.331)

“Binbaşı **içini çekti.**” (s.338)

“Sakın siz **üstünüze alınmayın.**” (s.384)

“Bu bizim Harp Divanı şaşırttı ki, şart olsun, **ipin ucunu kaçırdı.**” (s.435)

2.9. İsim-Fiil Grubu

Ergin, bu grubu, “fiil grubu” adı altında incelemiş, isim-fiil grubunu, “Fiil grubu, fiil isimleri üzerine kurulan kelime grubudur. Fiil isimleri bu grubun esas unsurudur ve tabii en sonda bulunur. Kendisinden önce gelen gerekli unsurlarla birlikte fiil grubunu meydana getirir” biçiminde tanımlamıştır. Yazar, fiil grubunun, “-mak/-mek, -ma/-me ve -ış/-iş”li fiil isimleri ile yapıldığını belirtmiştir (Ergin, 1983: 395).

Gencan, isim-fiil grubunu, “ad-eylemler” olarak incelemiştir. Sözcüklerin isim-fiil grubu olması için, bir eylem anlatması gerektiğini, özne nesne, tümleç gibi bir öge

alması gerektiğini, yani bir yan tümcecik kurması gerektiğini ifade etmiştir (Gencan, 1982: 194).

Şimşek ise grubu, “eylem öbekleri” başlığı altında incelemiş, isim-fiil grubunu, “Yalın ya da çekim ekli bir adla bir eylemden oluşan çekim öbeğine eylem öbeği denir” biçiminde tanımlamıştır. Şimşek, bu kelime grubuna, “Boyun eğmek, can atmak, hapyutmak...” gibi örnekler vermiştir (Şimşek, 1987:376).

Topaloğlu, bu grubu, “isim-fiil öbeği” olarak ele alır. Grubu, “Bir isim-fiille ona bağlı öğelerden meydana gelen öbek” şeklinde açıklar (Topaloğlu, 1989: 91).

Karaörs, bu grubu, “fiil grubu” başlığı altında ele almaktadır. Bu grup için “Fiil isimleri olan -mak, -mek, -ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş’lü şekillerle yapılan kelime grubudur. Bu eklerle yapılan fiil isimleri ve hareket isimleri fiil grubu yapmaya elverişlidirler. Fiillerin hareket isimleri, fiil grubunun esas unsuru olup grubun en sonunda yer alırlar” şeklinde açıklama yapmaktadır. Karaörs, isim-fiil grubuna, “Pazara gitmek, aziz vatandan ayrılış, milletlerdeki edebi gelişme...” gibi örnekler vermektedir (Karaörs, 1993: 29-30).

Bozkurt, isim-fiil grubuna “eylemlilik birliği” adını vermiştir. Bu kelime grubu için, “Eylemler, kip ve kişi eki alıp çekilen sözcüklerdir. Böylece tümcenin yüklemi olurlar. Ancak eylem olan sözcük gerçekte o işin adıdır. Türkçede yüklem olabilecek iş, hareket bildiren bir sözcüğün adı olarak kullanılan üç ek vardır; eylem tabanı -mak, -ma, -ış. Gerçekte eylemin adı olan “ad-eylem” dediğimiz bu sözcükler başka sözcüklerle birlik kurarlar” şeklinde açıklama yapmıştır. Bozkurt, isim-fiil grubuna “Ev ödevlerini bitirme, yürüyüşünü...” gibi örnekler vermiştir (Bozkurt,1995: 152-153).

Banguoğlu, isim-fiil grubunu, “çekim öbekleri” başlığı altında verip bu grubu, “Cümlede aldıkları çekim hâleriyle kimsenin, nesnenin ve isimlemenin fiile yaklaşması, onunla öbeleşmesi mahsulüdürler. Cümlede kimsenin fiille öbeleşmesi en çok tek kişi fiillerde görülür ki bunların da birtakımı birleşik kelime niteliği taşır” şeklinde açıklar. Banguoğlu, isim-fiil grubuna, “Hava bozmak, göz yummak, gün doğmak...” gibi örnekler verir (Banguoğlu, 2011: 426).

Delice, isim-fiil grubu için “isim-fiil öbeği” terimini kullanmış, bu grubu “yüklemsi öbekleri” içerisinde incelemiştir. Bu grubu, “-mA; -mA ve -ış isim-fiil

eklerinden birini almış bir fiil ile ona bağlı unsurlardan oluşan kelime öbeği” şeklinde tanımlamıştır. Delice, isim-fiil öbeğinde asıl unsurun sonra geldiğini ve bu öbeğin söz dizimi içerisinde isim görevi yaptığını belirtir (Delice, 2016: 48).

Karaağaç, isim-fiil grubunu, “İsim-fiil ekleri fiillere eklenerek onları isimleştirir. İsim-fiillik, bir yapma veya olma adının, bir olay adının, kısacası bir cümlelin isim olarak kullanımından ibarettir. İsim-fiil eklerinin asıl işlevleri geçici eylem adları yapmaktır. Diğer taraftan, gerektiğinde yapım eki gibi kalıcı isimler de yapabilmektedirler. İsim-fiil öbeğinde asıl öge, yani isim-fiil eki almış fiil sonda, ona bağlı birimler de onun önünde yer alır. Bugün Türkiye Türkçesinde isim-fiil olarak kullanılabilen başlıca ekler şunlardır: -an/-en, -r/-ar; -maz/-mez; -mış/-miş; -muş/-mü; -dık/-dik; -duk/-dük -tı/-tik/-tuk/-tük, -acak/-ecek; -ası/-esi; -dı/-di/ -du/-dü/ -tı/-ti/-tu/-tü, -makta/-mekte; -mada/-mede; -yor (Karaağaç, 2017: 169). Görüldüğü üzere Karaağaç, isim fiil grubunu diğer araştırmacılardan farklı ele almıştır. Karaağaç’ın isim-fiil grubu olarak ele aldığı ekler, sıfat-fiil grubunun ekleridir.

Karaağaç, isim-fiil grubundan, “fiil ismi öbekleri” başlığında bahsetmiştir. Bu grup için “Fiil ismi öbekleri, fiillere eklenerek onları isimleştirirler. Bu, isim-fiilde olduğu gibi, bir yapma veya olma adının, bir olay adının, kısacası bir cümlelin isim olarak kullanımından ibarettir. Fiil ismi eklerinin temel işlevleri, eylemlerin adlarını yapmaktır. Bir eylem adı ile ona bağlı bir veya birden çok ögeyle kurulan söz öbeğidir. Fiil ismi öbeğinde asıl öge, yani eylem ismi eki almış fiil sonda, ona bağlı birimler de onun önünde yer alır. Bugün Türkiye Türkçesinde fiil ismi olarak kullanılabilen başlıca ekler şunlardır: -mak/-mek, -ma/-me, -ış/-iş/-uş/-üş” şeklinde açıklama yapmıştır (Karaağaç, 2017: 171).

Karahan, isim-fiil grubunu, “Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur. Hareket ismi, “-mAk, -mA ve -İş” ekleri ile yapılır. Grubun ana unsuru hareket ismidir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Yüklem olan isim-fiil yargı bildirmez” şeklinde açıklar (Karahan, 2020: 55).

Üstünova, *Türkiye Türkçesinde Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İncelemeleri* adlı kitabında fiilimsi gruplarından “eylem işletme eki” olarak bahsetmiştir. Üstünova

fiilimsi eklerinin eylemlere gelerek onlara ad gibi kullanıma çıkma hakkı verdiğini belirtmiştir. Bunlardan isim-fiil grubunu, “Eylemliklere ad gibi kullanıma çıkma hakkı verilmiştir. Ad işletimine girip tamlama kurabilirler. Kurucu öge kimliğiyle eylemlik öbeği/ mastar öbeği, adları verilen sözcük öbeği kurabilirler” şeklinde açıklamıştır (Üstünova, 2020: 88).

Özkan, Toker ve Aşcı, isim-fiil grubunu, “Bir isim-fiil ile ona bağlı tamlayıcı ve tamlayıcılardan oluşan kelime grubuna isim-fiil grubu denir. Grubun ana unsuru isim-fiildir ve kurallı bir yapıda sonda bulunur. Daha çok –mAk ekli isim-fiiller kullanılır. İsim-fiil eki almış kelime, grubun yüklemi durumundadır. Bu grupta yüklem görevi yapan isim-fiilin anlamı özne, yer tamlayıcısı, zarf ve nesne adı verilen öğelerle tamamlanır. İsim-fiil grubu cümle ve kelime grupları içinde isim görevindedir” biçiminde açıklamışlardır. İsim-fiil eklerinin –mAk, -mA, -Iş/-Uş olduğunu belirtmişlerdir (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 95).

Özkan ve Sevinçli, isim-fiil grubunu, “Bir isim-fiil ile onu anlamca tamamlayan kelimelerden oluşan kelime grubuna isim-fiil grubu denir. Bu grup, “-mAk, -mA, -Iş, -Uş” isim-fiil ekleri ile kurulur. Bu eklere aynı zamanda mastar ekleri de denir. Grubun ana ögesi olan isim-fiil, sonda bulunur. Yardımcı öğeler isim-fiilin önünde yer alır. Bunlar, yargı bildirmezler. Grubun vurgusu isim-fiilden önceki öge üzerindedir” biçiminde açıklamaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 83).

Eserden isim-fiil grubuna örnekler:

2.9.1. –mek/-mak Ekli İsim-Fiil Grupları

“Kâmil Bey, **ne yapacağını kararlaştırmak** için durumu her yanıyla ölçüp biçti.” (s.3)

“Çanakkale’ye öğleüstü varılmış, **süvari birini görmek** için karaya çıkmıştı.” (s.14)

“Artık **hayatı bırakmak, ölüme sığınmak** gerekiyor.” (s.23)

“**Polisi çağırmak** zorunda kaldım.” (s.33)

“**Kuyuya yaklaşmak** yok ama...” (s.74)

“Görüp de “Ne güzel!” diye gülümsememek, küçük bir çocuğun cenneti hayal ederken **düşündüğü şeylere yaklaşmamak** mümkün değildi.” (s.93)

“Bu başı sarıklı, dili Kuran’lı dalavereye sarılarak **ekmek parası çıkarmaya uğraşmak** Kâmil Bey’e pek ayıp bir iş gibi geldi.” (s.104)

“**Çocuklara bakmak** mesele değil...” (s.115)

“**Başını derde sokmak** istemiyoruz.” (s.119)

“Hayır. Size **yük olmak** istemem... Teşekkür ederim.” (s.152)

“Hem de öylesine kuvvetle vuracak ki, **bu isteklere göz yummak** kimsenin haddi olmayacak...” (s.175)

“Şimdi **Nedime Hanım’ın yükünü hafifletmek** için acele etmek gerekiyordu.” (s.159)

“**Fızanı boylamak** işten değil...” (s.201)

“Fakat evini öğrenmeyi bile ancak bir buçuk ay sonra akıl ettiklerine bakarak resmi polisin ne kadar **sistemsiz, derbeder, budala çalıştığını anlamak** mümkündü.” (s.206)

“**Sevinci taşımak, acıyı taşımaktan** daha zor...” (s.226)

“Ahmet, kendi kendisini bitirmiş bir adam! Ahmet bundan sonra **her şeyi taşımak** zorundadır.” (s.306)

“Mahpusluğun anasını, **yemekle uyumak** ağılatır.” (s.308)

“**Bazen birkaç hafta, birkaç gün fazla yaşamak** işleri nasıl da altüst ediyor.” (s.330)

“Bundan bir an **şüphe etmek, memleketi yıllardan beri sürüp giden kanlı boğuşmaya yeniden atmak** olur.” (s.341)

“Esir bir şehirde inşaları secde ederek **kurtuluşa çağırmak** pek uygun mu düşünüyor ne?” (s.383)

“**Noksanları tamamlamak** zorundasınız.” (s.404)

“Seyre gidenler için **elektrik yakmak** istemez.” (s.426)

“**Dayanma gücünüzü artırmaya yeltenmek** aklımdan geçmez.” (s.436)

2.9.2. –ma/-me Ekli İsim-Fiil Grupları

“Güven içinde yaşamak istiyor, önemli önemsiz hiçbir güvensizliğe **en küçük bir direnme** gösteremiyordu.” (s.9)

“Uzun uzadıya düşündükten sonra **günlük tutmaya** karar verdim.” (s.24)

“**Orasını savunmaya** hazırlanıyorlar.” (s.38)

“**Selamlığa yerleşmeyi** tasarlamıştı.” (s.56)

“Geçenlerde dediğim gibi, **derviş kılığında çıkmayı** göze alamıyordum.” (s.71)

“Halanım giderken **biraz para bırakmaya** kalkıştı, borç olduğunu da hemen ekledi.” (s.83)

“**Kalabalık yaşamayı** sever.” (s.86)

“Ben doğrusu **rahatsız etmeye** korkmuştum!” (s.127)

“Nedime Hanım, bir Cuma sabahı ilk defa **Nermin’i görmeye** geldi.” (s.177)

“**Böylece bir boğuşmayı** göze alamıyorlar.” (s.225)

“İnönü Zaferi’nden sonra artık hepimize **önem vermeye** başladılar.” (s.240)

“Fakat **elini sürmeye** cesaret edemiyordu.” (s.292)

“Kâmil Bey, Nermin’e karşı **uçsuz bucaksız bir acıma** duydu. Yüreği sızladı.” (s.318)

“Ömründe gene ilk defa **kendini öldürmeyi** düşündü.” (s.320)

“Ramiz Efendi, Kâmil Bey’in söz dinlemeyip üzüldüğünü görünce **konuyu değiştirmeye** çalıştı.” (s.406)

“Bir daha **olur olmaz şeyden yakınma** yok...” (s.414)

“Kâmil Bey **çetrefil bir cümleyle duygularını söylemeye** çalıştı.” (s.415)

“Belki de bütün kuvveti **derinden derine hesap etmeyi** bilmemesidir...” (s.416)

“Harpten sonra **gidip görmeye** karar vermişti.” (s.425)

“Ramiz birden ileri geçip **var gücüyle bağırmaya** başladı.” (s.432)

2.9.3. -ış/-iş Ekli İsim-Fiil Grupları

“**Düşman gemilerinin edepsiz bir kibirle Boğaz’dan geçişleri** gözümün önüne geldi.” (s.24)

“Hani hastanelerde insan **sıhhatli oluşundan** hicap duyar.” (s.180)

“Demek ki **her tuttuğunu koparması, her işin kolay, düşünmeye değmez oluşu**, para gücündenmiş.” (s.149)

“**Kâğıthane dönüşü**, bir bölük askerle Nedime’nin arabasını çevirdi.” (s.300)

“**Apteshaneden dönüşte**, İbrahim artık içeri girmedi, kapıyı kilitleyip gitti.” (s.316)

“Bizde zümre ayrılıkları, sözgelimi Fransa’daki, İngiltere’deki kadar açık olmamakla beraber, buna **bir sınıf sezişi** diyebiliriz.” (s.340)

“**İlk gelişinizde** yakalandık.” (s.406)

2.10. Sıfat-Fiil Grubu

Ergin, bu grubu, “partisip grubu” adı altında ele almış, sıfat-fiil grubunu, “Partisipler ile ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Partisip bir fiil şekli olduğuna göre ona bağlı unsurlar da fiilin gerektirdiği unsurlardır” şeklinde tanımlamıştır. Ergin, sıfat-fiil grubuna, “Sultanlara yaraşır, haber gelir gelmez yola çıkan, canı çıkası...” gibi örnekler vermiştir (Ergin, 1983: 683).

Gencan, sıfat-fiil grubunu, “sıfat-eylemler = ortaçlar” başlığında ele almıştır. Sıfat-fiil grubunu, “Varlıkları niteledikleri için sıfat; özne, nesne ve tümleç olarak yan tümcecik kurdukları için de eylem gibi sayılan sözcüklere sıfat-eylem denir” şeklinde tanımlamıştır. Sıfat-fiillerin, türlü eklerle fiil tabanlarından türediklerini belirtmiştir. Sıfat-fiil eklerinin, “-en, -(ı)r, -ecek, -miş, -dik, -medik” olduğunu ifade etmiştir (Gencan, 1982: 195).

Karaörs, bu grubu, “sıfat-fiil (partisip) grubu” adı altında ele alır. Bu grubu, “Bir sıfat-fiille ona bağlı unsurlardan oluşan kelime grubudur. Sıfat-Fiil grubu, esas fiil unsuru bir sıfat-fiil olan fiil grubu demektir” şeklinde açıklar (Karaörs, 1993: 32).

Bozkurt, sıfat-fiilleri, “ortaç birliği” adı altında ele almış, bu grubu, “Bir sıfat eylemle, ona bağlı ögeden oluşur. Sıfat-eylem grubu, yüklemi sıfat eylem olan bir eylem öbeğidir” şeklide açıklamıştır (Bozkurt, 1995: 153).

Eker, sıfat-fiil grubu için “Sıfat-fiil ekleriyle yardımcı ögelerin oluşturduğu sözcük grubudur. Bu grup, söz diziminde bütün ögelerin görevlerini yüklenebilir” biçiminde açıklama yapmaktadır (Eker, 2011: 431).

Banguoğlu, sıfat-fiillerden sıfat takımları içerisinde bahsetmiş, bu grubu, “sıfat-fiil cümlesi” başlığında ele almıştır. Sıfat-fiilleri, “Yatık fiillerden sıfat işleyişinde olanlar bir iş cümlesinin yüklemi olduklarında o cümleyi olduğu gibi sıfat işleyişine sokarlar ve onu esas cümlesinin ad niteliğindeki bir üyesine sıfat yaparlar. Böylece sıfat cümleleri dediğimiz çeşitli birleşik cümleler kurarlar. Bunlar genellikle sıfat işleyişinde sıfat-fiil cümleleri olup üç zamana göre çeşitlenirler” biçiminde açıklamıştır. (Banguoğlu, 2011: 420-473).

Delice, sıfat-fiil grubu yerine “sıfat-fiil öbeği” terimini kullanır. Bu grubu, “yüklemsi öbekleri” içerisinde inceler. Bu grubun, sıfat-fiil eklerinden herhangi birini alan bir fiil ile ona bağlı isim unsurlarından oluşan kelime öbeği olduklarını belirtir (Delice, 2016: 43).

Demir, sıfat-fiil grubu için “sıfat-fiil öbeği” ismini kullanmış, bu grubu, “Bir sıfat-fiil eki almış fiil ve ona bağlı bir veya birden fazla tamlayıcı unsurdan oluşan kelime öbeği” olduğunu ifade etmiştir (Demir, 2019: 23).

Karahan, sıfat-fiil grubunu, “Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı ve tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur” biçiminde açıklar ve grubun ana unsurunun sıfat-fiil olduğunu belirtir. Karahan, sıfat-fiillerin cümle içerisinde yüklem görevi üstlendiğini fakat yargı bildirmediğini ifade eder. Karahan, sıfat-fiillere, “Eski İstanbul’un güzel semtlerini yaratan, her içine girdiği odaya bir şefkat serinliği getiren...” gibi örnekler verir (Karahan, 2020: 53).

Üstünova, ortağların ad çekimine girişinin, ancak ardındaki adı düşürmesi ve sıfat görevini terk etmesiyle söz konusu olacağı ifade eder. Ayrıca kendi iç ögeleriyle öbekleşip bitmemiş bir yargıyı anlatma, bu yargının kurucusu olma ve cümlede kendi aracılığıyla yükleme çeşitli bağlantılar kurup öge olma gibi görevleri olduğunu belirtir. Üstünova, eylemsi eklerinin görevlerinin, “Geçmişleri eylem olan yapıları, ad soylu olarak kullanıma çıkararak, bağımlı dil birimi olan eyleme, bağımsızlık hakkını elde etmesini sağlamak” olduğunu ifade etmiştir (Üstünova, 2020: 88).

Özkan, Toker ve Aşçı, sıfat-fiil grubunu, “Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan oluşan kelime grubuna sıfat-fiil (partisip) grubu denir. Sıfat-fiiller, fiillere –An, (I)r/-(U)r/ -Ar, -mAz, -Dİk,/DUk, -mİş/mUş, -AcAk, -AsI ekleri getirilerek yapılır. Sıfat-fiil eki alan unsur grubun sonunda bulunur, ancak sıfat-fiil eki alan unsurun sonda kullanılmadığı örneklerle de rastlanır. Sıfat-fiil grubunda yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı özne, yer tamlayıcısı, zarf ve nesne adı verilen ögelerle tamamlanır. Sıfat-fiil eki almış olan kelime, grupta yüklem görevinde bulunur” şeklinde açıklamışlardır (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 89-90).

Özkan ve Sevinçli, bir sıfat-fiile bağlı ögelerle kurulan kelime grubunun sıfat-fiil grubu olduğunu belirtmiştir. Bu grubun, isim ve özellikle de sıfat olarak kullanıldığını, grubun asıl ögesi sıfat- fiilin sonda bulunduğunu ifade etmiştir. Bu grubun yargı bildirmediğini, grupta vurgunun sıfat-fiilden önceki öge üzerinde olduğunu belirtmiştir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 86).

Sıfat fiil grubu için Ergin “partisip grubu”, (Ergin, 1983: 683), Demir “sıfat-fiil öbeği”, (Demir, 2019: 23), Bozkurt “ortaç birliği” (Bozkurt, 1995: 153), Karaörs “sıfat-fiil (partisip) grubu” (Karaörs, 1993: 32) terimini kullanmıştır.

Eserden sıfat-fiil grubuna örnekler:

2.10.1. -ecek/-acak Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları

“Hangi zor altında bulunursa bulunsun **bu ölçüyü bozmayacağına** güvenirdi.” (s.2)

“Hele başkalarının sorumlulukları da binerse **ne kadar dayanılmaz hale geleceğini** şimdi, bu eski arabanın dış gıcırtilarına benzeyen sesleriyle sarsılırken gerçekten anlıyordu.” (s.55)

“Kapıdan girdiği zaman karşılaştığı görüntü, birkaç ayda değil, **belki de bir yılda imlaya gelmeyecek** bir kıyametti.” (s.66)

“Yarın **bu toprakları terk etmek zorunda kalmayacağımı** bana kim temin eder?” (s.234)

“Ben **gerekenlere bilgi vereceğimi** söyledim.” (s.235)

“Elimizi, kolumuzu **bağlayıp oturacak** değiliz ya...” (s.238)

“**Düşmanın bu yakınlarda saldıracağına** hiç inanmıyor, **Londra konuşmalarının sonunu bekleyeceklerini** kuvvetle umuyordu.” (s.255)

“Görüyorsunuz ki, gerçeğin kendim için **en tehlikli olabileceklerini** söylüyorum.” (s.283)

“İbrahim gazete için **yukarıya danışacağını** söylemişti.” (s.323)

“Ben de **bir gebe kadını tutuklayacağıma** sevinmiyorum.” (s.398)

2.10.2. –an/-en Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları

“Kâmil Bey, seçmeye çalıştığı karaltının serseri torpil olmadığını anlayınca soluğunu hırsla boşalttı, var gücüyle sıktağı için **sızlamaya başlayan parmaklarını** gevşetti.” (s.1)

“**Aylardır olgunlaşan bu ölüm kararını**, apansız kolaylaştırdı.” (s.23)

“Ve **milliyetine dokunan yaralar...**” (s.23)

“Sokakta kendisini en korkunç yoksulluğun derinliklerinde bulmuş, Selim Paşa’nın oğlu Kâmil Bey’e karşı **yüreğini parçalayan derin bir acıma** duymuştu.” (s.86)

“**Elimden geleni** yaparım.” (s.119)

“**Kuvvetin ne demek olduğunu iyi bilen, yıllarca kuvvetini kiralayarak para kazanan eski hamal**, Kâmil Bey’e ister istemez saygı duydu.” (s.168)

“Dost zannettiğiniz reziller birkaç tokat yemeden **olanı biteni** söylediler.” (s.284)

“İzini kaybettirdikten sonra belediye reisi olup herkesin saygısını kazanan eski kürek mahkûmu, yüklü arabanın altından bir ihtiyarı kurtarmak için her şeyi feda edince pişmanlık duymamış mıdır?” (s.317)

“Başından geçenleri şaşarak düşünüyordu.” (s.327)

“Nedime Hanım’ın bunları söylerken gözlerine dolan derin saygıyı, sevgi ışığını hatırladı.” (s.332)

2.10.3. –maz/-mez Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları

“Kadınlar **deniz kazalarıyla ilgilenmemezlik** edemez.” (s.7)

“Arkada bıraktıkları sefil boşlukların insanın içine nasıl dayanılmaz bir umutsuzluk saldığını da dehşetle gördü.” (s.9)

“İstanbul, pencereden görüldüğü kadarıyla, ağır yaralar alarak yere serilmiş bir erkek gövdesine benziyor; gezgin satıcıların, akşam alacasının derinliklerinde, **yükselip alçalan anlaşılmaz sesleriyle** sanki inliyordu.” (s.34)

“Böyle saçmalıklarla sadece işsiz güçsüz olduğunu anlamazdan gelmeye çalışmıyor, **hiçbir işe yaramaz serseriliğini** kendisine karşı örtbas etmeye çabalamakla gerçeklerden kaçmaya yelteniyordu.” (s.88)

“Yanlış yola saptırdılar diyerek, suçu, **adı bilinmez kimselerin üstüne** atardı.” (s.237)

“**Bu korkunç derecede umursamaz sözler üzerine** açık pembe kâğıdıyla Peyam-ı Sabah’ın bile yüzü kızarmışa benziyordu.” (s.379)

“Kâmil Bey Avrupa’da birçok güzel sesli büyük sanatçı, dâhilerin bestelediği müzik parçaları, **ölmez piyeslerin büyük anlamlı sözlerini** dinlemişti.” (s.414)

2.10.4. –mış/miş Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları

“Kâmil Bey bir ara Londra’ya, oradan Paris’e giderek para sıkıntısına çare aradı; **herkesi, her şeyi inanılmayacak kadar değişmiş** buldu.” (s.7)

“Arkada kalanlara da **sıkıntı vermemiş** olurum!” (s.28)

“**Hasta, bakımsız, güçten büsbütün düşmüş, bütün umutlarını yitirmiş** bir halk yığını...” (s.40)

“Daha ilk adımda ürktüğü için **kendisine ceza vermek istemiş** gibi, güverteye oturunca Karadayı gazetesini cebinden çıkardı.” (s.139)

“Şimdi, kâğıtların kaçınıcı hamur olduğunu ister istemez görüyor, baskılarını teknik bakımdan inceliyor, dizgi yanlışlarını, sanki **yararı varmış** gibi düzeltmek ihtiyacını duyuyordu.” (s.159)

“Topu topu üç saatten beri **tutuklanmış** bulunuyordu.” (s.294)

“Çay, efendi baba... **Ciğeri yanmışlara** gazoz koşturursun.” (s.296)

“Bu korkunç derecede umursamaz sözler üzerine açık pembe kâğıdıyla Peyam-ı Sabah’ın bile **yüzü kızarmışa** benziyordu.” (s.379)

“**Adamın kazanmışını** aldatmak kolaydır beyim.” (s.379)

“Kâğıtları, defterleri yazılı olup olmadıklarına bile bakmadan bir yana ayırırken **hüner göstermiş** gibi güldü.” (s.385)

2.10.5. –dık/-dik Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları

“**Vaktiyle beğendiğini** çoktan unutmuş...” (s.114)

“**İstanbul’da olduğunu** duymuştum.” (s.118)

“Bir an içinde, **fukaralığın ne kadar pis, rezil, iğrenç bir şey olduğunu** sahiden anladı.” (s.118)

“Esir bir şehrin, hatta **esir bir memleketin esirlerinden herhangi birisi olduğunu** unutuyorum da...” (s.180)

“**Ha deyince bu kadar para bulmanın imkânsız olduğunu** söylediler.” (s.235)

“**Sevincin bazen ne bitirici bir duygu olduğunu** Kâmil Bey o gün Niyazi’yi gözleyerek anladı.” (s.249)

“Şair Nedim Efendi’ye gelince, bir ihtilalde, **damdan dama atlarken düşüp öldüğü** ileri sürülür.” (s.260)

“Eskiden **benim işlerime karışmamakla övündüğünü** de kaç kere duydum.” (s.271)

“Öyleyse Şeytan Adası’nın nerede bulunduğunu, nasıl bir yer olduğunu bilirsiniz.” (s.284)

“Kâmil Bey de suyun dibinde kalmış gibi **ciğerlerinin hava ihtiyacıyla sıkıştığını** duydu.” (s.291)

“Çünkü **gidilen yolun çıkmaz olduğunu** nihayet anladı.” (s.343)

“Memleketi işgal etmiş düşmanlarla dövüşenleri asla affetmeyen acayip vatanseverlerin elinde **olduğumu** biliyorum.” (s.348-349)

“Beyefendi, **rahat olduğunuzu** söylemişlerdi.” (s.368)

“Nihayet ikinci defa okuyup bitirince, **dehşetli bir öfkeye tutulduğunu** hatırlıyordu.” (s.372)

“Bir aralık Eskişehir’in **düştüğü, düşmanın Ankara üzerine yürüdüğü** duyuldu.” (s.405)

“Anadolu’da **rakının yasak olduğunu** benim püskülsüz fesime anlatsınlar!” (s.430)

2.10.6. -ar/-er; -ır/-ir; -r Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grupları

“Ölümden **başka çıkar yol olduğuna** belki beni inandırabilir.” (s.30)

“Evet, orada ne yapacağını, hangi işe yarayacağını şimdiden kestiremiyordu, ama **bundan başka çıkar yol kalmadığına** da kesinlikle inanıyordu.” (s.89)

“Hiçbirinde **işe yarar, yol gösterir aydınlık yok...**” (s.225)

2.11. Zarf - Fiil Grubu

Ergin, bu grubu, “gerundium grubu” olarak isimlendirmiştir. Zarf-fiil grubunu, “Gerundium grubu, bir gerundium ile ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur” biçiminde açıklamıştır (Ergin, 1983: 684).

Gencan, zarf-fiilleri ayrı bir grup olarak almamış, “eylemsiler” başlığı altında “Ulaçlar = Bağ-Eylemler” şeklinde ele almıştır. Bu grubu, “Kurduğu tümceciği başka bir tümceciğe bağlayan eylemsilere bağ-eylem ya da ulaç denir” şeklinde tanımlamıştır. Gencan, zarf-fiillerin, yapılaşlarına göre iki türlü olduğunu belirtmiştir: “1. Özel eklerle

eylem kök ve gövdelerinden türeyen, 2. Başka ek ve ilgeçlerle isim-fiillerden, sıfat-fiillerden türeyen zarf-fiiller” (Gencan, 1982, 199).

Topaloğlu, bu grubu, “zarf-fiil öbeği” olarak ele alır. Zarf-fiil grubunu, “Bir zarf-fiil ile ona bağlı öğelerden meydana gelen öbek” şeklinde açıklar. Topaloğlu, zarf-fiil öbeklerinin cümlede zarf tümleci olduklarını belirtir (Topaloğlu, 1989: 167).

Karaörs, zarf-fiil grubunu, “zarf-fiil (gerundium) grubu” başlığı altında incelemiş, bu grubu, “Bir zarf-fiil ve ona bağlı unsurlardan meydana gelen bir kelime grubudur. Zarf-fiil grubu, fiili zarf-fiil olan bir fiil grubu hâlinedir” şeklinde açıklamıştır (Karaörs, 1993: 34).

Bozkurt, “ulaç birliği” adı altında ele aldığı zarf fiilleri, “Bunlar bir ulaçla ona bağlı öğelerden oluşur. Bunları yüklemi ulaç olan bir yan cümlecik saymak gerekir” biçiminde tanımlamaktadır (Bozkurt, 1995: 153).

Banguoğlu, zarf-fiil grubunu, “zarf öbekleri” adı altında ele alır. Bu grubu, “Zarf öbekleri yapıldıkları kelime türüne göre cümlede fiillerin ve sıfatların yerini alabilirler. Bunlar bir iç cümlemin yüklemi olduklarında o cümleyi olduğu gibi zarf işleyişine sokarlar, onu esas cümlemin zarf niteliğindeki bir üyesi yerine geçirirler” şeklinde açıklar (Banguoğlu, 2011: 421-422).

Eker, zarf-fiil grubunu, “Zarf-fiil ekleriyle yardımcı öğelerin oluşturduğu sözcük grubudur. Zarf fiil ekleri, eylemleri, kendilerinden sonraki asıl eylemlere bağlar. Bu eklerin geldiği sözcükler, tümce içinde tarz, bağ veya zaman ifade eder” şeklinde açıklamaktadır (Eker, 2011: 431).

Delice, zarf-fiil grubu yerine “zarf-fiil öbeği” terimini kullanmış, bu grubu, “yüklemsi öbekleri” içerisinde incelemiştir. Bu grubun, zarf-fiil eklerinden herhangi birini alan bir fiil ile ona bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime öbeği olduğunu belirtmiştir (Delice, 2016: 44).

Karaağaç, zarf-fiil grubunu, “zarf-fiil öbeği” olarak ele almıştır. Bu grubu, “Bir zarf ile ona bağlı bir veya birden çok öğeyle kurulan söz öbeğidir. Zarf-fiil eklerinin temel işlevleri, eylemlerin adlarını asıl eyleme bağlamaktır. Bu yüzden asıl görevleri zarf yapmaktır. Zarf-fiil öbeğinde asıl öge, yani zarf-fiil eki almış fiil sonda, ona bağlı birimler de onun önünde yer alır” biçiminde açıklamıştır (Karaağaç, 2017: 173).

Demir, bu grup için “zarf-fiil öbeği” terimini kullanır. Zarf-fiil grubunun, bir zarf-fiil eki almış fiil ve ona bağlı bir veya birden fazla tamlayıcı unsurdan oluştuğunu ve öbeğin asıl unsurunun zarf-fiil olduğunu belirtir (Demir, 2019: 30).

Karahan, zarf-fiil grubunu, “Bir zarf fiil ile bu zarf-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubu” biçiminde tanımlamış, bu grubu, “Grubun ana unsuru zarf-fiildir. Zarf-fiil, genellikle grubun sonunda bulunur. Fiile dayalı yüklem görevi yapan zarf-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 2020: 57).

Özkan, Toker ve Aşçı, zarf-fiil grubunu, “Bir zarf-fiil ile ona bağlı tamlayıcı ve tamlayıcılardan oluşan kelime grubuna zarf-fiil (gerundium) grubu denir. Zarf-fiil eki alan unsur sonda bulunur, ancak zarf-fiil eki alan unsurun sonda kullanılmadığı örneklerle de rastlanır. Bu grupta, yüklem görevi yapan zarf-fiilin anlamı özne, yer tamlayıcısı, zarf ve nesne adı verilen ögelerle tamamlanır. Zarf-fiil grubunda fiilin dışında özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı gibi unsurlardan biri veya tamamı bulunabilir. Zarf-fiil grubu cümlede genellikle zarf olarak kullanılır” biçiminde açıklamışlardır (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 91).

Özkan ve Sevinçli, bir zarf-fiil ile ona bağlı ögelerle kurulan kelime grubunun zarf-fiil grubu olduğunu belirtir. Zarf-fiillerin genellikle sonda bulunduğunu ve yargı bildirmediğini, cümlede zarf görevi yaptığını ifade eder (Özkan ve Sevinçli, 2021: 89).

Zarf fiil grubu için farklı isimlendirmeler yapılmıştır. Zarf-fiile, Ergin “gerundium grubu”, (Ergin, 1983: 684), Demir “zarf-fiil öbeği”, (Demir, 2019: 30), Bozkurt “ulaş birliği”, (Bozkurt, 1995: 153), Karaörs “zarf-fiil (gerundium) grubu”, (Karaörs, 1993: 34), Banguoğlu “zarf öbekleri”, (Banguoğlu, 2011: 421-422) demiştir.

Eserden zarf-fiil grubuna örnekler:

2.11.1. –a/-e Ekli Zarf-Fiil Grupları

“Ama insan çaresiz kalınca, korktuğu işleri, hem de **dizleri birbirine vura vura** pek güzel yapıyor.” (s.219)

“Ayşe’yi uyandırmaktan korkarak, **ayaklarının ucuna basa basa**, hızsız gibi yukarı çıktı.” (s.220)

“Hem de bu, **öyle burnunu çeke çeke** sessiz ağlamak olmayacak.” (s.240)

“Aman Yarabbi! Zaten her gidişinde yüzüne nasıl **korka korka** bakıyor.” (s.257)

“Nermin **içini çeke çeke** anlattı.” (s.361)

“Fakat sinirleri **zelzelelerle sarsıla sarsıla** oturmuş, cigara içmiş, mangalı karıştırmıştı.” (s.380)

“Kâmil Bey, bugün yine ilk defa, **Afrika ortasından Londra’ya getirilmiş bir vahşi gibi çekine çekine** yeni şeyler öğrendi.” (s.387)

“**Kırmızı sarı çizgili bir yol halısına basa basa** geniş bir merdiveni çıktılar.” (s.395)

“Hatun **bağırta çağırta** gırtlığına tentürdiyot çalar.” (s.409)

2.11.2. –arak/-erek Ekli Zarf-Fiil Grupları

“Bu inadına da ayrıca kızıyor, **uzun süren Dünya Savaşı’nın yaşayışını alt üst ederek** sinirlerini bozduğundan enikonu ürküyordu.” (s.2)

“Şilebin Fransız süvarisi kaptan köşkünden çıkmış, **kapelasının siperliğini iki parmağıyla tutarak** Nermin’in önünde eğilmişti.” (s.7)

“Kâmil Bey, **Nermin’in ne kadar üzüleceğini düşünerek** dehşete kapılmıştı.” (s.51)

“**Ağır bir yükü dinlenmek için bırakmış gibi soluyarak** sustu.” (s.80)

“**Büyük bir yorgunluk, tadına doyumaz bir yürek ferahlığı duyarak** bir zaman arkasına dayandı.” (s.91)

“**Haklarının yenildiğini, kâhyanın kendilerini dolandırdığını ileri sürerek** Ebuzer Ağa’yı eşek sudan gelinceye kadar dövdüler.” (s.166)

“Ayşe, kara gözleri biraz kuşkulu, **sıska bacaklarının dikenlerle çizilmiş dizkapaklarını elleriyle gizlemeye çalışarak** girdi.” (s.178)

“Kâmil Bey **ayaklarını sürükleyerek** pencereye yaklaştı.” (s.220)

“Nedime Hanım **gözlerini kısarak** bakıyordu.” (s.224)

“Ahmet ‘**Ardiyei Rozalti belki bastırır!’ diye korkarak**, geminin hareket günü Nedime Hanım’a vermiş.” (s.254)

“**Kâmil Bey’in yüzündeki kederi görerek** tekrar gülümsedi.” (s.263)

“Yüzbaşı sorgu yargıç, **ensesini kaşıyarak** biraz düşündü.” (s.280)

“Ayak sesleri duyulunca Kâmil Bey **cigarasını ağzına götürmekten vazgeçerek** kapıya baktı.” (s.329)

“Kâmil Bey **kurnazlığına sevinerek** ellerini ovuşturdu.” (s.327)

“Kâmil Bey gözlerini kırıştırarak telaşla düşündü, **sıkıştırılmış bir akıllı insan olarak** derhal çareyi buldu.” (s.347)

“**Dört yanına şaşkın şaşkın bakarak** titreyen yumruğunu ağzına götürdü.” (s.437)

2.11.3. -r/-mez Ekli Zarf-Fiil Grupları

“**Kapıdan girer girmez** Ayşe’nin ilk sözü, “Oh! Ne büyük bahçe... Hepsi bizim mi babacığım?” diye sormak oldu.” (s.73)

“**Nermin’i görür görmez** nedense müjde vermekten gene vazgeçmişti.” (s.141)

“**Nedime Hanım’la beraber çalışmaya başlar başlamaz**, n’apıp yapıp Ankara’ya bir rabitalı muhabir göndermeye karar verdi.” (s.142)

“**Lacivert göbekli halı yere serilir serilmez** odada dünkü sefaletten eser kalmamıştı.” (s.153)

“İhsan, böylece **Niyazi ağabeyini hatırlatır hatırlatmaz** bana bir cesaret geldi...” (s.214)

“Cephaneleri kaybetmek tehlikesine karşı aslanlar gibi dayandı da **kurtuluş müjdesini iştir iştirmez** çocuk gibi ağladı.” (s.247)

“Hem de **sandığı alıp dışarı çıkar çıkmaz** unutmak şartıyla...” (s.265)

“Kâmil Bey’i, Bekirağa Bölüğü’ne gelir gelmez Ramiz’den ayırarak kapattıkları yere götürdüler.” (s.304)

“Yüksek sesle, **“Biz de mükemmel bir yalancı olduk arkadaş!”** der demez ürkerek durakladı.” (s.305)

“**Bunu düşünür düşünmez** yüreğine bir korku doldu.” (s.306)

“**İşkencenin başlayacağını sezer sezmez**, kendisini hemen öldürmelerinden başka çare bırakmayacak bir hırsla dövülecekti.” (s.321)

“Bir gün bir تنها sokakta **köşeyi döner dönmez** ona rastlamıştı.” (s.324)

“**Oda kapısı üstelerinden kapanır kapanmaz**, Ramiz Efendi Kâmil Bey’in boynuna sarıldı.” (s.415)

2.11.4. –madan/-meden Ekli Zarf-Fiil Grupları

“Ben onu bunu bilmem, bu rezillik **Amerika’nın koca kömüş mandası gelip yetişmeden** basılmaz!” (s.15)

“**Hiçbir zaman yararlı ödev yapmadan** ölüme teslim olduğum için sizden utanıyorum.” (s.23)

“İngiliz hep böyle kendinden emin, **karşılık beklemeden** konuşuyordu.” (s.39)

“**Gözlerini kaldırmadan** yavaşça sordu.” (s.63)

“Kâmil Bey, **soruyu anlamadan** İhsan’ın yüzüne baktı.” (s.127)

“Belki de kâtibine inat, bundan sonra Kâmil Bey’i her gelişinde **kahve içmeden** göndermedi.” (s.168)

“İlk zamanlar **böyle bir korumadan** şüphelenmemiştim.” (s.215)

“Fakat direktör **kahve içirmeden** bırakmadı.” (s.247)

“Niyazi kendisini **kıymık kıymık doğratmadan** Nedime’yi ele vermez.” (s.320)

“Ramiz Efendi **elinin sabunlarını durulamadan** yürüdü.” (s.356)

2.11.5. –ken/-iken Ekli Zarf-Fiil Grupları

“Sayın Madam Kâmil, oysa **hikâyeyi dinlerken** ilgisiz görünmüşlerdi.” (s.7)

“Avukat **anahtarları verirken** bekçinin iki yıl önce öldüğünü, o zamandan beri uğramaya vakit bulamadığını, satılması için bir emlakçıya bıraktığı halde müşteri çıkmadığını söylemişti.” (s.55)

“**Kâmil Bey ne yapacağını kara kara düşünürken** Cemil Usta yıkıcıdan aldığı bin altı yüz lirayı sayıp verdi.” (s.66)

“**Bağlarbaşı’na yaklaşırken** Kâmil Bey, Ayşe’yi bu tanışmaya hazırlaması gerektiğini düşündü.” (s.72)

“**Allah’ın emrinden anlatırken** bedevinin biri ayağa kalkmış.” (s.95)

“**Karadayı idarehanesine gitmek için evden çıkarken** çok heyecanlıydı.” (s.144)

“**Umut doğup yeni umutlar doğurarak durmadan artarken** bize umutsuzluk nereden geliyor.” (s.189)

“**Trenler geçerken** hırsız gibi saklanıyorum.” (s.201)

“Kâmil Bey **üzüm sandığını alıp çıkarken**, “ihtiyata riayet” edeyim diye gene bir ihtiyatsızlık etti.” (s.273)

“**Gözleri kapanırken**, “Uykunun da bir çeşit kurtuluş sayıldığı zamanlara lanet olsun!” dedi.” (s.383)

“Ramiz Efendi **yüzünü kolonyayla ovalarken** güvenle karşılık verdi.” (s.408)

2.11.6. -ıp/-ip; -up/-üp Ekli Zarf-Fiil Grupları

“İlk günlerde Nermin’e kur yapmayı denemiş, kadının böyle bir işin dünyada var olduğundan habersiz bulunduğunu **şaşıarak anlayıp** vazgeçmişti.” (s.11)

“Ben onu bunu bilmem, bu rezillik **Amerika’nın koca kömüş mandası gelip** yetişmeden basılmaz!” (s.15)

“İkinciye, sürgit değil bu manda meselesi, **şu belayı savuşturup** selamete çıkana kadar...” (s.16)

“Biraz önce **emir erimi uyandırıp** yukardan tabancamı getirttim.” (s.25)

“**Gözlerimi kapayıp** bir zaman sustu.” (s.60)

“Kâmil Bey, Sabriye’nin **İngilizleri kızdırmamak için söylediklerini hatırlayıp** kapıya doğru kaçamak baktı.” (s.82)

“Görür görmez, **önüne diz çöküp** bir büyük suç işlemişim gibi af dilemek arzuları duymuştum.” (s.211)

“Kâmil Bey, sorunları, **her hatırlayıpta şaşkınlıktan şaşkınlığa düştüğü bir zihin sükûnu içinde düşünüp** eski olaylarda yeni yükümler çıkarmaya başladı.” (s.331)

“**Gazeteyi açıp** yüzünü sakladı.” (s.353)

“Gardiyan asker İbrahim, bu sırada **kapıyı aralayıp** seslendi.” (s.356)

2.11.7. -ınca/-ince Ekli Zarf-Fiil Grupları

“Akşam alacasında **kocasını tanıyınca** durakladı.” (s.7)

“Kâmil Bey, **suratını asınca** Hala Hanımı, Sabriye’yi, Nermin’i yardıma çağırdı.” (s.47)

“Kâmil Bey **yalnız kalınca** çevresini gözden geçirdi.” (s.58)

“**Burayı baştan aşağı yıkıp yerine yeni bir bina yapmaktan başka çare olmadığını anlayınca** kapıyı kapatmayı bile gerekli görmeden bahçeye indiler.” (s.62)

“**Evinde olduğunu öğrenince** çırağı koşturup acele çağırttı.” (s.63)

“**Kâmil Bey’i görünce** nacağının sapına dayanıp durdu, dörtlüğü tamamladı.” (s.67)

“Fuat Mahir Bey **kem küm etmeye başlayınca** sorduğuna pişman olmuş.” (s.72)

“**Bıraktığı kâğıdı okuyunca** şakalaşıyor sandım.” (s.77)

“**Nisan ortalarında sıcaklar apansız bastırınca** bahçede çalışmanın zevki kalmamış, işsizliğin can sıkıntısı başlamıştı.” (s.84)

“**İçine girince**, uğraşmak zorunda oluşumdan mıdır nedendir, korkuyu unutuyorum!” (s.157)

“Kâmil Bey **işe karışınca** bir manada memnun olmuş.” (s.168)

“**Tepsiyle içeri girince** Nermin telaşla kalktı.” (s.181)

“Nihayet **pazarlığı kesince**, Salih Reis’e telefon ettim.” (s.232)

“**Rozaltı’nin evinden çıkınca** Taksim’e kadar beraber yürüdük.” (s.235)

“**Arabanın hazır olduğu haber verilince** Kâmil Bey paltosunu giymesine yardım etti.” (s.251)

“**Sandal iskeleden ayrılınca** Kâmil Bey fısıldadı.” (s.259)

“**Onun bıraktığını görünce** gardiyan-asfer de elini çekti.” (s.309)

“**Kâğıtların imzalanması bitince** askere yumuşak bir sesle emretti.” (s.340)

2.11.8. –dıkça/-dikçe Ekli Zarf-Fiil Grupları

“Herifler **Kâmil Bey’in dikkatle dinlediğini gördükçe** coşmuşlar.” (s.17)

“**Köşkü gözünün önüne getirmeye çalıştıkça**, ağaçları, orman kadar kalabalık çok büyük bahçeyi, suyu kesilmiş büyük havuzları, dibi görünmeyen derin kuyuları, yıkık duvarları hatırlıyordu.” (s.56)

“Kâmil Bey, **bu eski kâğıtları karıştırdıkça** bir garip kedere kapıldı.” (s.103)

“Şimdi, **buraya geldikçe**, bana mürekkepten, kâğıttan, baskı fiyatlarından, bayii hesaplarından, dahası dünya siyasetinden söz ediyor.” (s.128)

“**Yalnızlığını düşündükçe** içim sızlıyor.” (s.129)

“ ‘Bunun **burnunu kırmadıkça** sana bu semtte ekmek yok!’ demişler.” (s.133)

“**Onları daha yakından tanıdıkça**, kişiliklerine bu kadar gömölüp boğulmak kertelerine gelmiş bu kuşku, bahtsız insanların nasıl olup da yazı yazdıklarına, yani duygularıyla düşüncelerini, kıskançlıklarını yenip nasıl meydana vurduklarına şaşmamak elden gelmiyordu.” (s.171)

2.12. Sayı Grubu

Ergin, sayı grubu için “Türkçede sayılar üç şekilde karşılanmaktadır: 1. Tek kelime ile, 2. Sıfat tamlaması ile, 3. Sayı grubu ile. Sayı grubu ile karşılanan sayılar, bu tek kelimelik sayıların ondan sonrakilerinin ve sıfat tamlaması hâlindeki sayıların ara

yerlerindeki sayılardır” şeklinde açıklama yapmıştır. Ergin, sayı grubuna, “On bir, yüz on, yirmi iki...” gibi örnekler vermiştir (Ergin, 1983: 675).

Kükey, sayı grubunu, “sayı öbeği” başlığı altında incelemiş, bu grubu, “En az iki sözcükten oluşan ve sıfat tamlaması biçiminde bulunmayan, sayı gösteren sözcük öbeğine sayı öbeği adı verilir. Sayı öbeklerinde iki öge bulunur: “1. Büyük sayıyı gösteren birinci öge, 2. Küçük sayıyı gösteren ikinci öge” şeklinde açıklamıştır. Kükey, sayı grubuna, “Bin yedi, yüz bin üç yüz, iki yüz bin bir...” gibi örnekler vermiştir (Kükey, 1975: 33).

Şimşek, sayı grubunu, “sayı öbeği” adı altında inceler. Bu grubu, “Birinci ögesi ikincisinden daha büyük bir niceliği gösteren sayı adına sayı öbeği denir” şeklinde açıklar (Şimşek, 1987: 361- 364).

Topaloğlu, sayı grubunu, “sayı öbeği” olarak ele almış, sayı grubunu, “Sıfat tamlaması meydana getirmeden iki sayının bir araya gelmesiyle oluşan öbek” şeklinde açıklamıştır (Topaloğlu, 1989: 124).

Karaörs, sayı grubunu, “Türkçede sayılar, tek kelimelik sayılar, sıfat tamlaması hâlinde olan sayılar, sayı grubu hâlinde olan sayılar olmak üzere üç şekilde karşılanır. Tek kelimelik sayıların ondan sonra gelenlerinin ve sıfat tamlaması hâlindeki sayıların ondan sonra gelenlerinin ve sıfat tamlaması hâlindeki sayıların ara yerlerindeki sayılar sayı grupları ile karşılanır” şeklinde açıklamaktadır. Karaörs, sayı grubuna, “Kırk dört, beş yüz kırk, iki bin beş yüz...” gibi örnekler vermektedir (Karaörs, 1993: 23).

Bozkurt, sayı grubuna “sayı birliği” isimlendirmesini yapmış, bu grubu, “Sayılar ek almadan belli bir mantık örgüsü içinde birbiri ardına dizilip birlik kurarlar. İki sayı sözünün kullanılması ile sayı birlikleri kurulur. Bunlar kendi içerisinde tamlama kuruluşundadır” biçiminde açıklamıştır. Bozkurt, ikiden çok sayı sözünün yan yana gelmesi ile kurulan sayı gruplarının da olduğunu belirtmiştir. Bozkurt, sayı grubuna, “Üç yüz, beş yüz” gibi örnekler vermiştir (Bozkurt, 1995: 155).

Eker, sayı grubunu, “Büyük sayı önce, küçük sayı sonra getirilerek yapılan sözcük grubudur” şeklinde tanımlar. Bu gruba, “On iki, doksan iki, bin yüz” gibi örnekler verir (Eker, 2011: 429).

Delice, bu grubu, “Birleşimi eksiz olan ve basamak sistemine göre sıralanan sayı isimleri topluluğudur” şeklinde tanımlamaktadır. Sayı grubuna, “On iki, yirmi üç, kırk beş gibi” örnekler vermektedir (Delice, 2016: 29).

Karaağaç, sayı grubunu, “Sayı öbeği, onluk, yüzlük ve binliklerdeki ara sayıları ifade etmek üzere ortaya çıkmışlardır. Tam sayılar, tek sözle veya sıfat tamlamasıyla ifade edilirken, ara sayıların adlandırılmaları, sayı öbekleriyle yapılır. Sayı öbeğinin kuruluşunda büyük onluk sayı ile küçük tek sayı olmak üzere iki öge vardır. Öbekteki sayı isimlerinin dizilişi basamak sistemine göredir. Sayılar sondan başa doğru büyür ve küçük sayı sonda bulunur. Sayı isimleri eksiz birleşir” şeklinde tanımlamış, bu gruba, “doksan dokuz, elli yedi, otuz dört” gibi örnekler vermiştir (Karaağaç, 2017: 189).

Karahan, sayı grubunu, “Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur. Sayılar sondan başa doğru büyür. Küçük sayı sonda bulunur. Sayı isimleri eksiz birleşir. Sayı isimleri ayrı yazılır. Kelime grubu hâlindeki sayılar, sıfat tamlaması veya sayı grubu kuruluşundadır. Genellikle ana sayılar sıfat tamlaması, ara sayılar sayı grubudur. Vurgu sıfat tamlamasında başta, sayı grubunda sonda bulunur. Sayı grubu, söz dizimi içinde isim ve sıfat görevi yapar” biçiminde izah eder. Karahan sayı grubuna, “Altmış dört, seksen dokuz, yüz yetmiş beş” gibi örnekler verir (Karahan, 2020: 72).

Özkan, Toker ve Aşcı, sayı grubu için “Genellikle ara sayılar sayı grubu şeklindedir. Sayı grubunu oluşturan unsurların tek bir sayı isminden oluştuğu gibi, sayılarla yapılmış kelime grubundan da oluşabileceğini ifade etmişler, sayı grubunun “büyük sayı + küçük sayı= sayı grubu” biçiminde oluştuğunu belirtmişlerdir. Bu gruba, “On iki, yirmi beş, on bin” gibi örnekler vermişlerdir (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 109).

Özkan ve Sevinçli, sayı grubunu, “Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğuna sayı grubu denir. Grupta sayılar ek almadan birleşir. Sayıların sıralanışı büyükten küçüğe doğru olup, küçük sayı sonda bulunur. Vurgu küçük sayı üzerindedir. Bu grupta sayılar ayrı yazılır” şeklinde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 96).

Araştırmacılar, sayı grubu üzerine farklı adlandırmalar yapmıştır. Sayı grubuna Delice (Delice, 2016: 29), Şimşek (Şimşek, 1999: 361- 364) ve Kükey (Kükey, 1975:

33), “sayı öbeği”, Karahan “sayı grubu”, (Karahan, 2020: 72), Bozkurt “sayı birliği”, (Bozkurt, 1995: 155) demiştir.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere iki basamaklı sayı isimlerinin yan yana getirilmesiyle oluşan sözcük öbeklerine sayı grubu denir.

Eserden sayı grubuna örnekler:

“Savaş sırasında batarak armatörüne umduğu sigorta parasını kazandırmadığından, gemi yıllardır yüzüstü bırakılmış, bu sebeple **on bir** mil olan yolu altı mile düşmüştü.” (s.1)

“Barselona’dan kalkalı **on beş** gün oluyordu.” (s.1)

“Daha geçen ay bir İspanyol gemisi Bozcaada önünde serseri torpile çarpmış, bir İngiliz torpidosu imdada yetiştiği halde içindeki **iki yüz elli** kişiden ancak yüz kişi kurtulabilmişti.” (s.1)

“İlk karşılaştıkları gün, evlenmek için tanıştırıldığı Kâmil Bey’e yalnız sonuna kadar güvenebilip güvenemeyeceğini anlamaya çalışarak bakmış, yirmi beşindeki uzun boylu, geniş omuzlu delikanlıyı, ciddi görünüşü yüzünden **otuz beş** yaşındaki olgun bir erkek kadar güvenilir bulduğu için kocalığa kabul etmişti.” (s.9-10)

“Hayır! Ün **on beş**... Yedi aydan beri üçüncü defadır ki bu isteği önleyemiyorum.” (s.25)

“Kâmil Bey İstanbul’a ayak bastı basalı –**on beş** günden beri- kendini müzelik olmuş saymakta, ancak astım hastalıklarının anlayabileceği dayanılmaz bir tıkanıklıkla bunalmaktaydı.” (s.35)

“En geç **on beş** gün...” (s.67)

“Bir yıl önce İstanbul’un Zeyrek Mahallesi’nde yaptırdığı **on dört** odalı medresesine yine ol mahallede bulunan dışta bir oda bir miktar avlusu olan...” (s.101)

“Senede **seksen iki** buçuk kuruş tutan 550 kuruşun faizi de şuralara şöyle bölünecektir.” (s.101)

“Eğer kaybola kaybola **on iki** tane kalmış sarı teşbihini sol eliyle şıkır şıkır çevirmese, kalp sektesinden çokta ölmüş de, apansız ölümüne gene kendisi ağlamaya başlamış sanılırdı.” (s.161)

“İki defa kadını bulmaya gitmiş, **bin bir** tehlikeyi göze alarak Yunan işgalindeki topraklara geçmiş, iki defasında da önemli haberler topladığından, karısını bulmayı başka seferlere bırakarak geri dönmüştü.” (s.215)

“**Otuz altı...**” (s.279)

“**On dokuz** yaşındaki bir delikanlı ateşiyle alev alev bir aşk mektubu...” (s.371)

“**On dört** yıl sonra kırk ikisinde olacak...” (s.372)

“Nermin **yirmi sekiz** yaşında...” (s.372)

“Oysa Ayşe altı yaşında değil de, mesela **on sekiz** yaşında olsaydı, ona kolayca yazar, derdini döker, annesiyle babası arasında sevgi elçiliği yapmasını pekâlâ ister.” (s.372)

“Kendisi de **kırk sekizinde**, belki de ak saçlı bir ihtiyar...” (s.372)

“Nihayet ortaya **on dört** tane resim çıktı.” (s.392)

“ Ben sana söylemiyordum ama, senin cezan **on beş** yıldı!” (s.435)

2.13. Ünlem Grubu

Ergin, ünlem grubunu, “Bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur” diye tanımlar. Ergin, ünlem grubuna, “Be birader, Ey arkadaş, Bre kız” gibi örnekler verir (Ergin, 1983: 674).

Kükey, “ünlem öbeği” diye adlandırdığı bu grubu, “Bir ünlemle, bir ad ögesinin oluşturduğu sözcük öbeğine ünlem öbeği adı verilir” biçiminde tanımlar. Kükey, ünlem grubuna, “Ey Türk Gençliği, Ey dost, Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker...” gibi örnekler verir (Kükey, 1975: 30).

Şimşek, ünlem grubunu, “ünlem öbeği” olarak adlandırmıştır. Bu grubu, “Seslenme ünlemi ile çağrı durumunda bir addan oluşan belirtme öbeğine ünlem öbeği denir” şeklinde açıklamış ve ünlem grubunun kuruluşunu, niteliğini, kullanımını

açıklamıştır. Şimşek, ünlem grubuna, “Hey Dirse Han!, Ey vuslat!..” gibi örnekler vermiştir (Şimşek, 1987: 36).

Beserek, ünlem grubunu, “Bir seslenme edatı (ünlem) ile birlikte kullanılan kelime veya kelime grubundan meydana gelir. Ünlemler belirten görevinde, isimler belirtilen görevinde bulunur” şeklinde tanımlamaktadır (Beserek, 1991: 28-30).

Karaörs, ünlem grubunu, “Bir isim unsuru ile bir seslenme edatının meydana getirdiği kelime grubudur” biçiminde açıklamış, bu gruba, “Be kız, Hey arkadaş, Yâ Ali...” gibi örnekler vermiştir (Karaörs, 1993: 21-22).

Eker, ünlem grubunu, “Bir ünlem edatı ile ona bağlı bir ad ögesinden oluşan sözcük grubudur. Ünlem edatı baştadır” biçiminde açıklar (Eker, 2011: 434).

Banguoğlu, ünlem grubunu, “ünlem öbekleri” diye adlandırmış, “katma öbekler” başlığı altında ünlem grubunu, “1. Ünlem öbekleri”, “2. Saplama öbekleri” olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Banguoğlu, bu grubu, “Ünlem öbekleri asıl ünlemlerle kurulmuş veya çağrı hâlinde, adlar ve belirtme öbeklerinden meydana gelmiş olurlar ve çok defa bir ünleneni kapsarlar” biçiminde tanımlamıştır. Ünlem grubuna, “Bre kurnaz, Hişt boyacı, A be Yusuf...” gibi örnekler vermiştir (Banguoğlu, 2011: 518).

Delice, ünlem grubunu, “kelimeyle kurulan öbekler” başlığı altında “ünlem edatı öbeği” maddesi biçiminde incelemiştir. Bu grubun bir ünlem edatı ile bir isim unsurundan kurulan kelime öbeği olduğunu ve ünlem grubunun yüklemün istediği zorunlu veya seçimlik bir ögesi olmadığı için cümle dışı unsur olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Delice, 2016: 28).

Karaağaç, ünlem grubunu, “Bir ünlem edatı ve ardından gelen isim ögesinden oluşur. Ünlem öbekleri cümle sayılmazlar, cümle dışı ögelerdir. Ünlem grubu, cümle değil, metnin ögeleridir. Bu öbeklerde ünlem ögesi önce, isim ögesi sonra gelir. Ünlem ve isim ögesi birbirine eksiz bağlanır” şeklinde açıklar. Karaağaç, bu gruba, “A kardeş!, Hey asker!, Eyvah arkadaşlar!” gibi örnekler verir (Karaağaç, 2017: 187-188).

Demir, bu grubu, “ünlem öbeği” diye adlandırmıştır. Bu grubun, başta bulunan bir ünlemle sonda bulunan isim unsurundan oluşan söz öbeği olduğunu ve ünlem grubunun cümleye dâhil olmadığı için cümle dışı unsur olduğunu belirtmiştir (Demir, 2019: 37).

Karahan, ünlem grubunu, “Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur” şeklinde tanımlamaktadır. Bu grupta ünlemin (ey, ay, hey, bre, a, ya, yahu, be vb.) başta, isim unsurunun sonda bulunduğunu belirtmektedir. Ünlem ve isim unsurunun, eksiz birleştiğini ifade etmektedir. Karahan, ünlem grubuna, “A canım, Be kardeşim, Bre yalan dünya, Hey çocuklar” gibi örnekler vermektedir (Karahan, 2020: 70).

Özkan, Toker ve Aşçı, ünlem grubunu, “Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubuna ünlem grubu adı verilir. Eksiz bir birleşme olduğu için unsurlar grubun oluşmasını sağlayan ek almazlar. Ünlem başta, isim unsuru sonda bulunur” şeklinde açıklamışlardır (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 100).

Özkan ve Sevinçli, ünlem grubunu, “Bu grup, bir seslenme edatı ile (ünlem) ile bir isim ögesinden oluşan kelime grubudur. Ünlem (a, ey, ah, hey, hay, bre, mere, yâ, yâhu, be, ayol vb.) başta, isim sonda bulunur. İsim ögesi tek kelime veya kelime grubu olabilir. Grubu oluşturan ögeler araya herhangi bir ek almazlar. ‘Cümle dışı unsur’ olarak cümlenin herhangi bir yerinde bulunabilirler” şeklinde açıklamıştır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 99-100).

Bu grup için Şimşek “ünlem öbeği” (Şimşek, 1987: 36), Demir “ünlem öbeği” (Demir, 2019: 37), Banguoğlu “ünlem öbekleri” (Banguoğlu, 2011: 518), Delice “ünlem edatı öbeği” (Delice, 2016: 28), Beserek “ünlem grubu” (Beserek, 1991: 30) terimini kullanmıştır.

Tanımlardan anlaşılacağı üzere ünlem grubu, bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur.

Eserden ünlem grubuna örnekler:

“Anladım! **Hay Allah!**” (s.7).

“Karışmadıkları iş kaldı mı ki sen bunu böyle dedin **bre ağa...**” (s.15)

“**Bre dayı**, mebuslar şu kadar yüz kayma maaş almayınca olur mu ki sen bunu böyle demektesin!” (s.16)

“Her şeyi birbirine katan koyu kurşununin ürperticiliğine, Boğaz’ı dolduran yabancı zırlıklara hiç aldırmadan sevinçli bir hasretle içini çekerek, “**Oh canım İstanbul!**” diye sevindi.” (s.22)

“**Ey dipdiri meyyit** iki el bir baş içindir.” (s.25)

“**Tövbe yarabbi! Tövbe Yarabbi!** Şu dil uzattığı yere bakın...” (s.96)

“**Vay kavanoz dipli dünya vay!** Neden bize haber uçurmadın?” (s.110)

“**Bre kavanoz dipli dünya... Bre ölüsü kınalı...**” (s.116)

“**Hey Yarabbi!** Sahiden büyük laflar etmeye başladım...” (s.120)

“**Bre ahmak!** Muharebeden önceki gümrük olsa hiç kâhyasız kalır mı? desene...” (s.166)

“**Bre medet!** Gözlerim karardı da bana mı öyle geliyor?” (s.201)

“**Vay canına!** Bütün bir millet, diplomat oluyordu.” (s.208)

“**Vay namussuz herif vay!**” (s.234)

“**Aman Yarabbi!** Demek, lira adedi kadar vatan canı kurtaracak, düşman öldürecek bir dehşetli kuvvetmiş.” (s.235)

“Yakup Cemil Bey, ‘**Ulan kahpe avratlılar’ Ulan namertler!**’ diye bir iki bağırdı ama faydasız... Tabancaları alındı. **Oh be birader!** Dedik, soluğumuz genişledi.” (s.311)

“**Ey kulum!** Buyurmuş, “sen azarsan, ben seni namert eline bırakıp terbiye ederim.” (s.335)

“**Mübarek İstanbul!** Nasıl da kulağı delik memlekettir.” (s.413)

“**Hay Allah** senden razı olsun reis beybaba!” (s.427)

“**Hey kudretine, kuvvetine kurban olduğumuz Allahım!** Gördün mü işi birader! Ey yerleri, gökleri yoktan var eden Rabbim!” (s.427)

2.14. Bağlama Grubu

Ergin, bu grubu, “Bağlama grubu, sıralama bağlama edatlarıyla yapılan kelime grubudur. Bugün sıralama edatları ve, ile ve bir de ara (...dene kadar) ifade eden Arapça ilâ’dır” şeklinde açıklamıştır. Ayrıca Ergin, denkleştirme edatları ve karşılaştırma edatları ile yapılan birliklerin de bağlama grubu sayılabileceğini ifade etmiştir (Ergin, 1983: 660).

Kükey, bağlama grubunu, “bağlama öbekleri” diye adlandırmış, bu grubu, “ve, ile, ne...ne, hem...hem, ya...ya, yahut, veya, ya da, ha...ha, gerek gibi bağlaçlarla oluşturulan sözcük öbekleri” biçiminde açıklamıştır (Kükey, 1975: 9).

Hatipoğlu, bağlama grubunu, “bağlaçlı tamlama” başlığı altında ele alır. Bu grubu, “Bağlaçlı tamlama, tamlayanı veya tamlananı birden çok olan ve araya bağlaç olan ad yahut sıfat tamlamalarına denir” şeklinde açıklar (Hatipoğlu, 1982: 33).

Şimşek, bağlama grubunu, “bağlaç öbeği” diye isimlendirmiş, bu grubu, “İki ya da daha çok eş görevli sözcüğün bağlaçla bağlanarak oluşturduğu belirtme öbeğine bağlaç öbeği denir” şeklinde tanımlamıştır (Şimşek, 1987: 35).

Beserek, bağlam grubunu, “bağlaç grupları” olarak ele alır. Bu grubu, “İki ayrı kelimenin veya kelime grubunun arasına bir bağlaç konarak yapılan gruplardır. Bu şekildeki gruplarda kelimeler birbirlerinin niteleyeni veya belirteni değildir. Bağlacın da, kelimeleri birleştirmekten başka bir görevi yoktur. Bu gruplar, cümle içerisinde bir bütün oluştururlar” şeklinde açıklar (Beserek, 1991: 31).

Karaörs, bağlama grubunu, “İki kelime veya kelime grubunun eksiz olarak sıralama edatları olan ve, ile edatlarıyla bir de (...den... e kadar) manasını veren “ilâ” edatıyla yapıldığı kelime grubudur” diye tanımlamış, denkleştirme edatı, “veya”, karşılaştırma edatı “hem, ...hem” ile yapılan örneklerinde bağlama grubu sayılacağını ifade etmiştir (Karaörs, 1993: 7).

Bozkurt, bu grubu, “bağlama birliği” şeklinde isimlendirmiş, bu grubu, “İki öge arasında birlikler kuran ve, ile, ya da, yahut, hem...hem, ya...ya sözcükleri bağlama grubunu oluşturan öğelerdir. Bu öğeler iki ögenin arasına girerler” biçiminde tanımlamıştır (Bozkurt, 1995: 156).

Eker, bağlama grubunu, “En az iki eşit ögenin bir bağlama edatıyla oluşturduğu gruptur. İsim ögesi ikiden çok olursa, bağlama edatı (ve) son iki öge arasında yer alır.

Bağlama grupları, tümce içinde çeşitli görevlerde kullanılabilir” şeklinde açıklar (Eker, 2011: 434).

Banguoğlu, bağlama grubunu, “bağlama öbekleri” şeklinde adlandırmıştır. “... bağlamlar söz içinde aynı işleyişte iki, veya daha çok kelimeyi bağlayarak bağlam öbekleri meydana getirirler” biçiminde açıklamıştır (Banguoğlu, 2011: 428).

Delice, bağlama grubu için, “bağlama edatı öbeği” terimini kullanmıştır. Delice bu grubun, bağlama edatıyla bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurundan meydana geldiğini belirtmiştir (Delice, 2016: 21).

Karaağaç, bağlama grubunu, “Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim ögesinin veya cümlelerin oluşturduğu söz öbeğidir. Sıralama söz birlikleri de denen bu öbeklerde, ögeler asıl ve yardımcı olarak ayrılmaz. Ögeler denk olarak birbirine bağlanır” şeklinde tanımlamış, bu grubu, sıralayıcı bağlama öbekleri ve açıklayıcı bağlama öbekleri biçiminde başlıca iki kola ayırmıştır (Karaağaç, 2017: 200).

Karahan, bağlama grubunu, “Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bağlama edatı (ve, veya, ile, ilâ, fakat, ama, değil vb.) isim unsurlarının arasında bulunur. İsim unsurları, grubun kuruluşuna eşit olarak katılırlar” biçiminde açıklar (Karahan, 2020: 65).

Özkan, Toker ve Aşçı, bağlama grubunu, “İki veya daha fazla isim unsurunun bağlaçlarla birbirine bağlanması sonucu oluşan kelime grubuna bağlama grubu denir. Bağlaçların özelliğine göre bağlama grubunun yapısı değişiklik gösterir” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 102).

Özkan ve Sevinçli, bağlama grubunu, “İki ya da daha fazla ismin sıralama, bağlama, karşılaştırma ve denkleştirme bağlaçları (ve, ile, dahi, ila, yahut, veyahut, fakat, ama, değil, ya...ya, hem...hem, ne ...ne, dA...dA vb.) ile oluşturduğu kelime grubudur” biçiminde tanımlamaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 102).

Bağlama grubu üzerine farklı isimlendirmeler yapılmıştır. Bağlama grubuna Banguoğlu “bağlama öbekleri”, (Banguoğlu, 2011: 428), Bozkurt “bağlama birliği”, (Bozkurt, 1995: 156), Kükey “bağlama öbeği”, (Kükey, 1975: 9), Şimşek “bağlaç öbeği”, (Şimşek, 1987: 35), Hatipoğlu “bağlaçlı tamlama”, (Hatipoğlu, 1982: 33) demiştir.

Esir Şehrin İnsanları romanında bağlama grubu sıkça yer almaktadır. Özellikle “ve, ile, hem...hem, de, ne...ne” bağlaçları ile kurulan bağlaç öbeklerinin diğer bağlaç öbeklerine göre daha çok kullanıldığı görülmüştür.

Eserden bağlama grubuna örnekler:

2.14.1. “ve” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

“Sözü uzatmadan, **“kutsal vatan görevini ve bu uğurda seve seve can verip kan dökmek ödevini,** elçilikte tercüman olarak yapmasını” söyledi.” (s.4)

“Müftü **ak sakalıynan ve de bunca okumuşluğuynan** böyle bir yalakayı neden savursun da bir kahve halkını aldatmaya kalksın!” (s.16)

“Bu sebeple de orada **esir düştüğü sanılan ve o zamandan beri ölüsünden, dirisinden haber alınamayan...**” (s.27)

“İşbu komediler **Naşit Bey ve arkadaşları** tarafından mükemmel bir surette oynanacaktır.” (s.32)

“Aslında biliyorsunuz, **Musul ve çevresindeki** petrol alanlarının gerçek sahibi Abdülhamit’ti.” (s.45)

“Kullarımdan istediğim **memleket düzenini bozmamak ve halkın rahatını kaçırmamak olduğu halde** böyle vakitte birbirleriyle muharebeye kalkışmaları...” (s.102)

“**Bütün bu harap ve sefil görüntüye,** tavanların, alçıları yer yer dökülmüş yaldızlı süsleri gülünçlük katıyordu.” (s.105)

“Az kalsın büyük yazı masası **merdivenden ve oda kapısından** sığmayacaktı.” (s.153).

“Millet deyince aklınıza hep bir avuç şehir kadını, **bir tutam esnaf ve memur** geliyor.” (s.182)

“Nedime denilen kadının Ararat vapuru işiyle hiçbir ilintisini olmadığını, belgelerle dolu sandığı Nedime’den almadığını, **Nedime’nin ve kendisinin** dün Ada’ya hiçbir suretle gitmediğini, Ararat vapuru işinde...” (s.287)

“Ararat vapurunda da **ilaç ve hastane malzemesi** var zannediyordum.” (s.432)

2.14.2. “ile” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

“Serseri torpile çarpan gemide olaydık, **karımla kızımı** n’apar yapar kurtarır mıydım?” (s.2)

“**Aslı kul ile Tanrı** arasındaki **nur ile karanlıktan** meydana gelen yetmiş bin utancın gelişmesidir.” (s.68)

“**İmam Mümin Hoca ile binbaşı emeklisi Hasan Bey** Anadolu’ya karşıydılar.” (s.96-97)

“Cemil usta bunu **hoca ile binbaşı** yokken söylerken keyifle gözünü kırparak kesinlikle öyle bir sallıyordu ki, Kâmil Bey dinleyip seyretmeye doyamıyordu.” (s.100)

“Sizi, yani **Ayşe ile seni...**” (s.141)

“Oysa şu anda **karısıyla kızı** da sayıldığı halde, hiçbir insanın varlığına katlanacak kudreti yoktu.” (s.305)

“**Ramiz Efendi’nin esmer çocuk yüzü ile çelimsiz vücudu**, uzun boylu arabacının kurnaz bakışları geldi.” (s.307)

“**Nermin’le Ayşe’nin yüzleri**, birbirinin içinde değişen gözler...” (s.383)

2.14.3. “yahut” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

“Çarşafa, peçeye alışmışlar, biz maskeliyken, erkeklerimiz de **bir maskeli balo, yahut karnaval panayırı hayatı** yaşıyorlar.” (s.181)

“Kimi aldatıyorsun **işkembeli ilham, yahut ilham işkembesi!**” (s.225)

2.14.4. “ne....ne” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

“Barınmak imkânsız hale gelince, yolculuk bahanesiyle **ne var ne yok** satarak Barselona’dan bu eski şilebe bindi.” (s.7)

“Manda geldi mi **ne Yunan kalacak ne** okulun gâvur subayı...” (s.15)

“Çocuklarını yetim bırakacak kadar **ne çirkindi ne** de aptal!” (s.115)

“**Ne** manzara **ne** bir şey...” (s.147)

“Yani **ne** etiyle **ne** de ruhuyla zerre kadar yorulmamıştı.” (s.158)

“**Ne** ağır **ne** vurdumduymaz adam...” (s.231)

“**Ne** cici **ne** sevimli şeyler bunlar?” (s.388)

2.14.5. “ama/amma” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

Bu romanda ama bağlacı çoğunlukla cümleleri birbirine bağlamıştır.

“Nermin’e göre ufak tefekti, **ama** hem biçimliydi hem de şaşılacak kadar tıkızdı.” (s.50)

“Burada bulunmadığından, birinci işgalin etkisini görmemişti, **ama** ikinci işgal, halkın son direnme gücünü de yerle bir etmişti.” (s.83)

“Nezle olmak insanlara genellikle yaraşmazdı **ama**, Nermin dargın çocuk yüzüyle bir kat daha güzelleşmişti.” (s.267)

2.14.6. “fakat” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

“Duman değil, Marmara bir volkan ağız gibi tütüyor, daha doğrusu doğa, şimdi bütün ana unsurlarıyla öfkeli **fakat** aptal bir hayvan gibi insanın üstüne yürüyordu.” (s.91)

“İstanbul’a biraz eşya göndermek istediğini **fakat** bunu yolunu bilmediğini, fazladan işin acele olduğunu söyleyerek akıl danıştı.” (s.150)

“Bu eller, büyük **fakat** kibardılar.” (s.324)

2.14.7. “hem....hem de” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

“Dinleyiciler **hem** ürkmüşler **hem** de bir kat daha meraklanmışlardı.” (s.111)

“**Hem** övünmemeyi **hem** de heyecanlı olmayı Kâmil Bey bir türlü anlayamadı.” (s.130)

“Bu iflas etmiş kibirli adamlara nasıl katlanacağını düşünerek aynı zamanda **hem** büyük bir ferahlık **hem** de korku duyuyordu.” (s.173)

“Kâmil Bey, yaptığını, aynı zamanda **hem** gizlemek **hem** de haykırmak isteyen bazı sanatkârların sanatlarını iyi anlayanlar karşısında kapıldıkları derin sevinci duydu.” (s.189)

“Gerçekçi olduğu için de gerçekçi olmayanlara karşı sırasına göre **hem** merhametli **hem** kıyıcı...” (s.192)

“**Hem** şaşkınlık **hem** de mahvedici bir pişmanlık...” (s.202)

“**Hem** müjde **hem** de ziyafet...” (s.230)

“**Hem** saralı, **hem** de babasından frengi almıştır.” (s.293)

2.14.8. “ya....ya” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

“**Ya** başarı, **ya** ölüm!” (s.240)

2.14.9. “de” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

“İttihatçısı **da**, Jöntürkü **de** bilmem kimi **de** hep vatan kurtarmak çabalamasındadır.” (s.97)

“Sonra seni **de**, onları **da** nasıl kıskanırım?” (s.204)

“Dosta **da** söyler, düşmana **da**...” (s.208)

“Sevincin fazlası, korkudan **da** acıdan **da** fena...” (s.217)

“Nigahbancılar **da**, Karakolcular **da** küskün...” (s.237)

“Yazsana namussuz, iyi **de** olsa, kötü **de** olsa, gerçeği yazıver.” (s.408)

2.14.10. “yoksa” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

“Elbet... **Yoksa** mahkemeye gelirler miydi? Adam gönderirdi kadının boş kâğıdını, o kadar...” (s.114)

“**Yoksa** ben senden bu gidişle soğuyacağım karı! derim.” (s.408)

“Nerde Ayşe? **Yoksa** bir tarafa mı saklandı yaramaz?” (s.408)

2.14.11. İçinde Birden Fazla Bağlaç Bulunanlar Cümleler

“Çünkü Aydın **ve de** gâvur İzmir **ve de** Nazilli **ve de** Salihli, ille **de** Ödemiş dedin mi, on dakika düşüneceksin!” (s.15)

“Bir yıl önce İstanbul’un Zeyrek Mahallesi’nde yaptırdığı on dört odalı medresesine yine ol mahallede bulunan dışta bir oda bir miktar avlusu olan pederinden

kalan ev **ile** mezkûr mahallede, gene bir oda **ve** bir ahır **ve** dış **ve** iki oda biraz avlusu olan iç kısımlarıyla diğer bir ev **ve** bir tarafı ayrıca mülkü olan beş kurnalık **ve** aralık tabir edilen soğukluğu **ve** bir camekânı bulunan bir hamam **ve** iki dükkân **ile ve** kendi satın aldığı bir diğer evi **ve** yüzde beş faiz **ile** işletilmek üzere 550 kuruş vakfetmiştir.” (s.101)

“Belki şu anda, işkenceden harap **vücuduyla**, **fakat** maddi ıstıraptan ziyade korkunç manevi azaplar içinde kıvranmaktadır.” (s.325)

“Pek güzel bir adam sayılmazdı **ama**, pek **de** çirkin denemezdi.” (s.394)

2.15. Kısaltma Grupları

Ergin, bu grubu, “genitif (ilgi), datif (yönelme), lokatif (bulunma), ablatif (ayrılma) grupları” olmak üzere dört maddede inceler. Ergin, ilgi grubunu, “Genitif (ilgi) eki ile birbirine bağlanan iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubu” şeklinde tanımlar. Yönelme grubunu, “Datif (yönelme) hâlindeki bir unsurla, ondan sonra gelen yalın bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubu” şeklinde açıklar. Bulunma grubunu, “Lokatifli (bulunma) bir isim unsuru ile ondan sonra gelen bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubu” şeklinde izah eder. Son olarak ayrılma grubunu ise “Ablatifli (ayrılma) bir unsurla ondan sonra gelen bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubu” şeklinde açıklar (Ergin, 1983; 308-400).

Kükey, kısaltma gruplarına, “sözcük öbekleri” başlığı altında yer vermiştir. Gruplar için, “Yükleme öbeği, -i’li sözcük öbeği (akuzatif grubu), -e’li sözcük öbeği (datif öbeği), -de’li sözcük öbeği (lokatif öbeği), -den’li sözcük öbeği (ablatif öbeği)” terimlerini kullanmıştır. Kükey, yükleme öbeği terimini, isnat grubu için kullanmıştır (Kükey, 1975: 34-38).

Hatipoğlu, birinci adın hâl eki alarak başka adlarla kurduğu tamlamanın kısaltma grubu olduğunu ifade eder. Hatipoğlu, adın aldığı hâl ekine göre kısaltma grupları için “Çıkmalı tamlama, kalmalı tamlama ve yönelmeli tamlama” şeklinde terimler kullanır (Hatipoğlu, 1982: 31-32).

Beserek, kısaltma gruplarını, “isim grupları” olarak incelemiş, bu grubun, yalın hâldeki bir isimle veya çekim eki almış bir isimle başka bir ismin, bir sıfatın, bir fiilin birlikte kullanılmasıyla oluşturulan gruplar olduğunu, çekim ekinin ilk kelime

bulunduğunu ifade etmiştir. Beserek, kısaltma gruplarını, “Yalın hâldeki isimlerle, -i hâldeki isimlerle, -e hâldeki isimlerle, -de hâldeki isimlerle, -den hâldeki isimlerle” şeklinde incelemiştir (Beserek, 1991: 29).

Eker, kısaltma gruplarının ilgi, yaklaşma, bulunma ya da uzaklaşma durum eklerinden birini alan sözcük ile başka bir sözcüğün birleşerek klişeleşmesiyle ortaya çıktığını belirtir. İlgi grubunun, tamlanan eki düşen belirtili isim tamlamasına; yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma gruplarının ise eylem öbeğine benzediğini ifade eder. Eker, kısaltma grubunu, “İlgi grubu, belirtme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, dayanma (isnat) grubu” şeklinde inceler (Eker, 2011: 434).

Banguoğlu, kısaltma gruplarına, “isim öbekleri” alt başlığında yer vermiştir. Banguoğlu, isim öbeklerinin, isim görevinde çekim öbeklerinden kime, kimde, kimden hâllerinde, adlardan sonra gelen sıfatlarla oluşturulduğunu belirtmiştir (Banguoğlu, 2011: 506).

Delice, kısaltma grupları yerine “kısaltma öbekleri” terimini kullanmış, bu grubu, “Ayrılma öbeği, belirtme öbeği, ilgi öbeği, isnat öbeği, kalma öbeği, yönelme öbeği” şeklinde tasnif etmiştir (Delice, 2016: 40-42).

Karaağaç, kısaltma öbeklerini, “Söz öbekleri ve cümlelerden yıpranma ve eksiltme yoluyla ortaya çıkan öbeklerdir. Kısaltma öbekleri, herhangi bir söz öbeği veya cümle yapısının kısaltılması ve daha sonra da bu yapının örneksenmesi ile yaygınlaşmış, böylece de diğer öbek ve cümlelerin yanı başında birer ayrı yapı hâline gelmişlerdir” şeklinde tanımlamaktadır. Karaağaç, kısaltma gruplarını, “1. Isnat öbeği (iyelikli isnat öbeği- iyeliksiz isnat öbeği), 2. Hâl veya edat öbekleri (yalın hâl öbeği, ilgi hâli öbeği, yapma hâli öbeği, yaklaşma hâli öbeği, bulunma hâli öbeği, uzaklaşma hâli öbeği, vasıta hâli öbeği, eşitlik hâli öbeği, benzerlik hâli öbeği, karşılaştırma hâli öbeği, sebep hâli öbeği, sınırlandırma hâli öbeği), 3. Ünlem öbeği” biçiminde incelemektedir (Karaağaç, 2017: 175-186).

Korkmaz, kısaltma gruplarını, “Ad-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil gibi kelime gruplarından kısaltmış ya da cümlelerin aşınma, kısalma ve kalıplaşması ile oluşmuş bulunan kelime grupları” şeklinde açıklar (Korkmaz, 2019: 177).

Demir, kısaltma grupları için, “kısaltma öbekleri” terimini kullanmıştır. Demir, kısaltma gruplarının genellikle isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil öbeklerinin kısalıp kalıplaşması sonucunda oluştuğunu, iki isimden meydana geldiğini ve vurgunun ikinci unsur üzerinde olduğunu ifade etmiştir (Demir, 2019: 41).

Karahan, kısaltma gruplarını, “Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır” biçiminde tanımlayıp, bu grupların genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltmış olduğunu ve bunların bir kısmının kalıplaşmış olduğunu belirtir (Karahan, 2020: 79).

Özkan, Toker ve Aşcı, kısaltma gruplarını, “İsnat grubu, yükleme grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu, eşitlik grubu, ilgi grubu ve kısaltmış (klişeleşmiş) yapılar” şeklinde dokuz alt başlıkta ele almışlardır. Kısaltma gruplarının, genellikle isim-fiil sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltmış olduklarını ve bunların bir kısmının kalıplaştığını ifade etmişlerdir (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 95).

Özkan ve Sevinçli, kısaltma grubunu, “İyelik veya hâl eki almış bir isimle başka bir ismin oluşturduğu kelime grubudur” biçiminde tanımlamıştır. Bu grupların, bazı kelime grupları ile cümlelerin kısaltması veya kalıplaşması neticesinde ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu grupların, cümlede sıfat ve zarf olarak kullanıldıklarını, ayrı yazıldıklarını belirtmişlerdir. Kısaltma gruplarını, “Yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, isnat grubu, yükleme grubu (belirtme grubu), vasıta grubu, ilgi grubu, eşitlik grubu, kısaltma (isim) gruplarının tersi görünüşünde olan kelime grupları” olmak üzere dokuz başlıkta incelemiştir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 107-113).

Bu çalışmada, kısaltma grupları, kendi içerisinde yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, isnat grubu, yükleme grubu, vasıta grubu, ilgi grubu, eşitlik grubu olmak üzere sekiz alt başlığa ayrılmıştır.

Eserden kısaltma grubuna örnekler:

2.15.1. Yönelme Grupları

Birinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grubu, yönelme grubudur (Karahan, 2020: 81).

“Soylularla halk ilintisinin hangi **yasalara bağlı** olduğunu Belçikalı, memleketinden biliyordu.” (s.11)

“Ödüm koptu, **çalgiya çengiye meraklı** bir yeni zengin alır diye...” (s.61)

““Hırsız açmış, yoksa ne haddine!” diyorsa da imamın o zamandan beri bilhassa **külhanbeyliğe hevesli** delikanlılar arasında namı yürümüşü.” (s.95)

“Aylardan beri ilk defa, yüreğini aralık aralık yoklayan, en keyifli sıralarında birden kavrayıp tedirgin eden işe yaramazlık duygusundan kurtulmuş, kendisini **kendisine karşı** yücelten onurlu bir görev sahibi olmanın rahatlığını duymuştu.” (s.138)

“Birinci sayfanın yarısını kaplayan **karikatüre yakın** resim, günün politikasıyla ilgiliydi.” (s.139)

“O gün içlerinde **insana benzer** bir o direktör vardı.” (s.243)

“Şeytan adası hakkında bir sürü kitap okumuş, gezilerinden birinde, bu **adaya benzeyen** toprakları görmüşü.” (s.284)

“Bu efendide **hırsıza benzer** surat var mı?” (s.300)

“O gün içlerinde **insana benzer** bir o direktör vardı.” (s.243)

“Birdenbire... “Hiyy!” diye **ıslığa benzeyen** bir ses çıkararak sıçrayıp dirseklerine dayandı.” (s.318)

2.15.2. Bulunma Grupları

Birinci unsuru bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grubu, bulunma grubudur (Karahan, 2020: 82).

“Meydan okur gibi görmeden bakan çelik mavisi gözlerinden **arada bir**, nerede bulunduklarını, buraya nasıl geldiklerini araştıran kısıtılmış hayvan ürkekliği geçiyordu.” (s.48)

“Çoktan... Duvarların yıkıklarını ördürüyor bir yandan, bir yandan da **elinde balta**, kazma kürek, çalıyı çırpıyı söküp ağaçları buduyor...” (s.67)

“**Beşte dört** boş...” (s.70)

“Ölümle **beşte bir** alay...” (s.70)

“**Sırtında erkek gömleği, boynunda kravat** vardı.” (s.76)

2.15.3. Uzaklaşma Grupları

Birinci unsuru uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma grubu, uzaklaşma grubudur (Karahan, 2020: 82).

“Bu kararda Kâmil Bey’in **babadan kalma** ünlü zenginliğinin yeri, ancak kişiliğinin verdiği güven duygusu kadardı.” (s.10)

“İngiliz hep öyle **kendinden emin**, karşılık beklemeden konuşuyordu.” (s.39)

“Ceneviz **zamanından kalma** kitaplar...” (s.110)

“Zekâları **kıldan ince, kılıçtan keskin...** Neden?” (s.200)

“Bu duyguya kapılınca **dedelerinden kalma** kâğıtları karıştırmaktan vazgeçti.” (s.104)

“Sade **kemikten ibaret** ince parmağını Kâmil Bey’e uzattı.” (s.283)

2.15.4. İsnat Grupları

Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grubudur (Karahan, 2020: 80).

“Berî bak oğlum, sen **kulağı delik, gözü açık** takımındansın, de bakalım, ceremesi neymiş bu Amerika su kömüşünün?” (s.17)

“Bilekleri, **boynu kalın**, buna karşılık sesi inceydi.” (s.131)

“**Ayakları çıplak, sırtları çıplak** bazısında av tüfekleri var.” (s.344)

“**Dini bütün**, sakın, padişahımıza bağlı bir zattı.” (s.395)

“Mübarek İstanbul! Nasıl da **kulağı delik** memlekettir.” (s.413)

“Ramiz Efendi, **yüzü sapsarı**, oğlunun omzuna tutunmuştu.” (s.414)

2.15.5. Yükleme Grupları

Birinci unsuru yükleme hâli eki taşıyan kısaltma grubu, yükleme grubudur (Karahan, 2020: 81).

“Son zamanlarda polis **kendilerini satan** 113 küçük kız çocuğunu yangın yerlerinden toplamıştı.” (s.27)

“**Yatağı örten** battaniyeyi açtı.” (s.322)

“Kuvayı Milliyeciler öylesine **gözleri kin bürümüş** adamlar ki, her şeyin kaybolduğunu anladıkları anda Bolşevik olacaklar.” (s.343)

2.15.6. Vasıta Grupları

Birinci unsuru vasıta hâli eki taşıyan kısaltma grubu, vasıta grubudur (Karahan, 2020: 83).

“Bütün gayretlere rağmen dört sahifelik mini mini gazete **dizgi yanlışlarıyla dolu** çıkıyordu.” (s.161)

“Caddeden, **silahlı askerlerle dolu** bir İngiliz kamyonu, kaldırımdan harmaniyelerini cakalı cakalı taşıyan iki İtalyan karabinyeri geçiyordu.” (s.122)

“Sağdaki duvar baştanbaşa **çinilerle kaplı**.” (s.190)

“Nedime denilen kadının Ararat vapuru işiyle hiçbir ilintisi olmadığını, **belgelerle dolu** sandığı Nedime’den alamadığını, Nedime’nin ve kendisinin dün Ada’ya hiçbir suretle gitmediğini, Ararat vapuru işinde...” (s.287)

2.15.7. İlgi Grupları

İlgi grubu, ilgi eki almış bir isimle başka bir ismin oluşturduğu kelime grubudur. Kısalmaya uğramış bir isim tamlaması yapısındadır. Belirtili isim tamlamasının tamlanan kısmındaki iyelik eki yıpranmaya uğrayarak düşmüştür (Özkan ve Sevinçli, 2021: 112).

“**Bizim millet**, uzun süre bu yüzden mi alışverişi hoş gördü acaba?” (s.152)

“Egzotizmi zerre kadar aramadım ama, **bizim memleket** için çarşaf, öyle bir çırpıda halledilecek şey değil!” (s.156)

“Yahut da **bizim millet** acıya alışmış.” (s.226)

“M.M. grubu da bu işe ayırdığı arkadaşları **bizim ardiyeye** birer ikişer gönderdi.” (s.232)

“**Bizim manav** da bunu böyle söylüyor.” (s.269)

“**Bizim oğlandan** bilirim.” (s.409)

“ ‘Yakalanırsak beni tutuklayamazlar. Ben de seni önce Allah, sonra **bizim hükümet** sayesinde ipten alırım!’ dedi.” (s.430)

2.15.8. Eşitlik Grupları

Birinci unsuru eşitlik hâli eki taşıyan kısaltma grubu, eşitlik grubudur (Karahan, 2020: 83).

“Musul petrollerinde **oldukça önemli** hisseniz olduğunu biliyorum.” (s.44)

“Suçlu muyum ki? Olay yerinden **binlerce kilometre** uzakta bulunurken...” (s.46)

“Kâmil Bey **binlerce lira** bekliyordu.” (s.64)

“Gâvurlar **binlerce sahifede** bir tek yanlış yapmıyorlar. Buna ne dersiniz?” (s.162)

“Bu düşüncede çok yorgun bir işçinin taşımak zorunda olduğu **yüzlerce tonluk** bir taş yığını karşısında duyduğu yılgınlık vardı.” (s.323)

3. CÜMLENİN ÖGELERİ

3.1. YÜKLEM

Ergin, yüklem için “predikat” terimini kullanmış, yüklemen, cümlenin esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru olduğunu, cümlenin direği olduğunu, diğer unsurların fiili destekleyip tamamladığını ifade etmiştir (Ergin, 1983: 398).

Gencan, yüklemi, “Tümcede iş, oluş ya da kılış anlamı bulunduran eyleme, eylemsiye ve eylem görevli sözcüklere, yüklem deriz” şeklinde tanımlar (Gencan, 1982: 54).

Topaloğlu, yüklemi, “Cümlelerin ifade ettiği hüküm, düşünce ve duyguyu içeren, fiil veya isim soylu bir kelime olabilen, cümlelerin bütün öğelerinin bağlı olduğu temel öge” şeklinde açıklar (Topaloğlu, 1989: 163).

Beserek, yüklemi, “Cümle içindeki bütün cümle unsurlarını, haber verme veya dilek ifadesi bakımından üzerine yüklenen unsurdur. Çekimli bir fiilden veya yardımcı fiil ile çekime girmiş isim soylu bir kelimedenden meydana gelir” şeklinde tanımlamaktadır (Beserek, 1991: 45).

Korkmaz, yüklem, “Cümledeki hareket, olay, iş ve yargı bildiren, fiil çekimine girmiş kelimeler” olduğunu söylemiştir (Korkmaz, 1992: 174).

Eker, yüklem, tümce içinde kip ve kişi ekleri alan, çekimlenmiş eylemler olduğunu belirtmektedir. Kişileri ve kipleri belirtebilen yüklem, tek başına bir tümce oluşturabilecek yeterlikte olduğunu ifade etmektedir. Tek bir yüklem içinde yargı, zaman, kişi öğelerinin bulunduğunu söylemektedir (Eker, 2011: 413).

Banguoğlu, yüklem, “Cümlelerin düğümlendiği kelimeler olduğunu” belirtir (Banguoğlu, 2011: 524-525).

Delice, cümlelerin tek temel ögesinin yüklem olduğunu, cümledeki diğer öğelerin belirleyicisinin de yüklem olduğunu belirtmiştir. Cümlelerin yöneticisi olan yüklem isim ve fiil cümlelerine göre farklı adlandırıldığını ifade etmiştir. Fiil cümlesinin yüklemi için “sav, predikat, yüklettik, söylem”, isim cümlesinin yüklemi için “yüklem ismi, haber, predikat ismi, bildirici ismi” terimlerini kullanmıştır (Delice, 2016: 134).

Karaağaç, yüklemi, “Nitelendirilmiş eylem adına yüklem denir, cümlede yargı bildiren çekimli öge, yüklemdir. Yüklem cümlelerin temel ögesidir; çünkü cümle yüklem için kurulur. Yüklem cümlelerin var oluş kaynağıdır, varlık nedenidir” şeklinde açıklar. Karaağaç, yüklem, bütün dillerde iki türlü olduğunu, bunların fiil cümlesi yüklemi, isim cümlesi yüklemi olduğunu ifade eder (Karaağaç, 2017: 224).

Demir, yüklem, “Cümledeki diğer öğelerin bağlı olup düğümlendiği, isteği, yargıyı, duyguyu veya düşünceyi bildiren, üzerinde taşıyan öge” olduğunu belirtmiştir (Demir, 2019: 47).

Karahan, yüklemi, “Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öge, yüklemidir. Kılış, oluş ve durum yüklem tarafından karşılanır. Yüklem, cümlenin ana ögesidir. Diğer ögeler, yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlamak üzere cümlede yer alır. Yüklem, ekle veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir. Yüklem, genellikle cümlenin sonunda bulunur. Ancak bir anlamı öne çıkarma, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi vb. sebepler, diğer ögelerin olduğu gibi yüklem de yerini değiştirebilmektedir. Bir cümlede yüklem tektir. Biz söz dizisi içindeki yüklem sayısı, cümle sayısını gösterir” şeklinde açıklamaktadır (Karahan, 2020: 14).

Üstünoğlu, bu cümle ögesi için “Yüklem; kurucu öge, yönetici, asıl unsur kimliğiyle çizdiği sınırların içinde kalacak ögelerin sayısını ve niteliklerini kapasitesi doğrultusunda bağdaşıklık ve tutarlık ilkeleriyle ötüşecek biçimde belirler; ona hizmet etmek üzere etrafında kümelenerek kodlanan ögeleri yönlendirir” şeklinde açıklama yapmaktadır (Üstünoğlu, 2020: 84).

Özkan, Toker ve Aşcı, yüklemi, “Cümlede işi, hareketi, oluşu, hadiseyi ve yargıyı bildiren, çekimli bir fiil veya ek fiilin bağlandığı bir isimden meydana gelen ögeye yüklem denir. Yüklem, cümlenin en temel ögesidir. Cümledeki yargı yüklemle sağlanır. Diğer ögeler yüklem anlamını tamamlarlar” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 17).

Özkan ve Sevinçli, yüklemi, “Fiil cümlelerinde yapılan, kılınan; isim cümlelerinde oluş bildiren öge yüklemidir, cümlenin temel ögelerindendir. Yüklem, fiil cümlelerinde bildirme veya tasarlama kipinde çekimli bir fiil; isim cümlelerinde ek-fiilin bağlandığı isimdir. Yüklemine göre cümle, isim ya da fiil cümlesidir” şeklinde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 119).

3.1.1. Fiilden Yüklem

Özkan ve Sevinçli, fiilden yüklemi, “Fiil cümlelerinde yüklem, çekimli bir fiildir. Yüklemi fiil olan cümlelerde bütün ögeler (özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı) bulunabilir” biçiminde açıklamaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 119).

Esir Şehrin İnsanları romanında kullanılan cümlelere bakıldığında yüklem genel olarak fiildir.

“Taceddin Paşa’yı birtakım adamlar, bir gece sabaha karşı konağa **ölü getirdiler.**” (s.9)

“Süvari, Bolşeviklerin neden barışa yanaşmadıklarını gazetede **okumuştı.**” (s.13)

“Bu mühürlü zarfın içindeki defterle mektup, ölümünden sonra, Çanakkale İstihkâmları Komutanı Albay Sayın Şevket Bey’e **verilecektir.**” (s.23)

“Lütfen söyler misiniz, nedir bizim işlediğimiz bu korkunç suç ki **bağışlanmaz?**” (s.26)

“Kâmil Bey neredeyse dağılacak gibi her yanından ayrı gıcırtilar gelen paraşolla Üsküdar’dan Bağlarbaşı’na **çıkıyordu.**” (s.55)

“Batı dilini ana dili gibi bilen Fuat Mahir, nasıl bir kıyametten geçerek bu kadar **değişmişti.**” (s.59)

“Esir İstanbul’u tekrar işgal eden İngilizler Eskişehir’le Afyonkarahisar’ındaki askerlerini **geri çekmişlerdi.**” (s.82)

“Anadolu’dan –Cemil Usta’nın aracılığıyla- kötü haberler **geliyordu.**” (s.89)

“Gün doğmadan neler **doğar!**” (s.143)

“Sen ‘Mustafa Kemal’ ismini hiç **duydun mu?**” (s.197)

“Çok **dua ettim** çeşme yaptıranlara ben o gün...” (s.201)

“Yumruğunu umutsuz umutsuz dizlerine **vuruyordu.**” (s.229)

“Orduda yedek subaydı, yaralandı, **esir düştü.**” (s.280)

“Kâmil Bey, omuzları üzerinden başını alıp götürmüşler gibi bir zaman hiçbir şey **düşünmedi.**” (s.330)

“Kâmil Bey, gardiyan askerin son sözü üzerine fena hâlde **şaşırmıştı.**” (s.379)

“Birinci İnönü’den, Çerkez Ethem’den sonra birkaç ay içinde neler **yapabildiler?**” (s.403)

“Kâmil Bey, kulakları uğuldayarak arkalarından **yürüdü.**” (s.434)

3.1.2. İsimden Yükleme

Özkan ve Sevinçli, isimden yükleme, “İsim cümlelerinde yükleme, ek-fiil almış, bir isimdir. Yükleme isim olan cümlelerde nesne, nadir olarak; diğer ögeler bütünüyle yer alabilir” biçiminde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 120).

“Kamil Bey, **Abdülhamit’in en zengin vezirlerinden selim Paşa’nın tek çocuğuydu.**” (s.2)

“Karısı **dört aylık gebeydi.**” (s.3)

“Nermin’in bütün silahlara karşı meydan okuyan kişisel gücünün bir tek yufka noktası **vardı.**” (s.9)

“Gemi süvarisi, Bolşevikler yüzünden çok **dertliydi.**” (s.13)

“Baş ağrısı bahanesiyle yemekten sonra hemen odasına çıkmaya **kararlıydı.**” (s.37)

“Benimkisi düpedüz **kaçaklıktır.**” (s.59)

“Kaybettiğim zaman **tam bu yaşıyadı.**” (s.74)

“**Balmumundan yapılmış mankenlerden farksız.**” (s.74)

“Sırtında rengi solmuş bir eski entari, ayaklarında topukları aşınmış pabuçlar **vardı.**” (s.75)

“Tarih 16 Mart 1920, **günlerden salıydı.**” (s.81)

“İhsan’ın eli **sıcaktı, kuvvetliydi.**” (s.127)

“Ateş yakmaya aylar vardı ama sac sobanın görünüşü **rezaletti.**” (s.153)

“Muharebede düşman **karşıdadır.**” (s.212)

“Sevinci taşımak, acıyı taşımaktan daha **zor...**” (s.226)

“Mutlaka bir çare bulmak **lazımdı.** Size karşı buna **mecburduk.**” (s.251)

“Şimdi, Nermin’in boş bıraktığı yerde yüzlerce, binlerce hatta yüz binlerce annecikler, aslan yürekli hemşireler **vardı.**” (s.274)

“Saçları, **kumral kalpağının rengindeydi.**” (s.339)

“Alay komutanlığı şurada dursun, yazıcıya inanmak gerekirse asıl teklif edilen görev alay komutanlığından da **büyüktü.**” (s.354)

“Bu arkadaş seferberliğin başından beri bütün cephelerde dövüşmüş, **yuvarlak hesap on dört yara almış bir sahici kahramandır.**” (s.417)

3.2. Özne

Gramer kitaplarında tespit edilen özne çeşitleri “gerçek özne, gerçekte kimse, gramerce özne, sözde özne, mantıkça özne, güçte kimse, mantıkça kimse, görünmez özne, görünür özne, örtülü özne, dolaylı özne, belirsiz özne, gizli özne, açık özne, ortak özne, açıklamalı özne, açıklayıcıdan özne, yinelenmiş özne, pekiştirilmiş özne, pekiştirmeli özne, kalıplaşmış özne, bağlaçlı özne, seslenmeli özne, kayan özne, bildirme koşacıyla özne, dönük kimse, karşılıklı kimse, ortaklaşa kimse, ettiren kimse, olduran kimse, yapıcı özne, etkileyici özne, etkisiz özne, etkilenen özne, imeceli özne, yaptırıcı özne, aracılı özne, baskıcı özne, zorlayıcı özne, olucu özne, anlatımsal özne” şeklindedir (Ertürksoy, 2005: 17).

Gerçek özne, “Yüklemi isim soylu veya etken çatılı fiil olan cümlelerdeki özne olarak tanımlanır” (Şimşek, 1987: 78, Hatipoğlu, 1982: 116, Bozkurt, 1995: 253).

Sözde özne, “Edilgen çatıya sahip fiillerin yüklem olduğu cümlelerde, aslında işten etkilenen öge olan nesne, özne olarak kabul edilir. Çünkü bu tür cümlelerde işin kim tarafından yapıldığı, gerçekleştirildiği açıkça belli değildir. Bu yüzden öznenin yerini tutan nesneye sözde özne denir” biçiminde açıklanmıştır (Şimşek, 1987: 80, Hatipoğlu, 1982: 117, Bozkurt, 1995: 253). Ahmet Topaloğlu bu özne çeşidi için “gramerce özne” terimini kullanmıştır (Topaloğlu, 1989: 80).

“Sözde özneye sahip cümlelerde işi yapan, bir başka öge sayesinde cümlede belirtilir. İşin kim tarafından yapıldığını, “tarafından, yüzünden, etkisiyle, nedeniyle, dolayısıyla, vasıtasıyla” gibi kelimeler veya +CE eki sayesinde veren bu öge, örtülü özne olarak tanımlanır” (Şimşek, 1987: 79, Hatipoğlu, 1982: 117).

Belirsiz özne, “Bir takım kalıplaşmış ifadelerde, öznenin belirtilmesinin gerekli olmadığı cümlelerde kullanılan öznedir” şeklinde açıklanmıştır (Şimşek, 1987: 84, Hatipoğlu, 1982: 118).

Mantıkça özne, “Geçişsiz edilgen yüklemelerin bulunduğu cümlelerde gerçek özne de sözde özne de bulunmaz. Ancak mantık yoluyla bulunabilen özne vardır, buna da mantıkça özne adı verilir” şeklinde açıklanmıştır (Şimşek, 1987: 80, Kahraman, 1996: 180).

Açık özne, “Cümlede gerçek ya da sözde özne niteliğinde bulunan kelime veya kelime grupları açık olarak cümlede yer alabilirler. Açık olarak kullanılan bu öznelere açık özne denir” biçiminde tanımlanmıştır (Şimşek, 1987: 81).

Gizli özne, “Yüklemdeki şahıs ekinden yola çıkılarak tespit edilen öznedir” diye ifade edilir (Şimşek, 1987: 81).

Ortak özne, “Bağlı cümlelerde veya bağımlı sıralı cümlelerde yüklemelerin ortak yaparı veya olanı olarak yer alan öznelere denir” şeklinde açıklanır (Şimşek, 1987: 82, Hatipoğlu, 1982: 118, Bozkurt, 1995: 264).

Açıklayıcı özne, “Cümlede özne, vurgulama amacıyla açıklayıcı kelime veya kelime grubuyla birlikte verilir. Bu açıklayıcı nitelikte olan kelime veya kelime grubuna açıklayıcı özne adı verilir. Açıklayıcı nitelikteki bu özneler asıl öznenin sonra gelir; ancak ayrı bir özne gibi gösterilmezler” diye tanımlanmaktadır (Şimşek, 1987: 83, Hatipoğlu, 1982: 119).

Pekiştirilmiş özne, “Bazen özlük zamiriyle veya birtakım bağlaçlarla pekiştirilen özne çeşidine denir” biçiminde ifade edilmiştir (Şimşek, 1987: 83, Hatipoğlu, 1982: 118, Korkmaz, 2003: 174).

Seslenmeli özne, “Cümlede yüklemden yola çıkılarak tespit edilen öznenin başka, bir takım seslenmeler ve hitapların özne olarak kabul edilmesi durumunda oluşan öznedir” şeklinde açıklanır (Hatipoğlu, 1982: 119).

Dönük kimse, “Dönüşlü çatıya sahip bir fiilin yüklem olması durumunda, bu fiil bir gerçek kimse olmakla birlikte üzerinde ikinci bir işleyiş taşıdığı için bu özne çeşidi dönük kimse olarak adlandırılmıştır” şeklinde ele alınmıştır (Banguoğlu, 2011: 544).

Karşılıklı kimseler adlı özne türü “İşteş çatılı fiillerden birlikte yapılması gerekenler yüklem olduğunda, karşılıklı kimseler ile gerçekleştirilirler. Zorunlu olarak iki tarafın bulunduğu bu kimseler, gerçek kimse olmakla birlikte ikinci bir işleyiş taşırlar. Etkilerini birbirleri üzerinde gösterirler” şeklinde izah edilmektedir Banguoğlu, 2011: 544).

Ortaklaşa kimse, “İşteş çatılı fiillerden birlikte yapılması gerekenler yüklem olduğunda, ortaklaşa kimselerle gerçekleştirilirler, bu özne çeşidine ortaklaşa kimse adı verilir” şeklinde açıklanmıştır (Banguoğlu, 2011: 545).

Bağlaçlı özne, “Bağlaçların özneleri birbirine bağladığı özne çeşididir” şeklinde tanımlanır (Hatipoğlu, 1982: 119).

Hatipoğlu, kayan öznenin, sıralı veya bağlı cümlelerde kendini gösterdiğini, art arda sıralanmış cümlelerin bir veya birkaçından sonra kullanılan herhangi bir işaret zamirinin, bu cümlelerin yerini tutacak şekilde, sonraki cümlede özne olarak kullanılabileceğini ifade etmiştir. Hatipoğlu, kullanılan bu zaminin neyin yerini tuttuğunu tam olarak belirgin görmediği için buna kayan özne demiştir (Hatipoğlu, 1982: 119). Hatipoğlu, bildirme koşacıyla özneyi, “ ‘+Dİr’ ekini alan çoğu kez ‘bir’ sözcüğü ile kalıplaşan bazı yüklemeler, kendileri bir cümle niteliği gösterdikleri hâlde, bir başka cümle içinde özne görevini üstlenirler, burada kullanılan özne çeşidine bildirme koşacıyla özne adı verilir” şeklinde açıklamıştır (Hatipoğlu, 1982: 120).

Yukarıda verilen açıklamalar cümle çeşitleri üzerinedir. Araştırmacıların özne ögesi tanımlarına aşağıda yer verilmiştir.

Ergin, öznenin, fiile en yakın ikinci unsur olduğunu, daima yalın hâlde olup fiile eksiz bağlandığını dile getirmiştir (Ergin, 1983: 399).

Gencan, özneyi, “Yükleme göre yapan ya da olan sözcüklerdir. Özneler, isim, adlaşmış sıfat ya da adıldan oluşur” şeklinde tanımlamaktadır (Gencan, 1982: 54).

Topaloğlu, özneyi, “Cümlede yüklemnin belirttiği işi yapan veya bir oluşa konu olan öge” şeklinde açıklar (Topaloğlu, 1989: 121).

Ahmet Beserek, özneyi, “Yükleme tesir eden güçtür. Bu; bir şahıs, bir nesne, bir kavram olabilir. Özne ve yüklemnin anlamı ve vazifesi birbirlerine nispet edildikleri

zaman açıklığa kavuşur. Öznenin en önemli özelliği cümleye yalın hâlde katılmasıdır. Bir cümlemin öznesini bulmak için yüklemın çatı köküne –en, -an, sıfat fiil ekini etkileyerek “kim” veya “ne” soruları sorulur. Bu soruların tam karşılığı olan kelime veya kelime grupları özneyi teşkil eder” şeklinde açıklamıştır (Beserek, 1991: 45).

Eker, özne için “Tümce içinde eylemin gösterdiği oluş ya da kılış ile doğrudan ilgilidir ve bu oluş ya da kılışın gerçekleşmesini sağlayan kişidir” şeklinde tanımlama yapar (Eker, 2011: 414).

Banguoğlu, özne terimi yerine “kimse” terimini kullanmış, kimsenin, cümledeki olanı, kılanı temsil ettiğini ifade etmiştir (Banguoğlu, 2011: 525-526).

Delice, öznenin, “Yüklemi kılış fiilinden oluşan cümlelerde eylemi gerçekleştiren, yüklemi oluş fiilinden meydana gelen cümlelerde olan veya gerçekleşen, yüklemi ek-fiilli isim unsuru olan cümlelerde bildirilen ve yüklemi ettirgen kılış fiili cümlelerde eylemi yaptıran isim unsuru” olduğunu ifade etmiştir. Delice, tasnifinde “dolaylı özne, pekiştirmeli özne, gizli özne ve yapan özne” olmak üzere dört değişik yapıda öznenen bahsetmiştir (Delice, 2016: 138-139).

Karaağaç, özneyi, “Cümlede bir var oluşu veya bir yapma ve olmayı gerçekleştiren öge, öznedir. Özne, yüklemın gösterdiği bildirmeyi veya yapmayı gerçekleştiren; yani bir değişimi yaşayan varlıktır” şeklinde tanımlamaktadır (Karaağaç, 2017: 228).

Demir, öznelerin “Yüklemın işaret ettiği, yargıyı, duyguyu veya düşünceyi gerçekleştiren kişi, nesne veya kavram olduğunu” ifade eder (Demir 2019: 47).

Özkan, Toker ve Aşçı, özneyi, “Cümlemin yüklemden sonra ikinci temel ögesidir. Cümlede yüklemın belirttiği işi yapan veya bir oluşa konu olan ögeye özne denir” biçiminde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 20).

Karahan, özneyi, “Cümlede yapanı veya olanı karşılayan öge, öznedir. Özne, yüklemın gösterdiği kılışı, oluşu ve durumu üzerine alır. Özne; yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiili cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde “olan”ı, diğer cümlelerde “yapan”ı karşılayan ögedir” biçiminde açıklamıştır (Karahan, 2020: 18).

Özkan ve Sevinçli, özneyi, “Cümlede yüklemden sonra gelen en önemli ögedir. Özne, yüklem bildirdiği anlamı tamamlayan, başka bir ifadeyle cümlede bildirilen hükmün meydana gelmesini sağlayan ögedir. Öznenin en önemli niteliği, genellikle yalın hâlde bulunmasıdır. Özne, isim hâl ekleri almaz; ancak iyelik ve çokluk eklerini alabilir. Cümle içerisinde özneyi bulmak için yükleme, kim/kimler ve ne/neler sorularından biri sorulur. Bu sorulara cevap olan kelime veya kelime grubu, öznedir. Yükleme isim ve oluş bildiren fiil cümlelerinde özne, “olan”; diğer fiil cümlelerinde “yapan”dır” şeklinde tanımlamaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 126-127).

Yüklem bildirdiği işi, hareketi yapan ya da oluş içinde bulunan, cümledeki ikinci önemli unsur olan özne, çalışmada “gerçek özne, sözde özne, gizli özne, açıklamalı özne ve pekiştirmeli özne” olmak üzere beş başlıkta ele alınmıştır.

3.2.1. Gerçek Özne

Gerçek özne, “Yüklem isim soylu veya etken çatılı fiil olan cümlelerdeki özne çeşididir” şeklinde açıklanmıştır (Şimşek, 1987: 78, Hatipoğlu, 1982: 116, Bozkurt, 1995: 253). Gerçek özne, *Esir Şehrin İnsanları* romanında, en çok kullanılan özne çeşididir.

“**Kâmil Bey**, Abdülhamit’in en zengin vezirlerinden Selim Paşa’nın tek çocuğuydu.” (s.2)

“**Gemi süvarisi**, Bolşevikler yüzünden çok dertliydi.” (s.13)

“**Amerikan mandası**, Madrid elçisi için, -hele Yunanlılar İzmir’e çıktıktan sonra- biricik kurtuluş umudu olmuştu.” (s.17)

“**Bu mühürlü zarfın içindeki defterle mektup**, ölümünden sonra, Çanakkale İstihkâmları Komutanı Albay Sayın Şevket Bey’ verilecektir.” (s.23)

“**Fuat Bey** kızın söylediği yabancı türküyü bir zaman gözleri yarı kapalı dinledi.” (s.77)

“**Halanım**, İttihatçı düşmanlarının ağzıyla, sanki İstanbul’u Kuvayı Milliyeciler işgal etmişler gibi Anadolu’ya ateş püskürmekteydi.” (s.82)

“İhsan’ın karısı Nedime Hanım’ı merak ediyor, yenik Osmanlı İmparatorluğu’nun işgal altındaki başşehirinde gazetecilik yapan bu Türk kadını gözünün önüne getirmeye çalışıyordu.” (s.144)

“Ebuzer Ağa, burada biraz duraklıyordu.” (s.164)

“Gözlerim yaşardı sevinçten...” (s.233)

“Çerkez kadını, dadı değil, yeşil gözlü çetrefil dilli bir annecikti.” (s.273)

“Soba, keyifli çatırtılarla hamarat hamarat yanıyordu.” (s.288)

“Binbaşı Burhanettin Bey, elbisesini en pahalı İngiliz kumaşından, çok usta bir terziye yaptırmıştı.” (s.339)

“Nermin hepsinden fazla şaşırmıştı.” (s.368)

“Teğmen Şerif Efendi, çizmelerini ve ceketini çıkardığı için, sıska bacakları, biraz kamburca sırtıyla raşitik çocuklara benziyordu.” (s.384)

“Savcı, suçu meydana olan Kâmil Bey’in uyar maddeyle cezalandırılmasını isteyip oturdu.” (s.432)

3.2.2. Sözde Özne

Sözde özne, “Yüklemin bildirdiği işi, hareketi, oluşu yapmadığı hâlde yapıyormuş gibi görünen özneye “sözde özne” denir. Edilgen çatı ile kurulan bu tür cümlelerin belirtisiz nesnesi durumundaki kelime veya kelime grubu o cümlelerin sözde öznesi olur” biçiminde tanımlanmıştır (Gül, 2007: 105).

“Gündelikler iki aylık olarak verilsin.” (s.30)

“Ertesi gün, işgal sırasında **beş Türk askerinin öldüğü** anlaşıldı.” (s.82)

“8 Mart’ta sadrazam olan Salih paşa 25 gün sonra çekilmiş, Tevfik Paşa kabul etmediği için bu makama, dördüncü defa **Damat Ferit Paşa** getirilmişti.” (s.84)

“**Herifin leşi** caddeye serildi.” (s.134)

“Yağmurluğunu koyacak uygun bir yer ararken dışardan **Nedime Hanım’ın sesi** duyuldu.” (s.154)

“O kadar sımsıkı kucakladılar ki, **kahramanların soluğu** kesildi.” (s.174)

“Daha sonra **birkaç İspanyol katırcısıyla Fransız şilebindeki tayfalar** göründü.” (s.188)

“**İlk seyrettikleri portre** pastelle yapılmıştı.” (s.194)

“**Her biri** bir kıtaya savruldu.” (s.312)

3.2.3. Gizli Özne

Karahan, gizli özneyi, “Özne bazı cümlelerde, bir kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Cümlenin öznesi, yüklem taşıdığı şahıs ekinden anlaşılır. Şahıs ekinin işaret ettiği zamir, cümlenin öznesidir” diye tanımlamıştır (Şimşek, 1987: 81).

“**(Onlar)** Büyük varta Allah’ımıza şükür atlatılmıştır ve de Çarlık belası resmen savuşturulmuştur. (s.6)

“**(Siz)** Ne zaman ayrıldınızdı memleketinizden?” (s.12)

“**(Ben)** Kafama üşüşen karanlık düşünceler arasında bunaldım.” (s.23)

“**(O)** Küçük bir çocuğu avutur gibi sesini yumuşattı.” (s.41)

“**(O)** Bir zaman, karısına bunun müjdesini nasıl vermesi gerektiğini düşündü.” (s.138)

“**(O)** Karadayı idarehanesine gitmek için evden çıkarken çok heyecanlıydı.” (s.144)

“**(Onlar)** Sonra yavaş yavaş canlanıp hürriyet kahramanlarını kucakladılar.” (s.174)

“**(Siz)** Neredesiniz! Bizi hep merakta bırakırsınız...” (s.216)

“**(Onlar)** “Olmaz. Anadolu kadınları tarlada doğururlarmış da, ekin biçmeyi bırakmazlarmış...” (s.250)

“**(Sen)** Sözlerimi sakın yanlış anlama.” (s.270)

“**(Siz)** Memleketimizde okumuş insanların yüzdesini bilirsiniz.” (s.344)

“(Ben) Babanıza karşı duyduğum sevgi, saygı, ailenize karşı duyduğum acıma sebebiyle bu suçlunun siz olmamanızı istedim.” (s.398)

“(Biz) İnsanları hiç tanıımıyormuşuz.” (s.406)

“(Onlar) Enişte Bey’im Harbiye Nazırı paşa hazretleriyle görüşmüş, bir şeyler yapacaklarını söylemişler.” (s.409)

“(Ben) Mütarekeye inanmak istemedim.” (s.420)

3.2.4. Açıklamalı Özne

Karahan, açıklamalı özneyi, “Bazı cümlelerde öznelerden biri, diğerlerinin açıklayıcısıdır” şeklinde tanımlar (Karahan, 2020: 19). Açıklamalı özne, “Cümlede özne, vurgulama amacıyla açıklayıcı kelime veya kelime grubuyla birlikte verilir. Bu açıklayıcı nitelikte olan kelime veya kelime grubuna açıklayıcı özne adı verilir. Açıklayıcı nitelikteki bu özneler asıl öznenin sonra gelir; ama ayrı bir özne gibi gösterilmezler” biçiminde açıklanmıştır (Şimşek, 1987: 83, Hatipoğlu, 1982: 119).

“Elverir ki **bizler, yani siz, biz hepimiz**, tarihin yüklediği ödevleri duraklamadan yerine getirelim!” (s.41)

“Bunlardan bir kısmı –kocaları tarafından bırakıldıktan sonra nafaka istemeye gelenler- dertli, acılıydılar.” (s.108)

“Öteki kısım-**yani kocalarından boşanmaya gelenler-** büsbütün başkaydılar.” (s.108)

“O sabah bırakılanlardan birisi, **meşhur hırsız Fitol Nuri-esrar tutkunu bir herif-** ilk rastladığı açık kapıdan bir çift eski terlik aşırıldığı için yakalanıp tekrar geri gelmiş...” (s.124)

“Karadayı gazetesine, **Babîâli esnafı –yani yazarlar-** önceleri pek önem vermemişlerdi.” (s.198)

“**Masada oturan subay –dünkü değil-** gülümseyerek ayağa kalkmış, elini uzatmıştır.” (s.336)

“**Evlatların –yani kız çocukların-** babalarına karşı hiç mi ödevleri yoktur?” (s.373)

3.2.5. Pekiştirmeli Özne

Delice, pekiştirmeli özneyi, “Yüklemi çekimli fiillerden oluşan fiil cümlelerinde fiildeki şahıs kavramı özneyi temsil etmektedir. Bu tür şahıs eklerinden oluşan özneler ayrıca zamirlerle pekiştirilebilir. Çekimli fiillerin yüklem olduğu cümlelerde zamirler pekiştirmeli özne olarak değerlendirilebilirler” şeklinde açıklamıştır (Delice, 2016: 139).

“Beri bak oğlu, **sen** kulağı delik, gözü açık takımındasın, de bakalım, ceremesi neymiş bu Amerika su kömüşünün?” (s.17)

“**Siz** bana ‘Savaşta hiç torpillendiniz mi?’ diye sormuştunuz.” (s.19)

“**Kâmil Bey kendi** sesini yadırgayarak elinde olmadan yalvardı: “Alır mısınız üstünüze bu zahmeti Cemil Efendi?” ” (s.66)

“**Ben** çocuklarıma bakacak kadar zenginim... Boşanacağım!” (s.115)

“**Siz** susunuz... Başka?” (s.115)

“**Siz**, sahiden ihtilalci olmuşsunuz Ahmet!” (s.124)

“**Ben** doğrusu rahatsız etmeye korkmuştum!” (s.127)

“**Bizde** mürettip, okul kaçaklarından, gazete satıcılarından, bakkal çıraklarından yetişir... **Biz** mürettip milleti kocaman vezirleri öküz, zavallı öküzleri de vezir yaparız.” (s.162)

“**Sen** ‘Mustafa Kemal’ ismini hiç duydun mu?” (s.197)

“Ciddi elbette... **Ben** evimi, çocuğumu düşünmeyecek kadar budala değilim.” (s.269)

“**Siz** ‘ilaç’ diyorsunuz. **Biz** cephane olduğuna eminiz. İlaç bile gönderilse, eşkıya sürüsüne, padişah düşmanlarına yardım etmek suçtur.” (s.287)

“**Kâmil Bey kendisini**, Kurmay Binbaşı Burhanettin Bey’den sınırsız derecede güçlü buldu.” (s.344)

“**Nermin’in kendisinden** kat kat yüksek, korkunç derecede yabancı bir insan haline gelmesi akıl alır şey değildi.” (s.361)

“**Siz** olayların içyüzünü bilmiyorsunuz damat bey! Bir gebe kadınla iki serseri bütün dünyaya karşı gelemes.” (s.366)

“**Ben** büyük bir cinayet işlemiş değilim ki efendim!” (s.396)

“**Onlar**, düşmanın kazanmasını istiyorlar. **Biz**, **bizim** kazanmamızı...” (s.403)

“**Biz** fukara bir herifiz. Lakin terbiyemizi biliriz.” (s.430)

“**Ben** derin hocalardan işittim.” (s.433)

3.3. Nesne

Ergin, nesnenin, fiilin etkilediği unsuru karşılayan cümle unsuru olduğunu belirttikten sonra akuzatif (belirtme) eki alan nesnelerin belirli olduğunu, akuzatif (belirtme) eki almayan nesnenin belirsiz olduğunu ifade etmiştir (Ergin, 1983: 399).

Hatipoğlu, nesneyi, “Eylemin anlamını, çok yakından tamamlayan, etkileyen yalın veya belirtme durumunda bulunan tümlece nesne denir. Buna göre nesne yalın veya belirtme durumunda bulunarak iki türlü kullanılabilir” şeklinde açıklar (Hatipoğlu, 1972: 129).

Gencan, öznenin eyleminden doğrudan doğruya etkilenen sözcüklerin nesne olduğunu belirtir. Gencan, nesnelerin, -i durumunda (belirtili nesne) ve yalın durumda (belirtisiz nesne) olmak üzere iki durumda bulunduğunu ifade eder. Ayrıca tümcede nesneyi bulmak için özne ile yükleme neyi? ya da kimi? sorularının sorulması gerektiğini belirtir. Nesnelerin tümcede görevinin, yüklemeleri tamamlamak olduğunu, bu bakımdan da düz tümleç de dendiğini ifade eder (Gencan, 1979: 57-58).

Topaloğlu, nesneyi, “Geçişli fiilin zorunlu kıldığı, cümlede yükleminden doğrudan etkisinde kalan tümleç” şeklinde tanımlamaktadır. Nesnenin cümlede -ekli veya eksiz olarak daima yükleme hâlinde bulunduğunu ifade etmektedir (Topaloğlu, 1989: 109).

Beserek, nesneyi, belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere iki başlıkta ele almıştır. Beserek, öznenin etkilediği ve ismin belirtme durumunda olan kelime veya kelime gruplarının belirtili nesneleri teşkil ettiğini, belirtili nesneyi bulmak için neyi, kimi sorularını sormak gerektiğini ifade etmiştir. Belirtisiz nesneyi ise, ismin yalın

hâlinde bulunan, özne ve yüklemnin etki sahası olan kelimelerin belirtisiz nesneyi oluşturduğunu, kim ve ne sorularının cevabı olduğunu belirtmiştir (Beserek, 1991: 46).

Korkmaz, nesnelerin, fiili geçişli olan yüklemnin etkilediği şahsı veya şeyi gösterdiği, yalın veya yükleme ekli olarak ikiye ayrıldığını belirtir. Korkmaz, diğer araştırmacılardan farklı olarak nesneleri, “Belirtili, Belirtisiz ve Açıklayıcı nesne” olarak üçe ayırmıştır (Korkmaz, 1992: 111).

Eker, nesneyi, “Bir tümce veya yan tümce içinde yüklemle doğrudan ilişkili olan ögedir. Geçişli eylemlerle oluşturulan yüklem nesne alabilir. Belirtili ve belirtisiz olmak üzere iki tür nesne vardır” biçiminde tanımlar (Eker, 2011: 416).

Banguoğlu, nesnenin, yüklemnin etkilediği kişiyi veya şeyi temsil eden kelime olduğunu ifade etmiştir (Banguoğlu, 2011: 527).

Delice, nesnelerin, geçişli fiilin tesir ettiği şahsı veya şeyi gösteren veya karşılayan cümle unsuru olduğunu ifade eder (Delice, 2016: 139).

Karaağaç, nesneyi, “Öznenin gerçekleştirdiği yapmadan etkilenen varlık, yapma hâli çekimindedir ve cümlelerin nesnesidir. Yapma hâli, bir ismin, geçişli eyleme bağlanarak, hareketten etkilenen varlık konumunu kazanması hâlidir. Bu hâldeki bir isim, cümle içerisinde nesne durumundadır. Her geçişli eylemin bir nesnesi vardır. Nesne, sadece yüklemi geçişli eylem olan cümlelerde bulunabilir. Geçişsiz eylemle kurulan cümlelerin nesnesi olmaz” şeklinde açıklamaktadır. Karaağaç, nesneyi, belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere iki başlıkta ele almaktadır (Karaağaç, 2017: 231-232).

Karahan, nesne için “Cümlede yüklemnin bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge, nesnedir. Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Nesne, geçişli fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Geçişsiz fiillerde ise kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez” şeklinde açıklama yapmıştır (Karahan, 2020: 25).

Özkan, Toker ve Aşçı, nesneyi, “Yüklemnin tesir ettiği varlığı şahsı, şeyi karşılayan cümle unsuruna nesne denir. Geçişli fiilin yüklem olduğu cümlelerde nesne

bulunur. Cümlede nesne ekli (-I/-U) veya eksiz yükleme hâlinde bulunur” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 29).

Özkan ve Sevinçli, nesneyi, “Cümlede yüklemın doğrudan etki ettiğı ögeye nesne denir. Öznenin yaptığı işten doğrudan etkilenen kelime veya kelime grubudur. Daima geçişli fiillerin bir ögesi olarak kullanılır. Nesne daima belirtme hâlinde bulunur. Eğer nesne, belirtme (yükleme) hâl ekini taşıyorsa buna “belirli nesne” bu eki taşımiyorsa “belirtisiz nesne” denir. Cümle çözümlemelerinde nesne ögesini bulmak için yükleme “ne”, “neyi” ve “kimi” soruları yöneltir” şeklinde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 137).

Yükleme sorulan ne, neyi, kimi soruları, nesneyi bulmaya yardım eder. Araştırmalardan görüldüğü üzere nesnenin çoğunlukla belirtili nesne ve belirtisiz nesne biçiminde ikiye başlıkta incelendiğı görülmüştür. Bu çalışmada da nesne, belirtili ve belirtisiz olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır.

3.3.1. Belirtisiz Nesne

Karahan, belirtisiz nesneyi, “Yükleme hâli eki taşımayan nesneler belirtisiz nesnedir; genel bir varlığı, bir türü karşılar” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 2020: 25). Özneyi bulduktan sonra yükleme sorulan “ne” sorusunun yanıtı belirtisiz nesnedir.

“Kadınlar deniz kazalarıyla **ilgilenmemezlik** edemez.” (s.7)

“Bekçi ölünce mahalle imamı **bir asma kilit** takmış kapıya...” (s.57)

“**Topuklarına kadar inen bir entari** yaptırmışsın.” (s.95)

“Sevgili Allahım! Türk milletine **güç** ver! Kurtulmasına yardım et!” (s.185)

“Eyvah! Bu kız **pek boşboğaz** oldu. Hem de yalancı...” (s.187)

“Fakat bugün, **dehşetli bir yürek yorgunluğundan başka bir şey** duyamadı.”
(s.225)

“Dün akşamdan beri ağzıma **bir lokma sıcak yemek** koymadım.” (s.231)

“Gözlerinde **uçsuz bucaksız bir usanma** vardı.” (s.283)

“Fakat yüzbaşı, ancak tiyatrolarda görülen manzarayı **bir sevda buhranı** sandı.”
(s.291)

“Fakir bir adam! **Daha iyi vatansever** oluyor!” (s.328)

“Beni hemen salıversinler canım! Çoluğa çocuğa **ekmek** yetiştirmeliyim.”
(s.433)

3.3.2. Belirtili Nesne

Karahan, belirtili nesneyi, “Yükleme hâli eki taşıyan nesneler belirtili nesnedir; bilinen bir varlığı karşılar” şeklinde tanımlar (Karahan, 2020: 25). Özneyi bulduktan sonra yükleme sorulan “neyi”, “kimi” sorularının yanıtı belirtili nesnedir.

“Biraz sustu, derin derin içini çekip ağır bir umutsuzlukla omuzlarını silkerek **havaya açtığı ellerini** masaya bıraktı.” (s.4)

“Kâmil Bey, Mahir Paşa’yı değil, **oğlu Fuat Bey’i** hatırlamıştı.” (s.57)

“**Meteliksiz kaldığını** sağır sultan duydu.” (s.119)

“Ben **şerefimle beraber ölmeyi** daha uygun görüyorum.” (s.120)

“Sarayburnu açıklarında **öteki gazetenin paketlerini götüren kayığı** karşıladılar.” (s.167)

“**Muhterem gazetenizi** her hafta dört gözle bekliyorum.” (s.169)

“Kâmil Bey **bu cins yazarları**, huysuz, şımarık, hastalıklı çocuklara benzetti.”
(s.171)

“Kâmil Bey, **pipolu elini** keyifle havaya kaldırdı.” (s.183)

“**Talihin cilvesini** bilirsiniz.” (s.234)

“**Sözünü** soluk almadan dinliyorlardı.” (s.236)

“Niyazi Efendi, **Kâmil Bey’in sesindeki öfkeyi** anladı.” (s.253)

“**Hepinizi** Allah’a emanet ettim.” (s.273)

“Biz de **vatanımızı, milletimizi, dinimizi, padişahımızı** seviyoruz!” (s.285)

“**Yatağı örten battaniyeyi** açtı.” (s.322)

“**Harp Divanı kararını** Mustafa Kemal onaylayacaktı.” (s.341)

“Her kelime **yüreğini** sızlatıyordu.” (s.361)

“Siz **olayların içyüzünü** bilmiyorsunuz damat bey!” (s.367)

“Hayır! **Kızımın resmini** yollamışlar. Baksana...” (s.389)

“**Mahpushane penceresindeki ışığı**, işte bu garip Osmanlı dünyasının çocuksu tekniğiyle resmetmişti.” (s.392)

“İnşallah ama... **Memleketin halini** bilmiyorum.” (s.403)

“Kâmil Bey, yaşaran gözlerinin buğusunda çok daha çelimsiz görünen **Ramiz Efendi’yi** kucakladı.” (s.436)

3.4. Yer Tamlayıcısı

Ergin, yer tamlayıcısının, fiilin mekânını ve istikametini gösteren cümle olduğunu ve yönelme, bulunma ve ayrılma eklerinden birini aldığını ifade eder (Ergin, 1983: 400).

Kükey, -e, -de, -den durum eklerinden birisiyle çekimlenerek, eylemin, işin ‘neye, nereye, kime’ yöneldiğini; ‘nede, nereden, kimde’ geçtiğini; ‘neden, nereden, kimden’ çıktığını gösteren yardımcı ögeye ‘dolaylı tümleç’ adını vermiştir (Kükey, 1975: 131).

Gencan, dolaylı tümleci, “İsmin “-e, -de, -den” durum ekleriyle çekimlenmiş tümleçler” şeklinde tanımlar (Gencan, 1982: 59).

Beserek, dolaylı tümleci, “Yüklemdeki kavramı yöneliş, bulunuş ve başlangıç bakımından tamamlayan sözlere dolaylı tümleç denir. Bir cümle içerisinde dolaylı tümleç olan kelime veya kelime grupları, -e,-de, -den isim çekim eklerinden birini alır. Bu ekler, isimlerin hâl görevini belirttikleri müddetçe sonlarına geldiği kelimeleri dolaylı tümleç yapar” şeklinde açıklamaktadır. Beserek, dolaylı tümleçleri bulmak için, yükleme “neye, nereye, nereden, nereden; kime, kimden, kimden” soruları yöneltileceğini belirtmektedir. Bu soruların tam karşılıkları (cevapları) olan kelime veya kelime grubunun, cümlenin unsurları içerisinde “dolaylı tümleç” görevini üstlendiğini ifade etmektedir (Beserek, 1991: 46).

Korkmaz, cümlede yüklemın anlamını tamamlayıp kesinleştiren; bulunma, yönelme ve çıkma hâl ekleriyle yalın veya grup hâlindeki isimlerin cümlede dolaylı tümleç olarak kullanıldığını dile getirmiştir (Korkmaz, 1992: 147).

Eker, dolaylı tümleci, “Tümcede yüklemın anlamını çeşitli yönlerden tamamlayan ve kesinleştiren; bulunma, yaklaşma ve uzaklaşma durumu eklerinden biriyle veya bir edatla birlikte bulunan yalın veya grup hâlindeki adın tümce bilgisindeki adıdır” şeklinde belirtir (Eker, 2011: 417).

Banguoğlu, yer tamlayıcısı terimi yerine “isimleme” terimini kullanmış, yer tamlayıcısının, yüklemın gerçekleşmesi ile ilgili kişi ve şeyleri gösteren adların ve zamirlerin olduğunu belirtmiştir (Banguoğlu, 2011: 529).

Delice, dolaylı tümleçlerin, fiilin yerini ve yönünü gösterdiğini ve dolaylı tümlecin kılış fiillerinde cümlede zorunlu, oluş ve isim cümlelerinde ise seçimlik olarak bulunması gerektiğini ifade etmiştir (Delice, 2016: 139-140).

Karaağaç, yer tamlayıcısını, “Cümlede yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge, yer tamlayıcısıdır. Bir yüklemın özne ile şekil ve zaman özelliğinden sonra, en önemli özelliği yerdir. Yer tamlayıcısı, yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma bildirerek eylemi niteleyen ögedir; bu yüzden, cümlelerde, yer ve zaman zarflarıyla aynı görevi üstlenirler” şeklinde tanımlar (Karaağaç, 2017: 233).

Demir, yer tamlayıcılarının, cümlede iş, oluş veya hareketin yerini yönünü bildirdiğini ve mutlaka yönelme, bulunma ve ayrılma hâl eklerini almaları gerektiğine vurguda bulunmuştur (Demir, 2019: 61).

Karahan, yer tamlayıcısını, “Cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge, yer tamlayıcısıdır. Bu öge, bazı cümlelerin zorunlu, bazılarının da yardımcı ögeleridir. Bu öge, yükleme yönelme (-A), bulunma (-DA), uzaklaşma (-DAn) hâli ekleriyle bağlanan bir kelime veya kelime grubudur. Yer tamlayıcısı mutlaka bu eklerden birini taşımalıdır. Yönelme ve uzaklaşma hâli ekli yer tamlayıcıları, isim cümlelerinde çok az kullanılır. Bulunma hâli ekli yer tamlayıcıları ise her cümlede bulunabilir” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 2020: 29).

Özkan, Toker ve Aşçı, yer tamlayıcısını, “Cümlede yüklemın anlamını tamamlayan ve yönelme, bulunma, uzaklaşma hâllerinde bulunan tamlayıcıların

(tümleçlerin) ortak adıdır. Yüklemin gösterdiği hareketin yerini ve yönünü gösteren cümle ögesine yer tamlayıcısı (dolaylı tümleç) denir” biçiminde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 34).

Özkan ve Sevinçli, yer tamlayıcısını, “Cümlede yüklem bildirdiği hareket, iş veya oluşun yerini ve yönünü bildiren ögedir. Yer tamlayıcıları, bir isim veya isim gibi kullanılan kelime gruplarıdır. İsmi yaklaşma (-A), bulunma (-dA) ve ayrılma/uzaklaşma (-dAn, -tAn) hâli eklerinden birini alarak yükleme bağlanırlar” şeklinde ifade eder (Özkan ve Sevinçli, 2021: 149).

Yer tamlayıcısı, yükleme sorulan “nereye, nerede, nereden, kime, kimde, kimden, neye, neden, neyde, neyden” sorularının cevabını verir. Çalışmamızda yer tamlayıcısı “yönelme durumu ekli yer tamlayıcısı, bulunma durumu ekli yer tamlayıcısı, çıkma durumu ekli yer tamlayıcısı” olmak üzere üç başlıkta ele alınmıştır.

3.4.1. Yönelme Durumu Ekli Yer Tamlayıcısı

Özen, yönelme durumu ekli yer tamlayıcısını, “İsmi yönelme hâli ekini alarak bahsi geçen eylemin yerini, yönünü bildiren yer tamlayıcısıdır” şeklinde açıklar (Özen, 2021: 97).

“Bu mühürlü zarfın içindeki defterle mektup, ölümünden sonra, **Çanakkale İstihkâmları Komutanı Albay Sayın Şevket Bey’e** verilecektir.” (s.23)

“Ruhum **Türklerin mutluluğuna** elbette katılacaktır.” (s.23)

“En iyi avuntu da, **dünyadan vazgeçtiğimize, hırsları zincirlediğimize** kendimizi inandırmak...” (s.72)

“**Dışarıya** yağmur yağıyordu.” (s.91)

“**Şimdiye kadar polisin, jandarmanın, memurun işgal kuvvetlerine var güçleriyle çalıştıklarına** emindi.” (s.99)

“**Kâmil Bey’in yüreğine** sivri bir şey saplandı.” (s.118)

“**Mahpushaneye** esrarla bıçağı gardiyanlar getirir.” (s.125)

“**Karadayı mecmuasına** dört elle sarıldı.” (s.175)

“Nedime Hanım, Ayşe’yi **portrelerinden birisinin önüne** götürdü.” (s.194)

“**Kuvayı Milliye namına** senet verelim.” (s.239)

“Sabahleyin ilk vapurla **İstanbul’a** iner.” (s.255)

“Sakın siz **üstünüze** alınmayın. Lafım size değil...” (s.384)

“Umut ağır bir yük gibi **omuzlarına** çökmüştü.” (s.423)

3.4.2. Bulunma Durumu Ekli Yer Tamlayıcısı

Özen, bulunma durumu ekli yer tamlayıcısını, “İsmin bulunma hâli ekini alarak bahsi geçen eylemin oluş yerini bildiren yer tamlayıcısıdır” şeklinde tanımlar (Özen, 2021: 98).

“**Kutul-Ammare’de** İngilizleri bozup çevirip generaller esir almış.” (s.5)

“**Son mektubunda** Nermin’in halası, doğruca ona inceklerini, başka türlüünü akıllarından geçirirlerse kendilerine başka bir İstanbul bulmalarını yazmıştı.” (s.18)

“Ölümün tırpanı vınlıyor **başımın üstünde...**” (s.25)

“Vatanın felaketine dayanamayan Maarif Nezareti ortaöğretim kalemi memurlarından Yedek Subay Mustafa Nami Bey, **dairesinde** tabancayla kendisini vurmuştur.” (s.33)

“**Dervişlikte** yorulma yoktur, çabalama vardır.” (s.68)

“**Mahkeme kalemlerinde** kilimler halılar seriliydi.” (s.106)

“**Soldaki kanatta**, dört köşe bir küçük kapı daha açılmıştı.” (s.123)

“**Tramvayda** içi içine sığmıyordu.” (s.138)

“Oysa **esir bir şehirde**, dost kim, düşman kim, bilinmez!” (s.212)

“**Esir kampında**, mutlaka iki konserve kutusunda, iki incecik yeşillik bulunduruyordu.” (s.212)

“Dehşetli bir tehlike... **İnönü’nde** üç gün, üç gece dövüldü.” (s.227)

“**Gözlerinde** uçsuz bucaksız bir usanma vardı.” (s.283)

“**Milletlerin hayatında** bazı kişiler, olaylar, yerler nasıl da umulmadık, hayale sığmaz bir önem kazanıyor.” (s.426)

3.4.3. Çıkma Durumu Ekli Yer Tamlayıcısı

Özen, çıkma durumu ekli yer tamlayıcısını, “İsmin çıkma hâli ekini alarak bahsi geçen eylemin çıkış yerini bildirir. İsmin “-den, -dan” ayrılma hâli ekini alır” biçiminde açıklamaktadır (Özen, 2021: 99).

“**Dostlarınızdan, tanıdıklarınızdan** savaşa gidenler olmuş mudur?” (s.20)

“Kâmil Bey nerdeyse dağılacak gibi her yanından ayrı gıcırtilar gelen paraşolla **Üsküdar’dan** Bağlarbaşı’na çıkıyordu.” (s.55)

“**Yaşamaktan** usanıverdim bir gün apansız...” (s.69)

“Eski arkadaşını, memleketin içine düştüğü bela yüzünden dervişliğe vurduğunu söyleyerek, **vatanseverlik gösterisi yapmak zorunda bırakacağından** ürkmüştü.” (s.72)

“**Anadolu’dan** –Cemil Usta’nın aracılığıyla- kötü haberler geliyordu.” (s.89)

“**Mübaşirin feryadından** Kâmil Bey önce bir şey anlamadı.” (s.113)

“Şipşak’ın **dehşetten** gözleri büyümüştü: “Bre kavanoz dipli dünya... Bre ölüsü kınalı...” (s.116)

“Şimdi, buraya geldikçe, bana **mürekkepten, kâğıttan, baskı fiyatlarından, bayii fiyatlarından, dahası dünya siyasetinden** söz ediyor.” (s.128)

“Gerçekten, **şapkayla sokağa çıkmaktan** korkmaz mısınız?” (s.157)

“Onun hayatını **İhsan’dan** dinlemiştim.” (s.219)

“Sevinci taşımak, **acıyı taşımaktan** daha zor...” (s.226)

“**Vapurdan** şüphelenmişler. Bu yüzden navlunu on bir bin liradan elli bin liraya çıkarmışınız.” (s.245)

“Yaşamak, insanı **can sıkıntısından** gebertecek derecede manasızlaşmıştı.” (s.391)

3.5. Zarf Tümleci

Ergin, zarf tümlecini, fiilin şartlarını ve zamanını gösterdiğini, hareketin nasıl, niçin, ne şekilde, hangi vasıta veya şartlarda yapıldığını belirten kelime türü olduğunu vurgulamıştır (Ergin, 1983: 400).

Kükey, zarfların, yüklemi zaman, nitelik, nicelik, yer ve yön, soru yönünden tamamlayan kelime veya kelime grupları olduğunu belirtir (Kükey, 1975: 158).

Gencan, zarf tümlecini, “belirteç tümleci” olarak ele almış, zarfın, “Yüklemi pekiştiren sözcüklerin belirteç tümleci” olduğunu ifade etmiştir (Gencan, 1982: 62).

Topaloğlu, zarf tümlecini, “Bir fiilin, bir sıfatın veya bir başka zarfın anlamını değiştirerek daha belirgin hâle getiren kelime türü” şeklinde tanımlamaktadır (Topaloğlu, 1989: 166).

Beserek, zarf tümlecini, “Yüklemdeki kavramı sebep, durum, zaman, ölçü, tarz, vasıta, şart bakımından tamamlayan sözlere ‘zarf tümleçleri’ denir” şeklinde tanımlamıştır. Beserek, zarf tümleçlerini bulmak için yükleme, “nasıl, niçin, neden, ne, ile, ne zaman, ne kadar, ne olursa, ne gibi vb.” sorular sorulması gerektiğini ifade etmiştir (Beserek, 1991: 46-47).

Korkmaz, zarf tümleçlerinin, cümlede yüklem anlamını çeşitli bakımlardan belirttiğini ifade eder (Korkmaz, 1992: 179).

Eker, zarf tümlecini, “Tümcede yüklem anlamını zaman, tarz, ölçü, yer, yön vb. bakımlardan daha belirgin duruma getiren, sınırlayan sözcük veya sözcük gruplarından oluşan tümleç” olarak tanımlar (Eker, 2011: 417).

Banguoğlu, zarf tümleçleri için “zarflama” terimini kullanmıştır. Zarf tümlecini, yüklem içinde geçtiği durum ve şartları belirten ve zarf niteliğindeki belirtme öbekleri olduğunu ifade etmiştir (Banguoğlu, 2011: 530).

Delice’nin, bu konudaki görüşü diğer dil bilimcilerden farklıdır. Delice, dolaylı tümleç başlığı altında –a, -da, -dan eklerinin temel işlevleriyle kullanıldığında dolaylı tümleç olarak görev aldıklarını ancak temel işlevleri dışında dönüştürme ve temsil eki olarak kullanıldıkları zaman zarf tümleci görevi aldıklarını ifade etmiştir. Delice örnek olarak, “Bu kitabı sana aldım.” Cümlesindeki “san-a” kelimesindeki –a ekinin temel

işlevi olan yönelme ifadesiyle değil de “için” çekim edatını temsil amacıyla kullanıldığı için zarf tümleci yaptığını ifade etmiştir (Delice 2016: 140).

Karaağaç, zarf tümlecini, “Varlık ile varlığın gerçekleştirdiği eylemler, farklı özellikler taşırlar; bir varlığın sahip olduğu özellikler ile bir olayın sahip olduğu özellikler, birbirlerinden bütünüyle ayrı olgulardır. Varlıkta hacim, renk, koku, biçim ve görünüş, temel özellikler ortaya çıkarken; eylemlerde yer, zaman, yön, hâl, zaman, azlık çokluk, cv, özellikler görülür. Dolayısıyla bir cümlede, yön, zaman, tarz, sebep, miktar vasıta, şart, vb. bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi, zarftır. Yapma ve olmaları niteleyen her türlü söz ve yapı, zarftır; zarf, eylemin sıfatıdır” şeklinde açıklamaktadır (Karaağaç, 2017: 235).

Karahan, zarf tümlecini, “Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi, zarftır. Zarf, cümlenin genellikle yardımcı ögesidir. İsimler eksiz veya yön, eşitlik, vasıta hâli ve diğer bazı hâl ekleriyle; fiiller de zarf-fiil ekleriyle cümlede zarf görevi yaparlar” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 2020: 32).

Özkan, Toker ve Aşçı, zarf tümlecini, “Yüklemin muhtelif şartlarını ve zamanını gösteren cümle ögesine zarf (zarf tümleci) denir. Zarf yön, zaman tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamlayan cümle ögesidir. Cümlede zarf, hareketin nasıl, niçin, ne şekilde, hangi vasıtalarla, hangi sebeple, hangi şartlarda yapıldığını ve olduğunu ve hangi zamanda cereyan ettiğini gösterir” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 37).

Özkan ve Sevinçli, zarf tümleci için “Cümlede yüklem anlamını zaman, yer, yön, durum, miktar, tarz, araç gibi yönlerden tamamlayan ögedir. Zarf, bir isim veya zarf işleviyle kullanılan bir kelime grubudur. Özellikle ikilemeler, edat grupları, isnat grubu, yönelme, yaklaşma, uzaklaşma grupları, bağlama grubu, sayı grupları zarf işleviyle kullanılan kelime gruplarıdır. Zarf-fiil grupları cümlede zarf olarak kullanılır. Zarflar, cümlede genellikle çekim eki almazlar” şeklinde açıklama yapar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 143).

Zarf tümleci, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Zarf tümlecine Banguoğlu “zarflama”, (Banguoğlu, 2011: 530), Ergin “zarf tümleci”, (Ergin, 1983: 400), Gencan “belirteç tümleci”, (Gencan, 1982: 62) demiştir.

Zarf tümleci, yükleme sorulan “nasıl, ne zaman, ne ile, kiminle, hangi şartlarda, kim tarafından, niçin, ne kadar, hangi yöne” gibi sorulara yanıt veren ögedir. Bu çalışmada zarf tümleci, “durum zarfları, zaman zarfları, yer-yön zarfları, miktar zarfları, soru zarfları” olmak üzere beş başlıkta incelenmiştir.

3.5.1. Durum Zarfları

“Hayır, **Okuması yazması olmayan** adamlar...” (s.19)

“Zihnim karmaşık ve birbirleriyle çelişen fikirlerin kıyametiyle **aralıksız** zonkluyor.” (s.29)

“Derviş Fuat Bey’i **ölçülü bir saygıyla** selamladı.” (s.63)

“Kâmil Bey son birkaç yıldır hiç bu kadar **candan yürekten** sevinmemiştir.” (s.65)

“Önünde açık duran defterin üstüne elini **umutsuz** koydu.” (s.88)

“Bıyıklarını **Enver Paşa’nın** kiler gibi kıyırmıştı.” (s.108)

“Avukat, **kendisinden emin** oturdu.” (s.115)

“Abdullah Ağa, **kasıtlı bir yürüyüşle geçip** bir iskemleye oturdu.” (s.131)

“Kapıda görünen Nermin’e doğru **süretle** yürüdü.” (s.177)

“Benim türbem **kara cahil** bir türbedir.” (s.191)

“Gözlerinden **sel gibi yaşlar akıtarak** ağlıyordu.” (s.291)

“Kâmil Bey **büyük bir minnetle koşup** yardım etti.” (s.307)

“**Gizli bir iş yapıyormuş gibi** bir cigara yaktı.” (s.329)

“Öfkesini saklamak için **zorla** gülümsedi.” (s.338)

“Burhanettin Bey’e gülümseyerek bir iskemle çekti, **suçlu, ürkek, bitik** oturdu.” (s.361)

“Temiz çamaşırlar geldikten sonra sırtındakiler, derisine **paslı iğneler gibi** batmaya başlamıştı.” (s.389)

“Ben ya da Kadir, birimizden birimiz hastalansak, **iki gözü iki çeşme** ağlar.” (s.416)

3.5.2. Zaman Zarfları

“Taceddin Paşa’yı birtakım adamlar, **bir gece, sabaha karşı** konağa ölü getirdiler.” (s.9)

“Savaş başlarken sevip evlendiği yakışıklı kurmay binbaşından **geçen yıl** boşanmıştı.” (s.18)

“**Savaştan sonra** dünya çok değişti.” (s.45)

“**Kapıdaki kocaman asma kilidi görünce** avukatın anahtarları verirken söylediklerini hatırladı.” (s.57)

“Beş yıl ağır hapse mahkûm edilenler, **cezaları kesinleşince** babalık, kocalık haklarını kaybederler.” (s.115)

“Nedime Hanım, **bir cuma sabahı** ilk defa Nermin’i görmeye geldi.” (s.177)

“**Öğle üzeri** Alman ve Avusturyalı müşterilere yemek verir.” (s.201)

“**Aynı gün öğleden sonra** idarehaneye bir büyük şairle iki tane genç şair geldi.” (s.223)

“**Ertesi sabah** Kâmil Bey, idarehaneye gelmeden önce Kuruçeşme’ye gitti.” (s.247)

“**Muhafızlar gittikten sonra** gardiyanlık yapan asker, şüpheli şüpheli süzerek biraz çekingen sordu.” (s.304)

“Nermin, kara çarşafı içinde bile **bugün** ne kadar şıktı.” (s.383)

3.5.3. Yer-Yön Zarfları

“Esir İstanbul’u tekrar işgal eden İngilizler Eskişehir’le Afyonkarahisar’ındaki askerlerini **geri** çekmişlerdi.” (s.82)

“ “Mahkeme açıldı mı?” diye koşarak gelen avukatıyla beraber Kâmil Bey de **içeri** girdi.” (s.114)

“Kâmil Bey yüreği çarparak **içeri** girdi.” (s.146)

“Henüz hazır değil... **Yukarı** kaçtı. Biraz vahşidir.” (s.177)

“İki defasında da önemli haberler topladığından, karısını bulmayı başka seferlere bırakarak **geri** dönmüştü.” (s.215)

“Biraz sonra bir teneke ibrikle **geri** döndü.” (s.308)

3.5.4. Miktar Zarfları

“Gemi süvarisi, Bolşevikler yüzünden **çok** dertliydi.” (s.13)

“Kâmil Bey de bu söze **pek** inanmamıştı.” (s.67)

“Zengin olduğu için arkadaşları kendisinden her zaman **biraz** uzak durmuşlardı.” (s.121)

“Kılıkları düzgün olduğundan yol vermemek için **pek fazla** dayatan olmamıştı.” (s.125)

“Kendisinden **çok** iyilik gördüm.” (s.132)

“Hepsinde bu kâseyi yere atamamak hali **fazlasıyla** vardı.” (s.213)

“Kâmil Bey, mahpusluğun ikinci günü sabahı, gardiyan Asker İbrahim’e gene bir lira vermiş, üzerinde **dokuz lira** kalmıştı.” (s.323)

“Ayşe’nin gözlerini **üç kere** öperim.” (s.366)

“Merhum Sultan Reşat Efendimizin bir resmini büyüttüm de, **pek** memnun oldular.” (s.387)

3.5.5. Soru Zarfları

“**Ne zaman** ayrıldınız memleketinizden?” (s.12)

“**Nerede** bulmalı bu sorunun karşılığını?..” (s.25)

“**Neden** umut kapılarını kapattı yüzümüze?” (s.26)

“**Nasıl** boş bulundu kocaman Çarlık... O kadar polisiye ordusuyla?” (s.49)

“**Ne kadar** harcayabilirsiniz? Ne tasarladınız?” (s.62)

“**Nasıl** oldu Süleyman Ağa?” (s.153)

“Lakin can pazarı olduğunu **nereden** bilecek?” (s.313)

3.6. Edat Tümleci

Kükey, cümlelerin temel öğeleriyle, yardımcı öğelerden düz tümleş, dolaylı tümleş ve belirteç tümlecinin tanımları dışında kalarak yüklem anlamını çeşitli yönlerden tamamlayan tümleşlere ya da cümlelerin hiçbir ögesiyle doğrudan doğruya ilgisi bulunmayan sözcük, sözcük öbeği, deyim ya da cümle niteliğinde sözlerle “ilgeç tümleci” adı verileceğini ifade etmiştir (Kükey, 1975: 172).

Gencan, ile (-le), için... ilgeçleriyle birleşerek yüklemi tümleyen söz öbeklerine ilgeç (edat) tümleci adını vermiştir (Gencan, 1982: 60).

Bozkurt, ilgeçli tümleş olarak isimlendirdiği edat tümlecini, tümceye türlü anlam ilgileri katan, ilgeçlerden veya ilgeç öbeklerin oluşan tümleşler olarak tanımlamıştır. Yükleme etki ettikleri sürece belirteç işlevinde kullanıldıklarını ve bu bakımdan bunları ayrı bir tümleş gibi işlemenin doğru olmayacağını belirtmiş, önemli olanın tümleşlerin kuruluş biçimlerinin değil, işlevlerinin olduğunu ve ilgeç dediğimiz anlamsız, ama işlev özellikli sözcükleri bu açıdan değerlendirmek gerektiğini ifade etmiştir (Bozkurt, 1995: 294).

Karaağaç, edat tümlecini, “Edatlar, bağlı bilgilerin ve ilişkilerin adlarıdır. Bu özellikleriyle, sözlük birimleri arasında apayrı bir yere sahiptirler. Dilde bağımsız olarak var olamayan, yani kendi başlarına kullanılamayan edatlar, söz, söz öbeği ve cümle gibi dil birimleriyle kullanılabilen ve onlara değişik anlam renkleri katan veya onları çekime sokan sözlük veya söz dizimi birimleridir” şeklinde açıklamaktadır (Karaağaç, 2017: 52-53).

Edat tümleci araştırmacılar tarafından farklı şekillerde adlandırılmıştır. Edat tümlecine Bozkurt “ilgeçli tümleş”, (Bozkurt, 2000: 294), Gencan “ilgeç (edat) tümleci”, (Gencan, 1982: 60), Kükey “ilgeç tümleci”, (Kükey, 1975: 172) demiştir.

“Yirmi yaşına kadar **yoksullukla, güvensizlikle, maddi manevi hiçbir zorlukla** karşılaşmamıştı.” (s.9)

“Bir **deniz subayıyla** konuştum.” (s.26)

“Nermin’in halası, Nişantaşı’nın en değerli kârgir konaklarından birini satın almış, girişten başlayarak tika basa **antika eşyalarla** doldurmuştu.” (s.34)

“**İstanbul’daki İtalyan Büyükelçiliği müsteşarının güzel kızıyla** -1900’den enlenip Avrupa’ya yerleşmişti.” (s.57)

“Bunu... Cemil Usta **çenesiyle** büyük kapıyı gösterdi.” (s.65)

“**Duyduğu acıyı saklamak telaşıyla** gereksiz yere sordu.” (s.78)

“Dalları da **aynı hırsla** gökyüzünü parçalıyor.” (s.92)

“**“Mahkeme açıldı mı?” diye koşarak gelen avukatıyla** beraber Kâmil Bey de içeri girdi.” (s.114)

“Kâmil Bey **yüreğini dolduran sevinçle**, dinlemiyordu bile...” (s.119)

“Teknik bakımdan uygun gördüğü taraflarını alarak, düşmanı **kendi silahıyla** vuracaktı.” (s.143)

“Ayşe **akıl erdirmek gayretiyle** konuşanların yüzüne bakıyordu.” (s.180)

“İlk seyrettikleri portre **pastelle** yapılmıştı.” (s.194)

“Hayır, **babasıyla** övünecek... Çünkü kız çocukları babalarına düşkün olurlar.” (s.204)

“Son vapur kaçtığı için Beşiktaş’a tramvayla gidip oradan Üsküdar’a **kayıkla** geçtim.” (s.282)

“Buraya **geniş basamaklı bir tahta merdivenle** iniliyordu.” (s.304)

“**Merhum pederinizle** eskiden beri dost idik.” (s.395)

3.7.Cümle Dışı Unsurlar

Ergin, cümle dışı unsurların, fiille ilgisi bulunmayan ancak cümleye eklenmiş durumda olan unsurlar olduğunu ve parantez içerisinde cümlede kullanıldıklarını belirtmiştir (Ergin, 1983: 401).

Delice, cümle dışı unsurun, cümledeki yargıya dâhil olmadığını, diğer unsurların açıklayıcısı olarak araya geldiğini belirtir. Cümle dışı unsurun asıl unsur kaldırıldığında asıl unsurun yerine geçebileceğini ve yükleme doğrudan bağlanmadığını ancak cümleler arasında yapısal bir bağ kurduğunu ifade eder (Delice, 2016: 141).

Karaağaç, cümle dışı unsur, “Cümlelerin kuruluşuna katılmayan; fakat cümle ögeleri ve cümleler arasında bağlantı kurarak metnin oluşmasını sağlayan ögeler, cümle dışı ögelerdir. Cümle dışı ögeler, cümleler arası metin ögeleridir; bu yüzden, metindeki herhangi bir yükleme ilişkilendirilemezler: Ünlemler ve ünlem öbekleri ile her türden bağlama edatları böyle ögelerdir” şeklinde açıklamaktadır (Karaağaç, 2017: 236).

Demir, cümleye anlam bakımından kısmen katkısı olan, şekil ve ilgi olarak doğrudan yükleme bağlı olmayan, cümlelerin kuruluşuna katkısı bulunmayan unsurların cümle dışı unsur olduğunu ve bu unsurların söz diziminde belirli bir yeri olmadığını ifade etmiştir (Demir, 2019: 66).

Karahan, cümle dışı unsur, “Cümlelerin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlelerin anlamına yardımcı olan ögelerdir. Cümle dışı ögeler, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi yüklem tamamlayıcısı değildirler. Bu ögeler, yüklem tamamlayıcısı olan ögelerin aksine açıklama, pekiştirme vb. işlevlerle cümleye yardım eder ve cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlarlar. Karahan, ünlemleri, ünlem gruplarını, hitapları ve bağlama edatlarını cümle dışı unsur olarak alır. Ayrıyeten açıklama cümleleri ve ara sözler de cümle dışı unsurdur. Bu cümle dışı ögeler, cümlelerin her yerinde, başında, ortasında, sonunda bulunabilir” şeklinde açıklar (Karahan, 2020: 36-38).

Özkan, Toker ve Aşçı, cümle dışı unsur, “Cümlelerin kuruluşuna doğrudan katılmayan ama bir şekilde anlam bakımından cümleye katkı sağlayan ögelere cümle dışı ögeler adı verilir. Bağlaçlar ve ünlemler veya ünlem grupları doğrudan yükleme ilgili olmayan ögeler durumundadır” biçiminde açıklamışlardır (Özkan, Toker ve Aşçı, 2020: 45).

Özkan ve Sevinçli, cümle dışı unsur, “Cümlelerin kuruluşuna doğrudan katılmayan, şekil olarak yükleme bağlanmayan, ancak cümlelerin anlamına dolaylı olarak

katkıda bulunan bu birliklere cümle dışı öge (unsur) denir. Bazı bağlaçlar, ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, ara sözler, açıklayıcı cümleler cümle dışı öge (unsur) olarak adlandırılır” şeklinde incelemiştir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 154).

“Gelişti, yayıldı, değişti, sonucu Anadolu’nun büyük bir parçasını-**Trabzon’a kadar-** bir daha bırakmamak üzere ele geçirdiğinden kimsenin şüphesi kalmayan Çar orduları dağılıp çekildi.” (s.6)

“**Sakın ha!** Bolşeviklik çarlığa benzer mi?” (s.14)

“Ayşe gene bel kırdı, **fakat** el öpmedi.” (s.73)

“**Bereket versin** halanım! Sabriye geldiler, söz arasında herifin selamını söylediler de rahatladı.” (s.82)

“Kâmil Bey fazla düşünmeden milletin –**yani İstanbul’un-** ümitsizliğine hak verdi.” (s.84)

“Duman değil, Marmara bir volkan ağzı gibi tütüyor, daha doğrusu doğa, şimdi bütün ana unsurlarıyla öfkeli **fakat** aptal bir hayvan gibi insanın üstüne yürüyordu.” (s.91)

“Şimdi biz İslam mıyız? **Hâşâ!** Biz İslam’ın eli kiriyiz.” (s.95)

“**İlahi Kâmil!** Bize adam lazım, adam...” (s.119)

“Tahsin Bey, neme lazım, mert herif! **Lakin** adamı keyfine bırakmıyorlar ki...” (s.135)

“**Zaten** ters bir gayret işi ancak yavaşlatır, **fakat** ortadan kaldırmaz.” (s.175)

“**Sevgili Allahım!** Türk milletine güç ver! Kurtulmasına yardım et!” (s.185)

“**Aman Yarabbi! Zaten** her gidişinde yüzüne nasıl korka korka bakıyor.” (s.257)

“İnsanlar arasındaki yırtıcılık, -**ekmeğe, kadına, hatta yaşamaya dahi-** tıka basa doymuş olsalar yine sürüyor.” (s.381)

“Gördün mü işi birader? **Ey yerleri, gökleri yoktan var eden Rabbim!**” (s.427)

4. CÜMLE TÜRLERİ

Yapılan araştırmalardan görüleceği üzere cümle türleri araştırmacılar tarafından, yüklem yerine göre, yüklem türüne göre ve anlamına göre cümle şeklinde ele alınmıştır.

Bu çalışmada cümle türleri; “1. Yüklemine göre cümleler (isim cümlesi, fiil cümlesi), 2. Anlamına göre cümleler (olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, emir cümlesi, ünlem cümlesi), 3. Yüklem yerine göre cümleler (kurallı cümle, devrik cümle), 4. Yapısına göre cümleler (basit cümle, birleşik cümle, sıralı cümle, bağlı cümle) ve son olarak 5. Cümlelerin bağlanma şekilleri” olmak üzere beş başlıkta incelenmiştir.

Bu çalışmada, Karahan’ın tasnifi esas alınmıştır. Karahan’ın tasnifi: “1. Yüklem türüne göre cümleler (fiil cümlesi, isim cümlesi), 2. Yüklem yerine göre cümleler (kurallı (düz) cümle, devrik cümle), 3. Cümlelerin anlam özellikleri (olumlu ve olumsuz cümleler, soru cümleleri) şeklindedir. Ancak bu çalışmada Karahan’ın sınıflandırmasına ek olarak cümlelerin anlam özelliklerine emir cümlesi ve ünlem cümlesini de dâhil edilerek anlamlarına göre cümleler beş başlıkta ele alınmıştır (Karahan, 2020: 85-110).

Yukarıda da görüleceği üzere Karahan’ın tasnifinde “Yapısına göre cümleler” yer almamaktadır. Karahan, yapısına göre cümleleri ele almama nedenini, “Cümle anlam bakımından başka cümlelere bağlantılı olsa da yapı bakımından müstakildir. Bu müstakil yapı, bir yüklemden veya bir yüklem ile onu tamamlayan birtakım unsurlardan meydana gelir. Bu unsurlar şekil ve anlam bakımından yükleme bağlıdır. Cümlede, isim, sıfat ve zarf görevini yapan bu unsurlar, doğrudan veya dolaylı olarak yüklem anlamını tamamlarlar. Bu unsurlar, kelime veya kelime grubu hâlinde, isimden veya fiilden yapılmış olabilirler. Yapıları ne olursa olsun, şekil ve anlam bakımından yükleme bağlı olarak görev yaparlar. İşte bir yüklemden ve gerektiğinde onun etrafında kümelenen unsurlardan meydana gelen bu tek yargılı cümle, taşıdığı unsurların yapısı ne olursa olsun bir “basit cümle”dir. Basit cümlenin yapısında, isimden yapılmış isim, sıfat ve zarflarla, fiilden yapılmış isim, sıfat ve zarflar bulunabilir” şeklinde açıklamıştır (Karahan, 1994b: 19-23). Üstünova, Karahan’ın bu sözlerle, cümle içinde yükleme bağlanarak öge olup görev yapan tüm birimlerin ad değerinde kabul edilmesi gerektiğini

söylediğini; dolayısıyla cümlelerin yapısına göre bileşik sayılmalarının olanaksızlığını vurguladığını belirtmiştir (Üstünova, 2020: 99).

Karahan, cümleleri yapısına göre değil, cümleleri bağlanma şekillerine göre ele almıştır. Cümleleri bağlanma şekillerine göre ele alırken tasnifini; “Cümlelerin bağlanma şekilleri: 1. Bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler (‘Ki’ bağlama edatı ile bağlanan cümleler- ‘Ve’ bağlama edatı ile bağlanan cümleler- Diğer bazı bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler), 2. Ortak cümle ögeleriyle bağlanan cümleler, 3. Ortak kip/ şahıs ekleriyle bağlanan cümleler, 4. Anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler” şeklinde yapmıştır (Karahan, 2020: 85-110).

Ergin, cümle çeşitleri tasnifinde: yüklem yerine göre ve yüklem anlamlarına göre cümleler üzerine inceleme yapmamıştır. Yapısına göre cümleleri, birleşik cümle “şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle” biçiminde, türüne göre cümleleri ise “fiil cümleleri, isim cümleleri” şeklinde incelemiştir (Ergin, 1983: 26-403).

Gencan, cümle çeşitlerini, “Dizilişlerine göre tümceler (kurallı cümle, devrik cümle), yapılarına göre tümceler (basit cümle, bağımsız tümceciklerden bileşmiş tümce, bileşik tümce), yüklemine göre cümleler, (eylem tümcesi, ad tümcesi) şeklinde incelemektedir (Gencan, 1982: 54-69).

Beserek, cümle çeşitlerini, “1. Ögelerinin dizilişine göre cümleler (kurallı cümle, devrik cümle), 2. Yüklemine göre cümleler (isim cümlesi, fiil cümlesi), 3. Anlamlarına göre cümleler (olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, ünlem cümlesi), 4. Yapılarına göre cümleler (basit cümle, birleşik cümle, sıralı cümleler)” olmak üzere dört grupta inceler (Beserek, 1991: 47-52).

Eker, cümle çeşitlerini, “tümce çeşitleri” olarak incelemiştir. Eker’in tasnifi: “1. Yapısına göre (basit tümce, birleşik tümce, sıralı ve bağlı tümce), 2. Yüklem türüne göre (eylem tümcesi, ad tümcesi), 3. Yüklem (öğelerin) yerine göre (kurallı tümce, devrik tümce, kesik tümce), 4. Anlamına göre (olumlu, olumsuz, soru, emir, ünlem) şeklindedir (Eker, 2011: 437).

Delice, cümle türlerini “1. Yüklem yerine göre, 2. Yüklem türüne göre, 3. Anlamlarına göre, 4. Yapılarına göre (basit cümle, birleşik cümle (birleşik cümle

kendi içerisinde (girişik birleşik cümle- iç içe birleşik cümle-‘ki’li birleşik cümle-karmaşık birleşik cümle), girişik birleşik cümle kendi içerisinde (yan cümlesi isim-fiil öbeğinden oluşan- yan cümlesi sıfat-fiil öbeğinden oluşan- yan cümlesi zarf-fiil öbeğinden oluşan- yan cümlesi şart öbeğinden oluşan), 5. Kullanımlarına göre cümleler (sıralı cümleler- bağılı cümleler), sıralı cümle kendi içerisinde (bağımsız sıralı cümleler-bağımlı sıralı cümleler) son olarak da cümlede eksiltme” şeklinde ele alır (Delice, 2016; 141-149)

Karaağaç, cümle türlerini, “1. Yapılarına göre cümleler (basit cümle, birleşik cümle (şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle), bağılı cümle (sıralı bağılı cümleler, açıklamalı bağılı cümleler), eksilteli cümle veya söz cümle, 2. Yüklemin türüne göre cümleler (fiil cümlesi, isim cümlesi), 3. Yüklemin yerine göre cümleler (kurallı cümle, devrik cümle), 4. Anlamının göre cümleler: Yükleminin anlamına göre (olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi) ele alırken soru cümlesini (seçmeli soru, ünlemlik soru, karşı çıkma sorusu, cümleyi değil cümle öğelerinden birini sorma sorusu, ikili soru, düşünme sorusu, dolaylı soru, zamir sorusu, dolaysız soru, ret-kabul sorusu, ayırıcı soru, retorik soru, uzlaş sorusu, onay sorusu)” şeklinde inceler (Karaağaç, 2017: 237-253).

Üstünova, *Türkiye Türkçesinde Yapı Kavramı Ve söz Dizimi İncelemeleri* adlı kitabında incelediği örneklerde cümleyi “1. Yüklemine göre (eylem cümlesi-ad cümlesi), 2. Kuruluşuna göre (devrik eylem cümlesi- kurallı eylem cümlesi/ kurallı ad cümlesi), 3. Anlamına göre (olumsuz eylem cümlesi- olumlu eylem cümlesi /olumlu ad cümlesi)” şeklinde incelemiştir (Üstünova, 2020: 159). Görüldüğü üzere Üstünova, yapısına göre cümle türünü ele almamıştır. Üstünova’nın yapısına göre cümle türünü incelememe nedeni, yapının bir bütün olması sebebiyle; sistemi oluşturan en büyüğünden en küçüğüne kadar tüm dil birimlerinin birbirleriyle girdikleri ilişkinin ortaya konmasıyla yapının belirlenmeyeceği düşüncesidir (Üstünova, 2020: 99).

Özkan, Toker ve Aşçı’nın cümle çeşitleri tasnifi: “Yapısına göre cümleler (basit cümle, birleşik cümle (şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle) sıralı cümleler (bağımlı sıralı cümleler, bağımsız sıralı cümleler), yüklemin türüne göre cümleler (fiil cümlesi, isim cümlesi), yüklemin yerine göre cümleler (kurallı cümle,

devrik cümle), anlamına göre cümleler (olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi)” şeklindedir (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 127).

Özkan ve Sevinçli, cümle çeşitlerini, “Yüklemlerine göre cümleler (isim cümlesi, fiil cümlesi), anlamlarına göre cümleler (olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, emir cümlesi, ünlem cümlesi), yüklemine göre cümleler (kurallı cümle, devrik cümle), yapılarına göre cümleler (basit cümle, birleşik cümle (şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle ki’li birleşik cümle, girişik cümle), sıralı cümle (bağımlı sıralı cümle, bağımsız sıralı cümle), bağlı cümle, ara sözlü (cümleli) cümle, eksiltili cümle (kesik cümle)” şeklinde incelemiştir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 157-224).

4.1. Yüklemine Göre Cümleler

4.1.1. Fiil Cümlesi

Ergin, yüklemi yani predikatı müstakil bir fiil olan cümlelerin fiil cümlesi olduğunu ifade etmiştir (Ergin, 1983: 401).

Hatipoğlu, bildirme veya isteme kiplerinden biriyle kurulan tümceleri fiil cümlesi olarak tanımlar (Hatipoğlu, 1982: 175-176).

Gencan, fiil cümlesini, “eylem tümcesi” olarak ele almış, fiil cümlesini, “Yüklemi fiil olan tümce” şeklinde tanımlamaktadır (Gencan, 1982: 54).

Şimşek, diğer araştırmacılardan farklı olarak fiil cümlesi terimi yerine “eylem tümcesi” terimini kullanmıştır. Şimşek, “Eylem tümcelerini yüklemine göre (1. Yüklemi yalın çekimli eylem tümcesi, 2. Yüklemi birleşik çekimli eylem tümcesi, 3. Yüklemi katmerli çekimli eylem tümcesi) olarak üç başlığa ayırmıştır (Şimşek, 1987: 166).

Topaloğlu, fiil cümlesini, “Yüklemi çekimli bir fiil olan cümle” şeklinde tanımlar (Topaloğlu, 1989: 69).

Beserek, fiil cümlesini, “Yüklemi çekimli bir fiilden oluşan cümlelerdir. İsimlerle birlikte yüklem teşkil eden et-, ol-, eyle- gibi yardımcı fiillerin çekimleri de yüklemine bakımından fiil cümlelerini oluştururlar” şeklinde açıklamıştır (Beserek, 1991: 49).

Karaörs, fiil unsurunun çekimli bir fiil olduğu cümlelerin fiil cümlesi olduğunu, fiil unsuru geçişli olan cümlelerin tüm öğelerinin bulunduğunu ancak fiil unsurunun geçişsiz olan fiil cümlelerinin nesne unsurunun bulunmadığını ifade eder (Karaörs, 1993 46).

Eker, eylem tümcesini, “Yüklemi çekimli olan tümcedir” şeklinde tanımlar (Eker, 2011: 442).

Banguoğlu, fiil ve isim cümlesini basit cümle başlığı altında ele almıştır. Banguoğlu, yüklemi çekimli fiil olan cümlelerin fiil cümlesi olduğunu ifade etmiştir (Banguoğlu, 2011: 532).

Delice, fiil cümlesini, “Yüklemi çekimli fiillerden oluşan cümlelere fiil cümlesi adı verilir” şeklinde tanımlar (Delice, 2016:142).

Karaağaç, fiil cümlesini, “Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümledir. Her türlü hareket, iş, oluş, yani yapma ve olmalar, fiil cümleleri ile bildirilir. Bu sebeple, fiil cümleleri, isim cümlelerine göre daha çok kullanılır. Geçişli fiil cümlelerinde cümle öğelerinin hepsi bulunabilirken, yüklemi geçişsiz olan cümlelerde nesne bulunmaz” biçiminde açıklamıştır (Karaağaç, 2017: 243).

Necati Demir, yüklemi fiil olan ve yargı ifadesini tam olarak taşıyan cümlelerin fiil cümlesi olduğunu ifade eder (Demir, 2019: 83).

Karahan, fiil cümleleri için “Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır. Bu yargı, emir kipinin 2. şahsı dışında daima ekle yapılır. Her türlü kılış ve oluş, fiil cümleleri ile karşılanır. Fiil cümleleri, geçişli fiil cümlelerinde, cümle öğelerinin hepsi bulunabilir. Geçişsiz fiil cümlelerinde nesne bulunmaz. Geçişsiz-edilgen fiilli cümlelerde ise özne yoktur” şeklinde açıklama yapmaktadır (Karahan, 2020: 96).

Özkan, Toker ve Aşcı, fiil cümlesini, “Yüklemi çekimli bir fiil olan cümleye fiil cümlesi denir. Çekimli bir fiil, şekil ve zaman ekiyle birlikte şahıs eki alan fiil demektir” şeklinde tanımlamıştır (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 143).

Özkan ve Sevinçli, fiil cümlesini, “Yüklemi, çekimli bir fiil olan cümleye fiil cümlesi” denir. Şart kipi dışında sekiz fiil kipi ile temel cümle kurulabilir. Bildirme

kipleriyle kurulan cümleler bir oluşu, bir durumu, zaman ve mekân içerisinde yargı yoluyla bildirirler. Tasarlama kipleriyle kurulan fiil cümleleri ise bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği belirtme ifadesi taşırlar. Tasarlama kiplerinde zaman kavramı yoktur. Şart kipi, cümleye şart anlamı katar; yargı bir şarta bağlanır. Bu kipin aynı zamanda istek ve temenni işlevleri de vardır. Fiil cümlelerinde yüklem; basit, birleşik, ve çatı (etken, edilgen, ettirgen, işteş, dönüşlü) eklerini almış fiillerin çekimli şekillerinden meydana gelir. Geçişsiz fiillerle kurulan cümleler nesne almazlar. Geçişli fiillerde kurulan cümlelerde cümlelerin bütün öğeleri (özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı) bulunabilir” şeklinde incelemiştir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 143).

Esir Şehrin İnsanları romanında fiil cümleleri, isim cümlelerine oranla daha çok yer almaktadır.

“Yüreğinden acıtıcı bir ürperme **geçti**.” (s.21)

“Cemil usta gene zihninden birtakım hesaplar yaparak bütün bu işlerin yedi sekiz yüz liraya çıkabileceğini **söyledi**.” (s.64)

“Bakkala, kasaba, dilenecekmiş gibi tepeden tırnağa ürpererek **girdi**.” (s.86)

“Türkçesi, ele güne karşı fiyakamızı bozup bizi **madara edecek**.” (s.133)

“İçine girince, uğraşmak zorunda oluşumdan mıdır nedendir, korkuyu **unutuyorum!**” (s.157)

“Nedime Hanım biraz düşündükten sonra duraklayarak **doğruladı**.” (s.173)

“Yoksa bu adam kendisine zafer müjdesi **getirmemiş miydi?**” (s.223)

“Ahmet, etüvden yeni çıkmış bir hasta elbisesi gibi bumburuşuk çarpık çurpuk ayakta duruyor, gözlerinden sel gibi yaşlar akıtarak **ağlıyordu**.” (s.291)

“Yüreğinde büyük bir öfke **kabarıyordu**.” (s.337)

“Deminden beri içinde bocaladığı şaşkınlık dağılmış, gizli bir neşeye **kapılmıştı**.” (s.364)

“Kâmil Bey sesini yumuşatarak açıklamaya **çalıştı**.” (s.386)

“Eşek bile bir düştüğü çukura bir daha **düşmez**.” (s.405)

“ ‘Zafer, savunuya muhtaç değildir,’ diye bir **söz edilir.**” (s.418)

4.1.2. İsim Cümlesi

Ergin, isim cümlesinin, yüklemi, fiil unsuru isim fiili ile bir isim unsurundan oluşan cümle olduğunu belirtmiştir (Ergin, 1983: 403).

Hatipoğlu, isim cümlesini, “Yüklemleri ad soylu bir sözcük ya da ek eylemle kurulan cümleler” şeklinde tanımlar (Hatipoğlu, 1982: 173-174).

Gencan, isim cümlesini, “ad tümcesi” olarak ele almış, bu cümle türünü, “Yüklemi ad soyundan olan tümce” şeklinde açıklar (Gencan, 1982: 54).

Topaloğlu, isim cümlesini, “Yüklemi isim veya isim soylu bir kelime olan ve cevher fiiliyle kurulan cümle” şeklinde tanımlamıştır (Topaloğlu, 1989: 90).

Beserek, isim cümlesini, “Yüklemi isim veya isim soylu bir kelime ile yardımcı bir fiilden oluşan cümlelerdir. İsimlerin yardımcı fiillerle çekimi bu çeşit cümlelerin yüklemelerini teşkil eder. İsim cümleleri, hüküm cümleleridir. Bu yönüyle isim cümleleri, anlam bakımından tartışmaya ve şüpheyeye kapalı olan cümlelerdir” şeklinde açıklamıştır (Beserek, 1991: 48).

Karaörs, fiil unsurunun isim fiilin ekleşmiş şekli olan bildirme unsuru ile bir ismin birleşmesinden meydana gelen cümlelerin isim cümlesi olduğunu ve isim cümlelerinin iki bölümden meydana geldiğini birinci kısmın “yüklem ismi”, ikinci bölümün ise “bildirme unsuru” olduğunu ifade etmiştir (Karaörs, 1993: 46).

Eker, isim cümlesini, “Yüklemi ad veya ad soylu olan ve ek eylemle hükme bağlanan tümcelerdir. Ek eylem (-i) geçmiş zaman, geniş zaman ve şart kiplerinde çekime girer. Özellikle geniş zaman üçüncü kişide (-dır) (bildirme) eki kullanılır. Var ve yok sözcükleri isim tümcesi kurar” biçiminde tanımlamıştır (Eker, 2011: 442).

Banguoğlu, isim cümlesinin yüklemi isim olan cümle olduğunu belirtmiştir (Banguoğlu, 2011: 535).

Delice, isim cümlesini, “Yüklemi ek-fiil yardımıyla isim soylu kelimelerden oluşturulmuş cümlelere isim cümlesi adı verilir” diye tanımlar (Delice, 2016:142).

Karaağaç, isim cümlesi için “Yüklemi çekimli bir fiil değil, ad veya ad soylu bir söz olan cümle, isim cümlesidir. İsim cümlesi, bir yapma veya olma değil, bir var oluş bildirir; çünkü taşıdığı tek fiil, var oluş bildiren ana yardımcı fiildir. İsim cümlesi, yalnızca, ana yardımcı fiille kurulabilen bir cümledir” biçiminde açıklama yapar (Karaağaç, 2017: 246).

Karahan, isim cümleleri için “Yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. İsim veya isim grupları, “i-” ek-fiili ile görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekime girerek yüklem görevi yaparlar. İsim cümlelerinde, kip eki taşımayan yüklem, geniş zaman kipindedir. Bu ve diğer bazı kiplerde, anlamı pekiştirmek veya yükleme ihtimal anlamı katmak üzere –Dİr eki de kullanılır. İsim cümleleri, genellikle iki ögeden, özne ve yüklemden meydana gelir. En çok kullanılan isim cümleleri, çeşitli kiplerdeki “var”, “yok” isimlerinin yüklem olduğu cümlelerdir” şeklinde tanımlama yapmıştır (Karahan, 2020: 96-99).

Özkan, Toker ve Aşçı, isim cümlesini, “Yüklemi ek fiille çekimlenmiş bir isim veya isim grubu olan cümleye isim cümlesi denir. İsim cümlesinin yüklemi isim, isim soylu bir kelime veya isim soylu bir kelime grubudur. Ek fiil yüklem, fiil kısmını, isim unsuru ise yüklem, isim kısmını oluşturur. İsim veya isim grupları, ek fiilin (i- fiili) “görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve şart” kiplerinden birinde çekime girerek yüklem olur” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 144).

Özkan ve Sevinçli, isim cümlesini, “İsim cinsinden bir kelime ya da kelime grubunun ek-fiille çekimlenerek yargı bildirmesine isim cümlesi denir. Ek fiilin sadece dört çekimli şekli (şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart) vardır. Bu çekimlerin en çok kullanılanı, şimdiki zamanın teklik üçüncü şahıs eki olan “-dİr, -dUr, -tİr, -tUr’dur”. Yüklemi isim ve isim grubu olan cümlelerde yüklem, “ek-fiil”siz de kurulur: bu durumda ek-fiil kendisini cümle anlamında hissettirir. Bu cümlelerde, en çok “var” ve “yok” kelimeleri kullanılır” şeklinde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 157-158).

Esir Şehrin İnsanları romanında isim cümleleri daha çok görülen geçmiş zaman kipi ile kurulmuştur. Verilen örnekler de bunu göstermektedir.

“Benim petrolde hissem yok, Kerkük’te birtakım topraklarım **var**.” (s.45)

“Köşkün oturulmaz halde olduğuna **emindi**.” (s.56)

“Türk tasavvufu, **Şamanlıkla İslamlığın karışımıdır**.” (s.71)

“Uzakta, İstanbul, kurşunilerden, bu rengin koyudan açığa, açıktan koyuya giden bütün zavallı ayrıntılardan **ibaretti**.” (s.91)

“Ebuzer Ağa bunu öyle söyler ki, işin içinde bir köpoğluluk olduğunu anlamamak **imkânsızdır**.” (s.167)

“Gelen mektuplara da şaşmamak **imkânsızdı**.” (s.169)

“Bahar fidanlarının yapraklarında, cam yeşili bir renk **vardır**.” (s.189)

“Annesinin etrafında, kalın oyma çerçeveler içinde yarım düzine kadar Ayşe **vardı**.” (s.194)

“Bizim eniştenin salonu hep düşmanlarla **doludur**.” (s.242)

“Böyle önemli bir işe Niyazi Efendi eve giderse, kadının ölümü pahasına da olsa kalkacağına **emindi**.” (s.252)

“Berber, **sakallı bir askerdi**.” (s.334)

“Koridor her zamanki gibi **bomboştı**.” (s.359)

“Bugün Nermin’i böyle bir tehlikeye atmaya asla cesareti **yoktu**.” (s.373)

“Oysa masanın üzerine konulan, pazarlığı yapılan şey, bu **İbrahim’in belki de asırlarca sürecektir alın yazısıydı**.” (s.401)

“Silahlar **eskiydi**. Cephane her zaman **kıttı**.” (s.418)

4.2.Anlamlarına Göre Cümleler

Karahan, cümleleri anlam özelliklerine göre “olumlu ve olumsuz cümleler” ve “soru cümleleri” olmak üzere iki alt başlık altında ele almıştır. Bu başlıkta Karahan’ın sınıflandırmasına ek olarak emir cümlesi ve ünlem cümlesi de dâhil edilmiş, anlamlarına göre cümleler beş başlıkta ele alınmıştır. Araştırmacılar, anlamlarına göre

cümleleri daha çok olumlu cümle, olumsuz cümle ve soru cümlesi olarak incelemişlerdir.

4.2.1. Olumlu Cümle

Hatipoğlu, olumlu cümle terimi yerine “olumlu tümce” terimini kullanır. Olumlu yargı bildiren cümlelere olumlu tümce dendiğini belirtir (Hatipoğlu, 1982: 164-165).

Şimşek, anlamlarına göre cümleleri “bildirme tümceleri ve dilek tümceleri” olarak iki başlıkta incelemiştir. Şimşek, olumlu, olumsuz ve soru tümcelerini bildirme tümcelerinin içerisinde ele almıştır. Şimşek, eylem yargısında yüklem ifade ettiği kılış ya da oluşun yapıldığını; ad yargısında ise nesne veya kavramın ne olduğunu belirten cümlelerin olumlu cümleler olduğunu ifade etmiştir (Şimşek: 1987: 196-197).

Topaloğlu, olumlu cümleyi, “Yüklemi olumluluk kavramı içeren cümle” şeklinde tanımlar (Topaloğlu, 1989: 112).

Beserek, olumlu cümleyi, “Cümle unsurlarının başına ne...ne karşılaştırma edatlarının getirilmediği veya çekimli fiilin çatısına -ma,-me- olumsuzluk eklerinin alınmadığı cümlelerdir. Bir başka anlamda, herhangi bir eylemin olmasını ve yapılmasını ifade eden cümlelerdir” şeklinde açıklar (Beserek, 1991: 49).

Eker, olumlu cümleyi, “Esas olarak, yüklemi olumlu bir yargı bildiren yani yüklem ifade ettiği işin yapıldığını gösteren tümcedir” diye tanımlamaktadır (Eker, 2011: 442).

Delice, olumlu cümle için, “olumsuzluk eki yoksa o cümle olumludur” şeklinde tanımlama yapar (Delice, 2016:142).

Karaağaç, olumlu cümleyi, “Yargının gerçekleştiğini anlatan cümle, olumlu cümledir. Bu cümlenin yüklemi, bulunma veya yapma ve olma bildirir” şeklinde tanımlamıştır (Karaağaç, 2017: 250).

Demir, fiil cümlesinde işin yapıldığını veya yapılacağını; isim cümlesinde ise unsurun mevcut olduğunu bildiren cümlelerin olumlu cümle olduğunu ifade etmiştir (Demir, 2019: 85).

Karahan, olumlu cümleyi “Yargının gerçekleştiğini anlatan cümleler, olumlu cümlelerdir. Böyle cümlelerin yüklemi yapma, yapılma veya olma bildirir. Bazı cümleler, yapılarında olumsuzluk bildiren gramatikal unsurlar taşımalarına rağmen anlamca olumludurlar. Yapısında herhangi bir olumsuzluk unsuru taşıyan cümleler, “değil” edatı veya “yok” ismi ile birleşince olumlu bir anlam kazanırlar. İki olumsuz unsur, bir cümlenin anlamını olumlu yapar” şeklinde açıklar (Karahan, 2020:104).

Özkan, Toker ve Aşcı, olumlu cümleyi, “Yüklemi olumluluk kavramı içeren cümleye olumlu cümle denir. Olumlu cümlede yargının gerçekleşmesi söz konusudur” şeklinde tanımlamıştır (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 148).

Özkan ve Sevinçli, olumlu cümle için “Bir iş, oluş, hareket ve düşüncenin gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildiren cümleye olumlu cümle denir” şeklinde tanımla yapar. Bu cümleleri, yüklemnin isim veya fiil oluşlarına göre, “olumlu isim cümlesi ve olumlu fiil cümlesi” olmak üzere ikiye ayırır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 172).

“Nermin’in torpillenme tehlikesi karşısında bile hiçbir hesaba dayanmadan, “Kâmil bizi kurtarır,” demesi çok hoşuna gitmişti.” (s.10)

“Kâmil Bey Boğaz’da gemiye gelen Çanakkalelilerden dinlediklerini evirip çeviriyor, bu lafların arkasındaki insan gerçeklerini anlamaya uğraşıyordu.” (s.17)

“Çünkü bu benim için yeni bir fikir değildi.” (s.23)

“Kafamda sürekli bir meydan savaşı var.” (s.29)

“Gülüşleri biraz yorgun, biraz kinliydi. İlacı bulunamamış öldürücü hastalığa tutulan insanların umutsuz gülümsemelerine benziyordu.” (s.48)

“Bir ara, memleketten büsbütün basıp gitmeyi düşünmedim değil...” (s.60)

“Tanıdıklarının hepsi de iyi gün dostu değillerdi.” (s.85)

“Japonların panter ciddiliği, Kâmil Bey’i artık ürkütmez olmuştu.” (s.99)

“İşin içinde Anadolu’ya silah kaçırmak dalgası var.” (s.111)

“Mahpushaneyi böyle düşünmediği şaşkın bakışlarından belliydi. Büyük bir suçtan kurtulmanın sevinciyle çevresine baktı.” (s.127)

“İlk zamanlar, bunların arasında kendini ruhça ve bedence sıhhatli bulduğu için bir acayip utanma duydu.” (s.171)

“Başkumandan, büyük erkânıharbiyesi, ordu, kolordu, fıkra kumandanları seçilmişti.” (s.237)

“Kâmil Bey o gün ikinci vakti, gayet önemli belgelerle dolu bir kuru üzüm sandığını Tophane rıhtımında, Gülcemal vapurunun kahvecisi Ramiz Efendi’ye verirken suçüstü yakalandı.” (s.275)

“Sabahleyin gardiyan İbrahim uyandırıncaya kadar baygınlığa benzeyen bir uykuyla uyudu.” (s.322)

“Memleketi işgal etmiş düşmanlarla dövüşenleri asla affetmeyen acayip vatanseverlerin elinde olduğumu biliyorum.” (s.349)

“Bu kuvvet, yenilmezlikten, mutlaka öç alacağına inanmaktan gelir.” (s.359)

“İşi berbat ettik! Yüzümüze gözümüze bulaştırdık.” (s.405)

4.2.2. Olumsuz Cümle

Hatipoğlu, olumsuz cümle yerine “olumsuz tümce” terimini kullanmıştır. Olumsuz yargı bildiren cümlelere olumsuz tümce dendiğini belirtmiştir (Hatipoğlu, 1982: 164-165).

Şimşek, olumsuz cümleyi bildirme cümleleri bölümünde ele almıştır. Şimşek, yargıyı olumsuz biçimde ortaya koyan cümlelerin “olumsuz tümce” olduğunu belirtmiştir. Eylem tümcesinde kılış veya oluşun gerçekleşmediğini ad tümcesinde ise nesne veya kavramın bulunmadığını ifade etmiştir (Şimşek, 1987: 199-201).

Topaloğlu, olumsuz cümleyi “Yüklemi olumsuzluk kavramı içeren cümle” şeklinde tanımlar (Topaloğlu, 1989: 113).

Beserek, olumsuz cümleyi, “Yüklemin çatısına -ma-, -me- olumsuzluk eklerinin getirilmesiyle veya cümle unsurlarının başına ne...ne karşılaştırma edatlarının katılmasıyla oluşan cümlelerdir” biçiminde tanımlamaktadır (Beserek, 1991: 49).

Eker, olumsuz cümleyi, “Esas olarak, yüklemi olumsuz bir yargı bildiren yani yüklem ifadesiyle işin yapılmadığını gösteren ve olumsuzluk eki ya da değil, yok

sözcüklerinden biri ile kurulan tümcedir. Olumsuzluk, eylem tümcelerinde eylem tabanına (-ma) ekinin getirilmesiyle, ad tümcelerinde değil veya yok sözcükleriyle yapılır” diye açıklamıştır (Eker, 2011: 442).

Delice, olumsuz cümle için “olumsuzluk eki barındırıyorsa o cümle olumsuzdur” ifadesini kullanır (Delice, 2016:142).

Karaağaç, olumsuz cümleyi, “Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümle, olumsuz cümledir. Bu cümlelerin yüklemi, bulunmama ve var olmama ile yapmama ve olmama bildirir” şeklinde açıklamıştır (Karaağaç, 2017: 250).

Demir ise fiil cümlesinde işin, oluşun yapılmadığını veya yapılamayacağını; isim cümlesinde ise kavramın mevcut olmadığını bildiren cümlelerin olumsuz cümleler olduğunu ifade etmiştir (Demir, 2019: 85).

Karahan, olumsuz cümleyi, “Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Böyle cümleler, yapmama, yapılmama, olmama bildirir. “-mA-” olumsuzluk eki, “değil”, “ne...ne” edatı ve “yok” ismi cümlelerin anlamını olumsuz yapan unsurlardır” şeklinde açıklamaktadır (Karahan, 2020:104).

Özkan, Toker ve Aşçı, olumsuz cümleyi, “Yüklemi olumsuzluk kavramı bildiren cümleye olumlu cümle denir. Olumsuz cümlede yargının gerçekleşmemesi söz konusudur” şeklinde tanımlamış, fiil cümlelerini olumsuz yapmak için –mA- olumsuzluk eki kullanılacağını ve geniş zamanın 2. ve 3. Şahıs olumsuz çekimlerinde ise –mAz kullanılacağını belirtmişlerdir (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 149).

Özkan ve Sevinçli, olumsuz cümleyi, “Yüklemi olumsuz bir yargı bildiren, yargıyı olumsuz olarak ortaya koyan cümledir. Fiil cümleleri –mA, -mAz, olumsuzluk ekiyle; isim cümleleri “değil” edatıyla olumsuz yapılır. Bu cümleler, “olumsuz fiil cümlesi ve olumsuz isim cümlesi” olarak ikiye ayrılmıştır” şeklinde tanımlamıştır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 176).

Esir Şehrin İnsanları romanında olumsuz cümlelerin yapısında daha çok “-mA-” olumsuzluk eki kullanılmıştır. Eserden “değil” ve “yok” ile yapılan olumsuz cümlelerde tespit edilmiştir.

“Bir Türk’ün İngilizceyi, Fransızca’yı, İtalyanca’yı böyle hiç duraklamadan konuşması **olur şey değildi.**” (s.11)

“Kâmil Bey gemiye öteberi satmaya gelenlerden haber sordu, aydınlatıcı hiçbir karşılık **alamadı.**” (s.14)

“Zarar etmeni istemiyorum. Olacaklardan **haberin yok.**” (s.52)

“Belki de duyduğum korkulu şeyler bile asıl gerçek **değil...**” (s.56)

“**Anlaşılr şey değildir** aslında...” (s.63)

“Temellerini öyle düzler ki burada, böyle bir köşkün olduğuna on tanık getirseniz kimse **inanmaz.**” (s.67)

“Görüp de “Ne güzel!” diye gülümsememek, küçük bir çocuğun cenneti hayal ederken düşündüğü şeylere yaklaşmamak **mümkün değildi.**” (s.93)

“Haberin olsun ki, **lafla peynir gemisi yürümez!**” (s.96)

“**Suçsuz değil ki...** Sözgelimi, adam öldürmüş...” (s.124)

“Bunu, şimdiye kadar hiçbirisi **düşünmemiştir.**” (s.238)

“Hayır! Bu da iftira! Ararat vapuru işiyle **Nedime Hanım’ın hiçbir ilintisi yoktur.**” (s.283)

“Vurmaya başladı mı, din iman **arama!**” (s.314)

“Kâmil Bey, Ahmet’in dili için kullanılan bu “kırmızı para kesesi” benzetmesini ömrünün sonuna kadar hiç **unutmadı.**” (s.336)

“Çalıştığım gazetenin tutumu, yani siyasi görüşleri beni **ilgilendirmez.**” (s.367)

“**Meraklanmayın! Sizi yüzleştirmeyecekler. Mahkemeye de getirilmeyeceksiniz.**” (s.397)

4.2.3. Soru Cümlesi

Hatipoğlu, herhangi bir unsurunda soru kavramı olan tümcelerin soru tümcesi olduğunu belirtir. Hatipoğlu, soru tümcelerini “sorulu eylem tümcesi” ve “sorulu ad tümcesi” olmak üzere iki başlıkta incelemiştir (Hatipoğlu, 1982: 167-168).

Şimşek, bir yargıyı sorulu biçimde ortaya koyan cümlelerin soru cümlesi olduğunu belirtmiştir. Şimşek, soru cümlelerini “yapıca soru cümleleri” ve “kavramca soru cümleleri” olmak üzere iki başlıkta ele almıştır. Şimşek, kavramca soru cümlelerini gerçek soru tümcesi ve sözde soru tümcesi olarak da iki şekilde incelemiştir. Gerçek soru tümcelerinin soru kavramı taşıyıp yanıt gerektiren cümleler olduğunu; sözde soru tümcelerinin ise içerisinde soru eki veya sözü barındırsa bile sorunun gerçek manada yanıt gerektirmeyen cümleler olduğunu ifade etmiştir (Şimşek, 1987: 206-207).

Topaloğlu, soru cümlesini, “Herhangi bir ögesinde soru anlamı bulunan cümle” olarak tanımlar (Topaloğlu, 1989: 130).

Eker, soru cümlesini, “Herhangi bir ögesinde, olumlu ya da olumsuz, soru ifadesi bulunan tümce türüdür. Soru ise bir cevap beklenen sözcüktür. Soru tümceleri; soru sözcükleri, soru sıfatları, soru zamirleri soru edatları ya da soru ekiyle kurulabilir; tümcelere tonlamayla da soru anlamı kazandırılabilir. Soru olumlu ya da olumsuz olabilir” şeklinde açıklamaktadır (Eker, 2011: 446)

Delice, soru cümlesi için, “soru eki almış olan cümledir” diye söylemiştir (Delice, 2016:142).

Karaağaç, soru cümlesi için “Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümle, soru cümlesidir. Soru, bildirme kavramının karşıtı bir kavramdır. Varlık bildirmelerinin (isim cümlesi), olayların (fiil cümlesi) ve olay bildirmelerinin (birleşik çekim) öbür ucunda, varlık ve olayların soru çekimleri durmaktadır. Soru cümlesi, soru kavramı kazandıran hangi, ne, kim, kaç, nasıl gibi soru sözlerinden biriyle ya da evet veya hayır karşılığını isteyen soru eki ile kurulan cümle türüdür” şeklinde tanımlama yapar. Karaağaç, soru cümlesini diğer araştırmacılardan farklı olarak ele alır. Soru cümlesini “1. Seçmeli soru, 2. Ünlemlik soru, 3. Karşı çıkma sorusu, 4. Cümleyi değil, cümle öğelerinden birini sorma sorusu, 5. İkili soru, 6. Düşünme sorusu, 7. Dolaylı soru, 8. Zamir sorusu, 9. Dolaysız soru, 10. Ret-kabul sorusu, 11. Ayırıcı soru, 12. Retorik soru, 13. Uzlaşma sorusu, 14. Onay sorusu” şeklinde on dört başlıkta inceler (Karaağaç, 2017: 251-253).

Demir ise soru cümlesinin ortaya çıkan sonuç olarak anlatımında soru anlamı barındıran cümleler olduğunu belirtmiştir. Demir, soru anlamının da soru sıfat, zarf, zamir, edat eki ve tonlama ile sağlandığını ifade etmiştir (Demir, 2019: 87).

Karahan, soru cümleleri için “Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler, soru cümleleridir. Soru eki –mI ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır. Konuşma dilinde vurgu yoluyla da soru cümlesi yapılmaktadır. “-mI” soru eki ile kurulan soru cümleleri genellikle onay veya ret cümleleridir. Soru ekinin yeri, aynı zamanda sorulan ögeyi de gösterir. Soru ekinin yüklemden sonra kullanıldığı cümlelerde kılış, oluş veya durumun gerçekleşip gerçekleşmediği sorulmaktadır” diye açıklama yapmaktadır (Karahan, 2020: 107).

Özkan, Toker ve Aşcı, soru cümlesini, “Herhangi bir ögesinde soru anlamı bulunan cümleye soru cümlesi denir. Soru cümlesi bilgi almak amacıyla oluşturulur. Soru cümlesi hem olumlu hem olumsuz olabilir. Böyle cümleler, soru bildiren kelimelerle veya soru ekleriyle yapılır. Soru zamirleri, soru zarfları, soru sıfatları soru bildiren kelimelerdir” şeklinde tanımlamıştır (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 151).

Özkan ve Sevinçli, soru cümlesini, “Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümlelere soru cümlesi denir. Olumlu veya olumsuz şekilde kurulabilir. Soru anlamı, soru eki, soru sıfatı, soru zamiri, soru zarfı ve soru edatı yardımıyla sağlanır. Soru cümlelerinde olumsuzluk, isim cümlelerinde “yok” ve “değil” kelimeleriyle; fiil cümlelerinde olumsuzluk eki (-mA-, -mAz-) ile yapılır” şeklinde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 179).

Esir Şehrin İnsanları romanında soru cümleleri çoğunlukla “-mI” soru eki ile yapılmıştır. “-mI” soru eki yüklemden veya diğer cümle ögelerinden sonra gelmiştir.

“Siz **misiniz**? Üşümediniz **mi**?” (s.7)

“Size gelseydim, beni bu ölüm kemendinden kurtarırdınız değil **mi**?” (s.30)

“Nasıl anlatabiliyorlar halka bu işi? Zorluk çekmiyorlar **mi**?” (s.42)

“Şekerli yaptım kahvenizi Kâmil Bey... Hava soğuk... İyi gelir. Yanlış **mi** düşündüm?” (s.59)

“Siz Kuvayı Milliye sevmiyor **musunuz** gerçekten?” (s.135)

“Okuduklarımız bunca kanlı deneyler, önsezi falan hep boş sözler **mi**?” (s.211)

“Kim, Nedime Hanım **mi**?” (s.249)

“Kadının kocası bilir **mi** bu işi?” (s.290)

“Şimdi biz de alnımıza yazılanı **mi** çekiyoruz İbrahim?” (s.314)

“Yüklü arabanın altından bir ihtiyarı kurtarmak için her şeyi feda edince pişmanlık duymamış **mıdır**?” (s.317)

“Nedime Hanım bir gün, “Kuvvetimiz de, zayıflığımız da işte bu dayanaklılıktan gelir,” dememiş **miydi**?” (s.382)

“Bu **ne** beyim?” (s.388)

“Paşa hazretleri bir şey **mi** emrettiler? Eskiden tanır **mydınız**? **Ne** söylediler? **Ne** üzerine?” (s.399)

“Dövüşmek lazım geldiğini ona siz **mi** anlattınız?” (s.417)

4.2.4. Emir Cümlesi

Topaloğlu, emir cümlesini, “Yüklemi emir kipinde olan cümle” şeklinde tanımlar (Topaloğlu, 1989: 112).

Eker, emir cümlesini, “Yapılması istenen ya da istenmeyen eylemleri ifade eden ve genellikle yüklemi emir kipiyle oluşturulan tümce türüdür” şeklinde açıklamıştır (Eker, 2011: 448).

Yüklemi emir kipi ile çekimlenmiş fiil cümlelerine emir cümlesi denir. *Esir Şehrin İnsanları* romanında emir cümleleri, daha çok ünlem olan cümlelerde yer almıştır.

“**Git işine** herif, bir söz etmeli ki altı üstünü tutmalı...” (s.15-16)

“Vatanın mutluluğunu benim için de **gör!**” (s.33)

“Fuat Bey geri çekilerek yol verdi: “**Buyrun!**” (s.58)

“**Kes** melun! Misafirden ayıp. Sahi **sanır!**” (s.96)

“Hadi **koş...** Haber **ver...**” (s.111)

“Tanışmamız bir gün gecikti. Şöyle **buyrun... Oturun...**” (s.147)

“**İn** artık! Hanımefendiyi rahatsız ediyorsun.” (s.178)

“ ‘Hayır **diyeceksin**, benim sandıktan haberim yok!’ **diyeceksin**.” (s.273)

“Arzu buyurursanız siz kendiniz **yazın**.” (s.286)

“Enver Paşa, ‘**Dizin kurşuna. Gözüm görmesin!**’ buyurmuş.” (s.313)

“Hemen heyecanlanmayın canım! **Oturun...**” (s.348)

“**Git** hadi... Nuri Usta’ya... Bu gece **başla!** Bu geceden tezi yok!” (s.423)

4.2.5. Ünlem Cümlesi

Özkan ve Sevinçli, ünlem cümlesini, “İnsanların duygularını, coşkularını, hayretlerini anlatan cümlelere ünlem cümlesi denir. Ünlemlerin bir kısmı anlatım kabiliyetini birlikte kullandıkları cümlelerden alırlar. Ünlem cümlelerinin sonuna ünlem işareti konur” şeklinde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 188).

Şaşkınlık, coşku, kızgınlık, öfke, sevinç, üzüntü, korku gibi duyguları anlatan cümlelere ünlem cümlesi denir. Bu cümlelerin sonunda ünlem işareti kullanılır.

“Oh ne mutluluk!” (s.20)

“Hayır! Bunlar yeraltından, ölümler dünyasından gelen homurtular!” (s.24)

“Sağol, var ol! Çok, çok yaşa!” (s.33)

“Hay aklınla bin yaşa!..” (s.65)

“Yüzüme beraber böyle yalan söylerse, arkamızdan neler atmıştır var hesapla! Aklım başımdan gitti! İşin ucunda Şeytan Adası’nı boylamak bile yazılı! Aman Abdullah! Elden çıkıyorsun oğlum!” (s.135)

“Sevgili Allahım! Türk milletine güç ver! Kurtulmasına yardım et!” (s.185)

“Sakın inanma! Sen elbette daha güzelsin.” (s.196)

“Oysa bir esir şehirde, dost kim, düşman kim bilinmez!” (s.212)

“Vah, vah! Kim bilir hakkımızda neler düşündünüz?” (s.245)

“Görüyorsunuz ki ben de henüz acemiyim! Ne ayıp şey yarabbi! Ne korkunç şey!” (s.275)

“Yok canım... Tövbee! Aman albayım bir kusurumuz varsa bağışla!” (s.352)

“Hey gidi baba dostu hey!” (s.400)

“Arkadaşlar dövüşürken böyle oturup gazeteden havadis beklemek rezillik!” (s.423)

“Hey Allahım! Nedir benim başıma gelenler! Kim demiş bu yalanı!” (s.431)

“Aldırma babalık! Ben sana söylemiyordum ama, senin cezan on beş yıldır! Şükret!” (s.435)

4.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Karahan, yüklemin yerine göre cümleler başlığı için “Yüklem, genellikle cümlelerin sonunda yer alır. Bu, Türkçe söz diziminin karakteristik özelliğidir. Ancak diğer cümle öğeleri gibi yüklemin de söz dizimi içindeki yeri çeşitli sebeplerle değişebilmektedir. Cümlelerin kurallı (düz) veya devrik oluşlarında ölçü, diğer öğelerin değil yüklemin yeridir” şeklinde açıklama yapmıştır (Karahan, 2020: 100).

4.3.1. Kurallı Cümle

Gencan, “kurallı cümleyi “dizilişlerine göre tümceler” başlığı altında ele almış, kurallı cümlelerde, yüklemin sonda bulunduğunu, diğer sözcüklerin önem derecelerine göre sıralanıp, en önemli sözcüğün yüklemin yanında bulunduğunu ifade etmiştir (Gencan, 1982: 63).

Şimşek, “kurallı cümle yerine “düz tümce” terimini kullanmayı tercih eder. Şimşek, yüklemi sonda bulunan tümcelerin düz tümce olduğunu belirtir (Şimşek, 1987: 142).

Beserek, kurallı cümleyi, “Yüklemin en sonda bulunduğu cümlelerdir, Türkçenin yapısına ve mantığına uygun cümleye, “kurallı cümle” denir” şeklinde tanımlar (Beserek, 1991: 47).

Eker, kurallı cümleyi, “Özne- tümleş- yüklem (ÖYT) dizilişine uygun cümlelere kurallı tümce denir” şeklinde açıklamıştır (Eker, 2011: 442).

Delice, bu cümle türünü, “Türkçe klasik cümle yapısında yüklem in son da bulunması gerekmektedir. Bu kurala uyan cümleler kurall ı cümledir” şeklinde açıklamaktadır (Delice, 2016:141).

Karaağaç, kurall ı cümleyi, “Yüklem i son da ulunan cümle, kurall ı cümledir. Cümle nin ana ögesi olan yüklem, Türkçede, cümle nin son unda yer alır. Yardımcı ögeden ana ögeye doğru diziliş, Türk cümle yapısının temel özelliğidir. Yüklem i tamamlayan ögeler, yüklem in önünde sıralanır. Yükleme en yakın öge ise genellikle belirtmek istenen ögedir” biçiminde tanımlar (Karaağaç, 2017: 249).

Karahan, kurall ı cümleyi, “Yüklem i son da bulunan cümleler, kurall ı (düz) cümlelerdir. Cümle nin ana ögesi olan yüklem, genellikle cümle nin son unda yer alır. Yardımcı ögeden ana ögeye doğru diziliş, Türk cümle yapısının temel özelliğidir. Yüklem i tamamlayan ögeler, yüklemden önce gelir. Yükleme en yakın öge, genellikle belirtmek istenen ögedir” diye açıklamıştır (Karahan, 2020: 100).

Özkan, Toker ve Aşcı, kurall ı cümleyi, “Yüklem i son da bulunan cümleye kurall ı cümle denir. Türkçenin doğal söz diziminde cümle nin ana ögesi olan yüklem son da, onu tamamlayan ögeler ise yüklem in önünde bulunur” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 147).

Özkan ve Sevinçli, kurall ı cümleyi, “İster isim olsun, ister fiil olsun yüklem i son da bulunan cümleye kurall ı cümle denir” şeklinde tanımlar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 191).

Esir Şehrin İnsanları romanında kurall ı cümle, devrik cümleye oranla daha çok kullanılmıştır.

“Vatanın felaketine dayanamayan Maarif Nezareti ortaöğretim kalemi memurlarından Yedek Subay Mustafa Nami Bey, dairesinde tabancayla kendini **vurmuştur.**” (s.33)

“Savaş yüzünden iktisadi durumunuzun bozulduğunu **söylemişlerdi.**” (s.43)

“Derviş Fuat Mahir gülümseyerek çıktı, zincire bağlı bir anahtar ı **getirdi.**” (s.61)

“Bu sebeple Türk’ün bağlanacağı inanç Allah korkusundan değil, Allah sevgisinden **gelir.**” (s.71)

“Kâmil Bey, ömründe Yakacık’tan öteye geçmemiş bir İstanbul **çocuğuydu.**” (s.84)

“Burada on dakika dolaşmak, temelleri birkaç yüzyıldır çatırdayan kocaman bir imparatorluğun neden çöktüğünü insana **anlatabilirdi.**” (s.107)

“Vekili bulunduğum hanımefendi, **şerefli bir aileye mensuptur.**” (s.115)

“Düşünmeli ki esir bir vatanda, esir insanların zaten namusu bir manada lekelenmiş **sayılır.**” (s.120)

“Birkaç kere gittiği mahalle kahvesinde, insanların inançlarını savunurken, aralarındaki gizli bir dayanışmaya güvendiklerini **sezmişti.**” (s.140)

“Çöken imparatorluk, aydınlarını da uçuruma beraber **sürüklemekteydi.**” (s.172)

“Bunlar, akıllarına, deneylerine, ölme ve öldürme yeteneklerine rağmen birer kocaman bebektiler; saygıyı, acımayı, sevgiyi hak eden yönleri de **buradaydı.**” (s.176)

“Hangi memlekette erkekler, kadın yardımını küçük görmüşlerse, o memleket **mahvolmuştur.**” (s.182)

“Dövüşen bir ordu için, hele imkânları sizinki gibi kıtsa, bir ton cephane **ölüm-kalım meselesidir.**” (s.234)

“Biz vatanımızı kurtarmak istiyoruz, buna **çalışıyoruz.**” (s.244)

“İfadeleri en geç yarın sabaha kadar hazırlamanızı **emir buyurmuşlar.**” (s.299)

“Yalnızlık, yere basmadan yürüyen bir ölümler ordusu gibi üstünden **geçiyordu.**” (s.316)

“Ömründe hiç kimseye karşı hiçbir zaman kin tutmamış, bu duyguyu kullanmaya **lüzum görmemişti.**” (s.319)

“Kâmil Bey, çok istediği bir işe, yani kalkıp gitmeye gücü yetmediği için büyük bir yorgunluk duydu, güçsüzlüğünden **utandı.**” (s.339)

“Kâmil bey, apansız açılan bu acayip konuşmadan yararlanarak kurduğu plana hemen başlamamak için kendisini **zor tuttu.**” (s.353)

“Her kelime yüreğini **sızlatıyordu.**” (s.361)

“Dayanılmaz bir mutluluk içinde **gülümsüyorlardı.**” (s.415)

“Bize getirdikleri İkinci İnönü müjdesini ömrümün sonuna kadar minnetle **hatırlayacağım.**” (s.436)

4.3.2. Devrik Cümle

Hatipoğlu, cümledeki yargıya dikkat çekmek için yüklemün diğer öğelerden önce kullanıldığı tümcelerin “devrik tümce” olduğunu ve devrik tümcelerin Türkçenin başlangıç metinlerinden itibaren kullanıldığını ve Türkçenin öz malı olduğunu ifade etmiştir (Hatipoğlu, 1982: 158-160).

Gencan, yüklemi sonda bulunmayan tümcelerin devrik tümce olduğunu, devrik cümlelere genellikle gelişigüzel konuşmalarda ve koşullarda rastlandığını ifade etmiştir (Gencan, 1982: 63).

Topaloğlu, devrik cümleyi “Türkçenin tabii söz dizimine aykırı olarak yüklemi, cümlelerin öteki öğelerinden önce gelen cümle” şeklinde tanımlar (Topaloğlu, 1989: 54).

Beserek, devrik cümleyi, “Söz diziminde, “Özne, zarf tümlecisi, dolaylı tümleç, nesne ve yüklem” şeklinde söz sırasını takip etmeyen cümlelere “devrik cümle” denilmektedir. Devrik cümle, bir başka ifadeyle, yüklemün sonda bulunmadığı cümledir” şeklinde ifade etmektedir (Beserek, 1991: 48).

Eker, devrik cümleyi, “Yüklemi tümce sonunda bulunmayan tümce türü” diye tanımlar (Eker, 2011: 443).

Banguoğlu ise, diğer araştırmacılardan farklı olarak devrik cümle için “Ters sıra” terimini kullanmıştır. Banguoğlu, devrik cümlelere duygulu anlatışta, kısa cümlelerde ve deyimlerde sıkça rastlandığını ifade etmiştir (Banguoğlu, 2011: 534).

Delice, devrik cümle için “Türkçe klasik cümle yapısında yüklemün sonda bulunması gerekmektedir. Bu kurala uymayan –yani yüklemi sonda bulunmayan cümleler devrik ya da kuralsız adını alır” demiştir (Delice, 2016:141).

Karaağaç, devrik cümle için, “Yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir. Bu tür cümleler, daha çok, sözlü dil kullanımında, şiir dilinde ve atasözlerinde görülür” biçiminde açıklama yapar (Karaağaç, 2017: 250).

Karahan, devrik cümleyi, “Yüklemi sonda bulunmayan cümleler, devrik cümlelerdir. Bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi diğer öğelerin olduğu gibi yüklem de yerini değiştirebilmektedir. Devrik cümleler, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanılmıştır. Şiir dilinde de devrik cümle çok görülür” diye açıklamıştır (Karahan, 2020:100).

Özkan, Toker ve Aşcı, devrik cümleyi, “Yüklemi sonda bulunmayan cümleye devrik cümle denir. Devrik cümleye daha çok konuşma ve şiir dilinde rastlanır. Atasözlerinde, konuşma ve sohbet üslubunun hâkim olduğu eserlerde de devrik cümle yaygındır” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 147).

Özkan ve Sevinçli, devrik cümleyi, “Yüklemi sonda bulunmayan cümleye devrik cümle denir. Daha çok şiirde karşılaşılan cümle türüdür. Atasözlerinde, günlük konuşmalarda, sohbet yazılarında bu cümle yapısına sıkça rastlanır” şeklinde açıklamaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 192).

“Pardon mösyö, **yerinde mi** kaptan?” (s.7)

“**Hak ettik miydik** bütün bunları biz?” (s.24)

“Sevginize, acımanıza **layık değilim** hiç...” (s.31)

“Bana kalırsa burjuvalarınız olgun **değildi** sizin...” (s.38)

“Bekçi ölünce mahalle imamı bir asma kilit **takmış** kapıya...” (s.57)

“Kızımın **ödü kopar** orman gibi bahçede...” (s.62)

“Bu dünya size de **kalmaz** oğlum...” (s.112)

“Naramız zati **ün salmıştır** memlekete...” (s.135)

“Kim kurtarmaya **uğraşiyor** Türk milletini kızım?” (s.185)

“Mustafa Kemal Paşa olmasaydı biz ne **yapardık** düşünsenize!” (s.196)

“Anasıyla her zaman **iftihar edecek** benim oğlum?” (s.204)

“İnsanların apansız sevindikleri zaman duydukları bir güzel güven duygusu **dolmuştu** yüreğine...” (s.207)

“Hayır, **bilmez misiniz** hiç sevmem kalabalığı...” (s.207)

“Zaten düşünmekten başka bir işim **yok ki** efendim burada...” (s.366)

“İnönü’nde düşmana **kötek atmış** bizimkiler...” (s.413)

4.4. Yapısına Göre Cümleler

Karahan, tasnifinde “yapısına göre cümleler” başlığı yer almamaktadır. Karahan, cümleleri yapısına göre ele almamış, cümleleri bağlanma şekillerine göre incelemiştir. Karahan, cümlelerin bağlanma şekillerine göre tasnifini; “1. Bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler, 2. Ortak cümle ögeleriyle bağlanan cümleler, 3. Ortak kip/ şahıs ekleriyle bağlanan cümleler, 4. Anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler” şeklinde dört başlıkta incelemiştir (Karahana, 2020: 85-110). Ancak bu çalışmada yapısına göre cümleler, hem Karahan’ın cümleleri ele alış biçimine hem de diğer araştırmacıların bu konuyu ele alış biçimine göre ele alınmıştır.

4.4.1. Basit Cümle

Hatipoğlu, basit cümle için “yalın tümce” terimini kullanmış, basit/yalın tümcenin, tek çekimli eylemle kurulan tümceler olduğunu ifade etmiştir (Hatipoğlu, 1982: 145).

Gencan, basit cümleyi, “Yalnız bir tek düşüncüyü anlatan söz dizisine basit tümce denir” şeklinde tanımlar (Gencan, 1982: 67).

Topaloğlu, basit cümleyi “Bir tek çekimli fiille kurulan cümle” biçiminde tanımlamıştır (Topaloğlu, 1989: 35).

Beserek, basit cümleyi, “Bir cümle içerisinde bir tane fiil veya isim soylu bir kelimeye getirilmiş yardımcı bir fiil, cümlelerin tek bir yüklemine teşkil ediyorsa ve bu cümlede zarf-fiiller, sıfat-fiiller, isim-fiiller ve şart cümlecikleri hiç kullanmamışsa; bu, basit bir cümledir” şeklinde açıklar (Beserek, 1991: 51).

Eker, basit cümleyi, “Bir tek çekimli eylemle kurulan yani yalnız bir yüklemi bulunan tümcedir. Yüklem ad ya da eylem olabilir ” biçiminde açıklamıştır (Eker, 2011: 437).

Banguoğlu, basit cümlelerin bir tek yargı ve bir tek yüklemden meydana geldiğini ifade etmiştir (Banguoğlu, 2011: 524).

Delice, basit cümlelerin, içinde yan cümle -cümlemsi- olmayan cümle olduğunu belirtmiştir (Delice, 2016: 142).

Karaağaç, bu cümle türünü, “Yapısında isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümle basit cümledir” şeklinde tanımlar (Karaağaç, 2017: 237).

Özkan, Toker ve Aşçı, basit cümleyi, “Bir tek çekimli fiil bulunan cümleye basit cümle denir. Böyle cümleler, tek yargıdan ibaret ve tek yüklemi olan cümlelerdir” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 147).

Özkan ve Sevinçli, basit cümleyi, “Kuruluşunda tek yüklem bulunan, tek yargı bildiren cümledir. Basit cümlede tek bir yargı bulunur; bu yargıyı sonuca bağlayan tek yüklem vardır. Bu yüklem, ya çekimli bir fiil ya da ek-fiil almış isim veya isim gibi kullanılan kelime grubu olur” şeklinde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 195).

Yukarıdaki açıklamalardan da görüleceği üzere tek yargı bildiren cümlelere basit cümle denir. *Esir Şehrin İnsanları* romanından tespit edilen basit cümle örnekleri aşağıda yer almaktadır.

“Güneşi, dünyada her şeyi bugün son defa **göreceğim.**” (s.33)

“Duvarlarda çeşitli tarikat taçlarının resimleriyle çeşitli yazı levhaları **asılıydı.**” (s.58)

“ ‘Ben senin babanım,’ **demeyecektim.**” (s.79)

“Kâmil Bey, mektebin en güzel delikanlılarından Kız İhsan’ı zorlukla **tanıdı.**” (s.126)

“Ebuzer Ağa’nın başdağıtıcılıkta önemli bir icadı daha **olmuştu.**” (s.167)

“Nedime Hanım’a bir an dikkatle, ciddiyetle **baktı.**” (s.178)

“Siz yanlış yere **başvuruyorsunuz.**” (s.205)

“Saat üçe doğru bir arkadaşla beraber bir yere **gideceğiz.**” (s.240)

“Kapının altından hafif bir ışık **görünmüştü.**” (s.307)

“İyiliğin bu kadar iğrencine hiç **rastlamamıştım!**” (s.349)

“Bir memleketin kaderi bir tek unsura bağlı **kalabilir.**” (s.404)

“Küçük esmer yüzü, çarşafın kara çerçevesinde büsbütün ufak **görünüyordu.**”
(s.411)

“İnönü mağaralarının duvarlarına kabataslak muharebe resimleri **oymalı.**”
(s.426)

Ahirette bunlara birem birem **can vereceksin.**” (s.433-434)

4.4.2. Birleşik Cümle

Birleşik cümle konusunda araştırmacılar arasında farklı yaklaşımlar olduğunu görülür. Farklı yaklaşımların nedeni, fiilimsilerin yargı bildirip bildirmemesi konusu üzerinedir.

Ergin, birleşik cümlelerin bir asıl cümle ile onun manasını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleden meydana geldiğini belirtmiştir (Ergin, 1983: 404).

Hatipoğlu, “Birleşik cümle yerine “birleşik tümce” terimini kullanmıştır. Bir tümcede birden çok çekimli eylem kullanıldığı zaman birleşik tümcenin oluşacağını belirtmiştir (Hatipoğlu, 1982:145-146).

Gencan, birleşik cümleyi, “bileşik tümce” olarak inceler, bileşik tümceyi, “Tamlayan ve tamlanan tümceciklerden kurulmuş söz dizisine bileşik tümce denir” şeklinde tanımlar (Gencan, 1982: 72).

Şimşek, birleşik cümle yerine “bileşik cümle” terimini kullanmış, bu cümle türünü, “girişik tümce, kaynaşık tümce ve koşullu tümce” şeklinde üç başlıkta incelemiştir. Bu tür cümlelerin, tümleyen ve tümlenen yargı öbeklerinden oluşan söz dizisi olduğunu ifade etmiştir (Şimşek, 1987: 251-252).

Topaloğlu, birleşik cümleyi “Bir ana cümle ile onun anlamını tamamlayan bir veya birkaç yardımcı cümleden oluşan cümle” şeklinde tanımlar (Topaloğlu, 1989: 42).

Beserek, birleşik cümleyi, “Bir cümle içinde birden fazla fiil soylu kelime varsa; yani temel cümlelerin yüklemi dışındaki öğeleri, zarf-fiiller, sıfat-fiiller, isim-fiiller ve şartlı çekimlerden kurulmuş yan cümleciklerden meydana geliyorsa, bu şekildeki cümleler, bileşik cümlelerdir. Bir bileşik cümle içinde, temel cümleye bağlı yan cümlecikler bulunur. Yan cümlecikler, temel cümlelerin öğelerini meydana getirir” şeklinde açıklamaktadır (Beserek, 1991: 51).

Karaörs, birleşik cümlelerin, bir asıl ve bir yardımcı cümle olmak üzere en az iki cümleden meydana gelen bir cümle olduğunu ve yardımcı cümlelerin asıl cümlelerin manasını tamamlayıp desteklediğini ifade etmiştir (Karaörs, 1993: 48).

Eker, birleşik cümle için “birleşik tümce” ifadesini kullanmış, “Temel (asıl, esas) tümce ile temel tümceyi; şart, sebep, dilek, açıklama vb. anlamlarla tamamlayan yan tümce(ler)den oluşur” tanımını yapmıştır (Eker, 2011: 438).

Banguoğlu, birleşik cümleyi, “Anlam ve şekil ilişkileri olan birden fazla yargının bir araya gelmesiyle kurulmuş cümleye birleşik cümle (phrase composee) adını veriyoruz” şeklinde açıklamaktadır. Banguoğlu, tam yargıyı taşıyan eden cümle için “baş cümle”, birleşik cümlelerin diğer bileşenleri için “ikincil cümle” terimini kullanmaktadır (Banguoğlu, 2011: 546).

Delice birleşik cümlelerin, iki veya daha fazla yargının bir cümle yapısı içinde yan cümle veya iç cümle şeklinde birleştirilmesi yoluyla oluşturulan cümle türü olduğunu ifade etmiştir (Delice, 2016: 142).

Karaağaç, birleşik cümleyi, “Yapısında birden fazla yüklem bulunan cümledir. Bu yapı, bir ana cümle ve bu ana cümlelerin anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümle ile kurulur” şeklinde tanımlar (Karaağaç, 2017: 238).

Özkan, Toker ve Aşçı, birleşik cümleyi, “Bir ana cümle ile onun anlamını tamamlayan bir veya birkaç yardımcı cümleden oluşan cümleye birleşik cümle denir. Birleşik cümlede birden fazla yargı ve birden fazla çekimli fiil bulunur” şeklinde tanımlamışlardır. Türkçedeki birleşik cümleleri, “şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle” şeklinde sıralamışlardır (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 131).

Özkan ve Sevinçli, birleşik cümleyi, “İçinde esas yargının bulunduğu bir temel cümle ile onu anlam ve görev bakımından tamamlayan bir veya birden fazla yan cümleden oluşan cümlelere birleşik cümle denir. Kısaca içinde birden çok yargı bulunan cümledir. Birleşik cümleleri, “şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle, girişik cümle” şeklinde incelemişlerdir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 197-208).

Bu çalışmada birleşik cümleler; “şartlı birleşik cümleler, ki’li birleşik cümleler, iç içe birleşik cümleler” olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir.

4.4.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

Ergin, şartlı birleşik cümleleri “Ana cümlenin şart cümlesi ile tamamlandığı cümlelerdir” diye açıklar (Ergin, 1983: 405).

Şimşek, şartlı birleşik cümle için “koşullu tümce” terimini kullanmıştır. Şimşek, şartlı birleşik cümlelerin “başlam tümcesi” ve “sonlam tümcesi” adlı iki unsurdan meydana geldiğini belirtmiştir (Şimşek, 1987: 252-253).

Topaloğlu, şartlı birleşik cümleyi, “Yüklemi dilek- şart kipinde olan bir yardımcı tümce ile bir ana cümleden meydana gelen cümledir” şeklinde açıklar (Topaloğlu, 1989: 136).

Banguoğlu, şartlı birleşik cümleyi “olağan şart cümlesi” ve “olmayası şart cümlesi” olmak üzere iki başlığa ayırmıştır. Bir baş cümle ile şart kiplerinden bir dış cümleden meydana gelen birleşik cümlelerin şart cümlesi olduğunu ifade etmiştir. Banguoğlu, olağan şart cümlesinde şart gerçekleşirse cezanın kesin olduğunu; olmayası şart cümlesinde ise şart gerçekleşmezse cezanın olmadığını ve olmayacağını ifade etmiştir (Banguoğlu, 2011: 549-551).

Delice, şartlı birleşik cümleleri, “Bünyesinde şart ekiyle çekimlenmiş fiil cümleleri bulunduran birleşik cümle türüdür” şeklinde tanımlar (Delice, 2016: 144).

Karaağaç, şartlı birleşik cümleleri, “Şart cümlesi, bütün dillerde yardımcı cümledir. Bir yüklem, bir şart cümlesi ile tamamlandığı cümledir. Şart cümlesi tek başına yargı bildirmez. Bir başka cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme anlamlarıyla tamamlar. Şart cümlesi genellikle, ana cümle yüklemine zarfı gibidir ve ana cümle cümlesinin başında veya içinde bulunur” biçiminde açıklamıştır (Karaağaç, 2017: 238).

Demir, şartlı birleşik cümlelerin –sa/-se eki taşıyan bir yüklem bulundugu yardımcı cümle ile onun bağılı olduğu ana cümleden meydana geldiğini ifade etmiştir (Demir, 2019: 73).

Özkan, Toker ve Aşcı, şartlı birleşik cümleyi, “Bir ana cümle ile bir yardımcı cümleden oluşur. Yardımcı cümle şart cümlesidir. Şart kipi diğer kiplerin aksine tam bir yargı ifade etmez. Bu sebeple şart kipinin yüklem olarak kullanıldığı şart cümlesi tek başına tam bir yargı bildirmediği için bağımsız bir cümle olarak kullanılmaz. Şart cümlesinin yeri –ana cümlelerin yükleminden önce olmak kaydıyla- ya ana cümlelerin başı, ya da ana cümlelerin içidir” biçiminde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşcı, 2020: 133-134).

Özkan ve Sevinçli, şartlı birleşik cümleyi, “Şart ifadesine dayalı bir yan cümle ile bir ana cümleden meydana gelen birleşik cümledir. Şart cümleleri, oluş ve kılışın bir şarta bağlandığı cümledir. Bu oluş ve kılışlar genellikle şart (-sA) ekiyle yapılır” şeklinde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 197).

Görüşlerden de anlaşılacağı üzere şartlı birleşik cümleler, “-sa / -se” eki ile yapılır. *Esir Şehrin İnsanları* romanından tespit edilen şartlı birleşik cümleler aşağıda verilmiştir.

“Son mektubunda Nermin’in halası, doğruca onlara inceklerini, başka türlüünü akıllarından **geçirirlerse**, kendilerine başka bir İstanbul bulmalarını yazmıştı.” (s.18)

“Başımıza gelenleri gazeteye **bildirmeseydin** ben, kim bilir daha ne kadar sürünecektim.” (s.33)

“Çocuklarımızı apansız yitirmek **istemiyorsak**, tetikte olacağız...” (s.74)

“Bir şey **söylenirse** duyduğu utanç dışarı vuracak, onuru daha onarılmaz biçimde yaralanacak sanıyordu.” (s.87)

“Kendimi biraz **sıkarsam**, gözlerimden ossaat yaş dökülür.” (s.135)

“Uygun bir alıcı **çıkarsa** iyi fiyatla çıkarız.” (s.152)

“İleride ordu **kurulursa** bu, padişah ordusunun bir parçası değil, milletin kendi ordusu olacak...” (s.174)

“Hastaneye gidenler, hele hastalarını bir önceki gidişte biraz ağır **bıraktılarsa** ya da tehlikeli bir **hastalık**sa, ‘Acaba sağ bulacak mıyım?’ diye telaşlı bir korku içinde olurlar.” (s.179)

“Hepimiz kendi ölçülerimizle **hareket etsek**, sonuç işte böyle olur, cümlemiz oturur ağlarız.” (s.212)

“Sanki ben **gitseydim** her şey düzelecekti.” (s.227)

“Üçümüz de karşınıza **dikilsek**, hep bir ağızdan sandığı sizden aldığımızı **söylesek**, gene inkâr edeceksiniz, iftiraya uğradığınızı ileri süreceksiniz.” (s.266)

“Yakan dışarıda elime **geçerse**, namerdim seni temizlerim.” (s.298)

“Şimdi söyle bakalım İbrahim, eğer beni tümen komutanı **yaparlarsa**, benimle beraber gelir misin?” (s.352)

“Başınıza gelenleri görmüş **olsaydı** kederlenirdi.” (s.395)

“Cephede **bulunsaydım**, içine düştüğüm ters duygulara belki de kapılmazdım.” (s.419)

“**Yakalanırsak** beni tutuklayamazlar.” (s.430)

4.4.2.2. Ki’li Birleşik Cümle

Ergin, “ki”nin iki fiili, iki cümleyi bağlamak için kullanıldığını belirterek, bu bağlacın bulunduğu cümleleri “birleşik cümle” başlığı altında incelemiştir (Ergin, 2002: 386).

Hatipoğlu, ki’li birleşik cümleleri, “Birleşik tümcelerde, temel cümleye çekimli eylemden sonra aldığı ki bağlacıyla bağlanan, temel cümledeki anlamı açıklayan ve nedenler bildiren tümceye bağlaçlı yan tümce denir” şeklinde tanımlar (Hatipoğlu, 1982: 386).

Eker, ki’li birleşik cümleyi, “Bir temel cümle ile temel cümleye “ki” ile bağlanan bir yardımcı tümceden oluşur” diye açıklar (Eker, 2011: 371).

Topaloğlu, ki'li birleşik cümleyi, “Bağlama zamiri ki veya kim ile kurulan birleşik cümle” şeklinde tanımlamış, ki'li birleşik cümlede ki'den önceki cümlelerin asıl cümle olduğunu ifade etmiştir (Topaloğlu, 1989: 112).

Karaağaç, ki'li birleşik cümle için, “Ki'li birleşik cümle, Türkçenin söz dizimi yapısına ters olarak, yardımcı cümlelerin ana cümleden sonra geldiği bir cümle türüdür” şeklinde tanımlama yapar (Karaağaç, 2017: 241).

Özkan, Toker ve Aşçı, ki'li birleşik cümleyi, “Ki'li birleşik cümlede ana cümle ile yardımcı cümleyi birbirine bağlamak için Farsçadan Türkçeye geçen ki bağlacı kullanılır. Ki'li cümle yapısı Türkçenin cümle yapısına uygun değildir. Türkçe cümle yapısının tersine olarak ki'li birleşik cümlede ana cümle başta, yardımcı cümle ise sonda bulunur. Bu yapının ters olmasına sebep ‘ki’ bağlacının Farsçadan alınması ve Farsça yapının da Türkçeye geçmesidir. Ki bağlacının bağladığı cümlelerin her biri tek başına yargı bildiren müstakil cümlelerdir. Ki'li birleşik cümlede yardımcı cümle, ana cümlelerin herhangi bir ögesi olabilir. Bu yapı içinde yer alan yardımcı cümle genellikle ana cümleyi nesne ve zarf göreviyle tamamlar” şeklinde tanımlamışlardır (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 136-137).

Özkan ve Sevinçli, ki'li birleşik cümleyi, “Ki” bağlacıyla kurulan birleşik cümlelere ki'li birleşik cümle denir. Bu tür birleşik cümlelerde iki cümleyi birbirine bağlayan ki bağlacıdır. Bu cümleler bir temel cümle ile onu çeşitli bakımlardan tamamlayan yardımcı cümleden meydana gelir” şeklinde açıklamıştır (Özkan ve Sevinçli, 2021: 204).

“Kimi, ‘Koca Amerika nasıl bir alçak olmalı **ki**, bir kötü su kömüşü mandasına Osmanlı’dan para istemeli!’ demektedir...” (s.17)

“Kâmil Bey onları dinlerken anladı **ki**, Mustafa Kemal Paşa’yla Ankara artık bir insan, bir kasaba adı olmaktan çıkmış...” (s.99)

“Burada toprak o kadar çiğnenmişti **ki**, artık ebediyen bir mini mini ot bile yetiştirilemeyeceğine yemin edebilirdi.” (s.122)

“Hava o kadar rutubetli, o kadar bulanıktı **ki** insan bu zavallı şehre artık bir daha hiç güneşli günler gelmeyecek sanırdı.” (s.145)

“O kadar **ki**, bir aralık, zıddına basmak isteyip istemediklerinden şüphelendi.” (s.193)

“Muharebede o kadar pervasızdı **ki** eski çavuşlar onun takımına düşmemek için dua ederlerdi.” (s.212)

“Üstadın, “Canfeneri püf diye âkıbet bir gün söner,” sözünü, aruza uydurarak bir okuyuşu vardı **ki**, bir başkasına karşı duyduğu sönmez kini, korkunç kıskançlığı, hiçbir söz, hiçbir hareket bu halinden daha iyi anlatamazdı.” (s.224)

“Görüyorsunuz **ki** her şeyi biliyoruz.” (s.282)

“Hem de öylesine bir dehşet **ki**, nerdeyse dişleri birbirine vuracak.” (s.288)

“Işık öyle tertiplenmişti **ki**, ilk bakışta duvardaki eski silahlardan yapılmış armayı görmemek, görüp beğenmemek imkânsızdı...” (s.339)

“Öğleden sonra uyuyordu **ki**, kapı gürültüyle açıldı.” (s.358)

“Oysa arkadaşlarla Kâğıthane’ye gitmeyi kararlaştırdıklarını falan anlatıyordu **ki** kapı birdenbire açıldı.” (s.411)

“O kadar üşeniyordum **ki**, bütün huysuzluğuma rağmen, haklı haksız, hiçbir konuda çekişecek gücüm yok.” (s.421)

“Ben de bekliyordum **ki**, günlerden bir gün gâvur gelecek de, bizi kolumuzdan tutup çıkaracak...” (s.430)

4.4.2.3. İç İç Birleşik Cümle

Ergin, iç içe birleşik cümleyi, “Bir cümlenin başka bir cümle içine girmesiyle meydana gelen birleşik cümledir. Tam bir birleşik cümle sayılmayan iç içe birleşik cümlelerde yardımcı cümle ana cümlenin bir unsuru veya o unsurun bir parçası durumundadır. İç içe birleşik cümlelerde, cümlenin bir unsuru olan yardımcı cümleye iç cümle adı verilir. İç içe birleşik cümle ‘de-’ fiiliyle ve nakil bildiren cümlelerde çok kullanılır. Böyle cümlelerdeki iç cümle, ‘de-’ fiilinin nesnesi durumundadır. Ana cümlenin yüklemi, başta de-, fiili olmak üzere bil-, gör-, görün-, say-, sayıl-, san-, addet-, zannet-, farz et-, duy-, işit-, um,- gibi fiillerden oluşur. Yardımcı cümle önce, asıl cümle ise sonra gelir” şeklinde tanımlamıştır (Ergin, 1983: 406-407).

Hatipoğlu, iç içe birleşik cümleyi, “tümcenin ad oluşu ve iç tümce” başlığı altında inceler. İç içe birleşik cümlelerin yargı bildiren ve başlı başına kullanılabilecek bir tümcenin tek bir sözcük gibi başka bir tümcenin veya tümcesinin tümleci görevinde kullanılmasıyla oluştuğunu ifade eder (Hatipoğlu, 1982: 152-153).

Şimşek, iç içe birleşik cümle için, “kaynaşık tümce” terimini kullanmıştır. Bu cümle türünün, cümlelerin içine kurucu öge olarak giren bağımsız tümce “iç tümce” ve dış cümle ile meydana geldiğini ifade etmiştir (Şimşek, 1987: 277-278).

Topaloğlu, iç içe birleşik cümleyi, “Bir cümlelerin başka bir cümlelerin içine girmesiyle meydana gelen birleşik cümle. Tam bir birleşik cümle sayılmayan iç içe birleşik cümlelerde yardımcı cümle ana cümlelerin tümleci durumundadır. Ana cümlelerin yüklemi, başta “demek” fiili olmak üzere bilmek, görmek, saymak, sanmak zannetmek, farz etmek gibi fiillerden oluşur” biçiminde açıklar (Topaloğlu, 1989: 85).

Delice, bir cümlelerin bağımsız yapısını koruyarak başka bir cümle içerisinde onun ögesi olarak yer aldığı cümlelere iç içe birleşik cümle dendiğini belirtmiştir (Delice, 2016: 145).

Karaağaç, iç içe birleşik cümleyi, “Bir cümlelerin herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde yer aldığı cümledir. Yardımcı cümle, ana cümlelerin bir ögesi veya o ögenin bir parçasıdır. Bu yapıda ana cümlelerin yüklemi, genellikle “Demek, zannetmek, sanmak, bilmek, görmek, görünmek, farzetmek, düşünmek” fiillerinin çekimli şeklidir. Ana cümle sonda bulunur. Türkçenin söz dizimi yapısına uygun olarak, ana cümle sonda bulunur” biçiminde ifade eder (Karaağaç, 2017:239).

Demir, iç içe birleşik cümlelerin genellikle alıntı ve aktarma ifadelerinde kullanıldığını ifade etmiştir (Demir, 2019: 23).

Özkan ve Sevinçli, iç içe birleşik cümleyi, “Bir cümlelerin, herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde yer almasıyla oluşan birleşik cümleye iç içe birleşik cümle denir. Bu cümlede iç cümle, temel cümlelerin nesnesi olur. Temel cümlelerin yüklemi çoğunlukla “demek, saymak, zannetmek, farz etmek, bilmek, görmek” gibi fiillerden oluşur. En yaygın olan kullanım demek fiilidir. İç içe birleşik cümle daha çok alıntılarda ve aktarmalarda kullanılmaktadır” şeklinde açıklar (Özkan ve Sevinçli, 2021: 201).

İç içe birleşik cümle, cümledeki tırnak işaretleri içerisinde ya da virgüller arasında alıntı söz bulunmasıdır. *Esir Şehrin İnsanları* romanında iç içe birleşik cümlelerde, asıl cümlenin yüklemine daha çok “demek” fiilinden türediği tespit edilmiştir.

“Venizelos demiş ki, ‘**Sultan hakkından gelemezse benim ordum gelir,**’ demiş...” (s.20)

“Şairler sezer. “**Ölüm didinmelerin sükûna inkılâbıdır**” demiş...” (s.29)

“Dün gece düşümde sizi gördüm komutanım! Elinizi omzuma koydunuz, “**Silkin şu mezellet tozu uçuşun üzerinden,**” dediniz.” (s.31)

“ “**Buna dayalı döşeli denmez, düpedüz antika deposu denir,**” diye suratını buruşturdu.” (s.34)

“Sizin bir atasözünüz var. ‘**Akacak kan damarda durmaz**’ derdiniz.” (s.41)

“Babam dedi ki, ‘**Kurtuluş yoktur,**’ dedi.” (s.53)

“ ‘**Ya silahlanıp Anadolu’dakiler gibi dağa çıkmalı ya da dervişliğe sığınmalı,**’ dedim.” (s.59)

“ ‘**Suat ağabey yamandır ha!**’ derim, ‘**Millet böylesini Şehzadebaşı’nda, tiyatrodan bile görmemiştir. Kel Hasan halt etmiş!**’ derim.” (s.110)

“Kendi kendine bir tarih kararlaştırmış, ‘**Şu zamana kadar karımdan mektup gelmezse, yaşamaya katlanmak boştur!**’ demiş.” (s.131)

“ ‘**Bu herif Kuvayı Milliye’ye çalışıyor beyefendi!**’ demez mi?” (s.135)

“ “**Ayaklarımı hayvan gibi yere vurdum!**” diyecekti.” (s.147)

“Babam dedi ki, ‘**Annenden hiçbir şey saklamayacaksın!**’ dedi.” (s.196)

“Geçen gün Ahmet Rasim Bey, ‘**Galiba Abdülhamit devrini arayacağız!**’ demesin mi?” (s.200)

“ ‘**Muharebelerde herkes yiğitçe dövüşmez ki,**’ dedi.” (s.212)

“Kâmil Bey, **“Sabah oluyor”** diye düşündü. **“Hay Allah sizden razı olsun kardeşlerim!”** diyerek ellerini memnunlukla ovuşturdu.” (s.220)

“Nedime Hanım, **‘Ben yollarım!’** demiş.” (s.254)

“Ulemadan başı sarıklı gelir, **‘Emret hocam!’** diyeceksin.” (s.296)

“ **“Çöküntü devirlerinin en açık ispatı, iktidarın artık idare edemez hale gelmesidir,”** diye bir şeyler okuduğu aklına geldi.” (s.324)

“ **“Tutuklandığımı Ankara’ya çoktan bildirmişlerdir,”** diye keyifle düşündü.” (s.325)

“ **‘Gerekirse Bolşevik değil, şeytan bile oluruz!’** diye açıkça söylüyorlar!” (s.343)

“Sıkıştın mı, **‘Hürriyet! Aziz hürriyet!’** dersin.” (s.383)

“ **“Öyleyse, biz bir cesur adamız karıcığım,”** dedi.” (s.401)

“Ramiz Efendi, **“Belki bir gizli lafımız vardır,”** diyerek beraber çıkmak istemedi.” (s.408)

“Hani Hâmit’in bir müthiş beyti var, **‘Yağsın nesi varsa kâinatın/ Lakin bu derin sükût dinsin!’** der.” (s.419)

“ **“Yakalanırsak beni tutuklayamazlar. Ben de seni önce Allah, sonra bizim hükümet sayesinde ipten alırım!”** dedi.” (s.430)

4.4.3. Sıralı Cümle

Hatipoğlu, sıralı cümlelerin, anlam yakınlığından dolayı bağlanmış cümleler olduğunu ifade etmiştir. Sıralı cümlelerin birleşik, girişik, kesik veya devrik cümle olabileceğini belirtmiştir. Bu cümle türünü, “bağımsız sıralı tümce” ve “bağımlı sıralı tümce” olarak ikiye ayırmıştır (Hatipoğlu, 1982: 154-157).

Gencan, sıralı cümleleri, “sıra tümcecikler” şeklinde ele almıştır. Gencan, “Biçim ve anlam olarak birbirine bağlı olmadıkları hâlde aralarına virgöl veya noktalı virgöl konulan bağımsız tümceciklerin sıralı cümle olduğunu” ifade etmiştir (Gencan, 1982: 68).

Beserek, sıralı cümleyi, “Yan cümleciğin, yüklemi aynı fiillerden meydana gelen ve art arda yan cümleciklerin sıralanmasıyla oluşan cümlelerdir. Şart cümleciklerinin art arda sıralanmasıyla da oluşabilirler. Bir büyük cümle içinde, büyük cümlelerin yüklemine bağlı yan cümleciklerin bulunmasıdır” şeklinde ifade eder (Beserek, 1991: 52).

Eker, sıralı tümceyi, “Yapıca ve/veya anlamca birbirine bağlı; ancak yalnız kullanıldıklarında kendi içinde anlam bütünlüğü bulunan tümcelerden oluşan birleşik tümce türüdür” diye tanımlar. Eker sıralı cümleyi, bağımlı sıralı tümce ve bağımsız sıralı tümce olarak ikiye ayırır (Eker, 2011:441).

Delice ise sıralı cümleyi, “kullanımlarına göre cümleler” başlığı altında incelemiştir. “Sıralı cümlelerin sıralama işleviyle kullanılan “ile, ve hem...hem, ne...ne, de...de, gerek...gerek, olsun...olsun” gibi yüklemce de anlamca da bağımsız cümleleri birbirine sıralama işleviyle bağlanan bağlaçlar veya bu tür bağlaçları temsilen virgül ve noktalı virgül ile oluşturulan cümleler” olduğunu ifade etmiştir (Delice, 2016- 146-147).

Özkan, Toker ve Aşçı, sıralı cümleyi, “Yalnız başlarına kullanıldıklarında birer anlam taşıyan hükümlü cümlelerin virgül, noktalı virgül veya bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla kurulan cümlelere sıralı cümleler denir. Bu cümlelerin her biri yapı ve anlam akımından farklı niteliklere sahip olabilir. Sıralı cümleler, aslında, ayrı ayrı, cümlelerdir ve arka arkaya sıralanmış cümlelerden oluşur. Ancak bunlar arasında az veya çok bir anlam ilişkisi vardır. Bir kısmında ise bazı öğeler ortaktır” şeklinde tanımlamışlardır. Sıralı cümleler adı verilen yapıların, tek bir cümle değil cümleler topluluğu olduğunu, virgül, noktalı virgül veya bağlaçlarla birbirine bağlanan cümleleri sıralı cümle olarak adlandırmak gerektiğini ifade etmişlerdir. Sıralı cümleyi unsurlarının ortak olup olmamasına göre bağımlı sıralı cümle ve bağımsız sıralı cümle şeklinde sınıflandırmanın daha doğru olacağını belirtmişlerdir (Özkan, Toker, Aşçı, 2020: 140).

Özkan ve Sevinçli, sıralı cümleyi, “Arka arkaya sıralanmış cümlelerden oluşur. Her cümle kendi başına bir yargı bildirmekle birlikte, öteki cümlelerle aralarında bir anlam ilişkisi vardır. Birbirlerine sıralama bağlacı, virgül ya da noktalı virgülle bağlanır” şeklinde açıklamaktadır. Bu cümlelerin, bağımlı sıralı cümle ve bağımsız sıralı cümle olmak üzere ikiye ayrıldığını belirtmektedir (Özkan ve Sevinçli, 2021: 209).

“Nermin, her güvensizlik ürküntüsünü atlatışında kocasına yeni bir güvenle sığınmaktaydı; ama bu hal, şuurunu zorlayarak her zaman yeniden gayret harcaması yüzünden kendisini sevgiye doludizgin bırakamamasına, biraz ürkek biraz utangaç, belli belirsiz soğuk kalmasına da sebep olmaktaydı.” (s.10)

“Kâmil Bey, alık delikanlıya, idmanın saatine kaç frank istediğini sordu; sonra da saatini ödemedi kendisini dövmesinin neden mümkün olamayacağını anlatmaya çalıştı.” (s.11)

“İstanbul, pencereden görüldüğü kadarıyla, ağır yaralar alarak yere serilmiş bir erkek gövdesine benziyor; gezgin satıcıların, akşam alacasının derinliklerinde, yükselip alçalan anlaşılmasız sesleriyle sanki inliyordu.” (s.34)

“ Bunlar ölüme karşı bütün canlılarda görülen en küçük savunu kımıldısını gösteremezler; maddi, manevi her baskıyı, her yeni durumu dirençsiz kabullenirler, dersiniz yanılırsınız!” (s.40)

“Derviş Fuat Bey mart güneşinde cüppeyi atıp kolları sıvamış, keskin bir nacakla ağaç gövdelerini saran fişkınlara girişmişti.” (s.67)

“Sabaha kadar düşünmüş, ölçüp biçmiş, dervişliğe sığınmanın maskaralığını anlayarak Anadolu’ya geçmeyi kararlaştırmıştı.” (s.89)

“Seferberlikte, mahallenin erkeksiz kaldığı sıralarda, askerde bulunan Duvarcı Tosun’un evine bir gece hırsız girmiş; kadınların feryadına yetişen İmam Mümin Efendi hırsız bir tokatta baygın yere sermişti.” (s.94)

“Kâmil Bey bir kitapta okumuştı; kadın olsun erkek olsun, çoğunlukla yeni bir arkadaş bulmadıkça boşanmayı göze alamazmış!” (s.108)

“Bu kırk yıl içinde devirler değişmiş, inkılaplar olmuş, lakin gazeteciliğin tahtı olduğu yerde kalmıştı.” (s.154)

“Şair türbeye girmiş, ölüp giden dostlarını hatırlayarak ağlamış, sonra derin bir umutsuzluk içinde ‘Şimdi bilmem ki neredeler?’ diye sormuş.” (s.190)

“Yeni şiirler, eskilerden gazeller, kasideler, beyitler okunuyor; zeki, kıyıcı, bazıları açık saçık latifeler, hicivler patlatıp, bitmez tükenmez ilim, sanat, siyaset çekişmelerine girişiliyordu.” (s.199)

“Oysa dişleri birbirine çarpıyor, soğukta kalmış bir çıplak insan gibi üşüyordu.” (s.321)

“Birçok dostları, heyecan duymak ya da ün almak için Afrika’ya büyük avlar yapmaya gitmişler, küçük teknelerle okyanusları aşmaya kalkmışlardı.” (s.327)

“Evden de padişahın sarayına gidecekler, tümen komutanlığını alıvereceklermiş.” (s.355)

“Sonra biraz ciddileşerek “Mutlaka bir pusula yazmış, bir yere koymuştur,” diye düşündü; çamaşırları, buruşacaklarına aldırmandan hoyrat hoyrat araştırdı.” (s.388)

“Yaralılar bakımsızlıktan, kangrenden ölüyorlar; ruh bakımından güçsüz olanlar, daha Türkçesi tabansızlar hemen kaçıyorlardı.” (s.418)

4.4.4. Bağlı Cümle

Karahan, tasnifinde bağlı cümleyi, “cümlelerin bağlanma şekilleri” olarak ele almıştır. Karahan, bu cümle türünü, “1. Bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler”, “2. Ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleler”, “3. Ortak kip/şahıs ekleriyle bağlanan cümleler” ve “4. Anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler” olmak üzere dört başlık olarak incelemiştir (Karahan, 2020: 85-95).

Eker, bağlı cümleyi, “Bağlama edatlarıyla (bağlaç) birbirine bağlanmış ve aralarında anlamca ilişki bulunan sıralı tümcelere bağlı tümce adı verilir” diye tanımlar (Eker, 2011: 441).

Delice, bağlı cümleleri, “Cümleleri sadece sıralama işleviyle birleştiren ve sıralı cümle yapan edatlar hariç, bağlama edatları yoluyla gerçekleştirilen cümle yapısıdır. Bu cümle yapısını oluşturan cümleler yapıcı birbirinden bağımsız yüklemlere sahip olmalarına rağmen anlamca birbirlerine sıkıca bağlıdırlar. Bu bağı sağlayan biçimbirimler de bağlaçlardır” şeklinde açıklamıştır (Delice, 2016: 144).

Karaağaç, bağlı cümleyi, “Bu cümleler ve, veya, da, yahut, ama, lakin, halbuki, meğer vb. bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümleler topluluğudur” biçiminde tanımlamaktadır (Karaağaç, 2017:240).

Özkan ve Sevinçli, bağlı cümleyi, “Cümle başı bağlaçları ile birbirine bağlanan cümlelere bağlı cümle denir” biçiminde ifade eder (Özkan ve Sevinçli, 2021:218).

“Büyük varta Allah’ımıza şükür atlatılmıştır **ve** de Çarlık belası resmen savuşturulmuştur.” (s.6)

“Amerika bildiğin madrabazdır **ve** de sürmeyi gözden çeken köpoğlusudur.” (s.17)

“Amerika’da evlat babaya, baba evlada para almadıkça sabahın kelimera demez **ve** de bedavadan kimse kimsenin avucuna işemez!” (s.17)

“Nermin’e göre ufak tefekti, **ama** hem biçimliydi hem de şaşılacak kadar tıkızdı.” (s.50)

“Burada bulunmadığından, birinci işgalin etkisini görmemişti, **ama** ikinci işgal, halkın son direnme gücünü de yerle bir etmişti.” (s.83)

“Başka türlü değiştirme mümkün olmaz **ve** ailemden kimse bulunmaz ise akar ve gelirlerinin Müslümanlardan fakir olanlara verilmesi şarttır.” (s.102)

“Ahmet biraz durakladı **ve** gözlerini kaçırarak sözün ardını getirdi.” (s.119)

“Dövüşe dövüşe ölmeli imiş diye türkü söylerdi **ve** gözlerim yaşarırdı.” (s.131)

“Toka ettiler **ve** kısa birer bakışla birbirlerini gözden geçirdiler.” (s.216)

“Şimdi babaya düşkün olur, **ama** on yıl sonra eloğlunun ardına takılır da geçer gider.” (s.377)

4.5. Cümlelerin Bağlanma Şekilleri

Karahan, cümleleri bağlanma şekilleri bakımından dört başlıkta ele almıştır. Bu başlıklar “Bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler, ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleler, ortak kip/ şahıs ekleriyle bağlanan cümleler, anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler” şeklindedir (Karahan, 2020: 85-95). Bu başlıklar aşağıda sırayla incelenmiştir.

4.5.1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler

Karahan, bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler için, “Türkçede cümleler arasında bağlantıyı sağlayan çok sayıda bağlama edatı vardır. Bu edatlar yardımıyla aralarında anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümleyi birbirine bağlamak mümkündür. Edatların görevi, “Sıralama, karşılaştırma, benzetme, açıklama, sebep, sonuç, amaç, karşıtlık, eşitlik, beraberlik vb.” anlamlarla cümleleri birbirine bağlamak, aralarındaki ilişkiyi vurgulamak ve ilişkinin yönünü belirlemektir” şeklinde açıklama yapmıştır. Karahan, bağlama edatlarıyla bağlanan cümleleri, “ki” bağlama edatı ile bağlanan cümleler, “ve” bağlama edatı ile bağlanan cümleler, diğer bazı bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler” şeklinde üç başlıkta incelemiştir (Karahan, 2020: 85).

4.5.1.1. “Ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler

Karahan “ki” bağlama edatının, cümleler arasında bağlantıyı sağlayan edatların en işlek olanlarından biri olduğunu ifade etmiştir. “Ki”nin bir cümleyi bir cümleye/cümle topluluğuna bağlayarak bunlar arasında açıklama, sıralama, karşılaştırma, sebep, sonuç, amaç gibi anlamlar çerçevesinde ilişkiler kurduğunu belirtmiştir. Karahan, ana cümle/cümlelerin başta, yardımcı cümle/cümlelerin sonda bulunduğu yapıların Türkçenin söz dizimi kurallarına uygun olmadığını, bu tür cümlelerde Farsçanın etkisinin görüldüğünü ifade etmiştir (Karahan, 2020: 85-86). Karahan, ana cümle/cümlelerin sonda, yardımcı cümle/cümlelerin başta bulunduğu yapıların ise cümlelerin sıralanışı bakımından Türkçeye uygunluk gösterdiğini söylemiştir (Karahan, 2020: 87).

“Kimi, ‘Koca Amerika nasıl bir alçak olmalı **ki**, bir kötü su kömüşü mandasına Osmanlı’dan para istemeli!’ demekte.” (s.17)

“Yedi aydan beri üçüncü defadır **ki** bu isteği önleyemiyorum.” (s.25)

“Yine birçokları var **ki** benim dış görünüşüme imrenirler, yerimde olmak isterler.” (s.27-28)

“Biz demek **ki** savaşa gitmedik, eski dünyamızdan çıkıp gittik.” (s.31)

“Öyle bir cıvık geçit geçiliyordu **ki** herkes her şeyi, hatta düşmanla iş birliğini bile vatan için yaptığını söylüyordu.” (s.72)

“Sayfayı yukardan aşağıya o kadar hırsla çizdi **ki**, kurşunkalemin kalın ucu kırıldı.” (s.88)

“Oğlum, buranın zagonu, tutuklu gelirse haber vereceksin **ki** hepsinden önce içeriye bunu alsınlar...” (s.111)

“Yüzü o kadar körpe, o kadar temizdi **ki**, çabuk boy atmış bir kız çocuğuna benziyordu.” (s.115)

“Herkes o kadar susmuştu **ki**, reisin öksürüğü salonu ağzına kadar doldurdu.” (s.115)

“Hem de öylesine kuvvetle vuracak **ki**, bu isteklere göz yummak kimsenin haddi olmayacak...” (s.175)

“O kadar heyecanlanmıştım **ki**, duvara dayanarak bekledim.” (s.213)

“Öyle bir yerde bulunuyordum **ki**, bulunduğum yerde, rahmetli babam bile bana yardım edemezdi.” (s.217)

“İbrahim Bey o kadar zengindir **ki** fazla sermayesinden küçücük bir parayı da böyle bir işe yatırmış olacak.” (s.239)

“Karısına karşı öyle büyük bir acıma duydu **ki**, yalan söylediğinden utandı.” (s.267)

“Yazıcı bu tuzağa alışık olmalı **ki**, kalemle kâğıdı uzatıvermişti.” (s.286)

“Giydiği takunyaların arkaları o kadar aşınmıştı **ki**, topukları neredeyse yere değecekti.” (s.355)

“Az kalsın inanacaktı **ki**, Kâmil Bey’in sol eliyle çenesini hafif hafif okşadığını fark etti.” (s.368)

“İşte görülüyor **ki** asıl tehlike, hayatı yani insanları tanımamaktan geliyormuş.” (s.374)

“Hayvanda öyle özellikler var **ki**, insanda görünmüyor.” (s.382)

“Oysa arkadaşlarla Kâğıthane’ye gitmeyi kararlaştırdıklarını falan anlatıyordu **ki**, kapı birdenbire açıldı.” (s.411)

4.5.1.2. “Ve” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler

Karahan “ve” bağlama edatı ile bağlanan cümleler de “ve” edatının, iki veya daha fazla cümleyi/cümle topluluğunu sıralama, sebep, sonuç vb. anlam ilişkileri ile birbirine bağladığını ifade etmiştir (Karahan, 2020: 87).

“Ahmet biraz durakladı **ve** gözlerini kaçırarak sözün ardını getirdi.” (s.119)

“Dövüşe dövüşe ölmeli imiş diye türkü söylerdi **ve** gözlerim yaşardı.” (s.131)

“Toka ettiler **ve** kısa birer bakışla birbirlerini gözden geçirdiler.” (s.216)

4.5.1.3. Diğer Bazı Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler

Karahan, cümleler arasında birbirinden farklı anlam bağlantıları kuran farklı yapılarda pek çok bağlama edatı olduğunu belirtmiştir. Karahan, bu başlık türündeki cümlelerin, “Ama, çünkü, de, da, fakat, zira, hâlbuki, yahut, hatta, lâkin, yoksa, yahut da, hem ... hem ..., kâh ... kâh ..., ne ... ne ..., ya ... ya ..., ya ... yada ... vb.” bağlama edatlarının bağlanmasıyla meydana geldiğini ifade etmiştir (Karahan, 2020: 89).

“Aydın-Ödemiş yönüne kulak vermeyince hiç olmaz! **Çünkü** Aydın ve de gâvur İzmir ve de Nazilli ve de Salihli, ille de Ödemiş dedin mi, on dakika düşüneceksin!” (s.16)

“Hiçbir şey ödememek de mümkündü. **Fakat** İngiliz İmparatorluğu, eski düşmanlarının mülkiyet haklarına bile saygılıdır.” (s.45)

“Nermin’le Sabriye pek karışmadılar **ama** Hala Hanım, İngiliz’e kocasını bir zaman desteklemeye çabaladı.” (s.47)

“Nermin’e göre ufak tefekti, **ama** hem biçimliydi hem de şaşılacak kadar tıkızdı.” (s.50)

“Kederlenesin! Kederlenesin! **Çünkü** ne denilmiştir! Ham ervaha eyvah eyvah!’ denilmiştir.” (s.68)

“Bizi **hem** mahcup ettiniz **hem de** borçlandırdınız.” (s.182)

“Gözlerim karardı **da** bana mı öyle geliyor?” (s.201)

“Cephaneleri kaybetmek tehlikesine karşı aslanlar gibi dayandı **da** kurtuluş müjdesini işitir işitmez çocuk gibi ağladı.” (s.247)

“İşi bilse beş altın ister. **Lakin** can pazarı olduğunu nereden bilecek?” (s.313)

“Şimdi babaya düşkün olur, **ama** on yıl sonra eloğlunun ardına takılır da geçer gider.” (s.377)

“Bunlar, evet, sırasında, korkudan altlarına işemişlerdir, **ama** içlerinde korkunç bir cesaretle ölümü alaya alanlar, onunla bir köpek yavrusuymuş gibi şakalaşanlar çok vardı.” (s.418)

4.5.2. Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler

Karahan, ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleleri, “Art arda sıralanan cümleler arasındaki anlam ilişkisi, ortak cümle öğeleri ile de sağlanabilir. Bağlantıyı, gerektiğinde başka unsurlar destekler, pekiştirir” biçiminde açıklamıştır. Karahan kitabında, ortak yüklemli, ortak özneli, ortak nesneli, ortak yer tamlayıcılı ve ortak zarflı cümlelere örnek vermiştir (Karahan, 2020: 91).

“Derviş Fuat Bey mart güneşinde cüppeyi atıp kollarını sıvamış, **(Derviş Fuat Bey)** keskin bir nacakla ağaç gövdelerini saran fışkınlara girişmişti.” (s.67) **(ortak özne)**

“Halanım giderken biraz para bırakmaya kalkıştı, **(halanım)** borç olduğunu da hemen ekledi.” (s.83) **(ortak özne)**

“Oğlanlar bir kayığa atladılar, **(oğlanlar)** Sarayburnu açıklarında öteki gazetenin paketlerini götüren kayığı karşıladılar.” (s.167). **(ortak özne)**

“Millet deyince aklınıza hep bir avuç şehir kadını **(geliyor)**, bir tutam esnaf ve memur geliyor.” (s.182) **(ortak yüklem)**

“Kâmil Bey albümleri getirdi, **(albümleri)** enikonu utanarak masanın kenarına koydu.” (s.187) **(ortak nesne)**

“Kitapları yutmuş, **(kitapları)** sindirmiş.” (s.335) **(ortak nesne)**

“Ertesi oturumda Kâmil Bey heriflere bu gözle baktı, **(Kâmil Bey)** namert kelimesindeki bütün cıvık anlamı bu heyette kolayca buldu.” (s.424) **(ortak özne)**

4.5.3. Ortak Kip/Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler

Karahan, ortak kip/ şahıs ekleriyle bağlanan cümleleri, “Cümleler arasındaki anlam ilişkisini sağlamada ortak kip/şahıs eklerinin de rolü vardır. Bu ekler her cümlede tekrarlanabilir. Ancak tekrardan gerektiğinde kaçmak üzere bu eklerin bir kısmı son cümleye kaydırılabilir. Yükleme isim olan cümlelerde kip ekinin, tek kipli fiillerde şahıs ekinin, birden fazla kipli fiillerde ise ikinci ve üçüncü kip eki ile şahıs ekinin son cümlede kullanılması, cümleler arasındaki anlam ilişkisini pekiştirir” biçiminde açıklamıştır (Karahan, 2020: 92).

“O zamana kadar en köpoğlu bankerlerin bile akıl erdiremeyecekleri karmakarışık bir düzenle bütün tarafsız memleketleri dolaşarak gelebilen havaleler birden kesilmiş **(ti)**, Suriye’deki Musul’daki çiftliklerden çoktandır hayır kalmamış**ti.**” (s.6)

“İlk günlerde Nermin’e kur yapmayı denemiş **(ti)**, kadının böyle bir işin dünyada var olduğundan habersiz bulunduğunu şaşırarak anlayıp vazgeçmiş**ti.**” (s.11)

“Buna çok zor karar vermiş **(ti)**, bir iki kere yere yerinden kalktığı halde, cigara yakmak bahanesiyle biraz dolanıp duvardaki resimlere bakarak ayak sürümüş**ti.**” (s.100)

“Pek ileriye gitmiş **(ti)**, düşmana yol göstermiş**ti.**” (s.303)

“Savcıya, mahpusların bütün konuşuklarını sıcaklığına yetiştirmiş **(ti)**, bu arada Kâmil Bey’in oruç tutmadığını, namaz kılmadığını da bildirmiş**ti.**” (s.435)

4.5.4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler

Karahan, anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler konusunda, “Bir metin, art arda sıralanan ve aralarında çeşitli anlam ilişkileri bulunan cümlelerden meydana gelir. Cümleler arasında şahıs, zaman, mekân, nesne ve harekete ait kavramlarda; karşılaştırma, açıklama, büyüklük-küçüklük, azlık-çokluk, genellik-özellik vb. bakımlardan sıralama, dereceleme; zıt veya benzer kelimelerle oluşturulan anlam paralelizmi, aynı anlam alanına giren kelimeler, iyelik ekleri ve genel olarak bazı içerik özellikleri de cümleler arasındaki anlam ilişkisini sağlamada yeterli olabilmektedir” şeklinde açıklama yapmıştır (Karahan, 2020: 94).

“İki yıllık derviş Fuat Mahir Bey’le, iki yıllık yoksul Kâmil Bey, köşkün kapısını birisine baskın vereceklermiş gibi soluklarını keserek açtılar, bahçeye girince sözleşmişler gibi hiçbir şey konuşmadan yan yana köşke doğru yürüdüler.” (s.61)

“Aklı sıra, gündelik masrafı meteliğine kadar kaydedip ev bütçesi tutacak, aylık masrafını bilecekti.” (s.87)

“Ahmet köşedeki masada duran gazocağını yakmış, üstüne bir çaydanlık yerleştirmişti.” (s.127)

“Eğer harekete bu başka anlam verilmez, boğuşma bir başka amaca yöneltilmezse, savaşı kazanmanın bile hiç değeri kalmayacak, orada bugün ölenler yarın ölecekler, tıpkı bunlardan önce yıllar yılı, bazı yenmiş, bazı yenilmiş olarak can verenler gibi kaynayıp gideceklerdi.” (s.173)

“Çapanoğlu kuvvetleri Ankara’yı basacak, oradakileri toptan kılıçtan geçirecekti.” (s.342)

“Üzerindeki “hazır ol” duruşu hemen değişti, gülümsedi.” (s.345)

5. CÜMLE TAHLİLLERİ

5.1. Basit Cümle Tahlilleri

Kara sakalı / nerdeyse / göbeğine / inecekti. (s.57)

Cümlenin ögeleri:

İnecekti: Yüklem

Kara sakalı: Özne

Göbeğine: Yer Tamlayıcısı

Nerdeyse: Zarf Tümleci

Kelime Grupları:

Kara(s)/ sakal(i): Sıfat tamlaması

Gözlerini / utançla / yere / eğdi. (s.59)

Cümlenin ögeleri:

Eğdi: Yüklem

O: Gizli özne

Yere: Yer tamlayıcısı

Utançla: Zarf tümleci

Gözlerini: Belirtili nesne

Sonra, / alçak yürekli bir paşa oğluydu / Kâmil Bey...(s.94)

Cümlenin ögeleri:

Kâmil Bey: Özne

Alçak yürekli bir paşa oğluydu: Yüklem

Sonra: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Kâmil(i)/ Bey(ünv): Ünvan grubu

Alçak yürekli(s)/ bir paşa oğlu(i): Sıfat tamlaması

Bir(s)/ paşa oğlu(i): Sıfat tamlaması

Paşa(ty)/ oğlu(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Alçak (s)/ yürekli(i): Sıfat tamlaması

Adliye Nezareti, / kocaman bir ahşap yapıydı. (s.105)

Cümlelerin öğeleri:

Kocaman bir ahşap yapıydı: Yüklem

Adliye Nezareti: Özne

Kelime Grupları:

Adliye (ty)/ Nezareti(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Kocaman(s)/ bir ahşap yapı(i): Sıfat tamlaması

Bir(s)/ ahşap yapı(i): Sıfat tamlaması

Ahşap(s)/ yapı(i): Sıfat tamlaması

Mutluluk / kocaman elleriyle / sanki / omuzuna / basmıştı. (s.121)

Cümlelerin öğeleri:

Basmıştı: Yüklem

Mutluluk: Özne

Kocaman elleriyle: Edat tümleci

Omuzuna: Yer tamlayıcısı

Sanki: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

Kocama(s)/ elleriyle(i): Sıfat tamlaması

Biz / şimdilik / hareketsiz / bekliyoruz. (s.228)

Cümlenin ögeleri:

Bekliyoruz: yüklem

Biz: özne

Hareketsiz: zarf tümleci

Şimdilik: zarf tümleci

Düşman saldırısı hakkında bazı kâğıtlar / varmış. (s.263)**Cümlenin ögeleri:**

Varmış: Yüklem

Düşman saldırısı hakkında bazı kâğıtlar: Özne

Kelime Grupları:

Düşman saldırısı hakkında(s)/ bazı kâğıtlar(i): Sıfat tamlaması

Düşman saldırısı(i)/ hakkında(e): Edat grubu

Düşman(ty)/ saldırısı(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Bazı(s)/ kâğıtlar(i): Sıfat tamlaması

Herifin iman tahtası / davul gibi / öttü. (s.357)**Cümlenin ögeleri:**

Öttü: Yüklem

Davul gibi: Zarf tümleci

Herifin iman tahtası: Özne

Kelime Grupları:

Herifin(ty)/ iman tahtası(tn): Belirtili isim tamlaması

İman(ty)/ tahtası(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Davul(i)/ gibi(e): Edat grubu

Merhum pederinizle / eskiden beri / dost idik. (s.395)

Cümlenin ögeleri:

Dost idik: Yüklem

Biz: Gizli özne

Merhum pederinizle: Edat tümleci

Eskiden beri: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

Merhum(i)/ pederinizle(e): Edat grubu

Eskiden(i)/ beri(e): Edat grubu

Meçhul Asker Anıtı'nı / bu mağaraların içine / yapmalı! (s.426)

Cümlenin ögeleri:

Yapmalı: Yüklem

Meçhul Asker Anıtı'nı: Belirtisiz nesne

Bu mağaraların içine: Yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Meçhul Asker(ty)/ Anıtı'nı(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Meçhul(s)/ Asker(i): Sıfat tamlaması

Bu(s)/ mağaraların içi(i): Sıfat tamlaması

Mağaraların(ty)/ içi(tn): Belirtili isim tamlaması

5.2. Basit Sıralı Cümle Tahlilleri

İki yıllık derviş Fuat Mahir Bey'le, iki yıllık yoksul Kâmil Bey, / köşkün kapısını birisine baskın vereceklermiş gibi soluklarını keserek / açtılar, / bahçeye girince sözleşmişler gibi hiçbir şey konuşmadan / yan yana / köşke doğru / yürüdüler. (s.61)

Bu metinde iki cümle vardır.

1.İki yıllık derviş Fuat Mahir Bey'le, iki yıllık yoksul Kâmil Bey, / köşkün kapısını / birisine baskın vereceklermiş gibi soluklarını keserek / açtılar.

Cümlelerin öğeleri:

Açtılar: Yüklem

İki yıllık derviş Fuat Mahir Bey'le, iki yıllık yoksul Kâmil Bey: Özne

Köşkün kapısını: Belirtili nesne

Birisine baskın vereceklermiş gibi soluklarını keserek: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

İki yıllık derviş Fuat Mahir Bey(i)'/le,(be)/ iki yıllık yoksul Kâmil Bey(i): Bağlama grubu

*İki yıllık(s)/ yoksul Kâmil Bey(i):*Sıfat tamlaması

İki(s)/ yıllık(i): Sıfat tamlaması

Yoksul(s) / Kâmil Bey(i): Sıfat tamlaması

Kâmil(i)/ Bey(ünv): Ünvan grubu

İki yıllık derviş Fuat Mahir Bey(i)'/le(e): Edat grubu

İki yıllık(s)/ derviş Fuat Mahir Bey(i): Sıfat tamlaması

Derviş(s)/ Fuat Mahir Bey(i): Sıfat tamlaması

İki(s)/ yıllık(i): Sıfat tamlaması

Fuat Mahir(i)/ Bey(ünv): Ünvan grubu

Fuat(i)/ Mahir(i): Birleşik isim grubu

Köşkün(ty)/ kapısını(tn): Belirtili isim tamlaması

Kapısını(n)/ birisine baskın vereceklermiş gibi(z)/ soluklarını(n)/ keserek(y): Zarf fiil grubu

Birisine baskın vereceklermiş(i)/ gibi(e): Edat grubu

Birisine(yt)/ baskın vereceklermiş(y): Sıfat-fiil grubu

Baskın(i)/ ver-(yf): Birleşik fiil grubu

2. Bahçeye girince sözleşmişler gibi hiçbir şey konuşmadan / yan yana / köşke doğru / yürüdüler.

Cümlelerin öğeleri:

Yürüdüler: Yüklem

Sözleşmişler gibi hiçbir şey konuşmadan: Zarf tümleci

Bahçeye girince: Zarf tümleci

Yan yana: Zarf tümleci

Köşke doğru: Edat tümleci

Onlar: Gizli özne

Kelime Grupları:

Bahçeye girince(zf)/ sözleşmişler gibi(zf)/ hiçbir şey(n)/ konuşmadan(y): Zarf fiil grubu

Bahçeye(yt)/ girince(y): Zarf-fiil grubu

Sözleşmişler(i)/ gibi(e): Edat grubu

Hiçbir(s)/ şey(i): Sıfat tamlaması

Köşke(i)/ doğru(e): Edat grubu

Duvarların yıkıklarını ördürüyor / bir yandan, / bir yandan da elinde balta, kazma kürek, çalıyı çırpıyı söküp / ağaçları / buduyor...” (s.67)

Bu metinde iki cümle vardır.

1. Duvarların yıkıklarını ördürüyor bir yandan.

Cümlelerin öğeleri:

Ördürüyor: Yüklem

Duvarların yıkıklarını: Belirtili nesne

Bir yandan: Zarf tümleci

(O): Gizli özne

Kelime Grupları:

Duvarların(ty)/ yıkıklarını(tn): Belirtili isim tamlaması

Bir(s)/ yandan(i): Sıfat tamlaması

2. Bir yandan da elinde balta, kazma kürek, çalıyı çırpıyı söküp / ağaçları / buduyor...

Cümlelerin öğeleri:

Buduyor: Yüklem

Ağaçları: Belirtili nesne

Çalıyı çırpıyı söküp: Zarf tümleci

Elinde balta: Zarf tümleci

Kazma kürek: Zarf tümleci

Bir yandan: Zarf tümleci

(O): Gizli özne

Da: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Çalıyı çırpıyı(n)/ söküp(y): Zarf fiil grubu

Elinde(i)/ balta(i): Kısaltma grubu

Kazma(i)/ kürek(i): Tekrar grubu

Çalıyı(i)/ çırpıyı(i): Tekrar grubu

Bir(s)/ yandan(i): Sıfat tamlaması

Ahmet / köşedeki masada duran / gazocağını / yakmış, üstüne / bir çaydanlık / yerleştirmişti. (s.127)

1.Ahmet köşedeki masada duran gazocağını yakmış.

Cümlelerin öğeleri:

Yakmış: Yükleme

Ahmet: Özne

Köşedeki masada duran gazocağını: Belirtili nesne

Kelime Grupları:

Köşedeki masada duran(s)/ gazocağını(i): Sıfat tamlaması

Köşedeki masada(yt)/ duran(y): Sıfat fiil grubu

Köşedeki(ty)/ masa(tn): Sıfat tamlaması

Gaz(ty)/ ocağını(tn): Belirtisiz isim tamlaması

2. Üstüne / bir çaydanlık / yerleştirmişti.

Cümlelerin öğeleri:

Yerleştirmişti: Yükleme

Bir çaydanlık: Belirtisiz nesne

Üstüne: Yer tamlayıcısı

O: Gizli özne

Kelime Grupları:

Bir(s)/ çaydanlık(i): Sıfat tamlaması

Nedime Hanım, / faydasız gördüğü bu masrafları yaptırmak için / biraz / uğraşmıştı / ama / bu harcamaların mahpushanedeki kocasını da çocuk gibi sevindirdiğini görünce, /erkeklerin bazen, ne kadar değersiz şeylere önem vererek asıl işi unuttur gibi olduklarını, bazı da asıl işe hayatlarını, kadınlarını, çocuklarını bile nasıl hiç duraklamadan feda ettiklerini anlayarak / seslenmemişti. (s.175)

Bu metinde iki cümle vardır.

1.Nedime Hanım, / faydasız gördüğü bu masrafları yaptırmak için / biraz / uğraşmıştı

Cümlelerin öğeleri:

Uğraşmıştı: Yüklem

Biraz: Zarf tümleci

Faydasız gördüğü bu masrafları yaptırmak için: Zarf tümleci

Nedime Hanım: Özne

Kelime Grupları:

Nedime(i)/ Hanım(ünv): Ünvan grubu

Faydasız gördüğü bu masrafları yaptırmak(i)/ için(e): Edat grubu

Faydasız gördüğü bu masrafları(n)/ yaptırmak(y): İsim-fiil grubu

Faydasız gördüğü(s)/ bu masrafları(i): Sıfat tamlaması

Faydasız(zt)/ gördüğü(y): Sıfat-fiil grubu

Bu(s)/ masrafları(i): Sıfat tamlaması

Ama: Cümle dışı unsur

2. Bu harcamaların mahpushanedeki kocasını da çocuk gibi sevindirdiğini görünce, /erkeklerin bazen, ne kadar değersiz şeylere önem vererek asıl işi unuttur gibi olduklarını, bazı da asıl işe hayatlarını, kadınlarını, çocuklarını bile nasıl hiç duraklamadan feda ettiklerini anlayarak / seslenmemişti.

Seslenmemişti: Yüklem

Bu harcamaların mahpushanedeki kocasını da çocuk gibi sevindirdiğini görünce: Zarf tümleci

Erkeklerin bazen, ne kadar değersiz şeylere önem vererek asıl işi unuttur gibi olduklarını, bazı da asıl işe hayatlarını, kadınlarını, çocuklarını bile nasıl hiç duraklamadan feda ettiklerini anlayarak: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

Bu harcamaların mahpushanedeki kocasını da çocuk gibi sevindirdiğini(bln)/ görünce(y): Zarf-fiil grubu

Bu harcamaların (ty)/ mahpushanedeki kocasını da çocuk gibi sevindirdiğini(tn): Belirtili isim tamlaması

Mahpushanedeki kocasını(bln)/ da çocuk gibi(zt)/ sevindirdiğini(y): Sıfat-fiil grubu

Çocuk(i)/ gibi(e): Edat grubu

Mahpushanedeki(s)/ kocasını(i): Sıfat tamlaması

Bu(s)/ harcamaların(i): Sıfat tamlaması

Erkeklerin bazen, ne kadar değersiz şeylere önem vererek asıl işi unuttur gibi olduklarını,(bln)/ bazı da asıl işe hayatlarını, kadınlarını, çocuklarını bile nasıl hiç duraklamadan feda ettiklerini(bln)/ anlayarak(y): Zarf-fiil grubu

Erkeklerin(ty)/ bazen, ne kadar değersiz şeylere önem vererek asıl işi unuttur gibi olduklarını, bazı da asıl işe hayatlarını, kadınlarını, çocuklarını bile nasıl hiç duraklamadan feda ettiklerini(tn): Belirtili isim tamlaması

Hayatlarını, kadınlarını, çocuklarını bile(bln)/ nasıl hiç duraklamadan(zt)/ feda ettikleri(y): Sıfat-fiil grubu

Hayatlarını, kadınlarını, çocuklarını(i)/ bile(e): Edat grubu

Nasıl hiç(zt)/ duraklamadan(y): Zarf-fiil grubu

Feda(i)/ et-(yf): Birleşik fiil grubu

Erkeklerin (ty)/ bazen, ne kadar değersiz şeylere önem vererek asıl işi unuttur gibi olduklarını(tn): Belirtili isim tamlaması

Bazen(zt), ne kadar değersiz şeylere önem vererek asıl işi unuttur gibi(zt)/ olduklarını(y): Sıfat-fiil grubu

Ne kadar değersiz şeylere önem vererek asıl işi unuttur(i)/ gibi(e): Edat grubu

Ne kadar değersiz şeylere önem vererek(zt)/ asıl işi(bln)/ unuttur(y): Sıfat-fiil grubu

Asıl(s)/ işi(i): Sıfat tamlaması

Ne kadar değersiz şeylere(yt)/ önem vererek(y): Zarf-fiil grubu

Ne kadar(s)/ değersiz şeyler(i): Sıfat tamlaması

Değersiz(s)/ şeyler(i): Sıfat tamlaması

Ne(s)/ kadar(i): Sıfat tamlaması

Önem(i)/ ver-(yf): Birleşik fiil grubu

Ömründe / kendini bildi bileli / ilk defa böyle katılarak, kendisine acıyarak, aynı zamanda yüreğini temizlediğini sezerek / ağlıyordu. (s.391)

Cümlelerin öğeleri:

Ağlıyordu: Yüklem

İlk defa böyle katılarak: Zarf tümleci

Kendisine acıyarak: Zarf tümleci

Aynı zamanda yüreğini temizlediğini sezerek: Zarf tümleci

Kendini bildi bileli: Zarf tümleci

Ömründe: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

İlk defa(zt)/ böyle katılarak,(zt)/ kendisine acıyarak,(zt)/ aynı zamanda(zt)/ yüreğini temizlediğini(bln)/ sezerek(y): Zarf fiil grubu

İlk defa böyle katılarak,(zt)/ kendisine acıyarak, (zt)/ aynı zamanda yüreğini temizlediğini(y): Sıfat-fiil grubu

Aynı zamanda(zt)/ yüreğini temizlediğini(bln)/ sezerek(y): Zarf-fiil grubu

Yüreğini(bln)/ temizlediğini(y): Sıfat-fiil grubu

Aynı(s)/ zaman(i): Sıfat tamlaması

İlk defa böyle katılarak(zt)/ kendisine acıyarak(y): Zarf fiil grubu

Kendisine (yt)/ acıyarak(y): Zarf-fiil grubu

İlk defa(zt)/ böyle(zt)/ katılarak(y): Zarf fiil grubu

İlk(s)/ defa(i): Sıfat tamlaması

Kendini bildi(zt)/ bileli(y): Zarf fiil grubu

Kendini(i)/ bil-(yf): Birleşik fiil grubu

5.3. Bağlı Cümle Tahlilleri

Büyük varta / Allah’ımıza şükür / atlatılmıştır / ve de / Çarlık belası / resmen / savuşturulmuştur. (s.6)

Bu metinde “ve” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1. Büyük varta / Allah’ımıza şükür / atlatılmıştır.

Cümlelerin öğeleri:

Atlatılmıştır: Yüklem

Büyük varta: Özne

Allah’ımıza şükür: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

Büyük(s)/ varta(i): Sıfat tamlaması

Allah’ımıza(i)/ şükür(i): Kısaltma grubu

2. Çarlık belası / resmen / savuşturulmuştur.

Savuşturulmuştur: Yüklem

Çarlık belası: Özne

Resmen: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

Çarlık(ty)/ belası(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Amerika / bildiğin / madrabazdır / ve de / sürmeyi gözden çeken / köpoğlusudur. (s.17)

Bu metinde “ve” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1. Amerika / bildiğin madrabazdır.

Cümlelerin öğeleri:

Bildiğin mazrabazdır: Yüklem

Amerika: Özne

Kelime Grupları:

Bildiğin(s)/ mazrabaz(i): Sıfat tamlaması

2.Sürmeyi gözden çeken köpoğlusudur

Sürmeyi gözden çeken köpoğlusudur: Yüklem

Ve de: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Sürmeyi gözden çeken(s)/ köpoğlusu(i): Sıfat tamlaması

Sürmeyi(bln)/ gözden çeken(y): Sıfat-fiil grubu

Sürmeyi(i)/ gözden çek-(yf): Birleşik fiil grubu

Köp(ty)/ oğlusu(tn): İsim tamlaması

Başka türlü / değiştirme / mümkün olmaz / ve / ailemden kimse bulunmaz ise akar ve gelirlerinin Müslümanlardan fakir olanlara verilmesi / şarttır. (s.102)

Bu metinde “ve” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1. Başka türlü değiştirme / mümkün olmaz.

Cümlelerin Öğeleri:

Mümkün olmaz: Yüklem

Başka türlü değiştirme: Özne

Kelime Grupları:

Başka türlü(zt)/ değiştirme(y): İsim-fiil grubu

Başka(s)/ türlü(i): Sıfat tamlaması

Mümkün(i)/ ol-(yf): Birleşik fiil grubu

2. Ailemden kimse bulunmaz ise akar ve gelirlerinin Müslümanlardan fakir olanlara verilmesi / şarttır.

Cümlelerin Öğeleri:

Şarttır: Yüklem

Akar ve gelirlerinin Müslümanlardan fakir olanlara verilmesi: Özne

Ailemden kimse bulunmaz ise: Zarf tümleci

Ve: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Akar ve gelirlerinin(ty)/ Müslümanlardan fakir olanlara verilmesi(tn): İsim tamlaması

Müslümanlardan fakir olanlara(yt)/ verilmesi(y): İsim-fiil grubu

Müslümanlardan(yt)/ fakir olanlara(y): Sıfat-fiil grubu

Akar(i)/ ve(be)/ gelirleri(i): Bağlama grubu

Fakir(i)/ ol-(yf): Birleşik fiil grubu

Ahmet / biraz / durakladı / ve / gözlerini kaçırarak / sözün ardını / getirdi. (s.119)

Bu metinde “ve” ile bağlanmış iki cümle vardır:

1. Ahmet / biraz / durakladı.

Cümlelerin Öğeleri:

Durakladı: Yüklem

Ahmet: Özne

Biraz: Zarf tümleci

Ve: Cümle dışı unsur

2. Gözlerini kaçırarak / sözün ardını / getirdi.

Getirdi: Yüklem

Gözlerini kaçırarak: Zarf tümleci

Sözün ardını: Belirtili nesne

Kelime Grupları:

Gözlerini(bln)/ kaçırarak(y): Zarf fiil grubu

Sözün(ty)/ ardını(tn): Belirtili isim tamlaması

5.4.Şartlı Birleşik Cümle Tahlilleri

Eğer / bir iki yıla kadar yıkılmazsa / bu / Allah'ın belası Bolşeviklik, / dumandır / haliniz... (s.14)

Cümlelerin Öğeleri:

Bir iki yıla kadar yıkılmazsa: Zarf tümleci

Allah'ın belası Bolşeviklik: Özne

Haliniz dumandır: Yüklem

Eğer: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Bu(s)/ Allah'ın belası Bolşeviklik (i): Sıfat tamlaması

Allah'ın belası(s)/ Bolşeviklik (i): Sıfat tamlaması

Allah'ın(ty)/ belası(tn): Belirtili isim tamlaması

Bir iki yıla(i)/ kadar(e): Edat grubu

Bir iki(s)/ yıl(i): Sıfat tamlaması

Hali duman ol-: Birleşik fiil grubu

Başka bir zaman, bir başka yerde tanışsaydılar, / İngiliz de bu kadar yumuşak, bu kadar alçakgönüllü olsaydı, / Kâmil Bey / gecedен / memnun olacaktı. (s.37)

Cümlelerin Öğeleri:

Memnun olacaktı: Yüklem

Kâmil Bey: Özne

Gecedен: Zarf tümleci

Başka bir zaman, bir başka yerde tanışsaydılar: Zarf tümleci

İngiliz de bu kadar yumuşak, bu kadar alçakgönüllü olsaydı: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

Kâmil(i)/ Bey(ünv): Ünvan grubu

Bu kadar(s)/ alçakgönüllü(i): Sıfat tamlaması

Bu(i)/ kadar(e): Edat grubu

Bu kadar(s)/ yumuşak(i): Sıfat tamlaması

Bu(i) kadar(e): Edat grubu

Başka(s)/ bir zaman(i): Sıfat tamlaması

Bir(s)/ zaman(i): Sıfat tamlaması

Bir başka(s)/ yer(i): Sıfat tamlaması

Memnun(i)/ ol-(yf): Birleşik fiil grubu

Kendimi biraz sıkarsam, / gözlerimden / ossaat / yaş / dökülür. (s.135)

Cümlelerin Öğeleri:

Kendimi biraz sıkarsam: Zarf tümleci

Dökülür: Yüklem

Yaş: Özne

Gözlerimden: Yer tamlayıcısı

Ossaat: Zarf tümleci

Dövüşen bir ordu için, / hele imkânları sizinki gibi kıtsa / bin ton cephane / ölüm-kalım meselesidir. (s.234)

Cümlelerin Öğeleri:

Ölüm kalım meselesidir: Yüklem

Bin ton cephane: Özne

Dövüşen bir ordu için: Edat tümleci

İmkânları sizinki gibi kıtsa: Zarf tümleci

Hele: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Dövüşen bir ordu(i)/ için(e): Edat grubu

Dövüşen(s)/ bir ordu(i): Sıfat tamlaması

Bir(s)/ ordu(i): Sıfat tamlaması

Sizinki(i)/ gibi(e): Edat grubu

Bin ton(s)/ cephane(i): Sıfat tamlaması

Bin(s)/ ton(i): Sıfat tamlaması

Ölüm-kalım(ty)/ meselesi(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Ölüm(i)/ kalım(i): Tekrar grubu

Sizi / de / sorguya çekerlerse, / bu sandık işinden söz açarlarsa / hiç haberiniz yokmuş gibi / davranacaksınız. (s.266)

Cümlelerin Öğeleri:

Davranacaksınız: Yüklem

Hiç haberiniz yokmuş gibi: Zarf tümleci

Bu sandık işinden söz açarlarsa: Zarf tümleci

Sizi de sorguya çekerlerse: Zarf tümleci

De: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Hiç haberiniz yokmuş(i)/ gibi(e): Edat grubu

Bu(s) / sandık işi(i): Sıfat tamlaması

Sandık(ty)/ işi(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Sorguya(i)/ çek-(yf): Birleşik fiil grubu

Söz (i)/ aç-(yf): Birleşik fiil grubu

Orada /afyon yutmazsan, /esrar içmezsen, / sana / adam bile /demezlermiş! (s.431)

Cümlelerin Öğeleri:

Demezlermiş: Yüklem

Adam bile: Belirtisiz nesne

Sana: Yer tamlayıcısı

Afyon yutmazsan: Zarf tümleci

Esrar içmezsen: Zarf tümleci

Orada: Yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Adam(i)/ bile(e): Edat grubu

Afyon(i)/ yut-(yf): Birleşik fiil grubu

Esrar (i)/ iç-(yf): Birleşik fiil grubu

5.5. Ki'li Birleşik Cümle Tahlilleri

Velilik mertebesine bir şey kalmaz ki her babayığitin eline geçmez. (s.69)

Bu metinde “ki” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1.Velilik mertebesine bir şey kalmaz.

Cümlelerin Öğeleri:

Kalmaz: Yüklem

Bir şey: Özne

Velilik mertebesine: Yer tamlayıcı

Kelime Grupları:

Bir(s)/ şey(i): Sıfat tamlaması

Velilik(ty)/ mertebesi(tn): Belirtisiz isim tamlaması

2. Her babayığitin eline geçmez

Cümlelerin Öğeleri:

Geçmez: Yüklem

Her babayığitin eline: Yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Her babayığitin (ty)/ eline(tn): Belirtili isim tamlaması

Her(s)/ babayığit(i): Sıfat tamlaması

Baba(s)/ yiğit(i): Sıfat tamlaması

Ben bunları düşünüyordum ki ‘Tanrı korusun!’ diye bir çılgık koptu. (s.75)

Bu metinde “ki” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1.Ben bunları düşünüyordum.

Cümlelerin Öğeleri:

Düşünüyordum: Yüklem

Ben: Özne

Bunları: Belirtili nesne

2. ‘Tanrı korusun!’ diye bir çılgık koptu.

Cümlelerin Öğeleri:

Koptu: Yükleme

Bir çığlık: Özne

‘Tanrı korusun!’ diye: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

‘Tanrı korusun!’(zt)/ diye(y): Zarf fiil grubu

Bir(s)/ çığlık(i): Sıfat tamlaması

İç cümlelerin Öğeleri:

Tanrı korusun!

Korusun: Yükleme

Tanrı: Özne

Bu yağdan çeşitli börekler, tatlılar, hele pirinç pilavı yapılmış ki parmaklarını yermiş insan... (s.86)

Bu metinde “ki” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1. Bu yağdan çeşitli börekler, tatlılar, hele pirinç pilavı yapılmış.

Cümlelerin Öğeleri:

Yapılmış: Yükleme

Çeşitli börekler, tatlılar, pirinç pilavı: Özne

Bu yağdan: Yer tamlayıcısı

Hele: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Pirinç(ty)/ pilavı(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Çeşitli(s)/ börekler(i): Sıfat tamlaması

Bu(s)/ yağ(i): Sıfat tamlaması

2. Parmaklarını yermiş insan...

Cümlenin Öğeleri:

Parmaklarını yermiş: Yükleme

İnsan: Özne

Kelime Grupları:

Parmaklarını(i)/ ye-(yf): Birleşik fiil grubu

İki gözüm kör olsun ki lafını üstüme almadım. (s.134)

Bu metinde “ki” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1. İki gözüm kör olsun.

Cümlenin Öğeleri:

Kör olsun: Yükleme

İki gözüm: Özne

Kelime Grupları:

Kör(i) ol-(f): Birleşik fiil grubu

İki(s)/ gözüm(i): Sıfat tamlaması

2. Lafını üstüme almadım.

Cümlenin Öğeleri:

Üstüme almadım: Yükleme

Lafını: Belirtili nesne

Ben: Gizli özne

Kelime Grupları:

Üstüne(i)/ al-(yf): Birleşik fiil grubu

Muharebede o kadar pervasızdı ki eski çavuşlar onun takımına düşmemek için dua ederlerdi. (s.212)

Bu metinde “ki” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1. Muharebede o kadar pervasızdı.

Cümlenin ögeleri:

Pervasızdı: Yüklem

O kadar: Zarf tümleci

Muharebede: Yer tamlayıcısı

O: Gizli özne

Kelime Grupları:

O(i)/ kadar(e): Edat grubu

2. Eski çavuşlar onun takımına düşmemek için dua ederlerdi

Cümlenin ögeleri:

Dua ederlerdi: Yüklem

Eski çavuşlar: Özne

Onun takımına düşmemek için: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

Dua(i)/ et-(yf): Birleşik fiil grubu

Onun takımına düşmemek(i)/ için(e): Edat grubu

Onun takımına(yt)/ düşmemek(y): İsim-fiil grubu

Onun(ty)/ takımı(tn): Belirtili isim tamlaması

Sizi şerefimle temin ederim ki kılına bile dokunmayacaklar... (s.218)

Bu metinde “ki” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1.Sizi şerefimle temin ederim.

Cümlenin Ögeleri:

Temin ederim: Yüklem

Şerefimle: Zarf tümleci

Sizi: Belirtili nesne

Ben: Gizli özne

Kelime Grupları:

Temin(i)/ et-(yf): Birleşik fiil grubu

2. Kılına bile dokunmayacaklar...

Cümlelerin Öğeleri:

Kılına bile dokunmamak: Yüklem

Onlar: Gizli özne

Bile: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Kılına bile (i)/ dokun- (yf): Birleşik fiil grubu

Kılına(i)/ bile(e): Edat grubu

Gözlerinde öyle bir anlam vardı ki sorgu yargıcı bütün ufak tefek insanların, boylu poslu insanlar karşısında kapıldıkları hatrı sayılır korkuya tutuldu. (s.290)

Bu metinde “ki” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1.Gözlerinde öyle bir anlam vardı.

Cümlelerin Öğeleri:

Vardı: Yüklem

Öyle bir anlam: Özne

Gözlerinde: Yer tamlayıcısı

Ki: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Öyle(s)/ bir anlam(i): Sıfat tamlaması

Bir(s)/ anlam(i): Sıfat tamlaması

2. Sorgu yargıcı bütün ufak tefek insanların, boylu poslu insanlar karşısında kapıldıkları hatrı sayılır korkuya tutuldu.

Cümlelerin Öğeleri:

Tutuldu: Yüklem

Sorgu yargıcı: Özne

Bütün ufak tefek insanların, boylu poslu insanlar karşısında kapıldıkları hatırı sayılır korkuya: Yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Bütün ufak tefek insanların, boylu poslu insanlar karşısında kapıldıkları hatırı sayılır(ty) / korkuya (tn): Belirtili isim tamlaması

Bütün ufak tefek insanların, boylu poslu insanlar karşısında kapıldıkları hatırı sayılır: Sıfat-fiil grubu

Bütün ufak tefek insanların,(ty)/ boylu poslu insanlar karşısında kapıldıkları(tn): Belirtili isim tamlaması

Boylu poslu insanlar karşısında(yt)/ kapıldıkları(y): Sıfat-fiil grubu

Boylu poslu insanlar(ty)/ karşısı(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Boylu poslu(s)/ insanlar(i): Sıfat tamlaması

Boylu(i)/ poslu(i): Tekrar grubu

Bütün(s)/ ufak tefek insanlar(i): Sıfat tamlaması

Ufak tefek(s)/ insanlar(i): Sıfat tamlaması

Ufak (i)/ tefek(i): Tekrar grubu

Sorgu(ty)/ yargıcı(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Hatırı sayılır(s)/ korku(i): Sıfat tamlaması

Hatırı(i)/ sayıl-(yf): Birleşik fiil grubu

Yalan o kadar ileri gitmişti ki artık düzeltememiştim. (s.407)

Bu metinde “ki” ile bağlanmış iki cümle vardır.

1.Yalan o kadar ileri gitmişti.

Cümlelerin Öğeleri:

İleri gitmişti: Yüklem

Yalan: Özne

O kadar: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

O(i)/ kadar(e): Edat grubu

İleri(i)/ git-(yf): Birleşik fiil grubu

2. Artık düzeltememiştim.

Cümlelerin Öğeleri:

Düzeltememişim: Yüklem

Artık: Zarf tümleci

5.6. İç İç Birleşik Cümle Tahlilleri

Venizelos demiş ki, ‘Sultan hakkında gelemese benim ordum gelir,’ demiş...”
(s.20)

Cümlelerin Öğeleri:

Demiş: Yüklem

Venizelos: Özne

Sultan hakkında gelemese benim ordum gelir: Belirtisiz nesne

İç Cümlelerin Öğeleri:

Sultan hakkında gelemese benim ordum gelir.

Gelir: Yüklem

Benim ordum: Özne

Sultan hakkında gelemese: Zarf tümleci

İç Cümlelerin Kelime Grupları:

Benim(ty)/ ordum(tn): Belirtili isim tamlaması

Hakkından(i)/ gel-(yf): Birleşik fiil grubu

“Buna dayalı döşeli denmez, düpedüz antika deposu denir,” diye suratını buruşturdu. (s.34)

Cümlelerin Öğeleri:

Buruşturdu: Yüklem

O: Gizli özne

Suratını: Belirtili nesne,

Buna dayalı döşeli denmez, düpedüz antika deposu denir, diye: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

Suratını(i)/ buruştur-(yf): Birleşik fiil grubu

İç Cümlelerin Öğeleri:

Buna dayalı döşeli denmez, düpedüz antika deposu denir.

Denir: Yüklem

Düpedüz antika deposu: Belirtisiz nesne

Denmez: Yüklem

Dayalı döşeli: Belirtisiz nesne

Buna: Yer tamlayıcısı

İç Cümlelerin Kelime Grupları:

Antika(ty)/ deposu(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Dayalı(i)/ döşeli(i): Tekrar grubu

“Hele bir baksak,” diyen derviş arkadaşına suçlu gibi utangaç utangaç gülümsedi. (s.62)

Cümlelerin Öğeleri:

Gülümsedi: Yüklem

Suçlu gibi: Zarf tümleci

Utangaç utangaç: Zarf tümleci

“Hele bir baksak,” diyen derviş arkadaşına: Yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Utangaç(i)/ utangaç(i): Tekrar grubu

Suçlu(i)/ gibi(e): Edat grubu

“Hele bir baksak,” diyen(s) / derviş arkadaşına(i): Sıfat tamlaması

“Hele bir baksak,”(n)/ diyen(y): Sıfat-fiil grubu

İç Cümlelerin Öğeleri:

Hele bir baksak.

Baksak: Yüklem

Bir: Zarf tümleci

Hele: Cümle dışı unsur

Anadolu’da ‘Kaz boğazı, kız boğazı’ diye bir laf ederler. (s.86)

Cümlelerin Öğeleri:

Ederler: Yüklem

Anadolu’da: Yer tamlayıcısı

Bir laf: Belirtisiz nesne

‘Kaz boğazı, kız boğazı’ diye: Zarf tümleci

Onlar: Gizli özne

Kelime Grupları:

Bir(s)/ laf(i): Sıfat tamlaması

‘Kaz boğazı, kız boğazı’(blsn)/ diye(y): Zarf-fiil grubu

İç Cümlelerin Öğeleri:

Kaz boğazı, kız boğazı.

İç Cümlelerin Kelime Grupları:

Kaz(ty)/ boğazı(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Kız(ty)/ boğazı(tn): Belirtisiz isim tamlaması

‘Yarabbi! Canımı al! Yeter artık!’ dedim, gözlerim yaşaracak gibi oldu. (s.202)

Cümlelerin Öğeleri:

Oldu: Yüklem

Gözlerim: Özne

Yaşaracak gibi: Zarf tümleci

İç Cümlelerin Öğeleri:

Dedim: Yüklem

Canımı al! Yeter artık!: Belirtisiz nesne

Ben: Gizli özne

Canımı: Nesne

Al!: Yüklem

Yeter: Yüklem

Artık!: Zarf tümleci

Yarabbi!: Cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

Yaşaracak(i)/ gibi(e): Edat grubu

İç Cümlelerin Kelime Grupları:

Canını(i)/ al-(yf): Birleşik fiil grubu

Yüzbaşı yargıç, Ramiz’in arkasından, “Çattık belaya!” der gibi başını salladı. (s.299)

Cümlelerin Öğeleri:

Başını salladı: Yüklem

Yüzbaşı yargıç: Özne

“Çattık belaya!” der gibi: Zarf tümleci

Ramiz’in arkasından: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

“Çattık belaya!” der(i)/ gibi(e): Edat grubu

Ramiz’in(ty)/ arkasından(tn): Belirtili isim tamlaması

Yüzbaşı(s)/ yargıç(i): Sıfat tamlaması

Yüz(ty)/ başı(tn): İsim tamlaması

İç Cümlelerin Öğeleri:

Çattık belaya!

Belaya çattık: Yüklem

Biz: Gizli özne

İç Cümlelerin Kelime Grupları:

Belaya(i)/ çat-(yf): Birleşik fiil grubu

Gözüne “Aksaray Cinayeti” diye büyük bir başlık ilişti. (s.351)

Cümlelerin Öğeleri:

Gözüne ilişti: Yüklem

“Aksaray Cinayeti” diye büyük bir başlık: Özne

Kelime Grupları:

“Aksaray Cinayeti” diye(s)/ büyük bir başlık(i): Sıfat tamlaması

Büyük(s)/ bir başlık(i): Sıfat tamlaması

Bir(s)/ başlık(i): Sıfat tamlaması

“Aksaray Cinayeti”(Blsn)/ diye(y): Zarf-fiil grubu

Aksaray(ty)/ Cinayeti(tn): Belirtisiz isim tamlaması

Gözleri kapanırken , “Uykunun da bir çeşit kurtuluş sayıldığı zamanlara lanet olsun!” dedi. (s.383)

Cümlelerin Öğeleri:

Dedi: Yüklem

O: Gizli özne

Gözleri kapanırken: Zarf tümleci

Uykunun da bir çeşit kurtuluş sayıldığı zamanlara lanet olsun: Belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

Gözleri(bln)/ kapanırken(y): Zarf fiil grubu

İç Cümlelerin Öğeleri:

Uykunun da bir çeşit kurtuluş sayıldığı zamanlara lanet olsun!

Lanet olsun: Yüklem

Uykunun da bir çeşit kurtuluş sayıldığı zamanlara: Özne

İç Cümlelerin Kelime Grupları:

Lanet(i)/ ol-(yf): Birleşik fiil grubu

Uykunun da bir çeşit kurtuluş sayıldığı(s)/ zamanlara(i): Sıfat tamlaması

Bir çeşit kurtuluş(ö)/ sayıldığı(y): Sıfat fiil grubu

Bir çeşit(zt)/ kurtuluş(y): İsim-fiil grubu

Bir(s)/ çeşit(i): Sıfat tamlaması

Sonra biraz ciddileşerek “Mutlaka bir pusula yazmış, bir yere koymuştur,” diye düşündü; çamaşırları, buruşacaklarına aldırmadan hoyrat hoyrat araştırdı. (s.388)

Bu metinde iki cümle vardır.

1. Sonra biraz ciddileşerek “Mutlaka bir pusula yazmış, bir yere koymuştur,” diye düşündü.

Cümlenin Öğeleri:

Düşündü: Yüklem

“Mutlaka bir pusula yazmış, bir yere koymuştur,” diye: Zarf tümleci

Biraz ciddileşerek: Zarf tümleci

Sonra: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

“Mutlaka bir pusula yazmış, bir yere koymuştur,”(zt)/ diye(y): Zarf-fiil grubu

Biraz(zt)/ ciddileşerek(y): Zarf fiil grubu

İç Cümlenin Öğeleri:

Mutlaka bir pusula yazmış, bir yere koymuştur.

Koymuştur: Yüklem

Bir yere: Yer tamlayıcısı

Yazmış: Yüklem

Bir pusula: Belirtili nesne

Mutlaka: Zarf tümleci

İç Cümlenin Kelime Grupları:

Bir(s)/ yer(i): Sıfat tamlaması

Bir(s)/ pusula(i): Sıfat tamlaması

2. Çamaşırları, buruşacaklarına aldırmadan hoyrat hoyrat araştırdı.

Cümlenin Öğeleri:

Araştırdı: Yüklem

Hoyrat hoyrat: Zarf tümleci

Buruşacaklarına aldırmadan: Zarf tümleci

Çamaşırları: Belirtili nesne

Kelime Grupları:

Hoyrat(i)/ hoyrat(i): Tekrar grubu

Buruşacaklarına(yt)/ aldırmadan(y): Zarf fiil grubu

‘Kötü haber tez gelir,’ demişler. (s.405)

Cümlelerin Öğeleri:

Demişler: Yüklem

Kötü haber tez gelir: Belirtisiz nesne

İç Cümlelerin Öğeleri:

Kötü haber tez gelir.

Gelir: Yüklem

Tez: Zarf tümleci

Kötü haber: Özne

Kelimenin Grupları:

Kötü(s)/ haber(i): Sıfat tamlaması

Ramiz Efendi, “Belki bir gizli lafınız vardır,” diyerek beraber çıkmak istemedi. (s.408)

Cümlelerin Öğeleri:

İstemedi: Yüklem

Ramiz Efendi: Özne

Beraber çıkmak: Belirtisiz nesne

“Belki bir gizli lafınız vardır,” diyerek: Zarf tümleci

Kelime Grupları:

Beraber(i)/ çık-(yŧ): Birleşik fiil grubu

“Belki bir gizli lafınız vardır”(zt)/ diyerek(y): Zarf fiil grubu

Ramiz(i)/ Efendi(ünv): Ünvan grubu

İç Cümlelerin Öğeleri:

Belki bir gizli lafınız vardır.

Vardır: Yüklem

Bir gizli lafınız: Özne

Belki: Cümle dışı unsur

İç Cümlelerin Kelime Grupları:

Bir(s)/ gizli laf(i): Sıfat tamlaması

Gizli(s)/ laf(i): Sıfat tamlaması

SONUÇ

Söz dizimi çalışmaları, son yıllarda edebiyatımızda dikkat çeken, yaygınlık gösteren çalışma konularından biridir. Bu çalışmada Kemal Tahir'in nehir romanlarından biri olan *Esir Şehrin İnsanları* romanı üzerine söz dizimi incelemesi yapılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde yazarın hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve romancılığı üzerinde durulmuştur. Araştırmamız sonucu yazarın hayatının romanlarına yansıdığı görülmüştür. Her yazarın hayatının sanatına yansıyan yönleri muhakkak vardır. Kemal Tahir de gerek çocukluk yıllarını gerekse yaşamında uzun yıllar yer kapsayan mahpushane yıllarını romanının arka planında işlemiştir. Tahir, kalemi yaşamını anlatan yazarlarımızdandır. Tahir, yaptığı tasvirlerle dönemin ruhunu okuyucuya hissettirmiştir. Yazarın dili yaşamış olduğu dönem dolayısıyla sade, yalın ve akıcıdır. Romanlarında sıkça ağızlara, deyimlere, tekrarlara, atasözlerine yer vermesi de buna işaretir.

Çalışmamızın konusu olan roman 437 sayfadır. Söz dizimi için romanın tümü taranıp incelenmiş, örnekler fişlenip bilgisayara aktarılmıştır. Roman çok geniş olduğu için elde edilen verilerin sayısal olarak ifade edilmesi zordur. Dolayısıyla tüm gruplara ait verilerin sayısal dökümü yapılamamıştır. Kelime gruplarından yalnız tekrar grubu sayısal olarak verilebilmiştir. Tekrar grubu içerisinde yer alan aynen tekrarlara yaklaşık 140 tane, eş-yakın anlamlı tekrarlara yaklaşık 45 tane, zıt anlamlı tekrarlara yaklaşık 30 tane, ilaveli tekrarlara ise romandan yalnız 1 tane örnek tespit edilmiştir. Tahir'in romanında tekrar grubuna çok yer vermesi tasvire önem vermesine bağlanabilir. Kullandığı deyimler dilinin anlamsal boyutunu zenginleştirmiş, anlatım gücünü artırmıştır. Yazarın bu romanından kısaltma gruplarına çok fazla örnek saptanamamıştır.

Çalışmada temel olarak Leyla Karahan'ın *Türkçede Söz Dizimi* adlı eseri esas alınmıştır. Karahan, çalışmanın ikinci bölümü olan kelime gruplarını (belirtme grupları) 14 başlık altında ele almıştır. Ancak bu çalışmada Karahan'ın tasnifine "Aitlik grubu" da dâhil edilerek çalışma 15 maddede sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada, kelime grupları: 1. İsim tamlaması, 2. Sıfat tamlaması, 3. Birleşik isim grubu, 4. Tekrar grubu (aynen tekrarlar, eş anlamlı tekrarlar, zıt anlamlı tekrarlar, ilaveli tekrarlar), 5. Aitlik grubu, 6. Edat grubu, 7. Ünvan grubu, 8. Birleşik fiil grubu (yardımcı fiille kurulan, kurallı birleşik fiiller, anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) birleşik fiiller), 9. İsim-fiil grubu, 10.

Sıfat-fiil grubu, 11. Zarf-fiil grubu, 12. Sayı grubu, 13. Ünlem grubu, 14. Bağlama grubu, 15. Kısaltma grubu (yönelme grupları, bulunma grupları, uzaklaşma grupları, isnat grupları, yükleme grupları, vasıta grupları, ilgi grupları, eşitlik grupları) şeklinde ele alınmıştır. Çalışmanın devamında cümlelerin ögeleri bölümüne yer verilmiştir. Sonrasında cümle türleri işlenmiştir. Son olarak da cümle tahlili yapılmıştır.

Çalışmada kelime gruplarına romandan çok sayıda örnek alınmıştır. Alınan örneklerin sayfa numaraları cümlelerin yanına not düşülmüştür. Çalışma sonucunda, kelime grupları arasında romanda en çok kullanılan grubun isim tamlaması ve sıfat tamlaması grupları olduğu tespit edilmiştir. Bu sırayı fiilimsi grupları, edat grubu, bağlama grubu ve tekrar grubu takip etmektedir. Bunun sonucunda en çok kullanılan fiilimsi grubunum zarf-fiil grubu olduğu görülmüştür.

Çalışmada birleşik fiil grubu içerisinde yer alan kurallı birleşik fiillerden süreklilik fiilinin romanda “kalmak” fiili ile kurulduğu görülmüştür. Yaklaşma fiili örneğine ise romandan örnek tespit edilememiştir.

Cümle, bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisidir. Çalışmada, cümlelerin ögeleri bölümünde cümleyi oluşturan ögeler ayrı ayrı ele alınmıştır. Çalışmada, cümlelerin temel ögesi olan yüklem fiilden yüklem ve isimden yüklem olarak ele alınmıştır. Romanda fiilden yüklem, isimden yükleme göre daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Özne, gerçek özne, sözde özne, gizli özne, açıklamalı özne ve pekiştirmeli özne olarak incelenmiştir. Özne çeşitlerinin her birine örnek tespit edilmiş, romanda çoğunlukla gerçek özne ve gizli öznenin kullanıldığı görülmektedir.

Çalışmada, cümle türleri bölümü, yüklemlerine göre cümleler, anlamlarına göre cümleler, yüklem yerine göre cümleler, yapısına göre cümleler ve Karahan’ın tasnifine ait olan cümlelerin bağlanma şekilleri biçiminde incelenmiştir. Böylece yapısına göre cümleler hem Karahan’ın tasnifine göre ele alınmış hem de diğer araştırmacıların kabul ettikleri tasnife göre incelenmiştir.

Bu çalışmada birleşik cümle; şartlı birleşik, ki’li birleşik ve içe içe birleşik cümle olmak üzere üç maddede incelenmiştir. *Esir Şehrin İnsanları* romanında iç içe birleşik cümlelerde, temel cümlelerin yüklemine “demek” fiilinden türediği görülür.

Çalışmada araştırmacıların kelime gruplarıyla ilgili yapmış oldukları farklı terim ve adlandırmalar çalışmanın sonunda tablo şeklinde verilmektedir.

Sonuç olarak bu romanın bütün kelime gruplarını içerisinde barındırdığı saptanmıştır. Bu da Tahir'in Türk diline hâkimiyetinin göstergesidir. Eserde çoğunlukla Türkçe'nin genel kurallarına uyulduğu görülür.

Kemal Tahir'in Esir Şehir Üçlemesi'nin ilk romanı olan Esir Şehrin İnsanları eserinin, söz dizimsel açıdan incelendiği bu çalışmanın yapılan söz dizimi çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

GRUPLAR	YAZARLAR VE YAZARLAR TARAFINDAN KELİME GRUPLARININ ADLANDIRILIŞI
Kelime Grupları	Muharrem Ergin Leyla Karahan Zeynep Korkmaz Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli Abdurrahman Özkan, Mustafa Toker ve Ufuk D. Aşçı Fuat Bozkurt → “Birlik” Günay Karaağaç → “Söz Öbekleri” Vecihe Hatipoğlu → “Yargısız Anlatımlar” İbrahim Delice Tahsin Banguoğlu Mazhar Kükey → “Sözcük Öbeği”
İsim Tamlaması	Leyla Karahan Zeynep Korkmaz Ahmet Beserek Tahsin Banguoğlu Rasim Şimşek Vecihe Hatipoğlu Mazhar Kükey Süer Eker Fuat Bozkurt Muharrem Ergin Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli
Sıfat Tamlaması	Leyla Karahan Süer Eker Muharrem Ergin Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli Tahsin Banguoğlu Tahir Nejat Gencan Rasim Şimşek → “Önadtakımı”
Birleşik İsim Grubu	Leyla Karahan Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli H. İbrahim Delice Necati Demir Muharrem Ergin → Birleşik isim Abdurrahman Özkan, Mustafa Toker ve Ufuk D. Aşçı → “Özel İsim Grubu” başlığı altında “Asıl Özel İsim Grubu ve

	Sonradan Özel İsim Grubu”
Tekrar Grubu (ikileme)	Leyla Karahan } “Tekrar Grubu” Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli } Muharrem Ergin → "Tekrarlar" Tahsin Banguoğlu → “Bağımsız Bağlam Öbekleri: 1. İkilemeler, 2. Koşma Takımları” Metin Karaörs → “Tekrar Grubu (İkilemeler)” Rasim Şimşek } “İkileme” Fuat Bozkurt } Süer Eker → “Tekrar Grupları” Muharrem Ergin → “Tekrarlar”
Aitlik Grubu	Fuat Bozkurt → “İlgi Birliği” Muharrem Ergin } Süer Eker } “Âitlik Gurubu” Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli }
Edat Grubu	Leyla Karahan } Muharrem Ergin } “Edat Grubu” Süer Eker } Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli } Tahsin Banguoğlu → “Takı Öbeği ” Mazhar Kükey → “İlgeç Öbeği” Fuat Bozkurt → “İlgeç Birliği” Vecihe Hatipoğlu → “İlgeçli Tamlama”
Unvan Grubu	Muharrem Ergin → “Ünvan Gurubu” Süer Eker } Leyla Karahan } “Unvan Grubu” Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli } Tahsin Banguoğlu → “San Öbekleri”, Rasim Şimşek → “San Öbeği” Fuat Bozkurt → “San Birliği” Mazhar Kükey } H. İbrahim Delice } “Unvan Öbeği” Necati Demir }
Birleşik Fiil Grubu	Muharrem Ergin } Leyla Karahan } “Birleşik Fiil” Mutafta Özkan ve Veysi Sevinçli } Vecihe Hatipoğlu → “Birleşik Sözcükler” Fuat Bozkurt → “Eylem Birliği” Rasim Şimşek → “Eylem Öbekleri” Tahsin Banguoğlu → “Birleşik Fiil Tabanları” Süer Eker → Birleşik Eylem Grubu

İsim-Fiil Grubu	Leyla Karahan Mutafa Özkan ve Veysi Sevinçli H. İbrahim Delice → “İsim-Fiil Öbeği” Süer Eker → “Eylem Grubu” Tahir Nejat Gencan → “Ad eylemlerle Kurulan Önergeler” Fuat Bozkurt → “Eylemlilik birliği”
Sıfat-Fiil Grubu	Süer Eker Leyla Karahan Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli Muharrem Ergin → “Partisip grubu” H. İbrahim Delice Necati Demir Metin Karaörs → “Sıfat-Fiil (Partisip) Grubu” Fuat Bozkurt → “Sıfat-Eylem Grubu”
Zarf - Fiil Grubu	Süer Eker Leyla Karahan Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli Muharrem Ergin → “Gerundium grubu” Necati Demir → “Zarf-Fiil Öbeği” Fuat Bozkurt, → “Ulaş Birliği” Metin Karaörs → “Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu” Tahsin Banguoğlu → “Zarf Öbekleri”
Sayı Grubu	H. İbrahim Delice Rasim Şimşek Mazhar Kükey Leyla Karahan Muharrem Ergin Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli Süer Eker Fuat Bozkurt → “Sayı Birliği”
Ünlem Grubu	Leyla Karahan Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli Süer Eker Muharrem Ergin Rasim Şimşek Necati Demir Mazhar Kükey Tahsin Banguoğlu → “Ünlem Öbekleri” H. İbrahim Delice → “Ünlem Edatı Öbeği”

Bağlama Grubu	Muharrem Ergin Leyla Karahan Süer Eker Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli H. İbrahim Delice → “Bağlama Edat Öbeği” Tahsin Banguoğlu Mazhar Kükey Fuat Bozkurt → “Bağlama Birliği” Rasim Şimşek → “Bağlaç Öbeği” Vecihe Hatipoğlu → “Bağlaçlı Tamlama”
Kısaltma Grupları	Leyla Karahan Süer Eker Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli H. İbrahim Delice → “Kelime Öbekleri” Necati Demir → “Kısaltma Öbekleri” Tahsin Banguoğlu → “Çekim Öbekleri” Vecihe Hatipoğlu → “Çıkmalı tamlama”, “Kalmalı tamlama” ve “Yönelmeli tamlama” Mazhar Kükey → “Yükleme öbeği, -i’li sözcük öbeği (akuzatif grubu), -e’li sözcük öbeği (datif öbeği), -de’li sözcük öbeği (lokatif öbeği), -den’li sözcük öbeği (ablatif öbeği)”
Yüklem	Muharrem Ergin → “Predikat”, H. İbrahim Delice → “Fiil cümlesi için yüklem için “sav, prdikat, yüklettik, söylem” / “İsim cümlesi için “yüklem ismi, haber, predikat ismi, bildirici ismi”
Özne	Ahmet Topaloğlu → “Gramerce Özne” Zeynep Korkmaz → “Görünür Özne, Gramerce Özne” Tahsin Banguoğlu → “Kimse”
Yer Tamlayıcısı	Muharrem Ergin → “Yer Tamlayıcısı” Tahsin Banguoğlu → “İsimleme”
Zarf	Muharrem Ergin → “Zarf Tümleci” Tahsin Banguoğlu → “Zarflama” Tahir Nejat Gencan → “Belirteç Tümleci”

Edat Tümleci	Fuat Bozkurt → “İlgeçli Tümleç” Tahir Nejat Gencan → “İlgeç (edat) Tümleci” Mazhar Kükey → “İlgeç Tümleci”
--------------	--

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H. (1999). Türkiye Türkçesinde Ünlem. *Türk Gramerinin Sorunları II*, Ankara: TDK Yayınları.
- Akın, C. (2007). Türkiye Türkçesinde Cümlede Tümleçler Üzerine. *Sosyal Bilimler Dergisi*, IX, 2, 205-220.
- Aktaş, Ş. (1998). Kemal Tahir Demir. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 36-43.
- Altun, M. (2011). *Türkçede Kelime Grupları Çözümlemeleri “Türk Romanından Örneklerle”*. İstanbul: Mvt Yayınları.
- Arabul, O. (2004). *Türkiye Türkçesinde Kelime Gruplarının Sınıflandırılması*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arık, T. (2021). *Necip Fazıl’ın Kafa Kâğıdı Adlı Romanında Söz Dizimi*. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Berksoy, N. Ç. (2003). ‘Kemal Tahir İçin Biyografi Çalışması’, *Kemal Tahir’in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına*. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık, 267-299.
- Beserek, A. (1991). *Türkçede Cümle Yapısı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bozdağ, İ. (2006). *Kemal Tahir’in Sohbetleri*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Bozkurt, F. (1995). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Cem Kültür Yayınları.
- Bulak, Ş. (2013). Özne Türleri Üzerine. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8, 1, 1101-1127.
- Bulut, A. (1999). *Refik Halid Karay’ın Memleket Hikâyelerinde Söz Dizimi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Buzunoğlu, O. (2022). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun “Ankara” İsimli Romanında Kelime Grupları*. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Canatak, A. M. (2021). *Kemal Tahir*. İstanbul: Jegand Kitap.
- Coşar, A. M. (1993). *Türkçe İsim Tamlamalarının Tasnifi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Coşkun, S. (2006). *Kemal Tahir-Şahsiyeti-Eserleri-Fikirleri*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Coşkun, S. (2008). Kemal Tahir'in Şairliği ve Şiileri. *İlmî Araştırmalar*, 25, 39-55.
- Coşkun, S. (2012). *Esir Şehrin Hür İnsanı Kemal Tahir (İnsan, Eser, Fikir)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Çavdar, Y. (2018). *Kemal Tahir'in Romanlarında Söz Varlığı*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çelik, N. (2004). “Tanıklarla Kemal Tahir’in Altı Yılı: 1932-1938”. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Delice, H. İ. (2016). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları
- Demir, N. (2019). *Türkçe Cümle Bilgisi*. Ankara: Altınordu Yayınları
- Dinler Köksal, S. (2017). Kemal Tahir’in Notlar’ına Yansıyan Roman Poetikası. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 1, 25-42.
- Eker, S. (2011). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Enginün, İ. (2011). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ergin, M. (1983). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları
- Ergin, M. (1999). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Yayınları
- Ergül, H. (2015). *Kemal Tahir'in Devlet Ana Romanı İle Tarık Buğra'nın Osmanlı Romanının Söz Dizimi Çalışması*. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ertane Baydar, A.S., Baydar, T. (2001). Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16, 27-47.
- Ertürksoy, A. (2005). Türkiye Türkçesinde Cümlede Özne. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gencan, T. N. (1982). *Dilbilgisi*. İstanbul: Kanaat Yayınları.
- Gül, H. (2007). *Peyami Safa'nın “Mahşer” Adlı Eseri Üzerine Cümle (Sentaks) Çalışması*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hatipoğlu V. (1982). *Türkçenin Sözdizimi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Hızlan, D. (1974). “Şair Kemal Tahir”. *Türkiye Defteri*, 22-26.
- İşıksalan, N. (1990). *Kemal Tahir’in Tarihi Romanları Üzerine Bir İnceleme*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Karaağaç, G. (2017). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karabulut, M. (2009). “Esir Şehrin İnsanları” Romanı Üzerine Bir inceleme, *Erdem Dergisi*, 54, 127-135.
- Karahan, L. (1994b). Türkçede Bileşik Cümle Problemi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 505, 19-23.
- Karahan, L. (2020). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2014). Terimlerde Kapsam Sorunu: “Zarf” Örneği. VI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 931-937.
- Karaörs, M. (1993). *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Kazancı, S. (2023). Türkçede Kelime Grupları: Teori ve Analiz. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 1, 173-180.
- Kendirci, H. (2019). Kemal Tahir’in Düşünce Dünyasında Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Geçiş: Değişenler ve Değişmeyenler. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2, 2, 154-165.
- Kerimoğlu, C. (2006). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Söz Dizimi İle İlgili Kabuller Üzerine I (Kelime Grupları). *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 106-118.
- Kocaman, A. (1999). Türkçe Dilbilgisi Sorunları: Yeni Bir Dilbilgisi Anlayışına Doğru. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 67, 137-138.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları
- Korkmaz, Z. (2019). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları.
- Kükey, M. (1975). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- Mehmedoğlu, A. (2001). *Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz Dizimi*. Adapazarı: Aşıyan Yayınları.
- Meriç, C. (1980). *Kırk Ambar*. İstanbul: Ötüken Yayınevi .
- Moran, B. (2002). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Namalı, E. (2019). *Kemal Tahir'in Romanlarında Eğitim*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Nihal, B. (2010). *Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam Adlı Romanında Söz Dizimi*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öter, M. (1996). *Kemal Tahir'in Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehrin Mahpusu ve Yol Ayrımı Adlı Eserlerinde Geniş Zaman Kipinin Yapı ve Anlambilim Bakımından İncelenmesi (2.Cilt)*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özen, Y. Z. (2021). *Halide Edip Adivar'ın Tatarcık Romanında Söz Dizimi*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özkan, A., Toker, M. ve Aşcı, U. (2020). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Konya: Palet Yayınları.
- Özkan, A. (2004a), Türkiye Türkçesinde Kısaltma Grupları, Arayışlar. *İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 11, 127-144.
- Özkan, M., Sevinçli, V. (2021). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: AK Yayınları.
- Özmen, M. (2013). *Türkçenin Sözdizimi*. Adana: Karahan Yayınları.
- Öztürk, S. (2019). *Peyami Safa'nın Canan Romanının Söz Dizimi Çalışması*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sawalha, M. (2023). Ali Şir Nevayi'nin Mesnevilerindeki Zincirleme İsim Tamlama Yapısı. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi (Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi)*, 12, 733-744.
- Sevim, S. (2003). *Kemal Tahir'in Türk Romanı Düşüncesi*. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şengül, M. (2022). *Tarihi Roman Odağında İlyas Esenberlin ve Kemal Tahir'in Romancılığının Karşılaştırılması*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şimşek R. (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Trabzon: Kuzey Gazetecilik Yayınları.
- Tahir, K. (1989a). *Notlar/Sanat Edebiyat 1*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tahir, K. (1990a). *Notlar/Sanat Edebiyat 4*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Tekin, F.C. (2006). *Kemal Tahir'in "Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehrin Mahpusu, Yol Ayrımı" Adlı Eserlerinde Devrik Yapı*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Uygur, N. (2006). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Üstünova, K. (2005). Ad Tamlaması- İyelik Öbeği Ayrımı. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 641, 418-425.
- Üstünova, K. (2020). *Türkiye Türkçesinde Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İncelemeleri*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Yaldız İnal S. ve Durdağı, A.N., (2024). Kemal Tahir'in Çeviri Eseri Kanun Benim ile Sözde Çeviri Eseri Derini Yüzeceğim' deki Mayk Hammer Karakterinin Kadına Bakış Açısı Yönünden Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 38, 1603.
- Yavuz, N. (2000). *Kemal Tahir'in Siyasal ve Toplumsal Görüşleri*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yazoğlu, C. (1889). *Notlar/ Sanat Edebiyat Dil Dosyası Kemal Tahir*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Zashevili, E. (2010). *Reşat Nuri Güntekin'in Acımak Romanı Üzerinde Söz Dizimi İncelemesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Gülbahar BAĞIÇI YALMAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	KONYA SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Fakülte	EDEBİYATI FAKÜLTESİ
Bölümü	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
Makale ve Bildiriler	
1. BAĞIÇI, G. (2023). <i>Esir Şehrin İnsanları Romanında Deyimler, Türk Dünyası ve Türkçe Öğretimi Dergisi</i>, 92-112.	